

SWPS UNIWERSYTET HUMANISTYCZNOSPÓŁECZNY

Wydział Prawa w Warszawie

Kierunek Prawo

Joanna Maniszewska-Ejsmont

(nr albumu: 1885/K)

**WYŁĄCZENIE AUTONOMII RODZICÓW PRZY
WYKONYWANIU ZARZĄDU MAJĄTKIEM
MAŁOLETNIEGO DZIECKA**

**Rozprawa doktorska
przygotowana pod kierunkiem
dr hab. Sławomira Patrycjusza Kursy, prof. USWPS**

Warszawa 2022

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	5
Wstęp	7
Rozdział I Kształtowanie się instytucji zarządu majątkiem małoletniego dziecka w prawie polskim	18
1.1. Uwagi wprowadzające	18
1.2. Zarząd majątkiem dziecka zgodnie z dekretem z dnia 22 stycznia 1946 roku – Prawo rodzinne	21
1.3. Zarząd majątkiem dziecka zgodnie z ustawą z dnia 27 czerwca 1950 roku – Kodeks rodzinny	28
1.4. Zarząd majątkiem dziecka zgodnie z ustawą z dnia 25 lutego 1964 roku – Kodeks rodzinny i opiekuńczy	32
1.5. Podsumowanie.....	41
Rozdział II Charakterystyka zarządu majątkiem małoletniego dziecka	44
2.1. Pojęcie zarządu majątkiem dziecka.....	44
2.1.1. Zarząd majątkiem dziecka jako atrybut władzy rodzicielskiej	44
2.1.2. Strona podmiotowa zarządu.....	49
2.1.3. Przedmiot zarządu rodziców	56
2.2. Zasady zarządu majątkiem dziecka	63
2.2.1. Zarząd majątkiem dziecka w świetle zasad konstytucyjnych.....	63
2.2.2. Dobro dziecka naczelną zasadą sprawowania zarządu przez rodziców	68
2.2.3. Należyta staranność rodziców jako kryterium prawidłowego wykonywania zarządu przez rodziców	73
2.3. Zarząd majątkiem dziecka a inne rodzaje zarządu występujące w prawie cywilnym	76
2.3.1. Uwagi wprowadzające	76
2.3.2. Instytucje zarządu rzeczą wspólną.....	78
2.3.3. Instytucje zarządu rzeczą cudzą.....	84
2.4. Podsumowanie.....	87

Rozdział III Wykonywanie zarządu majątkiem dziecka przez rodziców	91
3.1. Reprezentacja dziecka przez rodziców.....	91
3.1.1. Charakterystyka przedstawicielstwa ustawowego rodziców	91
3.1.2. Zakres reprezentacji dziecka przez rodziców w zależności od wieku dziecka.	96
3.1.3. Reprezentacja dziecka przez rodziców w praktyce notarialnej	102
3.2. Rozstrzygnięcia sądu opiekuńczego ograniczające autonomię rodziców przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka.....	106
3.2.1. Rozstrzygnięcie sądu w braku porozumienia między rodzicami co do istotnych spraw dziecka (art. 97 § 2 KRO).....	106
3.2.2. Rozstrzygnięcia sądu o charakterze kontrolnym (art. 104 § 1 i § 2 KRO).....	109
3.2.3. Rozstrzygnięcie sądu w przypadku zagrożenia dobra dziecka (art. 109 KRO)	114
3.3. Odpowiedzialność rodziców za zarząd majątkiem dziecka	120
3.3.1. Sankcje wadliwej reprezentacji dziecka przez rodziców	120
3.3.2. Odpowiedzialność rodziców względem dziecka	123
3.3.3. Odpowiedzialność rodziców względem osób trzecich	127
3.4. Podsumowanie.....	130
Rozdział IV Wyłączenie autonomii rodziców na rzecz kuratora i zarządcy	134
4.1. Wyłączenie reprezentacji dziecka przez rodziców przy czynnościach prawnych pomiędzy dziećmi oraz pomiędzy dzieckiem a rodzicem lub jego małżonkiem (art. 98 § 2 KRO)	134
4.1.1. Przesłanki zastosowania art. 98 § 2 KRO	134
4.1.2. Wyłączenie reprezentacji dziecka przez rodziców w postępowaniu cywilnym (art. 98 § 3 KRO)	139
4.2. Instytucja kuratora reprezentującego dziecko (art. 99 KRO).....	146
4.2.1. Zakres reprezentacji dziecka przez kuratora reprezentującego dziecko	146
4.2.2. Wymagania formalne wobec kuratora reprezentującego dziecko	151
4.2.3. Ustanowienie kuratora reprezentującego dziecko – zagadnienia proceduralne	154
4.3. Wyłączenie zarządu rodziców na mocy czynności prawnej (art. 102 KRO).....	159
4.3.1. Wola darczyńcy lub testatora.....	159
4.3.2. Zarząd majątkiem wyłączonym przez zarządcę i kuratora	161
4.4. Podsumowanie.....	167

Rozdział V Wyłączenie autonomii rodziców przy czynnościach przekraczających zakres zwykłego zarządu (art. 101 § 3 KRO)	171
5.1. Przekroczenie granic zwykłego zarządu jako przesłanka zastosowania art. 101 § 3 KRO	171
5.1.1. Kryteria kwalifikacji charakteru czynności zarządu majątkiem dziecka...	171
5.1.2. Czynności zwykłego zarządu.....	176
5.1.3. Czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu.....	182
5.2. Czynności zarządu majątkiem dziecka wymagające zezwolenia na tle prawnoporównawczym	196
5.3. Zezwolenie na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka	200
5.3.1. Charakter prawny i treść zezwolenia sądu – zagadnienia proceduralne	200
5.3.2. Analiza danych statystycznych sądów	206
5.3.3. Skutki dokonania czynności prawnej dotyczącej majątku dziecka bez zezwolenia sądu opiekuńczego	210
5.4. Podsumowanie.....	215
Zakończenie	218
Bibliografia	223

WYKAZ SKRÓTÓW

Źródła prawa

ABGB	– austriacki Kodeks cywilny z dnia 1 stycznia 1812 r. (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch)
BGB	– niemiecki Kodeks cywilny z dnia 18 sierpnia 1896 r. (Bürgerliches Gesetzbuch)
KC	– ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku – Kodeks cywilny (t.j.: Dz.U. z 2022 r., poz. 1360 ze zm.)
KC cz.	– czeski Kodeks cywilny z dnia 3 lutego 2012 r. (Občanský zákoník)
KC franc.	– francuski Kodeks cywilny z dnia 21 marca 1804 r. (Ccivil – Code civil des Français)
KC hiszp.	– hiszpański Kodeks cywilny z dnia 24 lipca 1889 r. (Código Civil)
KC szwajc.	– szwajcarski Kodeks cywilny z dnia 10 grudnia 1907 r. (Schweizerisches Zivilgesetzbuch)
KC wł.	– włoski Kodeks cywilny z dnia 16 marca 1942 r. (Codice Civile)
Konstytucja	– Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483 ze zm.)
Konstytucja PRL	– Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 22 lipca 1952 roku (Dz.U. nr 33, poz. 232)
KPC	– ustawa z dnia 17 listopada 1964 roku – Kodeks postępowania cywilnego (t.j.: Dz. U. z 2021 r., poz. 1805 ze zm.)
KR	– ustawa z dnia 27 czerwca 1950 r. – Kodeks rodzinny (Dz.U. nr 34, poz. 308)
KRO	– ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1359 ze zm.)
Prawo rodzinne	– dekret z dnia 22 stycznia 1946 roku – Prawo rodzinne (Dz.U. nr 6, poz. 52)
KR szw.	– szwedzki Kodeks rodzinny z dnia 10 czerwca 1949 r. (Föräldrabalk)

Publikatory

Dz.U.	– Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej
Legalis	– Komputerowy System Informacji Prawniczej Legalis
LEX	– Komputerowy System Informacji Prawniczej LEX
OSA	– Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej
OSNCP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej/Pracy
OSNC-ZD	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna – Zbiór Dodatkowy
OSNP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OSNPG	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Wydawnictwo Prokuratury Generalnej
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OTK ZU	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Zbiór Urzędowy
OTK-A	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego – Seria A

Inne skróty

AAN MS	– Archiwum Akt Nowych, zespół akt: Ministerstwo Sprawiedliwości
AAN KRN	– Archiwum Akt Nowych, zespół akt: Krajowa Rada Narodowa
NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
SA	– Sąd Apelacyjny
SN	– Sąd Najwyższy
SO	– Sąd Okręgowy
TK	– Trybunał Konstytucyjny
WSA	– Wojewódzki Sąd Administracyjny

WSTĘP

Zarząd majątkiem dziecka¹, obok reprezentacji dziecka oraz pieczy nad osobą dziecka, jest jednym z integralnych elementów sprawowanej władzy rodzicielskiej. Udział w obrocie osobom małoletnim, które ze względu na wiek nie mogą działać samodzielnie, umożliwia z kolei przedstawicielstwo ustawowe rodziców. Władza rodzicielska, w tym zarząd majątkiem dziecka, powinna być wykonywana zgodnie z klauzulą generalną dobra dziecka. Wątpliwości rodzi jednak kwestia realizacji tej zasady w kontekście interesów majątkowych małoletniego dziecka.

Konstrukcja normatywna zarządu majątkiem małoletniego dziecka pojawiła się w polskim prawie cywilnym ponad 70 lat temu w zupełnie innych realiach społecznych, gospodarczych i politycznych. Do dzisiaj nie była zmieniana. Pomimo tak długiego okresu funkcjonowania tej regulacji, cały czas brak jest pełnej zgodności zarówno judykatury, jak i doktryny co do ustalenia znaczenia przepisów i treści zawartych w nich norm prawnych. Warte bliższego rozważenia jest to czy współczesny obrót prawny, charakteryzujący się szybkością i pewnością dokonywanych czynności, nie zdezaktualizował przekazanego w latach 50-tych ubiegłego wieku wzorca sprawowania zarządu majątkiem dziecka.

Obowiązujące uregulowanie dotyczące tej instytucji polega w znacznej mierze na daleko posuniętej ingerencji sądu opiekuńczego wyłączającej autonomię² rodziców przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka. Ingerencja sądu występuje w wielu normatywnie określonych płaszczyznach – często krzyżujących się ze sobą – oraz ma różny stopień nasilenia. Im mniej skonkretyzowane przesłanki rozstrzygnięcia normy prawnej, tym rozmiar i dolegliwość interwencji państwa są większe. W rezultacie, rodzice muszą dzielić się jednym z atrybutów swojej władzy rodzicielskiej z władzą państwową.

¹ KRO nie zawiera definicji pojęcia „dziecko”, choć w większości przepisów ustawodawca posługuje się właśnie tym pojęciem. Ustawodawca w KRO używa także pojęć „małoletni” oraz „małoletnie dziecko”. W niniejszej pracy wszystkie te pojęcia będą używane zamiennie, każdorazowo odnosząc się do małoletniego dziecka pozostającego w sferze działania władzy rodzicielskiej.

² „Autonomia”, „niezależność” czy też „samodzielność” rodziców od lat są eksponowane w doktrynie prawa rodzinnego, jako warunek konieczny prawidłowego wykonywania przez rodziców wszystkich przysługujących im atrybutów władzy rodzicielskiej; m.in. B. Walaszek, *Zarys prawa rodzinnego i opiekuńczego*, Warszawa 1971, s. 169; T. Sokołowski, *Charakter prawny władzy rodzicielskiej*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 3/1982, s. 129-130; J. Strzebinczyk, [w:] *System prawa prywatnego. Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Tom 11, T. Smoczyński (red.), Warszawa 2011, Legalis, Rozdział VII, teza 50.

Od decyzji sądu zależy często możliwość podjęcia przez rodziców określonych czynności prawnych odnoszących się do majątku dziecka.

Znaczenie podniesionych w rozprawie problemów rośnie wobec dynamicznych przemian politycznych, społecznych i gospodarczych, jakie dokonały się w Polsce po wejściu w życie przepisów dotyczących zarządu majątkiem dziecka. Truizmem jest stwierdzenie, że transformacja ustrojowa polegająca na demokratyzacji państwa polskiego³, rozwój społecznej gospodarki rynkowej⁴, jak i gruntowne zmiany dokonujące się w polskim społeczeństwie⁵ spowodowały postęp gospodarczy oraz wzrost zamożności społeczeństwa, co z kolei zaczęło sprzyjać nabywaniu majątków przez dzieci. W nauce prawa od wielu lat zauważa się konieczność dyktowanych tymi przemianami zmian. Dotyczy to zarówno regulacji prawa rodzinnego, jak i innych norm mających chronić małoletnich w obrocie cywilnoprawnym⁶.

Unormowanie zarządu majątkiem dziecka jest także niespójne z innymi, powiązаныmi z nim regulacjami prawa cywilnego. Reprezentacyjnym przykładem braku jednolitości instytucji prawnych pomiędzy KC a KRO jest art. 101 § 2 KRO, w którym przewidziano kategorie przedmiotów majątkowych wyłączonych spod zarządu rodziców. Tę lakoniczną regulację, zgodnie z którą zarząd sprawowany przez rodziców nie obejmuje zarobku dziecka, ani przedmiotów oddanych mu do swobodnego użytku, należy czytać w powiązaniu z bardziej szczegółowymi zapisami art. 21 KC i art. 22 KC. Dopiero łączna wykładnia przepisów obu kodeksów pozwala przyjąć, że wyłączenie tych przedmiotów majątkowych spod zarządu rodziców dotyczy tylko sytuacji, w których dziecko ma ograniczoną zdolność do czynności prawnych, czyli ukończyło 13 lat i nie zostało całkowicie ubezwłasnowolnione.

³ Szerzej na temat zasad i doktrynalnych podstaw polskiego demokratycznego państwa prawnego zob. H. Izdebski, *Doktryny polityczno-prawne. Fundamenty współczesnych państw*, Warszawa 2017, s. 217 i nast.

⁴ TK w wyroku z dnia 7 maja 2014 r., K 43/12 (OTK-A 2014/5/50) przedstawił wykładnię art. 20 Konstytucji zawierającego pojęcie społecznej gospodarki rynkowej. Normatywną treść tego pojęcia wyznaczają przede wszystkim wolność działalności gospodarczej, własność prywatna oraz solidarność, dialog i współpraca partnerów społecznych.

⁵ O znaczeniu przemian społecznych XXI wieku, które powinno się uwzględniać przy wykładni przepisów prawa rodzinnego szerzej: M. Bieszczad, *Dobro dziecka jako klauzula generalna – ustalenie znaczenia pojęcia dobra dziecka w XXI w.*, Monitor Prawniczy 17/2019, Legalis.

⁶ M.in. o konieczności gruntownej kodyfikacji prawa rodzinnego i sądownictwa rodzinnego – J. Ignaczewski, [w:] *Komentarz do spraw rodzinnych*, J. Ignaczewski (red.), Warszawa 2014, s. 25 i nast.; o konieczności zmiany prawa rodzinnego dyktowanej przemianami gospodarczymi – J. Mazurkiewicz, *Rodziny do remontu! Czyli o potrzebie wielkiej reformy prawa rodzinnego*, [w:] *50 lat Kodeksu cywilnego. Perspektywy rekodyfikacji*, P. Stec, M. Załucki (red.), Warszawa 2015; o rosnącym znaczeniu dziecka jako konsumenta – T. Mróz, *Wybrane problemy ochrony prawnej małoletnich konsumentów*, Gdańskie Studia Prawnicze 36/2016.

Zastanawia również brak chęci judykatury oraz przedstawicieli nauki prawa do stosowania analogii z innych norm KC⁷. Koronnym przykładem takiej regulacji jest art. 18 KC. Na jego podstawie, dopuszczona została możliwość zawarcia przez małoletniego ograniczonego w zdolności do czynności prawnych umowy, przez którą zaciąga zobowiązanie lub rozporządza swoim prawem, bez wymaganej zgody przedstawiciela ustawowego, z możliwością jej potwierdzenia, zarówno przez samego małoletniego, jak i jego rodziców (oraz sąd opiekuńczy, o ile czynność ta przekracza zwykły zarząd). Potrzeba zastosowania analogii dotycząca możliwości zastosowania konstrukcji czynności prawnej niepełnej do czynności zarządu majątkiem dziecka dokonanych również przez przedstawiciela ustawowego bez umocowania lub z przekroczeniem jego zakresu jest oczywista.

Wskutek częstego posługiwania się przez ustawodawcę zwrotami niedookreślonymi, takimi jak: „czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu” (art. 101 § 3 KRO), „istotne sprawy dziecka” (art. 97 § 2 KRO), „ważniejsze zmiany w stanie majątku” (art. 104 § 1 KRO), „przedmioty majątkowe o znacznej wartości” (art. 104 § 1 KRO), „uzasadnione wypadki” (art. 104 § 2 KRO), czy też „zagrożenie dobra dziecka” (art. 109 KRO) unormowanie instytucji zarządu majątkiem dziecka cechuje się lakonicznością. Narastające problemy interpretacyjne pojawiające się na etapie stosowania norm prawnych powodują z kolei rosnącą nieprzewidywalność orzecznictwa.

Zauważalny jest także niepokojący trend judykatury oraz doktryny do uznawania coraz większej ilości czynności prawnych dokonywanych przez rodziców jako przekraczających zakres zwykłego zarządu, a w konsekwencji wymagających kontroli sądu opiekuńczego. Co więcej, za czynności przekraczające zwykły zarząd zostają często uznawane czynności, które w najmniejszym stopniu nie zagrażają interesom majątkowym dziecka⁸. Należy zadać pytanie czy taka tendencja do przejmowania przez państwo funkcji rodziców mających pełnię władzy rodzicielskiej

⁷ Wydaje się, że stosowanie analogii z innych norm KC (w tym przede wszystkim zawartych w części ogólnej KC) jest jak najbardziej uzasadnione i pożądane wobec powszechnie dominującego stanowiska, zgodnie z którym stosunki rodzinne regulowane są metodą cywilistyczną, a prawo rodzinne, choć zamieszczone w odrębnym akcie kodyfikacyjnym, jest działem prawa cywilnego; zob. T. Smoczyński, [w:] *System prawa prywatnego. Prawo rodzinne i opiekuńcze*, T. Smoczyński (red.), Tom 11, Warszawa 2011, Legalis, Rozdział II, teza 18.

⁸ Za czynność przekraczającą zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka od lat uznawane jest odrzucenie w imieniu małoletniego spadku, nawet jeżeli spadkodawcą był daleki krewny, w skład spadku wchodziły same długi, a najbliższa rodzina małoletniego (w tym jego rodzic/rodzice) wcześniej spadek odrzucili; m.in. uchwała składu siedmiu sędziów SN z dnia 22 maja 2018 r., III CZP 102/17, OSNC 2018/12/110.

przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka jest zjawiskiem pożądanym w społeczeństwie? Może to wpływać na poczucie niesprawiedliwości i nieprzejrzystości prawa.

Ingerencja państwa w czynności prawne dokonywane przez rodziców w imieniu małoletnich dzieci powinna wywoływać sprzeciw także w kontekście obowiązujących zasad prawnomiędzynarodowych, konstytucyjnych i zasad prawa rodzinnego, takich jak zasada wolności (m.in. art. 5 i 30 Konstytucji), prawo do ochrony prywatności (m.in. art. 16 Konwencji o prawach dziecka⁹ oraz art. 18 i 47 Konstytucji), zasada samodzielności rodziców (m.in. art. 48 Konstytucji), prawo decydowania o swoim życiu osobistym (m.in. art. 47 Konstytucji), zasada pomocniczości (preambuła Konstytucji), czy też klauzula generalna dobra dziecka (m.in. art. 3 Konwencji o prawach dziecka oraz art. 95 KRO). Obowiązujące ograniczenia przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka skłaniają do rozważań w płaszczyźnie czysto teoretycznej, gdyż niosą za sobą duży potencjał dolegliwości i stanowią nieuprawnioną ingerencję w sferę praw i wolności zarówno małoletnich, jak również ich rodziców.

Jako przedmiot badań naukowych, tematyka regulacji zarządu majątkiem dziecka jest podejmowana. Na przestrzeni kilkudziesięciu lat zostało opublikowanych kilka artykułów naukowych omawiających regulację zarządu majątkiem dziecka¹⁰, a także wiele opracowań, które koncentrowały się na szczegółowych zagadnieniach prawnych związanych z funkcjonowaniem tej instytucji. Odnosiły się one przede wszystkim do reprezentacji dziecka przez rodziców¹¹ oraz czynności z zakresu prawa spadkowego dokonywanych w imieniu małoletniego dziecka¹². J. Słyk podjął się również

⁹ Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. z 1991 r., nr 120, poz. 526), dalej: Konwencja o prawach dziecka.

¹⁰ M.in. R. Zegadło, *Zarząd majątkiem dziecka*, Monitor Prawniczy 18/2005; H. Ciepla, *Zarząd majątkiem dziecka*, Rodzina i Prawo 20-21/2012; K. Gołębiowski, *Uwagi dotyczące zarządu majątkiem dziecka pozostającego pod władzą rodzicielską*, [w:] *Wybrane zagadnienia polskiego prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci doktora Józefa Kremisa i doktora Jerzego Strzebinczyka*, J. Jezioro, K. Zagrobelny (red.), Wrocław 2019; Sz. Romanow, *Zarząd majątkiem dziecka sprawowany przez rodziców*, *Transformacje prawa prywatnego* 1/2021.

¹¹ M.in. W. Szydło, *Przedstawicielstwo ustawowe jako forma reprezentacji*, *Studia Prawnicze* 2/2008; G. Jędrejek, *Wyłączenie reprezentacji dzieci przez rodziców w postępowaniu cywilnym (uwagi dotyczące wykładni przepisu art. 98 §3 KRO)*, *Studia Prawnicze KUL* 2-3/2009; J. Misztal-Konecka, *Wyłączenie reprezentacji rodziców wobec dziecka pozostającego pod ich władzą rodzicielską*, *Przegląd Sądowy* 6/2010; S. Kotas-Turoboyska, *Reprezentacja osoby małoletniej w postępowaniach spadkowych*, Warszawa 2022.

¹² M.in. A. Kallaus, *Zezwolenie na odrzucenie spadku przypadającego osobie małoletniej*, *Przegląd Sądowy* 7-8/2016; P. Czubik, *Refleksja na temat potrzeby przyjęcia de lege ferenda przepisów wyłączających czynność odrzucenia spadku imieniem małoletniego z kręgu czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu majątkiem*, *Nowy Przegląd Notarialny* 3/2018; A. Partyk, *Zrzeczenie się dziedziczenia wywierające skutki odnośnie małoletniego dziecka – uwagi de lege ferenda*, *Ius Novum* 3/2019; T. Jasiakiewicz, *W poszukiwaniu środków ochrony prawnej małoletniego spadkobiercy przed*

przeprowadzenia badań aktowych dotyczących spraw o wydanie zezwolenia na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka (art. 101 § 3 KRO)¹³ oraz rozstrzygnięć o istotnych sprawach dziecka w przypadku braku porozumienia rodziców (art. 97 § 2 KRO)¹⁴. Wciąż brakuje jednak opracowania, które w sposób wielopłaszczyznowy i komplementarny omawiałoby całość problematyki instytucji zarządu majątkiem małoletniego dziecka.

Odnosząc się do dorobku judykatury należy zauważyć, że – wobec lakoniczności przepisów dotyczących omawianej regulacji – orzeczenia sądów stają się w tej materii swoistym wyznacznikiem dla uczestników obrotu oraz podmiotów stosujących prawo (w tym sądów i notariuszy). Rozważania sądów koncentrują się przeważnie na szczegółowej eksploatacji badawczej kryteriów rozróżnienia czynności zwykłego zarządu od czynności przekraczających zwykły zarząd¹⁵ oraz na postulatach potrzeby szeroko zakrojonej ingerencji sądu opiekuńczego w zarząd majątkiem dziecka¹⁶. Judykatura określiła także zasadę prawną dotyczącą sankcji bezwzględnej nieważności czynności zarządu majątkiem dziecka dokonanych w sposób wadliwy¹⁷. W rezultacie, w polskim prawie rodzinnym opartym na systemie prawa stanowionego zaczęła dominować kazuistyka w postaci tworzonych przez sądy precedensów.

Należy zauważyć, że zarówno w judykaturze, jak i doktrynie pomijane były dotychczas zagadnienia konieczności zwiększenia autonomii rodziców przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka oraz dążenia przez ustawodawcę do sanowania czynności prawnych dokonywanych z udziałem małoletnich, w celu ochrony ich interesów majątkowych. Takie podejście skłania do refleksji o pilnej potrzebie

mimowolnym przyjęciem spadku, Ruch Prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny 4/2019; K. Robaczewska, *Oświadczenie o odrzuceniu spadku w praktyce notarialnej*, Rejent 5/2019; A. Ogrodnik-Kalita, *Odrzucenie w imieniu dziecka spadku, którego pasywa wyczerpują lub przewyższają wartość aktywów. Uwagi na tle uchwały Sądu Najwyższego z 22 maja 2018 r., III CZP 102/17*, Zeszyty Prawnicze 4/2021.

¹³ J. Słyk, *Orzekanie w sprawach o zezwolenie na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka*, Prawo w Działaniu 21/2014.

¹⁴ J. Słyk, *Rozstrzygnięcie o istotnych sprawach dziecka w przypadku braku porozumienia rodziców (art. 97 § 2 KRO)*, Prawo w działaniu, sprawy cywilne 14/2013.

¹⁵ Kilkadziesiąt orzeczeń sądów kwalifikujących czynności zarządu majątkiem dziecka jako stanowiących zwykły zarząd lub go przekraczających zostanie szczegółowo omówionych w rozdziale piątym niniejszej dysertacji.

¹⁶ Krytyczna analiza poglądów judykatury postulujących szeroko zakrojoną ingerencję sądu w zarząd majątkiem dziecka będzie dokonywana na przestrzeni całej rozprawy.

¹⁷ Zgodnie z powszechnie dominującym poglądem judykatury, we wszystkich sytuacjach w których rodzice dokonują czynności zarządu majątkiem dziecka bez umocowania, bądź z przekroczeniem jego zakresu, a także bez określonego w art. 101 § 3 KRO zezwolenia sądu opiekuńczego, dokonana przez nich czynność, na mocy art. 58 § 1 KC, jako sprzeczna z ustawą, jest bezwzględnie nieważna i nie może być konwalidowana; m.in. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 1961 r., sygn. I CO 16/61, OSNC 1963/9/187; Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 grudnia 1999 r., I CKN 299/98, OSP 2000/12/186.

przeprowadzenia rewizji i to nie tylko norm prawnych, ale również przedstawionych w judykaturze oraz doktrynie poglądów dotyczących tej instytucji.

Generalnym celem niniejszej rozprawy jest zaprezentowanie instytucji zarządu majątkiem dziecka w kontekście ograniczania swobody rodziców w wykonywaniu tego zarządu poprzez nadmierną ingerencję sądu opiekuńczego. Dotyczy to wszelkiego rodzaju rozstrzygnięć sądu opiekuńczego ograniczających autonomię rodziców przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka (art. 97 § 2 KRO, art. 104 § 1 i § 2 KRO, art. 109 KRO), wyłączenia prawa reprezentacji rodziców na rzecz osób trzecich (art. 98 § 2 i § 3 KRO) oraz obowiązku uzyskiwania przez przedstawicieli ustawowych zezwolenia sądu opiekuńczego na dokonanie czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka (art. 101 § 3 KRO).

Podstawowym celem badawczym autorki dysertacji jest próba wykazania, że obecnie obowiązująca regulacja znacznie odbiega od rzeczywistych w tej kwestii potrzeb. Uregulowanie instytucji zarządu majątkiem dziecka cechuje się ogólnikowością oraz nieostrymi przesłankami zastosowania norm, powoduje daleko idącą arbitralność orzeczniczą, stanowi niemal nieograniczoną ingerencję państwa w wykonywanie zarządu majątkiem dziecka przez rodziców, nadmiernie obciąża sądy, nie nadąża za obecnymi uwarunkowaniami społeczno-gospodarczymi, a w konsekwencji czyni obrót cywilnoprawny z udziałem małoletnich niezwykle uciążliwym.

Powyższe skłania do postawienia hipotezy badawczej, że wskutek szeroko zakrojonej ingerencji państwa w wykonywanie tego zarządu, w sposób nadmierny zostaje ograniczona samodzielność rodziców sprawujących pełnię władzy rodzicielskiej nad dzieckiem, co nie sprzyja realizowaniu zasady dobra dziecka. Wyłączenie autonomii rodziców przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka – często nie mając podstaw w przepisach prawa – wynika tylko z poglądów judykatury, praktyki urzędów, sądów wieczystoksięgowych czy też notariuszy. Zachodzi zatem potrzeba doprecyzowania norm prawnych celem jednoznacznego rozumienia tych norm. Za konieczne należy uznać jednak przede wszystkim zwiększenie samodzielności rodziców przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka, przy jednoczesnym ograniczeniu ingerencji sądu do sytuacji ściśle określonych oraz tych nieprawidłowych, związanych z zagrożeniem interesów majątkowych dziecka.

Uwzględniając przedstawione powyżej okoliczności, a także nie tracąc z pola widzenia możliwych negatywnych konsekwencji związanych ze stawianymi postulatami, zasadniczym celem rozprawy jest wykazanie, że bez większych przeszkód i zagrożeń dla

obrotu prawnego można znacznie zwiększyć autonomię rodziców przy dokonywaniu czynności zarządu majątkiem małoletniego dziecka, z jednoczesnym zdecydowanym ograniczeniem udziału sądu w tym przedmiocie.

Zamiarem autorki jest przeprowadzenie kompleksowej analizy oraz usystematyzowanie wszystkich kwestii związanych z omawianą instytucją. Ustalenia poczynione w trakcie przeprowadzonych badań będą punktem wyjścia do sformułowania wniosków *de lege lata* oraz zaproponowania – w postaci wniosków *de lege ferenda* – optymalnego modelu regulacji, stanowiącego rozsądny kompromis pomiędzy ochroną interesów majątkowych dziecka, niezbędną autonomią decyzyjną rodziców oraz zapewnieniem pewności i bezpieczeństwa obrotu dokonywanego z małoletnimi w dobie dynamicznego rozwoju gospodarczego. Celem autorki dysertacji jest to, aby określenie istniejących problemów oraz przedstawienie propozycji ich rozwiązań stało się pretekstem do podjęcia szeroko zakrojonej dyskusji, a także zainicjowaniem prac ustawodawczych dotyczących tytułowego zagadnienia.

Zasadność funkcjonowania instytucji zarządu majątkiem dziecka w obecnym kształcie wymaga bliższej analizy, i to zarówno w aspekcie normatywnym, jak i funkcjonalnym. Znaczenie mają cele, które instytucja ma realizować oraz jej skutki, to jest sposób w jaki oddziałuje na rzeczywistość. W zakresie wyznaczonym celem badań oraz w celu realizacji powyższych założeń, w procesie badawczym zostanie dokonana krytyczna analiza przepisów prawa krajowego i wybranych zagranicznych systemów prawnych w oparciu o wykładnię językową, systemową, celowościową i funkcjonalną, poprzez zastosowanie trzech głównych metod badawczych: formalno-dogmatycznej, historyczno-opisowej oraz komparatystycznej.

Metodą wiodącą będzie – charakterystyczna dla nauk prawnych – metoda formalno-dogmatyczna, polegająca na badaniu norm prawnych, w tym definicji i pojęć oraz ich usytuowaniu w systemie prawnym¹⁸. Główny nacisk w rozprawie będzie położony na pojęcia i ich usytuowanie w systemie prawa, które budzą w judykaturze

¹⁸ T. Barankiewicz objaśnia metodę formalno-dogmatyczną jako metodę formalną, wobec tego, że interesuje się samą treścią prawa obowiązującego, pomijając wszelkie inne konteksty badania prawa oraz metodę dogmatyczną, ze względu na traktowanie obowiązującego prawa jako swobodnego dogmatu, wypowiedzi językowej, która nie wymaga uzasadnienia, lecz jako obowiązujące prawo uzasadnia inne zdania, oceny i decyzje; T. Barankiewicz [w:] *Metodologia dysertacji doktorskiej dla prawników. Teoria i praktyka*, H. Izdebski, A. Łazarska (red.), Warszawa 2022, s. 113.

i doktrynie największe kontrowersje. Dla osiągnięcia stawianych w rozprawie celów sama analiza formalno-dogmatyczna będzie jednakże niewystarczająca¹⁹.

Z analizą tekstu prawnego integralnie związany jest sposób wykładni prawa oraz praktyka jego stosowania. Za konieczne należy uznać tym samym sięgnięcie do dominującego nurtu w judykaturze oraz dorobku naukowego prezentowanego przez doktrynę. Analizie poddane zostanie orzecznictwo sądów, co pozwoli na porównanie norm prawnych z ich rzeczywistym funkcjonowaniem, a także uzyskanie odpowiedzi na pytanie jak wszelkiego rodzaju problemy dotyczące tej regulacji rozwiązywane są w orzecznictwie. Odniesienie się do różnorodnych poglądów i ustaleń badawczych przedstawicieli nauki prawa spowoduje z kolei wzrost użyteczności dysertacji.

Wobec tego, że instytucji prawnej nie da się wyjaśnić bez poznania jej historycznej genealogii²⁰, w dysertacji zastosowanie znajdzie także metoda historyczno-opisowa²¹. Za jej pomocą przedstawiona zostanie chronologia konstrukcji zarządu majątkiem dziecka, z uwzględnieniem – mającego na to olbrzymi wpływ – kontekstu politycznego i społeczno-gospodarczego. W rozprawie znajdują się także liczne odniesienia do mających wartość poznawczą nieobowiązujących już konstrukcji prawnych zarządu majątkiem dziecka, oddziałujących na analizowane instytucje i praktykę ich stosowania. Powołane również zostaną dawne stanowiska judykatury i doktryny, które prezentowały bardzo interesujące rozwiązania w przedmiotowym zakresie²².

Poczynione założenia badawcze przesądziły o tym, że zakres pracy koncentruje się na konstrukcji normatywnej zarządu majątkiem dziecka w prawie polskim. Autorka rozprawy za zasadne uznała jednak uwzględnienie – w koniecznym zakresie – regulacji

¹⁹ Należy w pełni zgodzić się z wyrażonymi w piśmiennictwie poglądami, że stosowanie wyłącznie metody formalno-dogmatycznej nie tylko nie wyczerpuje przedmiotu badań, ale wręcz może doprowadzić do fałszywych wniosków, ponieważ przepisy nie dają odpowiedzi na pytania dotyczące funkcjonowania prawa w określonym kontekście; m.in. D. V. Kędzierski, *Metodologia i paradygmat polskich szczegółowych nauk prawnych*, Transformacje prawa prywatnego 3/2018, s. 39; T. Barankiewicz [w:] *Metodologia...*, s. 102.

²⁰ J. Bardach, *Themis a Clio, czyli o potrzebie podejścia historycznego w prawoznawstwie*, [w:] *Zagadnienia metodologiczne prawoznawstwa (Materiały z sesji naukowej, Łódź 27-28 marca 1980 r.)*, J. Wróblewski (red.), Warszawa 1982, s. 30.

²¹ T. Barankiewicz wymienia trzy etapy badania historycznego: 1) szukanie i porządkowanie materiału źródłowego, 2) analizę i krytykę źródeł i 3) łączenie faktów zrekonstruowanych na podstawie źródeł w pewien ciąg zdarzeń, ciąg dziejowy (synteza faktów – synteza historyczna); T. Barankiewicz [w:] *Metodologia...*, s. 123.

²² Tytułem przykładu można wskazać – nieobowiązujące już – precedensowe stanowisko wyrażone przez Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 3 marca 1949 r., C 159/49 (Przegląd Notarialny 11-12/1949, s. 521-522), w którym SN opowiedział się za tym, że czynność zarządu majątkiem dziecka dokonana bez zezwolenia sądu jest czynnością prawną niepełną (*negotium claudicans*), a zawarcie w imieniu małoletniego dziecka takiej czynności przed uzyskaniem zezwolenia sądu w żaden sposób nie zagraża interesom dziecka.

dotyczących pieczy nad majątkiem dziecka kilku innych europejskich systemów prawnych. W pracy wykorzystana zostanie zatem, uzupełniająco, metoda komparatystyczna. Uwaga zostanie skupiona na przywołaniu rozwiązań, które określają wykonywanie przez rodziców zarządu majątkiem dziecka w bardziej autonomiczny i samodzielny sposób oraz zawierają precyzyjne przesłanki zastosowania przepisów, przy jednoczesnym ograniczeniu roli władz państwowych do – niezbędnego dla zabezpieczenia ochrony interesów majątkowych małoletniego – minimum²³. Świadomie zrezygnowano z badania poglądów judykatury i przedstawicieli nauki obcych systemów prawnych, gdyż wykraczałoby to poza ramy niniejszej pracy²⁴.

Pomocniczo, w niewielkim zakresie, wykorzystane zostaną także własne doświadczenia autorki nabyte w trakcie wieloletniej pracy w zawodach notariusza oraz radcy prawnego przy dokonywaniu czynności cywilnoprawnych z udziałem małoletnich. Zaprezentowane zostaną również wyniki analiz sprawozdań statystycznych polskich sądów²⁵. Możliwość weryfikacji funkcjonowania tej instytucji w praktyce nie pozostaje bez znaczenia dla wyboru tematu pracy. Przepisy ograniczające przedstawicieli ustawowych w dokonywaniu czynności cywilnoprawnych w imieniu i na rzecz małoletnich dzieci często powodowały więcej komplikacji niż pomocy ze strony organów państwa. Problematyka ta niewątpliwie stanowi zatem aktualny i atrakcyjny obszar badawczy, ponieważ ma nieocenioną wartość dla pewności i bezpieczeństwa obrotu cywilnoprawnego dokonywanego z małoletnimi, praktyki sądowej oraz praktyki notarialnej.

Dysertacja składa się z pięciu rozdziałów. W rozdziale pierwszym rozprawy („Kształtowanie się instytucji zarządu majątkiem małoletniego dziecka w prawie polskim”) została zaprezentowana geneza instytucji zarządu majątkiem dziecka. Uwzględniono materiały historyczne z centralnego archiwum państwowego w Warszawie (Archiwum Akt Nowych), obejmujące stenogramy prac ustawodawczych dotyczących omawianej regulacji na przestrzeni kilkudziesięciu lat oraz wydane na ich tle orzeczenia sądów i poglądy nauki. Wobec tego, że obecnie obowiązująca konstrukcja

²³ Jak wskazuje T. Barankiewicz, stosując metodę komparatystyczną należy wyjaśnić podstawę określonego wyboru porównywanych obiektów, który nie może być ani przypadkowy ani subiektywny, lecz realizować cel dla nauk prawnych powszechnie ważny; T. Barankiewicz [w:] *Metodologia...*, s.125-126.

²⁴ Nie ulega wątpliwości, że pogłębiona analiza komparatystyczna systemów pieczy nad majątkiem dziecka, jako zagadnienie niezwykle ciekawe, zasługuje na oddzielne szczegółowe opracowanie.

²⁵ Badanie dokumentów statystycznych kwalifikowane jest w piśmiennictwie do metody socjologicznej badania prawa; T. Barankiewicz [w:] *Metodologia...*, s. 115-116.

zarządu majątkiem małoletniego dziecka w polskim prawie rodzinnym kształtowała się dopiero w toku prac legislacyjnych w latach 1945-1964, celowo pominięto, jako nieistotny dla podejmowanych rozważań, wcześniejszy rys historyczny tej instytucji.

Rozdział drugi rozprawy („Charakterystyka zarządu majątkiem dziecka”) zawiera scharakteryzowanie zarządu majątkiem dziecka jako atrybutu władzy rodzicielskiej, zarówno pod kątem podmiotowym, jak i przedmiotowym. W dalszej części rozdziału określone są reguły dotyczące wykonywania zarządu majątkiem dziecka. Pod uwagę zostały wzięte zarówno zasady ustrojowe, jak również zasady prawa rodzinnego, ze szczególnym uwzględnieniem klauzuli generalnej dobra dziecka oraz zasady należytej staranności w wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka. Za istotne w kontekście postawionych celów badawczych autorka dysertacji uznała również zestawienie omawianej instytucji z innymi instytucjami zarządu występującymi w prawie cywilnym.

W rozdziale trzecim („Reprezentacja dziecka przez rodziców przy wykonywaniu zarządu”) znalazła się charakterystyka przedstawicielstwa ustawowego rodziców przy wykonywaniu zarządu. Rozważaniom zostało poddane, pomijane dotychczas w piśmiennictwie, zagadnienie roli notariusza w sprawowaniu zarządu majątkiem dziecka przez przedstawicieli ustawowych przy czynnościach prawnych dokonywanych z jego pomocą. Przedmiotem dalszych rozważań stały się przesłanki rozstrzygnięć sądu opiekuńczego ograniczających autonomię rodziców przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka. Istotnymi dla prowadzonych badań zagadnieniami, omówionymi na końcu tego rozdziału, są także odpowiedzialność rodziców za zarząd majątkiem dziecka oraz sankcje wadliwej reprezentacji dziecka przy wykonywaniu zarządu.

Rozdział czwarty („Wyłączenie autonomii rodziców na rzecz kuratora i zarządcy”) został poświęcony konstrukcjom normatywnym pozbawiających rodziców z pełnią władzy rodzicielskiej zarządu majątkiem ich dziecka. Przedmiotem ustaleń stały się w szczególności kwestie przesłanek zastosowania tych norm oraz ich funkcjonowania w praktyce. Rozważania obejmują także scharakteryzowanie znowelizowanej instytucji kuratora reprezentującego dziecko, jak również kuratora oraz zarządcy sprawujących zarząd majątkiem wyłączonym na mocy darowizny lub testamentu.

W rozdziale piątym („Wyłączenie autonomii rodziców przy czynnościach przekraczających zakres zwykłego zarządu”) zostały przeanalizowane kryteria kwalifikacji charakteru czynności zarządu majątkiem dziecka, jako mieszczących się

w ramach zwykłego zarządu lub go przekraczających. Badaniom poddane zostały także przesłanki wydania zezwolenia organów państwowych na czynności zarządu majątkiem dziecka na tle komparatystycznym. Następnie należało wyjaśnić charakter prawny i treść zezwolenia sądu na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu, który ma olbrzymi wpływ na wyłączenie samodzielności decyzyjnej rodziców przy wykonywaniu tego zarządu. Ponadto, przeanalizowane zostały dane statystyczne sądów odnoszące się do omawianej instytucji.

Po każdym rozdziale znajduje się podsumowanie, mające na celu bieżące przedstawienie myśli i rezultatów przeprowadzonych przez autorkę badań. Dysertacja zwieńczona jest zakończeniem, zawierającym ostatnie zbiorcze ujęcie wszystkich stawianych w rozprawie wniosków oraz postulatów *de lege ferenda*.

ROZDZIAŁ I

KSZTAŁTOWANIE SIĘ INSTYTUCJI ZARZĄDU MAJĄTKIEM MAŁOLETNIEGO DZIECKA W PRAWIE POLSKIM

1.1. Uwagi wprowadzające

Instytucja zarządu majątkiem małoletniego dziecka jest w polskim prawie instytucją stosunkowo nową. Stosunki prawne między rodzicami a dziećmi od czasów średniowiecza do niemal XIX wieku nosiły cechy patriarchalne. Przejawiało się to w tym, że ojciec dziecka miał nad nim niemal nieograniczoną władzę, w tym wyłącznie ojcu przysługiwało prawo zarządu majątkiem dziecka (o ile w ogóle prawo przewidywało możliwość posiadania przez dziecko majątku)²⁶.

Rozwój prawa rodzinnego w Polsce został przerwany z końcem XVIII wieku, kiedy to zaczęły obowiązywać na ziemiach polskich kodeksy cywilne państw zaborczych. I tak, aż do czasu II Rzeczypospolitej w zakresie stosunków między rodzicami i dziećmi na terytorium państwa polskiego istniały cztery systemy prawne²⁷:

- 1) na ziemiach byłego zaboru rosyjskiego obowiązywał Kodeks Napoleona,
- 2) w byłym zaborze pruskim obowiązywał kodeks cywilny niemiecki (BGB),
- 3) w byłym zaborze austriackim obowiązywał kodeks cywilny austriacki (ABGB),
- 4) na Kresach Wschodnich obowiązywał tom X, cz. 1 Zводу Praw Cesarstwa Rosyjskiego.

Choć początek XIX wieku w dziedzinie prawa prywatnego cechował się – wskutek dominującej filozofii prawa natury – indywidualizmem i liberalizmem, to w stosunkach prawnych między rodzicami i dziećmi wciąż widoczne były cechy patriarchy²⁸. W ostatnich dziesięcioleciach XIX wieku, wskutek obowiązującej polityki społecznej, prawo rodzinne zaczęły cechować dwie nowe tendencje²⁹. Pierwsza z nich, mająca na celu rozluźnienie więzi rodzinnych, polegała na liberalizacji tradycji

²⁶ M.in. I. Długoszewska, *Przesłanki ograniczenia władzy rodzicielskiej na ziemiach polskich*, Zeszyty Prawnicze UKSW 1/2010, s. 149; K. Sójka-Zielińska, *Historia prawa*, Warszawa 2015, s. 93-94, 233-234.

²⁷ Ponadto, na obszarze Spiszu i Orawy obowiązywało prawo węgierskie, jednakże w dziedzinie prawa rodzinnego nieskodyfikowane; zob. K. Sójka-Zielińska, *Historia...*, s. 218-219; K. Pietrzykowski, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, K. Pietrzykowski (red.), Warszawa 2020, s. 11.

²⁸ Silna władza ojcowska (*puissance paternelle*) była zasadą m.in. we francuskim systemie prawa rodzinnego. Kodeks Napoleona przewidywał, że władza nad dziećmi przysługiwała wyłącznie ojcu, w tym tylko jemu przysługiwało prawo zarządu majątkiem dziecka; K. Sójka-Zielińska, *Historia...*, s. 234.

²⁹ Tamże, s. 235.

patriarchalnych i ograniczeniu władzy ojcowskiej. Druga tendencja powodowała rosnącą ingerencję państwa w sferę stosunków rodzinnych, co przejawiało się w stopniowym poddawaniu rodziców kontroli ze strony państwa.

Pierwsze dziesięciolecie XX wieku nie sprzyjały, z wiadomych przyczyn, pracom ustawodawczym. Po I wojnie światowej w zakresie stosunków między rodzicami a dziećmi międzywojenna Komisja Kodyfikacyjna zdążyła przygotować jedynie projekt ustawy o stosunkach rodziców i dzieci wydany drukiem w 1938 roku³⁰. Regulacja dotycząca zarządu majątkiem dziecka została ujęta w odrębnym oddziale („Władza rodzicielska w stosunku do majątku dziecka”) i składała się z dwunastu artykułów. Rodzicom przysługiwało prawo użytkowania majątku dziecka. Czysty dochód miał być przede wszystkim obracany na wychowanie i utrzymanie dziecka i jego rodzeństwa, którego utrzymanie jest obowiązkiem rodziców. Projekt zawierał zamknięty katalog czynności, do których wymagane jest zezwolenie władzy opiekuńczej³¹. Reprezentacja dziecka przez rodziców miała być wyłączona tylko w razie sprzeczności między interesem dziecka a rodziców lub między interesami dzieci. Władza opiekuńcza miała prawo ingerencji w wykonywanie zarządu w przypadku działania na szkodę dziecka. Próba unifikacji jednak nie powiodła się. Uchwaleniu projektu przeszkodził wybuch II wojny światowej.

Współczesna konstrukcja zarządu majątkiem małoletniego dziecka w polskim prawie rodzinnym kształtowała się dopiero w toku prac legislacyjnych w latach 1945-1964. Pierwszym jej etapem była unifikacja prawa cywilnego z lat 1945-1946, kiedy to prawo rodzinne było uznawane jeszcze za część prawa cywilnego. Jak wskazała K. Sójka-Zielińska, unifikacja miała trzy cele do spełnienia³². Po pierwsze – ujednoczenie ustawodawstwa poprzez usunięcie dotychczas występujących rozbieżności między prawami dzielnicowymi. Po drugie – zastąpienie praw obcych prawem polskim, co miało wpłynąć na zaspokojenie powojennych uczuć patriotycznych. Po trzecie –

³⁰ *Projekt prawa o stosunkach rodziców i dzieci wraz z przepisami o zdolności do działań prawnych*, Komisja Kodyfikacyjna, Podkomisja Prawa o Stosunkach z Pokrewieństwa i Opieki, z. 2, Warszawa 1938.

³¹ Zezwolenie państwowej władzy opiekuńczej zgodnie z projektem wymagane było do następujących czynności prawnych, dotyczących małoletniego: 1) do zbywania i obciążania nieruchomości, 2) do zaciągania pożyczek i wekslowych zobowiązań, 3) do czynienia darowizn i zrzekania się (odrzućcia) spadków, 4) do zawierania ugód, 5) do zawierania umów dzierżawy nieruchomości lub przedsiębiorstwa na czas dłuższy niż lat sześć tudzież umów najmu lub dzierżawy, jeżeli stosunek umowny ma trwać po dojściu małoletniego do pełnoletności, 6) do udzielania poręczeń lub przejmowania cudzych długów oraz 7) do czynności prawnych między małoletnim a jego przedstawicielem ustawowym albo między małoletnim a osobą trzecią na rzecz przedstawiciela, jeżeli czynność pociąga za sobą zobowiązanie małoletniego albo rozporządzenie jego majątkiem.

³² K. Sójka-Zielińska, *Historia ...*, s. 332.

kompleksową reformę poprzez dostosowanie regulacji prawnych do ówczesnych transformacji społeczno-gospodarczych.

Jednym z dekretów unifikacyjnych był dekret z dnia 22 stycznia 1946 roku – Prawo rodzinne³³. Objęta nim regulacja dotycząca zarządu majątkiem dziecka cechowała się autonomią rodziców przy wykonywaniu przez nich zarządu majątkiem dziecka oraz zamkniętym katalogiem czynności prawnych, których rodzice nie mogą dokonywać bez zezwolenia władzy opiekuńczej.

Kolejnym etapem prac legislacyjnych miała być próba kodyfikacji prawa cywilnego. Projekt nowego kodeksu cywilnego miał opierać się na dekretach unifikacyjnych z lat 1945-1946 oraz na uzasadnieniach do tych dekretów³⁴, a twórcy projektu mieli kierować się przyjętym w Europie Zachodniej modelem kodyfikacyjnym prawa cywilnego³⁵. W przedmiocie zarządu majątkiem dziecka twórcy projektu zaproponowali poszerzenie katalogu czynności prawnych, jakich rodzice nie mogą dokonać w imieniu ich małoletniego dziecka bez uzyskania zezwolenia władzy opiekuńczej³⁶, przy pozostawieniu rodzicom autonomii przy wykonywaniu zarządu majątkiem ich dziecka. Procesu kodyfikacji prawa cywilnego nie udało się zakończyć wskutek krytyki projektu przez ówczesną władzę polityczną, jako niedostosowanego do potrzeb społeczeństwa socjalistycznego³⁷.

Następnym etapem prac legislacyjnych była kodyfikacja z 1950 roku³⁸. Zapoczątkowała ona proces wyodrębnienia prawa rodzinnego z prawa cywilnego. Pierwszy kodeks obejmujący materię prawa rodzinnego powstał wskutek współpracy polsko-czechosłowackiej. Wzorem dla nowego kodeksu miały być rozwiązania radzieckie, które strona czechosłowacka konsekwentnie promowała³⁹. Jednym z takich rozwiązań była szeroka ingerencja państwa w stosunki rodzinne. Materia KR była ograniczona do najbardziej istotnych zagadnień i pozostawiała szerokie pole interpretacji

³³ Dz.U. nr 6, poz. 52, dalej: Prawo rodzinne.

³⁴ Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 lutego 1947 roku w sprawie powołania komisji do opracowania jednolitego polskiego kodeksu cywilnego, [w:] P. Fiedorczyk, *O początkach prac nad kodyfikacją polskiego prawa cywilnego w 1947 roku*, *Miscellanea Historico-Iuridica* 4/2006, s. 166.

³⁵ P. Fiedorczyk, *O początkach prac...*, s. 118.

³⁶ Katalog ten miał zostać poszerzony – w stosunku do Prawa rodzinnego z 1946 r. – o: 1) zobowiązanie się do zbywania lub obciążania nieruchomości, 2) przystępowanie do spółek handlowych, 3) udzielenie ogólnego pełnomocnictwa handlowego; P. Fiedorczyk, *Stosunki prawne z pokrewieństwa i prawo opiekuńcze w projekcie kodeksu cywilnego z 1948 roku*, *Miscellanea Historico-Iuridica* 6/2008, s. 117.

³⁷ J.S. Piątowski, [w:] *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, J.S. Piątowski (red.), Ossolineum 1985, s. 9; P. Fiedorczyk, *Unifikacja i kodyfikacja prawa rodzinnego w Polsce (1945-1964)*, Białystok 2014, s. 145.

³⁸ Ustawa z dnia 27 czerwca 1950 r. – Kodeks rodzinny (Dz.U. nr 34, poz. 308), dalej: KR.

³⁹ P. Fiedorczyk, *Unifikacja i kodyfikacja...*, s. 717.

dla praktyki sądowej⁴⁰. KR wprowadził szereg ograniczeń dla rodziców wykonujących zarząd majątkiem dziecka, w tym nieostre pojęcie „czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu”, do których dokonania w imieniu małoletniego dziecka wymagana jest kontrola sądu opiekuńczego.

Ostatnią fazą legislacji była kodyfikacja z 1964 roku⁴¹. Jej celem miało być zlikwidowanie wad KR, głównie poprzez objęcie nią całej materii prawnorodzinnej, a także rozbudowanie istniejących regulacji⁴². Kodyfikacja ta nie wprowadziła jednak żadnych istotnych zmian do regulacji stosunków między rodzicami a dziećmi w zakresie sprawowania zarządu majątkiem dziecka. Nowelizacje KRO w kolejnych latach także nie zmieniły funkcjonującego modelu zarządu majątkiem dziecka. Co więcej, sukcesywnie wprowadzano kolejne ograniczenia dla rodziców wykonujących ten zarząd.

Za niezbędne trzeba uznać zapoznanie się z całym procesem powstawania uregulowania dotyczącego stosunków między rodzicami a dziećmi w kwestii sprawowania zarządu majątkiem dziecka, z podkreśleniem stopniowego wyłączenia autonomii rodziców w powyższym zakresie.

1.2. Zarząd majątkiem dziecka zgodnie z dekretem z dnia 22 stycznia 1946 roku – Prawo rodzinne

Po II wojnie światowej nastąpił proces unifikacji prawa cywilnego. Unifikacja ta przybrała formę czterech dekretów, wraz z przepisami do nich wprowadzającymi:

- 1) dekretu z dnia 25 września 1945 roku – Prawo małżeńskie⁴³,
- 2) dekretu z dnia 22 stycznia 1946 roku – Prawo rodzinne,
- 3) dekretu z dnia 14 maja 1946 roku – Prawo opiekuńcze⁴⁴,
- 4) dekretu z dnia 29 maja 1946 roku – Prawo małżeńskie majątkowe⁴⁵.

W czasie prac nad dekretami unifikacyjnymi kwestia przynależności prawa rodzinnego do prawa cywilnego nie budziła żadnych wątpliwości⁴⁶. Prace nad materiają prawa rodzinnego powierzono Aleksandrowi Wolterowi, który opracował zarówno

⁴⁰ S. Szer, *Prawo rodzinne w zarysie*, Warszawa 1969, s. 23.

⁴¹ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1359 ze zm.), dalej: KRO.

⁴² B. Walaszek, *Zarys prawa...*, s. 18.

⁴³ Dz.U. nr 48, poz. 270.

⁴⁴ Dz.U. nr 20, poz. 135.

⁴⁵ Dz.U. nr 31, poz. 196.

⁴⁶ J.S. Piątowski, [w:] *System...*, s. 8.

programową deklarację nowego projektu w postaci tez społeczno-politycznych⁴⁷, jak i sam projekt. Spośród ośmiu rozbudowanych tez, na potrzeby niniejszej dysertacji, należy wyróżnić tezę II, zgodnie z którą władza rodzicielska miała służyć rodzicom w interesie dziecka celem wychowania go na świadomego swych obowiązków wobec Państwa, Narodu i Demokracji obywatela. Dalej teza stwierdzała, że państwo sprawuje kontrolę nad wykonywaniem tej władzy, a obowiązkiem rodziców jest sprawować władzę rodzicielską tak, jak tego wymaga dobro dzieci i interes społeczeństwa.

Z krótkiego uzasadnienia do tezy II wynikało⁴⁸, że pozostałości rzymskiej konstrukcji władzy ojcowskiej, w której dziecko stanowiło jedynie przedmiot absolutnej władzy ojca, wciąż pokutowały w europejskich ustawodawstwach. Co więcej, stosunek rodziców do dzieci niejednokrotnie uważany był za tabu, nie podlegający „kontrolom czynników stojących poza rodziną”. Twórca projektu uznawał natomiast, że „Państwo ma zbyt poważny i doniosły interes w wychowaniu przyszłych pokoleń swych obywateli, aby nie zastrzec sobie prawa ingerencji w życie wewnętrzne rodziny”. Ponadto, wobec tego, że rodzina jest podstawową komórką życia społecznego, państwowa władza opiekuńcza zyskuje prawo wykonywania kontroli nad sprawowaniem przez rodziców władzy rodzicielskiej. Zamiar ustawodawcy rozszerzenia ingerencji państwa w życie wewnętrzne rodziny wiązał się z powszechną wówczas, wspomnianą już powyżej, tendencją zmierzającą do socjalizacji prawa prywatnego⁴⁹.

Twórcy projektów unifikacyjnych z znacznej mierze wykorzystali projekty przedwojennej Komisji Kodyfikacyjnej dzięki czemu unifikacji udało się dokonać w zaledwie kilkanaście miesięcy⁵⁰. Projekt Prawa rodzinnego zawierał całokształt przepisów, które normowały stosunki prawne wynikające z pokrewieństwa. Odstępstwa od projektu Komisji Kodyfikacyjnej z 1938 roku, w tym odstępstwo od pozostałości po patriarchalnym modelu rodziny⁵¹, tłumaczono zmianą stosunków społeczno-politycznych wynikłych na tle II wojny światowej.

⁴⁷ *Tezy społeczno-polityczne do projektu prawa rodzinnego* z dnia 10 sierpnia 1945 r., Archiwum Akt Nowych, zespół akt: Ministerstwo Sprawiedliwości (dalej: AAN MS), sygn. teczek: 4306, s. 472-481.

⁴⁸ Tamże, s. 473.

⁴⁹ P. Fiedorczyk, *Unifikacja i kodyfikacja...*, s. 50.

⁵⁰ W piśmiennictwie panuje zgoda co do tego, że projekty Komisji Kodyfikacyjnej z okresu międzywojennego stały na bardzo wysokim poziomie sztuki legislacyjnej; m.in. S. Szer, *Prawo rodzinne...*, s. 21; J.S. Piątowski, [w:] *System...*, s. 8; K. Sójka-Zielińska, *Historia...*, s. 332.

⁵¹ Zgodnie z art. 47 § 1 przedwojennego projektu prawa o stosunkach rodziców i dzieci, w razie niezgodności rodziców co do zarządzania majątkiem dziecka ostateczną decyzję miał podejmować ojciec dziecka.

W czasie prac nad projektem Prawa rodzinnego, zestawiono go i porównano z dotychczasowym stanem prawnym, uwzględniającym charakterystykę prawa dzielnicowego, z zamiarem skorzystania z jego najlepszych rozwiązań⁵². Twórcy Prawa rodzinnego, uznając kwestię zarządu majątkiem małoletniego dziecka za istotną i wymagającą szczególnych rozwiązań, słusznie wyłączyli ją do odrębnej jednostki systematyzacyjnej. Oddział 4, zatytułowany „Władza rodzicielska w stosunku do majątku dziecka”, liczył trzynaście rozbudowanych artykułów (art. 27 – art. 39 Prawa rodzinnego). W porównaniu do dotychczasowych regulacji prawa dzielnicowego była to regulacja bardzo szczegółowa.

Zgodnie z przepisami Prawa rodzinnego, małżonkowie wspólnie sprawowali władzę rodzicielską nad swoim dzieckiem. W razie niezgodności między nimi spór rozstrzygała władza opiekuńcza. Każde z rodziców było przedstawicielem ustawowym dziecka i miało prawo reprezentować je w sądzie i poza sądem, a w razie sprzeczności między interesem dziecka a interesem choćby jednego z rodziców lub między interesami dzieci władza opiekuńcza miała ustanowić kuratora dla ochrony praw dziecka. Norma ta była swoistą rewolucją w polskim prawie rodzinnym, ponieważ jej fundamentem była zasada równouprawnienia rodziców. Zgodnie natomiast ze wszystkimi dotychczas obowiązującymi ustawodawstwami dzielnicowymi tylko ojciec był przedstawicielem ustawowym dziecka. Zasada równouprawnienia rodziców znana była prawu szwajcarskiemu i na jego wzór twórcy projektu włączyli ją do polskiego prawa⁵³.

Zasadą – w ślad za zasadą równouprawnienia rodziców – stało się to, że oboje rodzice mieli zarządzać majątkiem dziecka pozostającego pod władzą rodzicielską. Rodzice nie byli zobowiązani do składania rachunków z zarządu. Władza opiekuńcza miała jednak prawo do wkroczenia w życie rodziny, jeżeli rodzice działali na szkodę dziecka. Rodzice mieli obowiązek wykonywać zarząd zgodnie z zasadami prawidłowej gospodarki. Władza opiekuńcza miała uprawnienie do wyznaczenia kuratora, gdy rodzice nie mogli sprawować zarządu albo dla majątku, który dziecko otrzymało z wyłączeniem zarządu rodziców.

W pracach nad projektem Prawa rodzinnego zauważono, że w poszczególnych systemach prawnych różnie rozwiązywano kwestię wykonywania zarządu majątkiem

⁵² *Uzasadnienie do projektu prawa rodzinnego*, Archiwum Akt Nowych, zespół akt: Krajowa Rada Narodowa (dalej: AAN KRN), sygn. teczek: 88, s. 225.

⁵³ Tamże, s. 235-236.

dziecka, a także zakresu ingerencji państwa w wykonywanie tego zarządu⁵⁴. Zastanawiano się przy tym, czy rodzice powinni być upoważnieni z mocy prawa, bez żadnych ograniczeń, do podejmowania wszelkich czynności prawnych dotyczących małoletnich dzieci (na wzór kodeksu cywilnego szwajcarskiego), czy też istnieje potrzeba zatwierdzenia niektórych czynności, ze strony „tak czy inaczej zorganizowanej władzy nadzorczej” (na wzór kodeksu cywilnego austriackiego lub kodeksu cywilnego niemieckiego)⁵⁵.

Twórcy projektu Prawa rodzinnego przyłączyli się do stanowiska drugiego, zamieszczając w Prawie rodzinnym zamknięty katalog czynności, które wymagały do swej ważności zatwierdzenia ze strony władzy opiekuńczej. Zgodnie z art. 29 Prawa rodzinnego, zezwolenie władzy opiekuńczej było wymagane do ważności następujących czynności prawnych, dotyczących dziecka, pozostającego pod władzą rodzicielską:

- 1) do zbywania i obciążania nieruchomości;
- 2) do nabywania, zakładania, wydzierżawiania i zbywania przedsiębiorstwa zarobkowego oraz do przystępowania do spółki handlowej w charakterze osobiście odpowiedzialnego wspólnika;
- 3) do udzielenia prokury;
- 4) do zaciągania pożyczek i zobowiązań wekslowych;
- 5) do udzielania poręczeń i przejmowania cudzych długów;
- 6) do zawierania umów najmu lub dzierżawy, jeżeli stosunek umowny ma trwać po dojściu dziecka do pełnoletności;
- 7) do czynienia darowizn, chyba że odpowiadają one obowiązkowi moralnemu, względem przyzwoitości lub zwyczajowi;
- 8) do zrzekania się lub odrzucania spadków;
- 9) do zawierania ugód lub czynienia zapisów na sąd polubowny, jeżeli przedmiotem ich jest czynność prawna, wymieniona w pkt 1) – 8).

Z uzasadnienia do projektu Prawa rodzinnego wynikało, że w stosunku do projektu Komisji Kodyfikacyjnej z 1938 roku, katalog czynności został „częściowo rozszerzony, częściowo zawężony”⁵⁶. Dodano, za wzorem prawa niemieckiego i prawa austriackiego, punkty 2) i 3), jako szczególnie ważne, a także postawiono na równi z ugodą zapis na sąd polubowny. Natomiast wyłączono z katalogu czynności umowy

⁵⁴ Tamże, s. 236.

⁵⁵ Tamże, s. 236-237.

⁵⁶ Tamże, s. 237.

dzierżawy nieruchomości na czas dłuższy niż 6 lat oraz ugody, o ile ich przedmiotem nie są czynności, które same wymagałyby zatwierdzenia. Rozsądnie nie przejęto z kolei z projektu międzywojennej Komisji Kodyfikacyjnej przepisu, zgodnie z którym zezwolenie władzy opiekuńczej byłoby potrzebne do dokonania czynności prawnych między rodzicami a dziećmi, skoro do dokonania takiej czynności wymagane było już zastępstwo kuratora.

Umożliwiono także władzy opiekuńczej udzielenie ogólnego upoważnienia do zaciągania pożyczek i zobowiązań wekslowych oraz do udzielania poręczeń i przejmowania cudzych długów, gdy jest to niezbędne do prawidłowego zarządu majątkiem, a zwłaszcza do prowadzenia przedsiębiorstwa zarobkowego. Idea ogólnego upoważnienia wzorowana była na prawie niemieckim i celowość jej zastosowania wśród twórców projektu „nie budziła żadnych wątpliwości”⁵⁷.

Na tle regulacji dotyczącej zezwolenia na dokonanie czynności prawnej w imieniu małoletniego dziecka Sąd Najwyższy w 1949 roku wydał precedensowe orzeczenie⁵⁸, niezwykle ważne dla materii podejmowanej w niniejszej rozprawie. Warto wspomnieć, że było to jedyne orzeczenie Sądu Najwyższego w przedmiocie sprawowania zarządu majątkiem dziecka, które zostało wydane w czasie pięciu lat obowiązywania Prawa rodzinnego⁵⁹. Sąd Najwyższy uznał, że zagadnienie udzielenia zezwolenia na zbycie nieruchomości dziecka władza opiekuńcza winna oceniać według sytuacji istniejącej w chwili powzięcia przez sąd decyzji dotyczącej zezwolenia, a nie w chwili dokonywania przez rodziców tej transakcji.

W uzasadnieniu do orzeczenia Sąd Najwyższy podnosił, że sąd opiekuńczy nie powinien zajmować stanowiska wyłącznie w charakterze władzy nadzorczej, która ograniczałaby się do kontroli czy zawarcie danej czynności prawnej nie stanowiło naruszenia obowiązków ze strony rodziców. Ustawa wymaga zezwolenia władzy opiekuńczej celem zabezpieczenia dobra dziecka w sytuacjach szczególnie ważnych. Sąd powinien zatem badać sprawę czy w ogóle i pod jakimi warunkami, zbycie nieruchomości jest celowe, czy cena lub inna równowartość zbycia jest dla małoletniego korzystna i to nie w chwili dokonania transakcji, lecz w chwili wydawania przez sąd rozstrzygnięcia. Między tymi datami, w ocenie Sądu Najwyższego, stosunki gospodarcze

⁵⁷ Tamże, s. 237.

⁵⁸ Orzeczenie SN z dnia 3 marca 1949 r., C 159/49, Przegląd Notarialny 11-12/1949, s. 521-522.

⁵⁹ A. Słomiński, *Pięć lat (1945-1949) prawa cywilnego (zestawienie judykatury i doktryny)*, Przegląd Notarialny 3-4/1950 (dodatek), s. I-XVI.

mogły ulec zmianie sięgającej tak daleko, że transakcja, która mogła być dla małoletniego korzystna w chwili jej zawarcia, może być już niekorzystna w chwili wydawania przez sąd orzeczenia zatwierdzającego dokonaną przez rodziców czynność prawną.

Co najważniejsze, Sąd Najwyższy stwierdzając w uzasadnieniu, że „czynność prawna, na którą sąd nie zezwolił przed jej zawarciem albo której sąd nie zatwierdził po jej zawarciu, staje się nieważna” opowiedział się za tym, że czynność prawna dokonana bez zezwolenia sądu jest czynnością prawną niezupełną (*negotium claudicans*)⁶⁰. Co więcej, Sąd Najwyższy trafnie zauważył, że zawarcie w imieniu małoletniego dziecka czynności prawnej przed uzyskaniem zezwolenia sądu nie zagraża interesom dziecka. Jeżeli bowiem okaże się w trakcie wydawania rozstrzygnięcia, że czynność prawna nie jest dla dziecka korzystna, rodzice nie uzyskają zatwierdzenia sądu, wobec czego nie uzyskuje ona ważności i nie odniesie wobec dziecka żadnych skutków prawnych.

Prawo rodzinne stanowiło ponadto, że w razie śmierci jednego z małżonków, unieważnienia małżeństwa lub rozvodu albo na żądanie władzy opiekuńczej w innych ważnych przypadkach małżonek, który sprawuje władzę rodzicielską nad dzieckiem, ma obowiązek przedłożenia władzy opiekuńczej inwentarza majątku dziecka i donoszenia o ważniejszych zmianach w stanie jego majątku. Zamierzeniem twórców projektu było zabezpieczenie całości substancji majątkowej dziecka, w przypadku, gdy odpadała kontrola wykonywana przez drugiego rodzica bądź też w sytuacji, w której władza opiekuńcza z ważnych przyczyn uznałaby to za wskazane⁶¹.

Co ciekawe, na wzór ustawodawstw zachodnioeuropejskich, Prawo rodzinne przewidywało, że rodzice mają prawo pobierania pożytków z majątku dziecka w czasie wykonywania władzy rodzicielskiej. Zasadą miało być, że czysty dochód z tego majątku ma być przede wszystkim obracany na utrzymanie i wychowanie dziecka i jego rodzeństwa, zaś rodzicom miała przypadać reszta dochodów w stosunku, w jakim każde z nich ponosiło ciężary utrzymania rodziny. Do prawa pobierania pożytków miały być stosowane odpowiednio przepisy o użytkowaniu.

⁶⁰ Instytucję bezskuteczności zawieszanej czynności prawnej najogólniej reguluje art. 63 KC. Odnosi się on do przypadków, gdy ustawa wymaga do dokonania czynności nie tylko złożenia odpowiednich oświadczeń woli przez stronę (strony) danej czynności prawnej, ale ponadto wyrażenia zgody (potwierdzenia) przez osobę trzecią. Określenie „czynność prawna niezupełna” lub „czynność prawna kulejąca” (łac. *negotium claudicans*) charakteryzuje to, że złożone oświadczenia woli stron czynności nie wywołują wyrażonych w niej skutków prawnych, lecz wiążą stronę do czasu potwierdzenia czynności w ten sposób, że żadna nie może wycofać swojego oświadczenia woli; zob. Z. Radwański, [w:] *System prawa prywatnego, t. 2, Prawo cywilne – część ogólna*, Z. Radwański (red.), Warszawa 2019, s. 574-575.

⁶¹ *Uzasadnienie do projektu prawa rodzinnego...*, s. 237.

Po ustaniu zarządu rodzice mieli obowiązek oddać dziecku majątek z równoczesnym złożeniem obrachunku co do substancji, jak również co do dochodów. Prawo rodzinne przewidywało także odpowiedzialność rodziców za szkodę wyrządzoną w majątku dziecka przez nienależyte wykonywanie władzy rodzicielskiej w przedmiocie zarządu majątkiem dziecka. Odpowiedzialność przedawniała się z upływem trzech lat od uzyskania przez dziecko pełnoletności. Zgodnie z uzasadnieniem do projektu, jego twórcy nie zgadzali się, aby odpowiedzialność ta kształtowała się wyłącznie na zasadzie staranności właściwej przy prowadzeniu własnych spraw (*diligentia quam suis rebus*)⁶².

Prawo rodzinne przewidywało również, że w razie naruszenia przez rodziców obowiązków przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka władza opiekuńcza wyda zarządzenia konieczne do ochrony tego majątku. W szczególności rodzice mogli zostać poddani ograniczeniom jakim podlega opiekun, a nawet rodzicom mogło być odebrane prawo zarządu majątkiem dziecka. Zgodnie z uzasadnieniem do projektu, przepis ten miał zapobiec nienależystemu zarządzaniu przez rodziców majątkiem dziecka, i – za wzorem prawa szwajcarskiego – dawał władzy opiekuńczej absolutną swobodę w wyborze zarządzeń nadzorczych⁶³.

W ówczesnym piśmiennictwie twórca projektu podkreślał, że jedną z cech charakterystycznych zunifikowanego prawa rodzinnego jest silne podkreślenie interesu społecznego, to jest powiązanie rodziny ze zbiorowością ogólną, jaką jest społeczeństwo. Państwo, chcąc zapewnić sobie możliwość skutecznej kontroli nad realizacją prawa rodzinnego, musi zastrzec dla organów państwa prawo ingerencji, niezależnie od inicjatywy strony zainteresowanej⁶⁴. Jednocześnie zauważył, że każde nieostrożne włączenie czynnika państwowego w wewnętrzną autonomię rodziny może przynieść więcej szkody niż korzyści, dlatego też kontrola państwa powinna być w stopniu niezbędnym do zrealizowania celów określonych przez przepisy Prawa rodzinnego.

Za szczególnie delikatną materię Aleksander Wolter uznał rozstrzyganie przez władzę opiekuńczą niezgodności między rodzicami w związku z wykonywaniem władzy rodzicielskiej, zalecając jednocześnie, aby władza opiekuńcza ograniczyła swoje działania w tym zakresie do „najniezbędniejszego minimum”⁶⁵. W kwestii udzielania zezwoleń na dokonanie czynności prawnej Aleksander Wolter porównał rolę sędziego

⁶² Tamże, s. 240.

⁶³ Tamże, s. 243.

⁶⁴ A. Wolter, *Władza opiekuńcza*, *Demokratyczny Przegląd Prawniczy* 1-2/1947, s. 31.

⁶⁵ Tamże, s. 37.

orzekającego do „dobrego gospodarza”, który powinien wykazywać „znajomość zjawisk gospodarczych oraz głębokie wyrobienie społeczne”⁶⁶.

1.3. Zarząd majątkiem dziecka zgodnie z ustawą z dnia 27 czerwca 1950 roku – Kodeks rodzinny

Projekt pierwszego polskiego kodeksu rodzinnego, był owocem współpracy prawników polskich i czechosłowackich⁶⁷. Wskutek powstałej ze strony Ministra Sprawiedliwości inicjatywy, w 1948 roku została powołana stała Komisja Współpracy Prawniczej Polsko-Czechosłowackiej⁶⁸. Jej zadaniem miało być „przygotowanie projektów ustawodawczych celem uproszczenia form prawnych stosunków wzajemnych oraz zbliżenia ustawodawstw obu krajów”. Przedmiotem prac komisji miała być analiza różnic poszczególnych przepisów prawa rodzinnego występujących w obu krajach pod względem ideologicznym i konstrukcyjnym⁶⁹. Komisja stwierdziła, że prawne uregulowanie kwestii rodziny zależy od całokształtu porządku społecznego państwa i od zespołu jego polityczno-społecznych i gospodarczych warunków, a reforma prawa rodzinnego musi wychodzić z historycznego rozwoju rodziny i uwzględniać jej funkcję społeczną w państwie⁷⁰.

Wzorem dla nowego kodeksu miały być oczywiście rozwiązania radzieckie, polegające na szerokiej ingerencji organów państwa w stosunki rodzinnoprawne oraz wyodrębnieniu prawa rodzinnego z kodeksu cywilnego⁷¹. Wśród twórców projektu można było także spotkać się z poglądem odmiennym. Aleksander Wolter stał na stanowisku, zgodnie z którym materia prawa rodzinnego powinna być włączona do kodeksu cywilnego. W jego opinii, w stosunkach polskich kodyfikacyjne wyodrębnienie prawa rodzinnego z prawa cywilnego da się uzasadnić jedynie „pryncypialnym uznaniem socjalistycznego prawa rodzinnego za samodzielną gałąź prawa”⁷².

⁶⁶ Tamże, s. 40.

⁶⁷ P. Fiedorczyk, *Unifikacja i kodyfikacja...*, s. 148.

⁶⁸ *Regulamin Stałej Komisji Prawniczej Polsko-Czechosłowackiej*, AAN MS, sygn. teczek: 2806, s. 20.

⁶⁹ *Obrady podkomisji C dla ujednoczenia prac kodyfikacyjnych polskich i czechosłowackich w dziedzinie prawa małżeńskiego i rodzinnego*, AAN MS, sygn. teczek: 2236, s. 205.

⁷⁰ *Referat opracowany do publicznej dyskusji o prawie małżeńskim i rodzinnym*, AAN MS, sygn. teczek: 2236, s. 274.

⁷¹ P. Fiedorczyk, *Unifikacja i kodyfikacja...*, s. 723.

⁷² A. Wolter, *Kodeks cywilny a „prawo rodzinne”*, Państwo i Prawo 3/1957, s. 475.

Prace komisji w przedmiocie władzy rodzicielskiej oraz wykonywania zarządu majątkiem dziecka trwały zaledwie jeden dzień⁷³. Zmianie uległo samo usytuowanie i liczebność tych przepisów. Jak było wspomniane powyżej, w Prawie rodzinnym regulacja dotycząca stosunków między rodzicami a dziećmi była dość obszerna. Składała się z trzydziestu artykułów podzielonych na kilka oddziałów. W KR z kolei całą regulację stosunków między rodzicami a dziećmi ujęto w jednym dziale zatytułowanym „władza rodzicielska”, który składał się z zaledwie jedenastu artykułów. W piśmiennictwie wskazuje się, że przemożna chęć eliminowania rozbieżności między dwoma systemami prawnymi spowodowała jego lakoniczność i ogólnikowość⁷⁴. Eufemizmem jest jednak nazywanie tej regulacji lakoniczną, gdy ściśle do zarządu majątkiem dziecka odnosiły się tylko dwa artykuły (art. 58 – art. 59 KR).

W kwestii władzy rodzicielskiej oba kraje zgadzały się ze zrównaniem praw ojca i matki przy jej wykonywaniu, twierdząc, że tylko wówczas są dostatecznie zabezpieczone interesy małoletniego dziecka⁷⁵. Ponadto, doprecyzowany został przepis dotyczący władzy rodzicielskiej, stanowiąc, że obejmuje ona w szczególności prawo i obowiązek rodziców kierowania dziećmi, reprezentowania ich i zarządzania ich majątkiem. Zmieniono też kryterium prawidłowego wykonywania zarządu majątkiem dziecka przez rodziców. Występujący w Prawie rodzinnym zwrot „zgodnie z zasadami prawidłowej gospodarki”, w KR zastąpiono zwrotem „zgodnie z należyta starannością”.

W KR rozszerzona została regulacja dotycząca wyłączenia reprezentacji dziecka przez rodziców. Unormowanie Prawa rodzinnego, zgodnie z którym kuratora ustanawia się w razie sprzeczności między interesem dziecka a interesem choćby jednego z rodziców lub między interesami dzieci zastąpiono bezwzględnym zakazem reprezentacji dziecka przez rodziców przy wszystkich czynnościach między nimi oraz przy czynnościach między jednym z dzieci a jednym z rodziców. Wyjątkiem od reguły była czynność prawna polegająca wyłącznie na bezpłatnym przysporzeniu na rzecz dziecka albo dotycząca należnych dziecku środków utrzymania i wychowania. Dotychczasowa zasada wyłączenia reprezentacji rodziców wyłącznie w sytuacji

⁷³ Prace Komisji w przedmiocie stosunków między rodzicami i dziećmi, w tym zarządu majątkiem dziecka odbyły się jednego dnia – 7 marca 1949 r.; *Obrady podkomisji C...*, s. 268-271.

⁷⁴ J.S. Piąkowski, [w:] *System...*, s. 11; w piśmiennictwie cytowana jest często wypowiedź ówczesnego sędziego SN Zbigniewa Wiszniewskiego, który stwierdził, że KR składa się z przepisów i luk, przy czym przepisów jest niewiele a luk pod dostatkiem; zob. P. Fiedorczyk, *Unifikacja i kodyfikacja...*, s. 282.

⁷⁵ *Obrady podkomisji C...*, s. 241.

„sprzeczności interesów” między dzieckiem a choćby jednym z rodziców lub między dziećmi została zatem rozszerzona do wszystkich czynności prawnych między nimi.

Zmieniona została również przesłanka konieczna do wydania przez sąd opiekuńczy zarządzeń kontrolnych, w tym dotyczących sprawowanego przez rodziców zarządu. Zwrot znany z Prawa rodzinnego „w razie naruszenia przez rodziców swych obowiązków przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka” zastąpiono zwrotem bardziej lakonicznym „jeżeli rodzice nie sprawują należycie władzy rodzicielskiej”.

Rozbieżność stanowisk obu państw wystąpiła w kwestii konieczności uzyskiwania zezwolenia sądu opiekuńczego na dokonywanie czynności prawnych w imieniu małoletnich dzieci⁷⁶. W przeciwieństwie do polskiego projektu, który zawierał katalog czynności, których bez zezwolenia władzy opiekuńczej rodzice nie mogą dokonać ani nie mogą wyrazić zgody na ich dokonanie przez dziecko, projekt czechosłowacki wymagał uzyskania takiego zezwolenia dla czynności bliżej nieokreślonych, niebędących czynnościami zwykłego zarządu. Delegacja czechosłowacka podniosła zarzut, że zamknięty katalog czynności prawnych dla których wymagane jest zezwolenie sądu opiekuńczego jest zbyt kazuistyczny i że wystarczające będzie ogólne sformułowanie w formie przepisu ramowego, przy pozostawieniu konkretnych przypadków judykaturze. Delegacja polska nie sprzeciwiła się takiemu uregulowaniu sprawy, zastrzegając jednak konieczność zdefiniowania pojęcia czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu w ustawie szczególnej.

Ostatecznie postanowiono zrezygnować z zamkniętego katalogu czynności do których wymagana jest kontrola władzy opiekuńczej, zastrzegając jednocześnie, że konieczne będzie zamieszczenie w części ogólnej kodeksu cywilnego definicji spraw zwykłego zarządu oraz spraw przekraczających zwykły zarząd. Niestety definicje tych pojęć nigdy nie powstały. W rezultacie powstał tylko „ramowy” przepis, zgodnie z którym rodzice bez zezwolenia władzy opiekuńczej nie mogą dokonywać czynności, które przekraczają zakres zwykłego zarządu ani wyrażać zgody na dokonywanie takich czynności przez dziecko. Unormowanie to funkcjonuje w polskim prawie rodzinnym do dzisiaj, choć pojawiło się w nim niespodziewanie i bez głębszej refleksji.

Twórcy KR usunęli kilka regulacji związanych z zarządem majątkiem dziecka znanych Prawu rodzinnemu, w tym:

⁷⁶ Tamże, s. 271.

- 1) zasadę zgodnie z którą w razie niezgodności rodziców rozstrzyga władza opiekuńcza (art. 20 § 2 Prawa rodzinnego),
- 2) regulację zgodnie z którą w czasie sprawowania władzy rodzicielskiej rodzice nie są zobowiązani do składania rachunków z zarządu (art. 27 § 2 Prawa rodzinnego),
- 3) uprawnienie władzy opiekuńczej do wyznaczenia kuratora w przypadku, gdy rodzice nie mogą sprawować zarządu albo dla majątku, który dziecko otrzymało z wyłączeniem zarządu rodziców (art. 28 Prawa rodzinnego),
- 4) prawo pobierania pożytków przez rodziców z majątku dziecka w czasie wykonywania władzy rodzicielskiej (art. 31 § 1 Prawa rodzinnego),
- 5) obowiązek sporządzenia inwentarza majątku dziecka i donoszenia sądowi o ważniejszych sprawach w jego majątku w przypadku, gdy zarząd ma być sprawowany przez jednego rodzica (art. 30 § 1 Prawa rodzinnego),
- 6) normy dotyczące wyłączenia zarządu rodziców co do określonych przedmiotów majątku dziecka (art. 33 – 36 Prawa rodzinnego),
- 7) regułę odpowiedzialności rodziców za szkodę wyrządzoną w majątku dziecka przez nienależyte wykonywanie władzy rodzicielskiej (art. 37 § 2 Prawa rodzinnego).

Opracowany tekst projektu KR wraz z uzasadnieniem powstał bardzo szybko i został ogłoszony w prasie prawniczej⁷⁷. Niestety uzasadnienie nie odnosiło się w ogóle do regulacji dotyczących władzy rodzicielskiej i wykonywania zarządu majątkiem dziecka. KR wszedł w życie dnia 1 października 1950 roku, w czasie funkcjonowania tzw. Małej Konstytucji⁷⁸, która nie obejmowała ani problematyki rodzinnej ani praw człowieka, kiedy to w Polsce rządziła partia komunistyczna szerząca radziecki komunizm. J.S. Piątowski uznał, że KR był pierwszym kodeksem usilnie wcielającym w życie prywatne zasady socjalizmu⁷⁹.

W ówczesnej literaturze wskazywano, że „KR jest kolejnym etapem rozwoju prawa w kierunku rozszerzenia kompetencji władzy opiekuńczej, będąc wyrazem troski Państwa Ludowego o wychowanie młodzieży i zapewnienie jej jak najdalej idącej

⁷⁷ *Projekt Kodeksu rodzinnego (tekst – przepisy wprowadzające – uzasadnienie)*, [w:] Przegląd Notarialny: dwumiesięcznik poświęcony sprawom notariatu 5-6/1950, s. 417-449.

⁷⁸ Ustawa konstytucyjna z dnia 19 lutego 1947 r. o ustroju i zakresie działania najwyższych organów Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. nr 18, poz. 71 ze zm.).

⁷⁹ J.S. Piątowski, [w:] *System...*, s. 10.

opieki”, a rolą władzy opiekuńczej jest zainteresowanie się dziećmi tak, aby jej kontrola „była wykonywana efektywnie i przepisy prawa nie pozostały martwą literą”⁸⁰.

1.4. Zarząd majątkiem dziecka zgodnie z ustawą z dnia 25 lutego 1964 roku – Kodeks rodzinny i opiekuńczy

Komisja Kodyfikacyjna przy Ministrze Sprawiedliwości, w wyniku której prac wszedł w życie KRO, została powołana na mocy zarządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1956 roku w sprawie powołania Komisji Kodyfikacyjnej przy Ministrze Sprawiedliwości⁸¹. Przed przystąpieniem do pracy nad projektem ustalono, że zostanie on opracowany na podstawie treści KR z 1950 roku⁸². Komisja Kodyfikacyjna wyznaczyła referenta w osobie Aleksandra Woltera, którego zadaniem miało być wstępne opracowanie projektu oraz koreferenta w osobie Seweryna Szera, którego rolą miało być wskazywanie alternatywnych rozwiązań do propozycji projektu.

Jako zasadę w pracy kodyfikacyjnej przyjęto utrzymanie instytucji i przepisów KR, a wszelkie zmiany miały być uzasadnione potrzebami społeczno-gospodarczymi bądź występującymi w orzecznictwie sądowym poważnymi trudnościami w stosowaniu obowiązujących przepisów⁸³. Uznano, że w przypadku niedoskonałości lub niepełności przepisów KR, które zostały zaobserwowane w praktyce sądowej, zmianie powinny ulec tylko te przepisy, z którymi sądy nie potrafiły sobie dać rady. Twórcy projektu uznali także, że nie można dążyć do zbyt szczegółowej reglamentacji sfery życia rodzinnego.

W przygotowanym przez Aleksandra Woltera projekcie rozdział dotyczący władzy rodzicielskiej wraz z przepisami o wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka został rozszerzony z dotychczas obowiązujących jedenastu do dwudziestu artykułów⁸⁴. Podwojenie liczby przepisów nie wpłynęło jednak zasadniczo na treść tych regulacji. Zmieniła się kolejność przepisów i ich stylistyka. Koreferat Seweryna Szera był obszernym dokumentem, który w głównej mierze polemicznie odnosił się do propozycji

⁸⁰ A. Stelmachowski, *Nadzór władzy opiekuńczej nad wykonywaniem władzy rodzicielskiej*, Nowe Prawo 4/1951, s. 39.

⁸¹ M.P. nr 70, poz. 856 i 857.

⁸² P. Fiedorczyk, *Unifikacja i kodyfikacja...*, s. 308.

⁸³ *Koreferat do projektu Księgi Czwartej Kodeksu Cywilnego* sporządzony przez Seweryna Szera, AAN MS, sygn. teczek: 5395, s. 245-246.

⁸⁴ *Projekt Księgi czwartej – Rodzina*, sporządzony przez Aleksandra Woltera, AAN MS, sygn. teczek: 5395, s. 51-85.

przygotowanej przez referenta, za wyjątkiem regulacji dotyczących zarządu majątkiem dziecka, co do których nie miał żadnych uwag⁸⁵.

Dyskusja nad projektem toczyła się także w literaturze prawniczej. Podnoszono między innymi, że nowa redakcja przepisów dotyczących zagadnień władzy rodzicielskiej jest „staranniejsza” i nie nasuwa tylu wątpliwości, co odpowiadające im przepisy KR, a ponadto że słusznie w przepisach tych na pierwszy plan wysunięto obowiązki rodziców, w porównaniu do pomocniczego charakteru ich praw w stosunku do dzieci⁸⁶. Podczas prac nad KRO wpływ sytuacji politycznej był olbrzymi, ponieważ przy każdej okazji zaznaczano, że prawo rodzinne ma być prawem socjalistycznym⁸⁷.

Prace nad projektem toczyły się po uchwaleniu Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 22 lipca 1952 roku⁸⁸, która co prawda przewidywała podstawowe prawa obywatelskie, ale dziś nie ma wątpliwości, że akt ten miał wyłącznie funkcję propagandową. Ówczesnie twierdzono jednak zarówno w piśmiennictwie⁸⁹, jak i w orzecznictwie, że Konstytucja PRL ma doniosłe znaczenie dla ochrony rodziny. Sąd Najwyższy w dniu 9 czerwca 1976 roku wydając orzeczenie w pełnym składzie Izby Cywilnej w sprawie „zaleceń kierunkowych w sprawie wzmożenia ochrony rodziny”, stwierdził, że miejsce i rolę rodziny w społeczeństwie określa Konstytucja PRL, a z zasad konstytucyjnych wynikają ideologiczne założenia prawa rodzinnego, charakteryzujące strukturę i funkcje rodziny socjalistycznej⁹⁰. Sąd Najwyższy do obowiązków rodziców przy wykonywaniu władzy rodzicielskiej zaliczył między innymi „nadawanie zasadniczego kierunku wychowania dziecka, który nie powinien godzić w podstawowe zasady moralności socjalistycznej i cele Państwa Ludowego”.

Warto w tym miejscu wskazać zmiany w przedmiocie zarządu majątkiem dziecka jakie zostały przyjęte w KRO, w stosunku do KR. Nieznacznie zmieniony został przepis definiujący władzę rodzicielską, zgodnie z którym władza rodzicielska obejmuje w szczególności obowiązek i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą

⁸⁵ *Koreferat...*, s. 245-280.

⁸⁶ K. Jagielski, *Krytycznie o ujęciu władzy rodzicielskiej w projekcie kodeksu cywilnego*, Nowe Prawo 11/1960, s. 1469.

⁸⁷ Seweryn Szer w swoim koreferacie popierał poglądy zawarte w ówczesnej literaturze prawniczej, w której stwierdzano, że jako „nieprzekraczalną granicę rewizji prac nad prawem rodzinnym stanowić będzie świadomość, że przyszły kodeks ma służyć społeczeństwu, które buduje podstawy ustroju socjalistycznego”, *Koreferat ...*, s. 246.

⁸⁸ Dz.U. nr 33, poz. 232, dalej: Konstytucja PRL.

⁸⁹ Powszechny był w ówczesnym piśmiennictwie pogląd, że art. 67 Konstytucji PRL nie tylko udziela rodzinie ochrony państwa, ale wręcz chroni ją przed ingerencją państwa; m.in. B. Walaszek, *Zarys prawa...*, s. 12.

⁹⁰ Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej SN z dnia 9 czerwca 1976 r., III CZP 46/75, OSNC 1976/9/184.

i majątkiem dziecka oraz do wychowania dziecka. Dodano również zasadę, zgodnie z którą o istotnych sprawach dziecka rodzice powinni rozstrzygać wspólnie, natomiast w braku porozumienia między nimi rozstrzygnięcie ma należeć do sądu opiekuńczego. Rozszerzono także po raz kolejny zakres obowiązku uzyskania zezwolenia sądu opiekuńczego na dokonanie czynności w imieniu dziecka na wszystkie czynności dokonywane między dzieckiem a małżonkiem rodzica, uznając, że „choć drogą kazuistyki nie można w pełni zapobiec działaniom ze szkodą dla interesów dziecka, to także w tym przypadku zachodzi duże niebezpieczeństwo takiego działania”⁹¹.

Ponadto, wyłączono z zarządu rodziców zarobek dziecka oraz przedmioty oddane mu do swobodnego użytku. Dopuszczono także możliwość zastrzeżenia w umowie darowizny lub testamencie wyłączenia zarządu sprawowanego przez rodziców, na rzecz powołanego przez darczyńcę lub testatora zarządcy albo wyznaczonego sądownie kuratora. Dokonano także zmiany w przepisie dotyczącym wydawania przez sąd opiekuńczy zarządzeń, gdzie do nienależytego sprawowania władzy rodzicielskiej dodano – jako warunek ingerencji sądu – zagrożenie dobra dziecka. Bez dyskusji przyjęto natomiast przepisy projektu odnoszące się do sposobu wykonywania zarządu majątkiem dziecka, które pochodziły z KR.

W kwestii prawa rodzinnego jedną z najbardziej dyskusyjnych wśród twórców projektu kwestii okazało się zagadnienie włączenia prawa rodzinnego do kodeksu cywilnego. Początkowo przeważał pogląd o włączeniu części prawa rodzinnego do kodeksu cywilnego, gdzie poświęcono mu księgę czwartą. Ostatecznie jednak zdecydowano o wyłączeniu prawa rodzinnego do odrębnego kodeksu⁹². Wyodrębnienie prawa rodzinnego miało charakter techniczny, nie wprowadzono bowiem przy tej okazji żadnych zmian merytorycznych, nie opracowano części ogólnej, przepisów wstępnych, ani słownika pojęć. Wskutek tego, KRO od momentu jego uchwalenia do dnia dzisiejszego, nie odpowiada wymaganiom stawianym ustawie⁹³. W literaturze słusznie

⁹¹ *Protokół Zespołu Prawa Cywilnego Materialnego Komisji Kodyfikacyjnej*, AAN MS, sygn. teczek: 5412, s. 46.

⁹² Decyzja taka została podjęta w 1960 r. podczas trzeciego czytania projektu, w wyniku głosowania większością 6:4 głosów posiedzenia zespołu Komisji; w dokumentach archiwalnych brak jest jednoznacznych powodów takiej decyzji, w piśmiennictwie uznaje się jednak, że decydujące były najprawdopodobniej kwestie polityczne, polegające na chęci „nienarażania się” władzom radzieckim; P. Fiedorczyk, *Unifikacja i kodyfikacja...*, s. 506-507.

⁹³ Zgodnie z Rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 283), ustawa powinna zawierać następujące elementy: 1) tytuł, 2) przepisy merytoryczne ogólne i szczegółowe, 3) przepisy zmieniające, 3a) przepisy epizodyczne, 4) przepisy przejściowe i dostosowujące, 5) przepisy uchylające, przepisy o utracie mocy obowiązującej ustawy oraz przepisy o wejściu ustawy w życie (przepisy końcowe) (§ 15). W przepisach

podkreśla się, że ówczesny ustawodawca „pod względem poprawności legislacyjnej nie osiągnął spodziewanego celu”⁹⁴ zarówno na obszarze ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 roku – Kodeks cywilny⁹⁵, jak i KRO.

W literaturze prawniczej także toczyła się dyskusja nad usytuowaniem prawa rodzinnego w nowej kodyfikacji. Zwolennicy odrębności prawa rodzinnego od prawa cywilnego podnosili argumenty o tym, że rodzinne stosunki w społeczeństwie socjalistycznym opierają się głównie na niemajątkowych (osobowych) więziach między jego członkami, w przeciwieństwie do stosunków cywilnoprawnych, które mają głównie charakter majątkowy⁹⁶. Wskazywano też, że w krajach socjalistycznych występują inne kryteria systematyki prawa niż w krajach kapitalistycznych, ponieważ dostrzegają różnice w treści stosunków społecznych którymi się zajmują⁹⁷. Zaznaczano też, że regulacje prawa rodzinnego nadają rodzinie charakter instytucjonalnego oraz podkreślano potrzebę zainteresowania rodziną i kontrolą nad jej działaniem ze strony społeczeństwa⁹⁸.

J.S. Piątowski wyraził słuszny pogląd, że stosunek prawa rodzinnego do prawa cywilnego może być rozpatrywany w trzech aspektach⁹⁹. Pierwszy aspekt, czysto legislacyjny, odpowiada na pytanie czy prawo rodzinne powinno być objęte odrębnym od prawa cywilnego aktem ustawodawczym. Drugi aspekt dotyczy systematyki prawa rodzinnego w systemie prawa, to jest tego czy prawo rodzinne powinno być uznane za odrębną gałąź prawa. Trzeci aspekt, zdaje się najważniejszy, dotyczy kwestii wykładni i stosowania prawa rodzinnego w odniesieniu do unormowań prawa cywilnego. To jest w jakim zakresie i na jakich zasadach należy sięgać do prawa cywilnego stosując regulacje prawa rodzinnego.

Należy w pełni zgodzić się z poglądem R. Świrgoń-Skok, że samo wyodrębnienie materii prawa rodzinnego do oddzielnych kodeksów (w latach 1950 i 1964) nie przesądziło o miejscu prawa rodzinnego w polskim systemie prawa oraz jego

ogólnych zamieszcza się określenie zakresu spraw regulowanych ustawą i podmiotów, których ona dotyczy, lub spraw i podmiotów wyłączonych spod jej regulacji oraz objaśnienia użytych w ustawie określeń i skrótów (§ 21 ust. 1). W przepisach ogólnych można zamieścić odesłanie do innej ustawy, gdy uregulowania w nich zawarte uzupełniają lub odmiennie regulują sprawy normowane ustawą (§ 22 ust. 1). KRO, od chwili jego uchwalenia do chwili obecnej, nie zawiera większości tych elementów.

⁹⁴ T. Smyczyński, [w:] *System...*, teza 5.

⁹⁵ T.j.: Dz.U. z 2022 r., poz. 1360 ze zm., dalej: KC.

⁹⁶ B. Dobrzański, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy a Kodeks cywilny*, *Studia Cywilistyczne* 7/1966, s. 56.

⁹⁷ S. Szer, *Prawo rodzinne...*, s. 10.

⁹⁸ A. Kłoskowska, *Socjologiczne aspekty prawnej ochrony rodziny*, *Państwo i Prawo* 2/1968, s. 245.

⁹⁹ J.S. Piątowski, [w:] *System...*, s. 16-17.

stosunku do prawa cywilnego¹⁰⁰. Konsekwencją tego jest stosowanie wprost przepisów części ogólnej KC oraz zasad prawa cywilnego do unormowań prawa rodzinnego, chyba że KRO stanowi inaczej. Z. Radwański podkreśla ponadto, że powiązania prawa rodzinnego z KC są bardzo ściśle i materia ta powinna także znajdować się w KC¹⁰¹. Słusznie w piśmiennictwie wskazano również, że decyzja o włączeniu materii prawa rodzinnego do KC pozwoliłoby rozszerzyć stosowanie zasad cywilnoprawnych na gruncie prawa rodzinnego, takich jak zasada autonomii woli, co z kolei byłoby zgodne z międzynarodowymi tendencjami w powyższym zakresie¹⁰².

W pełni należy także zgodzić się z poglądem, że usytuowanie prawa rodzinnego w systemie prawa ma wpływ na kierunek jego rozwoju, a jego włączenie do KC zachęciłoby do zwiększenia roli pozasądowego rozwiązywania spraw konfliktowych, przy jednoczesnym ograniczeniu roli sądu w tym zakresie¹⁰³. Nie budzi wątpliwości dominujący w piśmiennictwie pogląd, że wyodrębnienie materii prawa rodzinnego jest rozwiązaniem narzuconym ideologią komunistyczną, a wszelkie współczesne propozycje włączenia prawa rodzinnego do KC stanowią jedynie chęć powrotu do powojennych koncepcji polskiego prawa cywilnego¹⁰⁴. Warto nadmienić też, że wskutek upadku systemu komunistycznego inne państwa demokracji ludowej uchylły dotychczasowe ustawodawstwa obejmujące prawo prywatne, jako nieprzystosowane do nowych ustrojów społeczno-politycznych¹⁰⁵.

Dotychczas polski ustawodawca nie stwierdził potrzeby kompleksowej nowelizacji przepisów KRO w zakresie wykonywania zarządu majątkiem dziecka. Większość przepisów odnoszących się do zarządu majątkiem dziecka oraz jego reprezentacji przy wykonywaniu zarządu (w tym art. 92, art. 97, art. 98, art. 101, art. 102, art. 103, art. 105) do dnia dzisiejszego pozostała w pierwotnym brzmieniu ustawy. Wobec przejścia ich z KR z 1950 roku, funkcjonują w polskim prawie niemal bezkrytycznie od

¹⁰⁰ R. Świrgoń-Skok, *Family law in the private law systematics from the roman law until the present day*, The Journal of Juristic Papyrology 2016, s. 989-991.

¹⁰¹ Z. Radwański, *Miejsce prawa rodzinnego w systemie prawa*, [w:] *Księga Jubileuszowa Prof. dr hab. Tadeusza Smoczyńskiego*, M. Andrzejewski (red.), Toruń 2008, s. 192-193.

¹⁰² M. Domański, *Wybrane zagadnienia legislacyjne prawa rodzinnego*, [w:] *Leges ab omnibus intellegi debent. Księga XV-lecia Rządowego Centrum Legislacji*, W. Brzozowski, A. Krzywoń (red.), Warszawa 2015, s. 207.

¹⁰³ E. Holewińska-Łapińska, *Samodzielność kodeksowa prawa rodzinnego*, [w:] *Prawo cywilne – stanowanie, wykładnia i stosowanie. Księga pamiątkowa dla uczczenia setnej rocznicy urodzin Profesora Jerzego Ignatowicza*, M. Nazar (red.), Lublin 2015, s. 152.

¹⁰⁴ Z. Radwański, *Miejsce prawa rodzinnego...*, s. 191.

¹⁰⁵ Tamże, s. 188. Prawo rodzinne zostało ujęte w kodeksach cywilnych wielu państw byłego bloku komunistycznego, w tym Czech, Litwy oraz Łotwy.

ponad 70 lat. Od czasu uchwalenia KRO przyjęto zaledwie trzy nowelizacje, które mają wpływ na stosunki między rodzicami a dziećmi w przedmiocie zarządu majątkiem dziecka.

Pierwsza nowelizacja KRO, o bardziej stylistycznym niż normatywnym charakterze, wprowadzona ustawą z dnia 19 grudnia 1975 roku o zmianie ustawy Kodeks rodzinny i opiekuńczy¹⁰⁶, zmieniła między innymi art. 109 KRO dotyczący uprawnienia sądu do wydawania zarządzeń w przypadku zagrożenia dobra dziecka. Pierwotny zwrot „jeżeli dobro dziecka jest zagrożone wskutek nienależytego wykonywania władzy rodzicielskiej” zastąpiono zwrotem „jeżeli dobro dziecka jest zagrożone”. Rozbudowano także przykłady czynności zarządczych, które sąd opiekuńczy może wydać. Pozostawiono natomiast w niezmienionym kształcie możliwość powierzenia zarządu majątkiem małoletniemu ustanowionemu w tym celu kuratorowi.

Druga nowelizacja, wprowadzona ustawą z dnia 6 listopada 2008 roku o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw¹⁰⁷, była wynikiem ratyfikacji przez Polskę umów międzynarodowych, w tym przede wszystkim Konwencji o prawach dziecka¹⁰⁸. Jej celem miało być dostosowanie unormowań KRO do „zmienionego społecznego i prawnego kontekstu stosowania przepisów kodeksowych”¹⁰⁹. Nowelizacja ta, w zakresie stosunków między rodzicami a dziećmi, wprowadziła kilka zmian przyznających dziecku większą autonomię. Część z nich miała na celu zaakcentowanie rosnącej samodzielności dorastających dzieci w podejmowaniu decyzji i składaniu oświadczeń woli, a także zapewnienie tzw. „racjonalnego partnerstwa” rodziców i dzieci przy wykonywaniu władzy rodzicielskiej¹¹⁰.

W art. 95 KRO dookreślono, że władza rodzicielska powinna być wykonywana z poszanowaniem godności i praw dziecka, a dziecko we wszystkich sprawach w których może samodzielnie podejmować decyzje i składać oświadczenia woli powinno wysłuchać opinii i zaleceń rodziców formułowanych dla jego dobra. Ponadto, dodano regulację w § 4, zgodnie z którą rodzice przed powzięciem decyzji w ważniejszych sprawach dotyczących osoby lub majątku dziecka powinni je wysłuchać, jeżeli rozwój

¹⁰⁶ Dz.U. nr 45, poz. 234.

¹⁰⁷ Dz.U. nr 220, poz. 1431.

¹⁰⁸ Zgodnie z art. 12 Konwencji o prawach dziecka Państwa-Strony zapewniają dziecku między innymi prawo do swobodnego wyrażania swoich własnych poglądów we wszystkich sprawach jego dotyczących; dziecko powinno mieć w szczególności zapewnioną możliwość wypowiedzania się w każdym postępowaniu sądowym i administracyjnym, bezpośrednio lub za pośrednictwem swojego przedstawiciela.

¹⁰⁹ *Uzasadnienie*, Druk sejmowy nr 629 z dnia 7 grudnia 2007 r., s. 1.

¹¹⁰ Tamże, s. 33.

umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości dziecka na to pozwala oraz uwzględnić w miarę możliwości jego rozsądne życzenia.

Zmieniono także art. 104 KRO dotyczący sporządzenia przez rodziców inwentarza majątku dziecka. Wcześniejszą regulację, na podstawie której obowiązek taki ciążył tylko na jednym rodzicu w przypadku, gdy władza rodzicielska przysługiwała tylko jemu, rozszerzono do nałożenia takiego obowiązku na oboje rodziców. Uzasadniono to tym, że celem zabezpieczenia dobra dzieci posiadających znaczny majątek należy stworzyć sądowi podstawę wydawania nakazu sporządzenia inwentarza majątku dziecka adresowanego do obojga rodziców, a nie tylko jednego, ponieważ w takiej sytuacji istnieje zagrożenie uszczuplenia majątku dziecka¹¹¹.

W art. 104 KRO wprowadzono także dodatkowe uprawnienia dla władzy państwowej. Po pierwsze, sąd opiekuńczy może nakazać rodzicom informowanie o nabyciu przez dziecko przedmiotów majątkowych o znacznej wartości. Sąd opiekuńczy może także w uzasadnionych wypadkach ustalić wartość rozporządzeń dotyczących ruchomości, pieniędzy i papierów wartościowych, których dziecko lub rodzice mogą dokonywać każdego roku bez zezwolenia sądu opiekuńczego, z zastrzeżeniem art. 103 KRO. Celem wprowadzenia § 2 miało być ułatwienie wykonywania zarządu majątkiem dziecka, zwłaszcza o znacznej wartości oraz zróżnicowanym składzie, a także zabezpieczenie majątku dziecka przed nieuzasadnionym jego uszczupleniem w dłuższym okresie czasu wskutek dokonywania przez rodziców wielu czynności zwykłego zarządu¹¹².

Trzecia i ostatnia nowelizacja, wprowadzona ustawą z dnia 16 maja 2019 roku o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego¹¹³ w sposób znaczący zmieniła instytucję kuratora reprezentującego dziecko. Zmiana regulacji, jak wynika z uzasadnienia do projektu¹¹⁴, wykonuje postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 lutego 2014 roku, wydanego na tle reprezentacji dziecka jako pokrzywdzonego w postępowaniu karnym¹¹⁵.

Z sentencji orzeczenia wynika, że Trybunał Konstytucyjny za niezbędne uznał podjęcie działań ustawodawczych zmierzających do usunięcia nieprawidłowości w postępowaniach karnych, w których osoby małoletnie, pokrzywdzone w wyniku

¹¹¹ Tamże, s. 34.

¹¹² Tamże.

¹¹³ Dz.U. poz. 1146.

¹¹⁴ *Uzasadnienie*, Druk sejmowy nr 3295 z dnia 19 marca 2019 r., s. 6.

¹¹⁵ Postanowienie TK z dnia 11 lutego 2014 r., S 2/14, OTK ZU Nr 2A, poz. 19.

przestępstwa jednego lub obojga z rodziców, reprezentowane są przez kuratora ustanowionego przez sąd opiekuńczy. W rezultacie, nowelizacja ta zmieniła dotychczasowe regulacje dotyczące reprezentacji małoletniego przez kuratora odnoszące się do wszystkich czynności (w tym cywilnoprawnych, reprezentacji w postępowaniu cywilnym czy też administracyjnym), a nie tylko tych w których małoletni został pokrzywdzony w wyniku przestępstwa dokonanego przez rodziców.

Art. 99 został przeredagowany w celu „podkreślenia charakteru i nazwy kuratora”¹¹⁶. W obecnym brzmieniu stanowi, że dla dziecka pozostającego pod władzą rodzicielską, którego żadne z rodziców nie może reprezentować, sąd opiekuńczy ustanawia „kuratora reprezentującego dziecko”. Doprecyzowano także, co raczej nie budziło wcześniej żadnych wątpliwości, że art. 99 KRO ma zastosowanie zarówno do kuratora ustanowionego w celu reprezentowania dziecka w toku postępowania, jak i w odniesieniu do dokonania czynności, gdy rodzice (jeden z rodziców) nie mogą go reprezentować. Kurator reprezentujący dziecko jest umocowany do dokonywania wszelkich czynności łączących się ze sprawą, również w zakresie zaskarżenia i wykonania orzeczenia. W § 3 natomiast bezpośrednio wskazano jakie regulacje prawne z instytucji opieki mają zastosowanie do kuratora reprezentującego dziecko.

Dodano art. 99¹ KRO, w którym sformułowano wymagania formalne dotyczące kuratora reprezentującego dziecko. Ustawodawca uznał, że co do zasady może nim zostać ustanowiony adwokat lub radca prawny, który wykazuje szczególną znajomość spraw dotyczących dziecka lub ukończył szkolenie dotyczące zasad reprezentacji dziecka, praw lub potrzeb dziecka. Wymóg znajomości potrzeb dziecka twórcy projektu rozumieją jako zdolność do podejmowania decyzji zgodnych z dobrem i interesem dziecka¹¹⁷. Wskazanie adwokatów i radców prawnych do pełnienia funkcji kuratora reprezentującego dziecko uzasadnione było założeniem, że jeżeli potrzebne jest dokonanie czynności w warunkach określonych w art. 98 § 2 KRO, to jako pełnomocnicy profesjonalni dysponujący największą wiedzą oraz doświadczeniem zawodowym w reprezentowaniu innych osób gwarantują właściwe zabezpieczenie interesów dziecka¹¹⁸.

W przypadku, gdy stopień skomplikowania sprawy tego nie wymaga, w szczególności gdy sąd opiekuńczy określi szczegółowo treść czynności, kuratorem

¹¹⁶ *Uzasadnienie*, Druk sejmowy nr 3295..., s. 7.

¹¹⁷ Tamże, s. 10.

¹¹⁸ Tamże, s. 9.

reprezentującym dziecko może zostać ustanowiona również inna osoba mająca wyższe wykształcenie prawnicze i wykazująca znajomość potrzeb dziecka¹¹⁹. Dopiero w przypadku wystąpienia szczególnych okoliczności kuratorem reprezentującym dziecko może zostać także osoba niemająca wyższego wykształcenia prawniczego. Ustawodawca w uzasadnieniu do projektu nie określił jednak, jakie sytuacje należy uznawać za „szczególne okoliczności”. Jest to zatem kolejne nieostre pojęcie, którego interpretacja będzie należała każdorazowo do sądu.

Ustawodawca nałożył na kuratora reprezentującego dziecko w postępowaniu przed sądem lub innym organem państwowym obowiązek informacyjny, polegający na udzielaniu na piśmie lub przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej rodzicowi nieuczestniczącemu w postępowaniu, informacji niezbędnych do prawidłowego wykonywania władzy rodzicielskiej dotyczących przebiegu tego postępowania, a także obowiązek uzyskania od tego rodzica informacji niezbędnych do prawidłowej reprezentacji dziecka (art. 99² § 1 KRO).

Ustawodawca przyjął ponadto, że zapewnienie dziecku należytej reprezentacji wymaga umiejętności porozumiewania się z nim na różnych etapach rozwojowych. W konsekwencji, kurator reprezentujący dziecko ma obowiązek nawiązać z dzieckiem kontakt i informować je o podejmowanych czynnościach, przebiegu postępowania i sposobie jego zakończenia oraz konsekwencjach podjętych działań dla jego sytuacji prawnej, o ile rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości dziecka na to pozwalają (art. 99² § 3).

Nowelizacja doprecyzowała także kwestię obowiązku kuratora reprezentującego dziecko do zachowania w tajemnicy okoliczności sprawy, o których powziął wiadomość ze względu na wykonywane czynności (art. 99² § 4). Po drugie, zostało przesądzone, że o wynagrodzeniu kuratora reprezentującego dziecko i zwrocie poniesionych przez niego wydatków orzeka ten sąd lub organ państwowy, przed którym dziecko jest reprezentowane, stosując przepisy właściwe dla danego postępowania (art. 99³ KRO).

Waga komentowanej nowelizacji, w kontekście reprezentacji dziecka przy sprawowaniu zarządu jego majątkiem, jest niezwykle doniosła. Wprowadza kolejne ograniczenia dla rodzin, wymuszając angażowanie w majątkowe sprawy rodziny dodatkowe podmioty. Znaczenie tych zmian zostanie kompleksowo omówione w dalszej

¹¹⁹ Tamże, s. 10. Jako potencjalnych kandydatów spełniających te przesłanki twórcy projektu uznali aplikantów adwokackich oraz aplikantów radcowskich, a także przedstawicieli organizacji pozarządowych.

części niniejszej rozprawy, przy przedstawieniu instytucji kuratora reprezentującego dziecko.

1.5. Podsumowanie

Tytułem podsumowania niniejszego rozdziału, w pierwszej kolejności warto krótko ocenić poszczególne prace legislacyjne w przedmiocie zarządu majątkiem dziecka. To pozwoli na zlokalizowanie problemów aktualnego unormowania na tle historycznoprawnym.

Regulację dekretu unifikacyjnego z 1946 roku – opartego na zachodnioeuropejskich kodyfikacjach – należy ocenić pozytywnie. Było to całkiem obszerne uregulowanie, wydzielone do odrębnej jednostki systematyzacyjnej ustawy, normujące wszystkie najważniejsze zagadnienia związane z zarządem majątkiem dziecka. Władza opiekuńcza wkraczała w życie rodziny w zasadzie tylko w trzech sytuacjach: niezgodności między rodzicami, dokonywania w imieniu małoletniego najbardziej doniosłych z punktu widzenia ustawodawcy czynności prawnych oraz działania na szkodę dziecka. Judykatura wprowadziła racjonalną zasadę, że czynność prawna dokonana bez zezwolenia sądu opiekuńczego jest czynnością prawną niepełną (*negotium claudicans*). Rodzice nie byli obciążeni nadmiernymi obowiązkami wobec sądu. Precyzyjnie została określona ich odpowiedzialność wobec dziecka za nienależyte wykonywanie zarządu.

KR z 1950 roku był kodyfikacją bardzo niefortunną. Wpływ na jego zakres i wynik prac miały uwarunkowania polityczne lat 40-tych i 50-tych ubiegłego wieku. Nurt prawa rodzinnego, wywodzący się od Lenina, który przeciwstawiał się traktowaniu rodziny jako sprawy wyłącznie prywatnej, został przyjęty najpierw w ustawodawstwie radzieckim, a następnie w państwach demokracji ludowej¹²⁰. Jego efektem było nie tylko nadanie prawu rodzinnemu odrębności kodeksowej, ale także tendencja do socjalizacji prawa, która miała przybrać formę stworzenia władzy państwowej możliwości jak największego wpływu na stosunki rodzinne. Regulacja KR była bardzo ogólnikowa i pełna luk. Po raz pierwszy do polskiego prawa rodzinnego wprowadzono pojęcie „czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu”, pozostawiając jego interpretację sądom opiekuńczym.

¹²⁰ Z. Radwański, *Miejsce prawa rodzinnego...*, s. 185.

Pierwotne brzmienie KRO z 1964 roku w zakresie stosunków między rodzicami i dziećmi, a w szczególności w przedmiocie sprawowania zarządu majątkiem dziecka, stanowiło jedynie stylistycznie rozwiniętą wersję przepisów KR z 1950 roku. Legislatorzy wciąż wzorowali się na prawie radzieckim. Materia zarządu majątkiem dziecka – w ślad za KR z 1950 roku – wciąż nie została ujęta w odrębnej jednostce kodeksowej. Wprowadzono kolejne narzędzia, które w coraz większym stopniu miały kontrolować rodziców, w tym wyłączały ich reprezentację przy wykonywaniu zarządu.

Kolejne nowelizacje w latach 1975, 2008 oraz 2019 nie miały dużego znaczenia dla konstrukcji normatywnej zarządu majątkiem dziecka. Skutkiem ostatniej nowelizacji jest jeszcze bardziej rygorystyczne ujęcie funkcji kuratora reprezentującego dziecko, a zatem jeszcze większe utrudnienie dla rodziców sprawujących zarząd majątkiem dziecka. Model zarządu majątkiem dziecka pozostał zatem niezmienny od czasów głębokiego socjalizmu, kiedy to priorytetem ustawodawcy była kontrola państwa nad życiem rodziny.

Podkreślenia wymaga, że wskutek znacznych przemian cywilizacyjnych jakie dokonały się w Polsce w ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat należy podjąć szeroko zakrojoną dyskusję dotyczącą zmiany regulacji odnoszącej się do zarządu majątkiem dziecka. Nie powinno budzić wątpliwości, że przekazany w latach 50-tych ubiegłego wieku radziecki model dotyczący traktowania przez państwo rodziny, a także przekazane wraz z nim wartości, są archaiczne i niedostosowane do obecnych uwarunkowań społeczno-gospodarczych w Polsce.

Należy w pełni zgodzić się z poglądem A. Mączyńskiego, że przemiany cywilizacyjne powodują także zmiany w stosunkach rodzinnoprawnych, co powoduje konieczność zmian odnoszących się do tych stosunków regulacji¹²¹. Warto postulować również powrót do wielu zatraconych przez powojenną politykę komunistyczną rozwiązań w dziedzinie prawa prywatnego. Wydaje się, że znacznie lepszym rozwiązaniem byłoby, gdyby sąd podejmował interwencję w życie majątkowe rodziny dopiero przy czynnościach prawnych najbardziej dla małoletniego doniosłych oraz wówczas, gdy zachowanie rodziców zagraża majątkowemu dobru dziecka. Obecnie regulacja polegająca na zbyt częstym angażowaniu organów państwa w wewnętrzną autonomię rodziny może przynieść więcej szkody niż korzyści.

¹²¹ A. Mączyński, *Konstytucyjne podstawy prawa rodzinnego*, [w:] *Państwo prawa i prawo karne. Księga Jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), tom 1, Warszawa 2012, s. 757.

Ponadto, trzeba na nowo rozważyć wprowadzenie znanej polskiemu prawu zasady, że czynność prawna dokonana bez zezwolenia sądu opiekuńczego jest czynnością prawną niezupełną. Nie zagroziłoby to w żaden sposób dziecku, a nie wstrzymywałoby rodziców z dokonywaniem – często wymagających nagłych działań oraz istotnych z punktu widzenia ekonomicznego – czynności prawnych.

Ponadto, słusznym wydaje się ograniczenie sądowej kontroli majątku dziecka przy wykonywaniu zarządu przez rodziców w postaci składania rachunków z zarządu majątkiem małoletniego, obowiązku sporządzania inwentarza majątku czy też zawiadamiania sądu o ważniejszych zmianach w stanie majątku dziecka. Jak było wspomniane już wyżej, regulacja dotycząca zarządu majątkiem dziecka, jako specyficzna i rządząca się swoimi prawami, powinna być wyodrębniona do oddzielnej jednostki systematyzacyjnej kodeksu¹²². Postulaty zawarte w niniejszym rozdziale będą znajdowały swoje uzasadnienie także w dalszej części rozprawy.

¹²² Na podstawie § 24 ust. 2 Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” przepisy szczegółowe można systematyzować w grupy tematyczne i oznaczać je nazwami charakteryzującymi treść każdej z tych grup. Regulacje odnoszące się do zarządu majątkiem dziecka są wyodrębnione do oddzielnych jednostek systematyzacyjnych m.in. w KC cz. („Opieka nad majątkiem dziecka”), KC franc. („Władza rodzicielska nad majątkiem dziecka”), KC hiszp. („Majątek dzieci i jego administracja”) oraz KC szwajc. („Majątek dziecka”).

ROZDZIAŁ II

CHARAKTERYSTYKA ZARZĄDU MAJĄTKIEM MAŁOLETNIEGO DZIECKA

2.1. Pojęcie zarządu majątkiem dziecka

2.1.1. Zarząd majątkiem dziecka jako atrybut władzy rodzicielskiej

Zgodnie z art. 95 KRO zarząd majątkiem dziecka jest jednym z trzech atrybutów władzy rodzicielskiej. Obok pieczy nad osobą dziecka i reprezentacji dziecka przez rodziców ustawodawca wymienił go jako integralny element sprawowanej władzy rodzicielskiej. Wszystkie trzy elementy się wzajemnie przenikają. Pozbawienie rodziców jednego z atrybutów uniemożliwia bowiem prawidłowe wykonywanie innej funkcji. Do sprawowania zarządu majątkiem dziecka konieczna jest reprezentacja dziecka przez rodziców, czyli atrybut przedstawicielstwa. Zarząd majątkiem dziecka może też mieć wpływ na osobę dziecka. W rezultacie, każdy element władzy rodzicielskiej ma równie doniosłe znaczenie¹²³.

Ustawodawca nie pokusił się o kompleksową definicję władzy rodzicielskiej. Zamiast tego, w KRO znajduje się kilka artykułów zawierających elementy władzy rodzicielskiej:

- 1) „obowiązek i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do wychowania dziecka” (art. 95 § 1 KRO),
- 2) „rodzice wychowują dziecko pozostające pod ich władzą rodzicielską i kierują nim” (art. 96 § 1 KRO),
- 3) „rodzice są przedstawicielami ustawowymi dziecka” (art. 98 § 1 KRO).

Warto zwrócić uwagę na bardzo celną definicję pojęcia władzy rodzicielskiej K. Jagielskiego, według którego władza rodzicielska jest „prawem podmiotowym, przyznawanym rodzicom dla dobra dziecka i w interesie społeczeństwa, polegającym na

¹²³ Nie można zgodzić się z wyrażonym w piśmiennictwie poglądem, jakoby zarząd majątkiem dziecka „powstał w momencie pojawienia się istotnego majątku” i ustawał „kiedy przestaje istnieć sam przedmiot zarządu”; S. Gąsior, *Zarząd majątkiem dziecka – rozważania teoretyczno-prawne w odniesieniu do art. 101 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, Studia Prawnoustrojowe 50/2020, s. 122. Taki pogląd nie ma normatywnego uzasadnienia. Należy przyjąć, że zarząd majątkiem dziecka trwa tak długo jak wykonywanie przez rodziców władzy rodzicielskiej i nie jest uzależniony od posiadania przez dziecko w danym momencie „istotnego majątku”.

możności a zarazem powinności roztoczenia nad dzieckiem pieczy, w szczególności kierowania nim, wychowania i reprezentowania go oraz zarządzania jego majątkiem”¹²⁴.

Nie podlega wątpliwości, że rodzice mają zarówno obowiązek, jak i prawo do wykonywania władzy rodzicielskiej, w tym pieczy nad majątkiem dziecka¹²⁵. Ustawodawca użył w art. 95 KRO koniunkcji tych pojęć. Kategoria „obowiązku” rodziców sprawowania władzy rodzicielskiej, w tym zarządu majątkiem dziecka rozumiana jest w ten sposób, że rodzice jako podmiot zobowiązany realizują pewne zachowania na rzecz dziecka jako podmiotu uprawnionego, a niewykonywanie tych zachowań może pociągać za sobą określone sankcje¹²⁶. Kategoria „prawa” z kolei rozumiana jest jako prawo podmiotowe rodziców do samodzielnego wykonywania władzy rodzicielskiej, z którym skorelowany jest obowiązek powstrzymania się wszystkich innych podmiotów od zachowań, które miałyby w jakikolwiek sposób naruszać rodzicielską autonomię do jej wykonywania.

Teza o tym, że wykonywanie władzy rodzicielskiej jest prawem podmiotowym rodziców nie budzi już w nauce prawa żadnych wątpliwości¹²⁷. Władza rodzicielska jest, wobec osób trzecich, prawem podmiotowym bezwzględnym (skutecznym *erga omnes*), ponieważ każdy jest zobowiązany do nie wkraczania w sferę wykonywania władzy rodzicielskiej przez rodziców. Wobec dziecka natomiast jest prawem podmiotowym względnym (skutecznym *inter partes* na linii rodzic – dziecko), ponieważ rodzice mają ukierunkowane uprawnienie do żądania od dziecka określonego zachowania, mogą decydować o miejscu jego pobytu, edukacji, a także oczekiwać od dziecka posłuszeństwa¹²⁸.

Władza rodzicielska jest prawem osobistym (ściśle związanym z osobami rodziców), niezbywalnym, niedziedzicznym, ograniczonym czasowo (wykonywanym do uzyskania przez dziecko pełnoletności) oraz niemajątkowym, także w zakresie w którym polega na sprawowaniu zarządu majątkiem dziecka. Trafnie J. Ignatowicz wskazał

¹²⁴ K. Jagielski, *Istota i treść władzy rodzicielskiej*, Studia Cywilistyczne 3/1963, s. 103.

¹²⁵ W orzecznictwie lat 70-tych ubiegłego wieku dominował pogląd, zgodnie z którym władza rodzicielska stanowi przede wszystkim zespół obowiązków rodziców względem dziecka, a uprawnienia rodziców w stosunku do dziecka są tylko wtórnym składnikiem tej władzy; zob. m.in. uchwała pełnego składu Izby Cywilnej SN z dnia 9 czerwca 1976 r., III CZP 46/75, OSNC 1976/9/184.

¹²⁶ T. Sokołowski, *Charakter prawny...*, s. 125.

¹²⁷ Należy zaaprobować wyrażony w literaturze pogląd, że władza rodzicielska jest prawem podmiotowym rodziców tylko wtedy, gdy jest wykonywana zgodnie z dobrem dziecka, a jej nadużycie – na podstawie art. 5 KC – jest bezprawne; J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 51.

¹²⁸ K. Jagielski, *Istota...*, s. 104.

bowiem, że sprawujący ją rodzice nie realizują własnych interesów ekonomicznych¹²⁹. Z kolei zgodnie z teorią reprezentacji, która będzie szerzej omówiona w następnym rozdziale, rodzice sprawując zarząd majątkiem dziecka działają wyłącznie za dziecko i w jego interesie.

Ustawodawca nie zdecydował się także na zdefiniowanie pojęcia zarządu majątkiem dziecka. W pierwszej kolejności warto zasygnalizować jednak relację pojęć „piecza” oraz „zarząd”. Pojęcie „piecza” pojawia się wyłącznie w art. 95 KRO, dotyczącym elementów władzy rodzicielskiej, natomiast pojęcie „zarząd” występuje we wszystkich pozostałych przepisach normujących konkretne reguły dotyczące majątku dziecka. W piśmiennictwie można spotkać się z dwoma przeciwstawnymi poglądami odnośnie do relacji obu sformułowań. Według pierwszego z nich, „piecza” i „zarząd”, ze względów interpretacyjnych, powinny być traktowane jako pojęcia bliskoznaczne¹³⁰.

Według drugiego poglądu, pojęcia te należy od siebie odróżnić, ponieważ zakres pieczy nad majątkiem dziecka jest znacznie szerszy i zawiera w sobie kilka składników, w tym zarząd majątkiem, który stanowi jedynie „jedną z możliwych technicznoprawnych form sprawowania pieczy nad majątkiem małoletniego”¹³¹. Usytuowanie tych pojęć w KRO wskazuje jednak na to, że ustawodawca nie zamierzał rozróżniać od siebie tych pojęć. Wobec tego, bardziej uzasadniony wydaje się pogląd, według którego pojęć tych można używać zamiennie.

T. Sokołowski sformułował definicję zarządu majątkiem dziecka, jako „agregat aktywów i pasywów, który obejmuje zachowania oraz czynności prawne i faktyczne, wpływające na szeroko rozumianą sytuację majątkową dziecka”¹³². Z kolei Sz. Romanow czynności zarządu majątkiem dziecka określa jako „aktywność (działanie) rodziców polegające na administrowaniu, kierowaniu całokształtem sfery prawnej dziecka, uwarunkowanej jego interesem ekonomicznym”¹³³. Zarząd majątkiem dziecka obejmuje zatem wszystkie zachowania i czynności, które wpływają na sytuację ekonomiczną

¹²⁹ J. Ignatowicz, [w:] *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, J.S. Piątowski (red.), Ossolineum 1985, s. 811-812.

¹³⁰ M.in. K. Jagielski, *Krytycznie...*, s. 122; J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 190; J. Słyk, [w:] *Meritum. Prawo rodzinne*, G. Jędrejek (red.), Warszawa 2015, s. 603.

¹³¹ J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 102; T. Sokołowski, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz LEX*, H. Dolecki, T. Sokołowski (red.), Warszawa 2013, s. 652; do pozostałych składników zarządu majątkiem dziecka T. Sokołowski zalicza: 1) dysponowanie czystym dochodem, 2) rozliczenie z zarządu majątkiem, 3) kontrolowanie majątkowej sytuacji dziecka, 4) zapobieganie nieprawidłowościom w zarządzie sprawowanym przez inne osoby.

¹³² T. Sokołowski, [w:] *Kodeks...*, s. 697.

¹³³ Sz. Romanow, *Zarząd...*, s. 144.

dziecka¹³⁴. Są to zachowania zmierzające zarówno do zachowania majątku dziecka, zachowania zmierzające do zwiększenia tego majątku, jak i czynności powodujące jego zmniejszenie¹³⁵.

Należy przyjąć, że posługiwanie się przez ustawodawcę pojęciem „zarządu” świadczy przede wszystkim o wybranym przez niego modelu sprawowania pieczy nad majątkiem dziecka. We współczesnych ustawodawstwach można spotkać się z dwoma takimi systemami. System pierwszy, obowiązujący w polskim prawie rodzinnym, to wspomniany system zarządu majątkiem dziecka. Polega on na tym, że – co do zasady – pożytki i inne dochody z rzeczy przypadają jego małoletniemu właścicielowi, a ustawodawca wskazuje jedynie preferowane cele wydatkowania dochodów z majątku dziecka przez rodziców, które powinny mieć pierwszeństwo przed innymi wydatkami¹³⁶.

Drugim systemem pieczy nad majątkiem dziecka jest system użytkowania tego majątku przez rodziców. Wówczas to rodzice, jako użytkownicy majątku dziecka, mają prawo pobierania pożytków z tego majątku. Warto przypomnieć w tym miejscu, że regulacja Prawa rodzinnego z 1946 roku przewidywała model hybrydowy obu systemów. Polegał on na tym, że rodzice zarządzali majątkiem dziecka, posiadając jednocześnie prawo pobierania pożytków z tego majątku. Rodzicom przypadała reszta dochodów z majątku po wydatkowaniu czystego dochodu na utrzymanie i wychowanie dziecka i jego rodzeństwa. Do prawa pobierania pożytków z majątku dziecka przez rodziców stosowało się odpowiednio przepisy o użytkowaniu.

Należy przyjąć, że obecnie obowiązujący w polskim prawie model sprawowania pieczy nad majątkiem dziecka w postaci zarządu tym majątkiem przez rodziców, z uwagi na to, że wszystkie pożytki przypadają dziecku a rodzice jedynie administrują majątkiem, jest korzystniejszy dla małoletniego dziecka. Przy systemie zarządu majątkiem dziecka nie ma nigdy wątpliwości, komu przysługują składniki majątku i przypadające z nich pożytki.

Na marginesie można dodać, że system pieczy nad majątkiem dziecka, polegający na prawie użytkowania przez rodziców tego majątku występuje m.in. w prawie francuskim (art. 386-1 – 386-4 KC franc.) oraz w prawie włoskim (art. 324 –

¹³⁴ Tak m.in. J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 821; K. Gołębiowski, *Uwagi...*, s. 58.

¹³⁵ W piśmiennictwie wskazuje się, że do kategorii czynności zarządu majątkiem dziecka nie należą czynności odnoszące się do osoby dziecka, jeżeli tylko pośrednio wpływają na obowiązki majątkowe dziecka; J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 821.

¹³⁶ A. Sylwestrzak, *Zarząd dochodami z majątku dziecka*, *Ruch Prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny* 4/2018, s. 173.

329 KC wł.). Regulacje dotyczące ustawowego prawa użytkowania majątku dziecka przez rodziców są przy tym bardzo precyzyjnie określone¹³⁷.

W piśmiennictwie wskazuje się, że zasadniczym celem zarządu majątkiem dziecka jest ochrona interesu majątkowego dziecka, polegająca przede wszystkim na zachowaniu substancji tego majątku¹³⁸. Standardy innych europejskich systemów prawnych dotyczące priorytetów ochrony interesów majątkowych dziecka są inne. Przewidują one nie tylko możliwość, ale czasem wręcz obowiązek rodziców inwestowania majątku dziecka.

O powiększaniu majątku dziecka (w tym lokowaniu środków pieniężnych, zmiany formy inwestycji czy też sprzedaży składników majątku dziecka), jako jednym z obowiązków rodziców sprawujących zarząd, stanowi wprost § 164 ust. 1 ABGB. Także na mocy § 1642 BGB rodzice mają obowiązek inwestować pieniądze dziecka podlegające ich zarządowi zgodnie z zasadami efektywnego gospodarowania majątkiem, o ile nie są one konieczne do pokrycia wydatków.

Prawo szwedzkie przewiduje, że jeżeli majątek dziecka nie jest potrzebny na cele wychowania, edukacji i innych wydatków dla dziecka, to rodzice mają obowiązek bezpiecznie zainwestować go oraz zapewnić mu rozsądny zwrot (rozd. 12 § 4 KR szw.). W przypadku, gdy majątek dziecka przekracza ustawowo określoną kwotę, część ściśle określonych przez ustawę inwestycji w instrumenty finansowe rodzice mogą dokonywać samodzielnie, zaś inne za zgodą kuratora gminnego (rozd. 13 § 5 KR szw.). Środki

¹³⁷ W prawie francuskim użytkowanie nie obejmuje majątku, które dziecko zdobyło poprzez swoją pracę, darowanego lub odziedziczonego, jeżeli taka była wola przysporzycieli, a także majątku otrzymanego tytułem odszkodowania. Prawo francuskie przewiduje także, że prawo użytkowania majątkiem dziecka wygasa z chwilą ukończenia przez dziecko 16 lat, wskutek wygaśnięcia władzy rodzicielskiej lub pozbawienia rodziców zarządu majątkiem dziecka oraz we wszelkich innych wypadkach, w których wygasa prawo użytkowania. W prawie włoskim nie podlegają użytkowaniu przez rodziców: 1) majątek nabyty przez dziecko jako dochód z jego pracy, 2) majątek przekazany dziecku w celu wykonywania zawodu, 3) majątek przekazany dziecku pod warunkiem wyłączenia go spod użytkowania rodziców, 4) majątek otrzymany przez dziecko w drodze dziedziczenia, zapisu lub darowizny wbrew woli rodziców sprawujących władzę rodzicielską. Rodzice mają prawo użytkowania majątku dziecka do czasu pełnoletności (lub upelnolenia) dziecka. Pobierane przez rodziców pożytki przeznaczone są na utrzymanie rodziny oraz na edukację i wychowanie dzieci. Prawo użytkowania nie może być zbyte, obciążone hipoteką lub zastawem ani egzekwowane przez wierzycieli. Rodzic sprawujący wyłączną władzę rodzicielską jest wyłącznym posiadaczem prawa użytkowania majątku dziecka. Ustawodawca włoski reguluje nawet sytuację, w której rodzic, któremu przysługuje użytkowanie majątku dziecka, ponownie zawiera związek małżeński. W takim przypadku zachowuje prawo użytkowania, z obowiązkiem jednak odłożenia na rzecz dziecka tej części majątku, która przekracza wydatki na utrzymanie, edukację i wychowanie dziecka.

¹³⁸ Dominującym stanowiskiem w piśmiennictwie jest wskazywanie jako głównego celu zarządu majątkiem dziecka zachowanie tego majątku (za wyjątkiem naturalnego zużycia jego składników); m.in. T. Sokołowski, *Ochrona interesu majątkowego dziecka*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 2/1985, s. 115-118, 65; E. Kogut, *Uwagi na temat wykonywania władzy rodzicielskiej*, Studia Prawnoustrojowe 46/2019, s. 116.

pieniężne, które nie zostaną zainwestowane, a nie są konieczne na pokrycie wydatków małoletniego, powinny zostać złożone na oprocentowanym rachunku bankowym (rozdz. 13 § 7 KR szw.).

Warto taki standard przyjąć także w polskim prawie rodzinnym. Należy mieć na uwadze, że wykonywanie zarządu przez rodziców powinno mieć na celu także powiększanie substancji majątku dziecka, zgodnie z zasadami efektywnego gospodarowania majątkiem. Jeśli więc składnikiem majątku małoletniego jest lokal mieszkalny to z punktu widzenia interesu majątkowego dziecka warto go wynająć. W sytuacji, w której dziecko jest właścicielem nieruchomości rolnej należałoby ją wdzierżawić. Jeśli dziecko posiada środki pieniężne w kwocie przewyższającej znacznie jego potrzeby oraz potrzeby rodzeństwa wspólnie z nim wychowującego się, rodzice powinni te pieniądze zainwestować, aby przynosiły dochód i powiększały kapitał dziecka¹³⁹.

2.1.2. Strona podmiotowa zarządu

Ustawodawca zarówno w art. 48 Konstytucji¹⁴⁰, jak i w KRO podkreślił, że władza rodzicielska przysługuje wyłącznie rodzicom. Podmiotami omawianej instytucji są zatem w głównej mierze dzieci i ich rodzice¹⁴¹. Dziecko pozostaje pod władzą rodzicielską, a zatem jego majątek podlega zarządowi rodziców, aż do pełnoletności, to jest do ukończenia 18 roku życia. Zgodnie z art. 10 § 2 KC w zw. z art. 10 § 1 KRO ustawodawca przewidział możliwość upełnoletnienia (emancypacji) kobiety, która ukończyła 16 lat w przypadku wcześniejszego zawarcia przez nią związku małżeńskiego, po uprzednim uzyskaniu przez nią zezwolenia sądu opiekuńczego. W takim przypadku, jako osoba upełnoletniona, może w pełni samodzielnie sprawować zarząd swoim majątkiem.

W doktrynie można spotkać się również z postulatem upełnoletnienia osób szesnastoletnich¹⁴². Upełnoletnienie miałoby następować na wniosek małoletniego, który

¹³⁹ Obecnie istnieje niezliczona ilość możliwości zainwestowania kapitału dziecka, w tym inwestowanie w nieruchomości czy też lokowanie kapitału na rynkach finansowych (w tym na lokatach bankowych, w obligacjach lub funduszach inwestycyjnych). Każdorazowo rodzice mogą korzystać z usług specjalistów zajmujących się zawodowo konkretnymi rodzajami inwestycji.

¹⁴⁰ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483), dalej: Konstytucja.

¹⁴¹ Podkreśla się też, że pomimo faktycznej podległości dziecka swoim rodzicom, są to strony równorzędne, co jest cechą charakterystyczną dla stosunku cywilnoprawnego; J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 809.

¹⁴² J. Mazurkiewicz, *Rodzinnie...*, s. 313.

ukończył 16 albo nawet 15 lat. Jako powody konieczności wprowadzenia takiej regulacji wskazuje się przemiany społeczne, polityczne, ekonomiczne i kulturowe, które miałyby większe uzasadnienie niż uppełnoletnienie 16-letniej kobiety wskutek zawarcia związku małżeńskiego. Postulat ten jest wart rozważenia. Większym uzasadnieniem dla uppełnoletnienia 16-lata mogłaby być chęć prowadzenia przez niego działalności gospodarczej, czy też zarząd własnym majątkiem niż uppełnoletnienie 16-letniej kobiety z powodu zawarcia małżeństwa (art. 10 § 1 KRO). Nie ulega jednak wątpliwości, że możliwość uppełnoletnienia powinna być traktowana jako wyjątek od reguły osiągnięcia pełnoletności w wieku 18 lat, a wniosek taki powinien być rozpoznawany przez sąd opiekuńczy z udziałem rodziców małoletniego.

Warto wskazać w tym miejscu, że możliwość uppełnoletnienia osoby 16-letniej przewiduje obecnie m.in. ustawodawca francuski (art. 413-2 KC franc.) oraz ustawodawca hiszpański (art. 314 i nast. KC hiszp.)¹⁴³. Można zauważyć też w obcych systemach prawnych kierunek legislacyjny zmierzający do większego usamodzielnienia osób małoletnich¹⁴⁴. Tytułem przykładu można wskazać prawo niemieckie oraz prawo austriackie, które przyznają zdolność testowania – odpowiednio – 16-latkom (§ 2229 ust. 1 BGB) i 14-latkom (§ 569 ABGB). Małoletni do sporządzenia testamentu nie potrzebują zgody rodziców ani sądu opiekuńczego, a jedynym ograniczeniem jest obowiązek sporządzenia testamentu z pomocą notariusza.

O ile górna granica wieku dziecka pozostającego pod władzą rodzicielską *de lege lata* nie budzi żadnych wątpliwości, o tyle dolna granica wieku, w tym przede wszystkim pozycja prawna dziecka poczętego, wymaga krótkiej refleksji. Ustawodawca w kwestii *nasciturusa* nie jest konsekwentny, czego rezultatem jest ożywiona dyskusja w piśmiennictwie oraz rozbieżne poglądy co do najbardziej podstawowych kwestii z nim związanych. Pozycja prawna dziecka poczętego znacząco wpływa na dwa aspekty istotne

¹⁴³ Emancypacja może być orzeczona na wniosek rodziców (obojga lub jednego z nich po wysłuchaniu drugiego), za zgodą i po wysłuchaniu małoletniego, jeżeli istnieją uzasadnione ku temu powody. Prawo hiszpańskie, pomimo uppełnoletnienia, zakazuje do czasu uzyskania 18 lat zawierać umów pożyczek, zbywać lub obciążać nieruchomości lub przedmiotów o szczególnej wartości bez zgody rodziców, a w przypadku ich braku – bez zgody kuratora (art. 323 KC hiszp.). Do zbycia lub obciążenia nieruchomości lub przedmiotów o szczególnej wartości, wystarczy jednak zgoda pełnoletniego małżonka wyemancypowanego (art. 324 KC hiszp.).

¹⁴⁴ P. Sobański wyraził pogląd, że – wobec możliwości nieograniczonego dysponowania przez trzynastolatka własnym zarobkiem lub przedmiotem oddanym mu do swobodnego użytku – brak zdolności testowania osób małoletnich w polskim prawie stanowi niekonsekwencję ustawodawcy. W ślad za tym został wysunięty postulat, aby polski ustawodawca umożliwił sporządzanie testamentu także osobom małoletnim; P. Sobański, *Zdolność testowania małoletnich – rozważania na gruncie regulacji prawa niemieckiego i austriackiego*, Rejent 7/2019, s. 124.

dla materii rozważanej w niniejszej rozprawie. Pierwszą kwestią jest zdolność prawna *nasciturusa*, w tym zdolność do bycia podmiotem stosunków cywilnoprawnych. Drugim zagadnieniem jest początkowy moment pozostawania przez *nasciturusa* pod władzą rodzicielską, a co się z tym wiąże, przedstawicielstwa ustawowego rodziców.

Jeśli chodzi o aspekt pierwszy, to zgodnie z obecnym brzmieniem art. 8 KC człowiek ma zdolność prawną od chwili urodzenia¹⁴⁵. Choć ustawodawca przewiduje w niektórych regulacjach prawa materialnego ochronę interesów majątkowych dziecka poczętego, to nie należy utożsamiać tego z nadaniem *nasciturusowi* bezwarunkowej zdolności prawnej¹⁴⁶. Przykładem może być art. 927 § 2 KC, który stanowi, że dziecko poczęte w chwili otwarcia spadku może być spadkobiercą, jeżeli urodzi się żywe.

Zgodnie z obecnie obowiązującymi przepisami KC oraz KRO dziecko zaczyna być podmiotem praw i obowiązków, w tym posiadać majątek, od chwili, gdy urodzi się żywe. Należy w pełni zaaprobować wyrażony w piśmiennictwie pogląd, że zdolność prawna jest kategorią normatywną i wszelkie domysły nie poparte przepisami prawa są w tej kwestii nieakceptowalne¹⁴⁷. Obecnie dominującym w doktrynie i orzecznictwie poglądem jest ten o warunkowej zdolności prawnej *nasciturusa*¹⁴⁸, wyrażający dążenie do ochrony praw majątkowych dziecka poczętego.

Zarówno w doktrynie, jak i w orzecznictwie sądowym wskazuje się, że *nasciturus* może być stroną umowy z zakresu prawa zobowiązań¹⁴⁹. Nie budzi wątpliwości, że dopuszczalna jest darowizna na rzecz dziecka poczętego, mająca na celu zabezpieczenie przyszłych jego interesów. Uzasadniane jest to tym, że wymienione wyraźnie w przepisach ustawowych przyszłe prawa *nasciturusa* (np. prawo do dziedziczenia, jeśli urodzi się żywe) nie wyczerpują katalogu tych praw. Dla ustalenia zatem czy określone przyszłe prawo *nasciturusa* istnieje i powinno podlegać ochronie,

¹⁴⁵ Warto dodać na marginesie, że w okresie 16.03.1993 r. – 4.01.1997 r. obowiązywał ponadto art. 8 § 2 KC, zgodnie z którym zdolność prawną miało również dziecko poczęte, a prawa i zobowiązania majątkowe uzyskiwało pod warunkiem, że urodziło się żywe; § 2 został dodany ustawą z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1575), uchylony zaś ustawą z dnia 30 sierpnia 1996 r. o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 139, poz. 646).

¹⁴⁶ Pogląd o bezwarunkowej zdolności prawnej *nasciturusa* wyraził A. Sobota; zob. *Nasciturus jako strona postępowania cywilnego*, Rejent 4/2016, s. 54.

¹⁴⁷ G. Matusik, *Pozycja prawna kuratora ustanowionego dla dziecka poczętego*, Rejent 2/2017, s. 93.

¹⁴⁸ Za warunkową zdolnością prawną dziecka poczętego opowiedział się zarówno SN w wyroku z dnia 7 października 1971 r., III CRN 255/71, OSNC 1972/3/59, jak i NSA w wyroku z dnia 28 listopada 1985 r., III SA 1183/85, LEX nr 23148.

¹⁴⁹ M.in. uchwała SN z dnia 7 października 1971 r., III CRN 255/71, OSNCP 1972, nr 3, poz. 59; K. Gromek, *Praxis. Prawo rodzinne dla sędziów i pełnomocników*, Warszawa 2019, s. 806.

decydujące znaczenie ma ocena sytuacji, z której prawo takie może wynikać, przy uwzględnieniu zasad współżycia społecznego, w tym także zasady ochrony dobra dziecka¹⁵⁰. Pozbawienie możliwości dokonania takiej darowizny na rzecz dziecka poczętego oznaczałoby jednoznacznie uszczuplenie jego majątku oraz pokrzywdzenie jego dobra.

Art. 92 KRO nie przewiduje momentu w którym dziecko zaczyna podlegać władzy rodzicielskiej. W piśmiennictwie można zauważyć w tej kwestii dwa odmienne poglądy. Według pierwszego, dominującego stanowiska, władza rodzicielska powstaje z chwilą zdarzenia prawnego w postaci urodzenia się dziecka¹⁵¹. W rezultacie, jeżeli jest to potrzebne do strzeżenia przyszłych praw dziecka, na mocy art. 182 KRO, dla dziecka poczętego należy ustanowić kuratora (tzw. kurator *ventris*). Kurator *ventris* składa za dziecko poczęte oświadczenia woli w przedmiocie zarządu jego majątkiem. Kurator *ventris*, zgodnie z przepisami o kurateli, powinien uzyskiwać zezwolenie sądu opiekuńczego we wszelkich ważniejszych sprawach, które dotyczą majątku dziecka poczętego¹⁵².

Według drugiego, odosobnionego poglądu K. Gromek, to rodzice *nasciturusa* są jego przedstawicielami ustawowymi, a władza rodzicielska powstaje z chwilą poczęcia dziecka¹⁵³. Trudno zakwestionować argument autorki tego stanowiska, że „naturalnymi gwarantami ochrony praw nabytych *nasciturusa* są jego rodzice, ponieważ oni poczęli to dziecko”. Wyrażane jest także w literaturze zapatrywanie o sztuczności instytucji kurateli *ventris*, która powinna przybrać postać kurateli pomocniczej i to wyłącznie w sytuacji, gdy rodzice nie są w stanie chronić przyszłych spraw swojego dziecka, zaniedbują swoje obowiązki w powyższym zakresie lub potrzebują pomocy¹⁵⁴. Wskazuje się na

¹⁵⁰ Wyrok NSA z dnia 28 listopada 1985 r., III SA 1183/85, LEX nr 23148.

¹⁵¹ M.in. J. Słyk, [w:] *Meritum...*, s. 591; H. Haak, A. Haak-Trzuskawska, *Pokrewieństwo i powinowactwo (pochodzenie dziecka, stosunki między rodzicami a dziećmi, przysposobienie). Komentarz do art. 61⁷–127 KRO oraz związanych z nimi regulacji KPC (art. 453–458, 579–589)*, Warszawa 2019, Legalis, art. 92; J. Ignatowicz, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, K. Pietrzykowski (red.), Warszawa 2020, s. 782.

¹⁵² Na funkcję kuratora *ventris* zostaje najczęściej powołana – na podstawie art. 149 § 1 KRO w zw. z art. 178 § 2 KRO – osoba wskazana przez ojca lub matkę albo inna osoba spośród krewnych lub innych osób bliskich. Często jest to matka dziecka poczętego. Działa ona jednak jako kurator, ze wszystkimi konsekwencjami i ograniczeniami z tego wynikającymi, a nie jako przedstawiciel ustawowy. Z chwilą urodzenia dziecka kuratela *ventris* ustaje z mocy prawa.

¹⁵³ K. Gromek, *Praxis...*, s. 587.

¹⁵⁴ J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 21-22. Jak słusznie zauważył B. Walaszek „któż bowiem, normalnie rzecz biorąc, może lepiej dbać o interesy swojego dziecka niż rodzice”; B. Walaszek, *Dobro dziecka jako przesłanka niektórych uregulowań Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego PRL*, *Studia Prawnicze* 26-27/1970, s. 289.

konieczność zmiany obecnego uregulowania KRO, w ten sposób, aby dziecko pozostawało pod władzą rodzicielską swoich rodziców już od chwili poczęcia.

Wobec stawianych w niniejszej pracy postulatów poszerzenia autonomii rodziców przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka, należy uznać, że instytucja kurateli *ventris* jest instytucją nienaturalną, nie służącą ani dobru dziecka ani jego rodzicom. Władza rodzicielska powinna *de lege ferenda* przysługiwać rodzicom dziecka poczętego¹⁵⁵. Nie stanowiłoby problemu stworzenie regulacji określających ich ustalenie. Wobec brzmienia art. 61⁹ KRO, zgodnie z którym matką dziecka jest kobieta, która je urodziła, nie do zakwestionowania byłaby matka dziecka poczętego. Odnosnie do ojca, w przypadku braku domniemania pochodzenia dziecka z małżeństwa (art. 62 KRO), wystarczające byłoby uznanie ojcostwa dziecka poczętego (art. 75 KRO).

Obowiązek powołania kuratora dla strzeżenia praw majątkowych dziecka poczętego (dokonywania czynności prawnych, jak również uczestniczenia w postępowaniach sądowych), nawet jeżeli nie zachodzi żaden konflikt interesów pomiędzy nim a jego rodzicami czy rodzeństwem, w sposób istotny zagraża interesom majątkowym *nasciturusa*. Ponadto, czas potrzebny na ustanowienie kuratora *ventris* może wręcz uniemożliwić dokonanie danej czynności prawnej. KRO przewiduje instrumenty, szczegółowo omawiane w niniejszej rozprawie, które są wystarczające dla ochrony praw majątkowych dziecka (zarówno poczętego, jak i już urodzonego).

Drugą stroną podmiotową sprawowania zarządu majątkiem dziecka są rodzice¹⁵⁶. Wobec tego, że władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom, dziecko co do zasady ma dwóch zarządców swojego majątku. Nie ma tu znaczenia czy rodzice dziecka są małżeństwem czy nie, a także czy żyją we wspólnym gospodarstwie czy też w rozłączeniu. Słusznie uznaje się także, że to rodzicom powinno przysługiwać bezwzględne pierwszeństwo w procesie sprawowania pieczy nad majątkiem dziecka,

¹⁵⁵ Przykładem systemu prawnego, w którym ustawodawca zdecydował się jednoznacznie przesądzić, że rodzice reprezentują zarówno dzieci urodzone, jak i nienarodzone i zarządzają ich majątkiem, jest prawo włoskie (art. 320 KC wł.).

¹⁵⁶ Zgodnie z art. 121 § 1 KRO na równi z rodzicami stawia się przysposabiających. SN w uchwale z dnia 16 września 2015 r. (III CZP 47/15, OSNC 2016/7-8/85) potwierdził, że niedopuszczalne jest orzeczenie przysposobienia z jednoczesnym ograniczeniem zarządu majątkiem małoletniego przez ustanowienie kuratora do zarządu tym majątkiem. Wobec bezwzględnego charakteru norm KRO oraz zasady *numerus clausus* rodzajów przysposobienia SN wyłączył możliwość modyfikowania przepisów regulujących przysposobienie, w tym także przez wprowadzenie nowego rodzaju przysposobienia, polegającego na jednoczesnym ograniczeniu władzy rodzicielskiej przysposabiających poprzez pozbawienie ich zarządu majątkiem przysposobianego dziecka.

a wszelkie zastępcze formy powinny być brane pod uwagę dopiero w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości w wykonywaniu tego zarządu¹⁵⁷.

Jeżeli jedno z rodziców: nie żyje, nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych, zostało pozbawione władzy rodzicielskiej, jego władza rodzicielska uległa zawieszeniu albo ograniczeniu, prawo wykonywania zarządu majątkiem dziecka przysługuje wyłącznie drugiemu z rodziców. Jeżeli żadnemu z rodziców nie przysługuje władza rodzicielska albo jeżeli rodzice są nieznani, ustanawia się dla dziecka opiekę. Ustawodawca przesądził, że zarząd majątkiem dziecka może być sprawowany wyłącznie przez rodziców mających pełną zdolność do czynności prawnych. Wyklucza to ze sprawowania zarządu rodziców małoletnich¹⁵⁸, ubezwłasnowolnionych albo tych dla których został ustanowiony doradca tymczasowy¹⁵⁹. Ponadto, przesłanką negatywną przysługiwania władzy rodzicielskiej jest także nieustalenie, w sposób normatywnie określony, pochodzenia dziecka od rodziców¹⁶⁰.

Do strony podmiotowej zarządu majątkiem dziecka należy zaliczyć także władzę sądowniczą¹⁶¹. Czynności z zakresu prawa rodzinnego dokonywane są przez „sąd opiekuńczy”, zwany także „sądem rodzinnym”, który jest wyodrębnionym organizacyjnie wydziałem sądu rejonowego w sądzie powszechnym¹⁶². Jest to sąd cywilny, który na podstawie art. 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 roku – Kodeks postępowania cywilnego¹⁶³ stosuje przepisy postępowania cywilnego. Powszechnie spotykane sformułowanie „sprawa rodzinna” rozumiane jest z kolei jako „szczególny

¹⁵⁷ J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 24.

¹⁵⁸ Przyznane w art. 96 § 2 KRO rodzicom nie mającym pełnej zdolności do czynności prawnych uprawnienie sprawowania bieżącej pieczy nad osobą dziecka i w jego wychowaniu nie dotyczy pieczy nad majątkiem dziecka.

¹⁵⁹ W prawie czeskim prawo zarządu majątkiem dziecka wygasa również z chwilą ogłoszenia upadłości rodzica lub zakończenia postępowania upadłościowego na tej podstawie, że majątek rodzica jest całkowicie niewystarczający do zaspokojenia wierzycieli. Jeżeli nie ma drugiego rodzica, który mógłby sprawować zarząd majątkiem dziecka, sąd wyznacza kuratora (§ 901 KC cz.).

¹⁶⁰ J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 32.

¹⁶¹ W zdecydowanej większości systemów prawnych europejskich państw, kontrolę nad wykonywaniem zarządu majątkiem dziecka pełnią wyodrębnione jednostki sądów cywilnych. Odmiennie jest w Szwecji, gdzie taki nadzór nad rodzicami sprawuje – w głównej mierze – kurator gminny (tzw. överförmyndaren), będący urzędnikiem gminy, którego głównym zadaniem jest zapewnienie, że majątek dziecka jest używany na jego korzyść oraz że jest usytuowany w bezpieczny sposób. Od decyzji kuratora gminnego związanych z zarządem majątkiem dziecka służy odwołanie do sądu. Stopień ingerencji kuratora gminnego na zarząd majątkiem dziecka przez rodziców zależy od wysokości majątku dziecka.

¹⁶² Jak stwierdził SN w uzasadnieniu uchwały z dnia 14 kwietnia 1980 r. (III CZP 19/80, OSNCP 1980, Nr 11, poz. 205) „podział wewnętrzny czynności sądów rejonowych według rodzaju spraw jest kwestią o charakterze jedynie techniczno-organizacyjnym”.

¹⁶³ T.j.: Dz. U. z 2021 r., poz. 1805 ze zm., dalej: KPC.

podtyp sprawy cywilnej”, której rozpoznawanie wymaga od sędziów „większej spójności i jednolitości” niż w innych sprawach¹⁶⁴.

Wskazuje się, że rolą sądu opiekuńczego jest przede wszystkim dbałość o interes osoby małoletniej, jako podmiotu słabszego w relacji rodzice – dziecko¹⁶⁵. Wykonywanie zawodu sędziego rodzinnego wymaga szczególnych cech osobowościowych i doświadczenia życiowego¹⁶⁶ i nie polega wyłącznie na sądeniu, ale na zrozumieniu problemu drugiego człowieka¹⁶⁷. Jedną z trudności rozpatrywania spraw rodzinnych jest konieczność podejmowania wszechstronnej analizy sytuacji rodzinnej, i to nie tylko w kontekście prawnym, lecz także odwoływania się do wielu innych dziedzin nauki, w tym psychologii i pedagogiki¹⁶⁸.

W piśmiennictwie zwykło się eksponować rolę sądu opiekuńczego jako „pomocniczą”¹⁶⁹, „kontrolną”¹⁷⁰, „nadzorczą”¹⁷¹. Trzeba jednak zwrócić uwagę na to, że sąd opiekuńczy – a więc organ państwa – ma w wielu przypadkach rolę „współuczestnika” w procesie wykonywania władzy rodzicielskiej¹⁷². W określonych sytuacjach ma bowiem moc decyzyjną odnośnie do podejmowanych przez rodziców czynności w zakresie zarządu majątkiem dziecka, wskutek czego zostaje ograniczona ich autonomia. Tak dzieje się w przypadku rozstrzygnięcia o zezwoleniu na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka (art. 101 § 3 KRO) czy też rozstrzygnięć wydanych w trybie art. 97 § 2 KRO, art. 104 § 1 i § 2 KRO oraz art. 109 KRO. Wszelkie formy ingerencji sądu powodujące wspólne wykonywanie przez sąd i rodziców zarządu majątkiem dziecka¹⁷³ zostaną szczegółowo omówione w następnych rozdziałach niniejszej dysertacji.

¹⁶⁴ T. Smyczyński, [w:] *System...*, teza 86-87.

¹⁶⁵ J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 58.

¹⁶⁶ K. Wieraszko, *Sądownictwo rodzinne w mojej praktyce orzeczniczej*, Rodzina i Prawo 26-27/2013, s. 109.

¹⁶⁷ B. Szaton, *Psychologia a prawo – z doświadczeń sędziego rodzinnego*, Rodzina i Prawo 26-27/2013, s. 118.

¹⁶⁸ A. Czeredecka, *Rozstrzygnięcie o kwestiach związanych ze sprawowaniem władzy rodzicielskiej i uregulowaniem kontaktów z dziećmi – refleksje psychologa*, Rodzina i Prawo 26-27/2013, s. 88.

¹⁶⁹ T. Sokołowski, *Ochrona...*, s. 120.

¹⁷⁰ W odniesieniu do zarządu majątkiem małoletniego dziecka można spotkać się nawet z określeniem „zarząd kontrolowany”; J. Ignatowicz, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, J. Ignatowicz, K. Piasecki, J. Pietrzykowski, J. Winiarz (red.), Warszawa 1990, s. 436.

¹⁷¹ H. Ciepla, *Zarząd...*, s. 36.

¹⁷² A. Gałakan-Halicka, *Zasady wykonywania władzy rodzicielskiej*, Rzeszowskie Studia Prawnicze 1/2011, s. 213; J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 35.

¹⁷³ J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 52.

Kolejnymi podmiotami pełniącymi rolę w sprawowaniu zarządu majątkiem dziecka są kurator reprezentujący dziecko¹⁷⁴, kurator oraz zarządca. Ich zadaniem jest zastąpienie przedstawicieli ustawowych przy reprezentacji dziecka w określonych normatywnie sytuacjach, kiedy to rodzice są tego prawa reprezentacji pozbawieni. Dzieje się tak w przypadku wyłączenia reprezentacji dziecka przez rodziców *ex lege* w trybie art. 99 KRO oraz na mocy czynności prawnej dokonanej przez darczyńcę lub testatora na podstawie art. 102 KRO. W relacji rodziców z kuratorem reprezentującym dziecko, kuratorem lub zarządcą autonomia rodziców także doznaje znacznego ograniczenia. Każdy z tych podmiotów otrzymuje mianowicie własne prawo podmiotowe, które obejmuje część uprawnień władzy rodzicielskiej w postaci atrybutu przedstawicielstwa¹⁷⁵. Zagadnienie funkcji tych podmiotów, jako osób sprawujących zarząd, zostanie szczegółowo omówione w ramach odrębnego rozdziału.

Warto zasygnalizować, że zarząd majątkiem dziecka może być także sprawowany, na zupełnie odrębnych zasadach, przez opiekuna albo na zasadzie pieczy podzielonej¹⁷⁶. W niniejszej rozprawie ograniczono się jednak do rozważań nad zarządem majątkiem dziecka w najczęściej występującej sytuacji, to jest gdy zarząd majątkiem dziecka sprawują jego rodzice mający nieograniczoną władzę rodzicielską nad dzieckiem. Założeniem niniejszej pracy jest bowiem wykazanie nieuzasadnionego ograniczania autonomii rodziców jako przedstawicieli ustawowych swojego dziecka w wykonywaniu zarządu.

2.1.3. Przedmiot zarządu rodziców

Majątek dziecka¹⁷⁷ podlegający zarządowi rodziców stanowi zbiór wszelkich praw i obowiązków majątkowych dziecka. Obejmuje zatem zarówno aktywa, jak

¹⁷⁴ W piśmiennictwie nazwany także „kuratorem kolizyjnym”; H. Ciepla, *Zarząd...*, s. 43.

¹⁷⁵ J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 53.

¹⁷⁶ Pieczęć podzieloną w piśmiennictwie określa się sytuację, kiedy małoletni pozostaje w tym samym czasie pod pieczęcią kilku podmiotów, kiedy to atrybuty władzy rodzicielskiej zostają podzielone na kilka podmiotów, np. rodziców dziecka i podmioty pieczy zastępczej; M. Goettel, *Kontrowersje wokół tak zwanej pieczy podzielonej nad małoletnim*, Acta Iuris Stetinensis 6. Kodeks Rodzinny i opiekuńczy po wielkich nowelizacjach, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego 281/2014, s. 402-403.

¹⁷⁷ Od pojęcia majątku dziecka, do którego należą zarówno aktywa, jak i pasywa, należy odróżnić pojęcie mienia dziecka, do którego, zgodnie z art. 44 KC, należą własność i inne prawa majątkowe, a zatem tylko aktywa. Majątkiem są składniki mienia dające się wyodrębnić jako zespół aktywów, ale i zespół pasywów, będących przedmiotem obrotu, dziedziczenia, podstawą odpowiedzialności za zobowiązania, itp.; zob. wyrok SA w Łodzi z dnia 28 marca 2014 r., I ACa 1278/13, LEX nr 1451723.

i pasywa¹⁷⁸. Do aktywów majątku dziecka zalicza się wszystkie prawa rzeczowe i obligacyjne, w tym: środki pieniężne, prawo własności (w tym ruchomości oraz nieruchomości), inne prawa majątkowe (w tym prawo wieczystego użytkowania, prawa spółdzielcze), ekspektatywy praw majątkowych, roszczenia o należne raty alimentacyjne, zarówno zaległe, jak i przyszłe¹⁷⁹, roszczenia odszkodowawcze, w tym roszczenia z tytułu zadośćuczynienia¹⁸⁰, stypendia naukowe¹⁸¹, nagrody uzyskane w konkursach i zawodach sportowych. Do pasywów majątku dziecka zalicza się wszystkie zobowiązania dziecka wobec osób trzecich obciążające ten majątek.

T. Sokołowski wyraził pogląd o istnieniu tzw. zarządu specjalnego¹⁸², który miałby obejmować swym zakresem składniki mające szczególne znaczenie np. świadczenia alimentacyjne czy też środki przeznaczone na leczenie lub rehabilitację dziecka (takie jak renta, roszczenia odszkodowawcze, wózek inwalidzki). Składniki takie, jako stanowiące element pieczy nad osobą dziecka, miałyby podlegać odrębnemu reżimowi prawnemu. Pogląd ten jednak nie znajduje normatywnego uzasadnienia. Należy przyjąć, że gdyby ustawodawca chciał poddać te składniki odrębnej regulacji, to zrobiłby to w sposób, w jaki wyłączył spod zarządu rodziców zarobek dziecka czy też przedmioty oddane dziecku do swobodnego użytku.

Przedmiotem zarządu rodziców jest także dochód z majątku dziecka. Zarząd dochodami z majątku dziecka podlega jednak specyficznym regułom i definiuje model sprawowania pieczy nad majątkiem dziecka w prawie polskim. Jak wskazano powyżej, polski ustawodawca przyjął model zarządu majątkiem dziecka, a nie jego użytkowania. W rezultacie tego, dochód z majątku dziecka nie przypada rodzicom. Zostaje im powierzony z dyspozycją przekazania go na wskazane w ustawie cele.

¹⁷⁸ Sz. Romanow wyraził pogląd, że sformułowanie „majątek dziecka” powinien być rozumiany jako „całościowość sfery prawnej dziecka, uwarunkowanej jego interesem ekonomicznym”, ponieważ tylko takie rozumienie tego pojęcia pozwala na uznanie za czynność zarządu majątkiem dziecka czynności prowadzącej do nieodpłatnego nabycia rzeczy lub prawa; Sz. Romanow, *Zarząd...*, s. 143. Wydaje się jednak, że takie stanowisko nie znajduje uzasadnienia w przepisach. Wykładnia pojęcia majątku dziecka, jako zbioru jego wszystkich praw i obowiązków, jest powszechnie przyjmowana w literaturze przedmiotu i nie budzi żadnych wątpliwości.

¹⁷⁹ J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 821; wskutek tego do czynności z zakresu zarządu majątkiem dziecka zalicza się umowy dotyczące obowiązku alimentacyjnego na przyszłość oraz ugody co do zaległych alimentów.

¹⁸⁰ Tamże.

¹⁸¹ W piśmiennictwie stypendia naukowe nie są zaliczane do zarobku, zatem wnioskując *a contrario* należy je zaliczyć do składników majątku dziecka podlegającym zarządowi rodziców; m.in. H. Ciepła, *Zarząd...*, s. 50.

¹⁸² T. Sokołowski, [w:] *Kodeks...*, s. 698.

Zgodnie z art. 103 KRO czysty dochód z majątku dziecka powinien być przede wszystkim obracany na utrzymanie i wychowanie dziecka oraz jego rodzeństwa, które wychowuje się razem z nim, nadwyżka zaś na inne uzasadnione potrzeby rodziny. Czysty dochód jest dochodem netto, po uprzednim odjęciu wszystkich wydatków koniecznych na jego osiągnięcie. Za czysty dochód uznaje się pożytki naturalne i cywilne rzeczy, odsetki od zgromadzonych kapitałów, dywidendy czy też dochody z praw autorskich, a nie uznaje się przyrostu wartości jego składników¹⁸³. Dochód pozostały po wykorzystaniu na powyższe cele powiększa kapitał dziecka¹⁸⁴.

Jak trafnie zauważyła A. Sylwestrzak, zastosowanie w tej regulacji kategorii obowiązku (czysty dochód z majątku dziecka „powinien być”...) budzi poważne zastrzeżenie, ponieważ w istocie nakazuje rodzicom wydatkowanie czystego dochodu z majątku dziecka, a jego niewydatkowanie stanowi uchybienie rodziców przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka. To z kolei prowadzi do uprzywilejowania majątkowego rodziców kosztem interesów majątkowych dziecka¹⁸⁵.

Konstrukcja normatywna art. 103 KRO nie jest wolna od wad. Po pierwsze, znajdują się w niej pojęcia, które w piśmiennictwie są rozumiane różnorodnie. Wskazuje się między innymi, że sformułowanie „rodzeństwo, które razem z nim się wychowuje” może być definiowane wąsko albo szeroko. Wątpliwości budzi kwestia czy chodzi wyłącznie o rodzeństwo małoletnie czy też o rodzeństwo pełnoletnie, które nie ma zdolności samodzielnie się utrzymać i pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym¹⁸⁶. Niejasny jest także zwrot „inne uzasadnione potrzeby rodziny”, każdorazowo wymagający wykładni. W piśmiennictwie, jako przykłady takich uzasadnionych potrzeb rodziny wskazuje się potrzeby pozostałego rodzeństwa, to jest nie wychowującego się razem z dzieckiem posiadającym majątek, potrzeby rodziców niezdolnych do pracy, potrzeby wspólne rodziny (np. remont mieszkania)¹⁸⁷.

Z jednej strony, art. 103 KRO uznawany jest za wyraz solidaryzmu rodzinnego, wprowadzającego zasadę równej stopy życiowej wszystkich członków rodziny¹⁸⁸.

¹⁸³ J. Słyk, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, K. Osajda (red.), Warszawa 2020, Legalis, art. 103, teza 4.

¹⁸⁴ Choć ustawodawca nie przewidział takiej zasady wprost, to jest to pogląd powszechnie przyjmowany w literaturze. Przyjmuje się, że status dochodu w rozumieniu art. 103 KRO utrzymuje się aż do czasu ustania władzy rodzicielskiej; m.in. J. Ignatowicz, [w:] *System...* s. 824; A. Sylwestrzak, *Zarząd...*, s. 178. O tym, że nadwyżka dochodu powiększa majątek dziecka wprost stanowi m.in. art. 319 ust. 2 KC szwajc.

¹⁸⁵ A. Sylwestrzak, *Zarząd...*, s. 181.

¹⁸⁶ Tamże, s. 175. Trafnie A. Sylwestrzak wywodzi jednak, że regulacja ta – wobec koniecznej przesłanki „wychowywania się” razem z dzieckiem – powinna dotyczyć wyłącznie rodzeństwa małoletniego.

¹⁸⁷ M.in. K. Jagielski, *Istota...*, s. 141.

¹⁸⁸ A. Zieliński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze w zarysie*, Warszawa 2000, s. 276.

Z drugiej strony jednak regulacja ta stanowi wyjątek od zasad alimentacji rodziców względem ich dzieci¹⁸⁹. Na podstawie art. 133 § 1 KRO, rodzice zobowiązani są do świadczeń alimentacyjnych względem dziecka, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie, chyba że dochody z majątku dziecka wystarczają na pokrycie kosztów jego utrzymania i wychowania.

W sytuacji zatem, w której dochody z majątku dziecka wystarczają na pokrycie kosztów utrzymania i wychowania jego oraz rodzeństwa obowiązek alimentacyjny rodziców, zarówno w odniesieniu do dziecka – właściciela majątku, jak i jego rodzeństwa, w ogóle nie powstaje albo ulega znacznemu ograniczeniu¹⁹⁰. Tym sposobem cała rodzina może żyć kosztem interesów majątkowych jednego dziecka. Jak trafnie zauważyła A. Sylwestrzak, w rezultacie dziecko będące właścicielem majątku jest usytuowane na pierwszej pozycji jako dłużnik alimentacyjny swojego rodzeństwa, a rodzice dopiero w dalszej kolejności, co jest niespójne aksjologicznie z art. 129 KRO¹⁹¹. Należy w pełni zaaprobować pogląd tej autorki o konieczności ograniczenia kompetencji rodziców do korzystania z czystego dochodu dziecka, w taki sposób aby nie dochodziło do wyprzedzania rodziców w alimentowaniu dzieci przez rodzeństwo.

Odnosnie do korzystania z dochodów z majątku dziecka w innych krajach europejskich przyjmowane jest odmienne rozwiązanie, zakładające priorytet wykorzystania tych środków dla dziecka – właściciela majątku. Dopiero w sytuacjach wyjątkowych, uzasadnionych względami słuszności czy też sytuacją majątkową rodzeństwa bądź też za zgodą sądu, dopuszcza się możliwość wydatkowania części tych środków na potrzeby rodzeństwa bądź innych członków rodziny. Takie regulacje, wprowadzające dodatkowe przesłanki ograniczające uprawnienie do obracania dochodem dziecka, byłyby nie tylko korzystniejsze dla interesów majątkowych dziecka, ale także stanowiłyby rozsądny kompromis pomiędzy zasadą równego poziomu życia rodzeństwa a obowiązującymi zasadami alimentacji.

¹⁸⁹ M.in. H. Haak, A. Haak-Trzuskawska, *Pokrewieństwo...*, art. 103; J. Ignaczewski, [w:] *Władza rodzicielska i kontakty z dzieckiem. Komentarz*, J. Ignaczewski (red.), Warszawa 2019, s. 144.

¹⁹⁰ Jak wyjaśnił SO w Słupsku w wyroku z dnia 27 sierpnia 2014 r. (I C 69/14, LEX nr 1847022), zaspokajanie potrzeb każdego uprawnionego do alimentów w pierwszej kolejności powinno być zaspokojone jego „własnymi siłami”, a więc najpierw potrzeby powinny być zaspokojone z dochodów własnych uprawnionego. Zasada ta odnosi się także do małoletnich. Nie ma przy tym podstaw do zawężania tego pojęcia tylko do dochodów z majątku. Dochody, o których mowa, mają szerokie znaczenie, obejmują to wszystko, co osoba uprawniona do alimentacji otrzymuje na podstawie własnego, jakiegokolwiek tytułu prawnego i co zużyte może być na zaspokojenie jej usprawiedliwionych potrzeb.

¹⁹¹ A. Sylwestrzak, *Zarząd...*, s. 179-180.

Tytułem przykładu można wskazać najważniejsze zasady korzystania z dochodów z majątku dziecka funkcjonujące w innych systemach prawnych:

- 1) prawo szwajcarskie – rodzice mogą przeznaczyć dochody z majątku dziecka wyłącznie na jego utrzymanie, wychowanie oraz edukację; dopiero wyjątkowo, jeżeli przemawiają za tym względy słuszności, dochody te mogą być przeznaczone na potrzeby gospodarstwa domowego (art. 319 ust. 1 KC szwajc.),
- 2) prawo hiszpańskie – dochody z majątku dziecka zawsze należą do dziecka (art. 165 KC hiszp.); rodzice mogą jednak przeznaczyć część dochodów małoletniego, który mieszka z obojgiem rodziców lub z jednym z nich, w odpowiedniej części, na wydatki rodzinne,
- 3) prawo niemieckie – dochód z majątku dziecka, który nie jest konieczny do prawidłowego zarządzania majątkiem, jest przeznaczony na utrzymanie dziecka; rodzice mogą wykorzystać dochód z majątku, który nie jest wymagany do prawidłowego zarządzania majątkiem i utrzymania dziecka na własne utrzymanie oraz na utrzymanie małoletniego rodzeństwa dziecka, o ile jest to uzasadnione sytuacją majątkową tych osób oraz odpowiadają temu względy słuszności (§ 1649 BGB),
- 4) prawo szwedzkie – rodzice mogą przeznaczyć dochód małoletniego na utrzymanie krewnych lub innych osób bliskich małoletniego dopiero za zgodą kuratora gminnego (rozdz. 13 § 11 KR szw.),
- 5) prawo czeskie – zasadą jest, że dochód z majątku dziecka w pierwszej kolejności przeznaczają się na utrzymanie tego dziecka; w razie potrzeby rodzice mogą wykorzystać pozostały dochód z majątku dziecka jako wkład na utrzymanie rodziców i małoletniego rodzeństwa dziecka, jeśli mieszkają z dzieckiem w rodzinnym gospodarstwie domowym, chyba że z ważnych powodów konieczne jest jego zachowanie dla dziecka do czasu pełnoletności (§ 900 KC cz.).

Z obecnego uregulowania dotyczącego sposobu zarządu dochodem z majątku dziecka wynikają jeszcze dwie negatywne konsekwencje. Po pierwsze, unormowanie to uniemożliwia rodzicom inwestowanie majątku dziecka. W istotny sposób została ograniczona tym samym ich autonomia. Dochód z majątku dziecka może bowiem zostać przeznaczony na – najogólniej mówiąc – potrzeby rodziny, a niewykorzystana część ma powiększać majątek dziecka. Po drugie, dochody z majątku dziecka nie podlegają żadnej

kontroli. Na mocy art. 105 KRO rachunek z zarządu nie może dotyczyć dochodów z majątku pobranych w czasie wykonywania władzy rodzicielskiej. Regulacja art. 105 KRO zostanie omówiona w następnym rozdziale.

Ustawodawca przewidział kategorie przedmiotów majątkowych wyłączone spod zarządu rodziców. Należy pamiętać, że lakoniczną regulację art. 101 § 2 KRO, zgodnie z którą zarząd sprawowany przez rodziców nie obejmuje zarobku dziecka ani przedmiotów oddanych mu do swobodnego użytku, należy czytać w powiązaniu z bardziej szczegółowymi regulacjami zawartymi w art. 21 KC i art. 22 KC¹⁹². Oznacza to, że wyłączenie tych przedmiotów majątkowych spod zarządu rodziców dotyczy tylko sytuacji, w których dziecko ma ograniczoną zdolność do czynności prawnych, czyli ukończyło 13 lat i nie zostało całkowicie ubezwłasnowolnione. Dziecko uzyskuje *ex lege* pełną zdolność do czynności prawnych, które dotyczą przedmiotów wyłączonych spod zarządu rodziców¹⁹³.

Zgodnie z art. 21 KC, dziecko od 13 roku życia może bez zgody przedstawiciela ustawowego rozporządzać swoim zarobkiem¹⁹⁴, chyba że sąd opiekuńczy z ważnych powodów postanowi inaczej. Zarobek dziecka obejmuje już otrzymane wynagrodzenie ze wszelkich stosunków prawnych, w tym stosunku pracy, umowy zlecenia, umowy o dzieło, pracy w ramach przygotowania do zawodu, pracy sezonowej czy też pracy dorywczej¹⁹⁵.

Ustawodawca uznał też, że jeżeli przedstawiciel ustawowy małoletniego który ukończył 13 lat oddał mu określone przedmioty majątkowe do swobodnego użytku, małoletni uzyskuje pełną zdolność w zakresie czynności prawnych, które tych przedmiotów dotyczą (art. 22 KC). Wyjątek stanowią czynności prawne, do których dokonania nie wystarcza według ustawy zgoda przedstawiciela ustawowego, to jest czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu (art. 101 § 3 KRO).

¹⁹² Regulacja KRO w zakresie wyłączenia przedmiotów spod zarządu rodziców, wobec braku odesłania do KC, słusznie uznana została za przykład „niejasności i nieporozumienia”; zob. B. Dobrzański, *Władza rodzicielska w projekcie kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, *Palestra* 4/1963, s. 30. Art. 101 § 2 KRO może sugerować, że chodzi o zarobek każdego dziecka, także małoletniego poniżej 13 roku życia, a ponadto, że chodzi o przedmioty oddane dziecku do swobodnego użytku przez kogokolwiek, a nie tylko przez przedstawiciela ustawowego. Korelacja art. 101 § 2 KRO z art. 21 KC i art. 22 KC jest oczywista i należy postulować *de lege ferenda* ujednoczenie tych przepisów.

¹⁹³ Przedmioty majątkowe małoletniego, które nie podlegają zarządowi rodziców nie stanowią odrębnej masy majątkowej, ale stanowią wciąż integralną część całego majątku dziecka; J. Ignatowicz, [w:] *System...* s. 831.

¹⁹⁴ Sytuacje w których małoletni powyżej 13 roku życia mogą osiągać wysokie zarobki nie należą już do rzadkości. Tytułem przykładu można wskazać małoletnich influencerów internetowych, bloggerów, zawodowych graczy gier komputerowych, sportowców (tenisistów, piłkarzy), aktorów czy też piosenkarzy.

¹⁹⁵ H. Ciepla, *Zarząd...*, s. 49.

Należy pamiętać też, że spod zarządu rodziców wyłączone jest także wszystko, co dziecko nabyło w zamian za te składniki majątku¹⁹⁶. W rezultacie, małoletni który ukończył 13 rok życia i nie jest ubezwłasnowolniony całkowicie może, w zamian za swój zarobek, samodzielnie nabyć nieruchomości, a następnie dowolnie nią rozporządzać¹⁹⁷. Samodzielność małoletniego oznacza, że może dokonać takiej czynności prawnej zarówno bez zgody rodziców, jak i bez zezwolenia sądu opiekuńczego. Jedynie z ważnych powodów, za które uznaje się dysponowanie majątkiem niezgodnie z dobrem małoletniego¹⁹⁸, sąd może, w ramach uprzedniej lub następczej ingerencji, postanowić inaczej¹⁹⁹. Choć na pierwszy rzut oka powyższy pogląd może wydawać się kontrowersyjny, to jednak literalne brzmienie art. 21 KC go popiera. Ustawodawca w latach 50-tych ubiegłego wieku, w czasie prac nad projektem KR, najprawdopodobniej nie przewidział tego, że małoletni powyżej 13 roku życia może osiągać dochody w wysokości umożliwiającej mu nabycie kosztownych przedmiotów majątkowych, w tym nieruchomości.

W praktyce notarialnej przyjmuje się, że notariusz, kierując się dobrem małoletniego dziecka oraz zabezpieczeniem interesów stron czynności oraz osób dla których ta czynność może wywołać skutki prawne, powinien zweryfikować istnienie oraz pochodzenie źródeł dochodu małoletniego. W przypadku niemożności udokumentowania przez dziecko pochodzenia źródeł dochodu, braku pełnego pokrycia dokonywanej transakcji w udokumentowanych dochodach dziecka czy też innych uzasadnionych wątpliwości, notariusz ma obowiązek dokonać czynności notarialnej przy udziale przedstawicieli ustawowych dziecka, na zasadach określonych w KRO, zaś w braku takiej możliwości, odmówić dokonania czynności notarialnej.

¹⁹⁶ J. Ignatowicz, [w:] *System...* s. 831; S. Dmowski, [w:] S. Rudnicki, S. Dmowski, *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna*, Warszawa 2011, LEX, art. 21; S. Dmowski wyraził pogląd, z którym trudno się nie zgodzić, że „jeżeli ustawodawca zezwala osobie mającej ograniczoną zdolność do czynności prawnych na swobodne dysponowanie zarobkiem, a więc również na to, jaki przedmiot za zarobione pieniądze nabywa, to nie da się niczym uzasadnić zakazu dysponowania tym – nabytym za zarobek – przedmiotem”.

¹⁹⁷ P. Biernacki, *Dobro dziecka w praktyce notarialnej*, Rejent 9/2019, s. 62.

¹⁹⁸ Niezgodność z dobrem małoletniego może zostać stwierdzona również przez notariusza dokumentującego daną umowę, który na podstawie art. 81 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (t.j.: Dz.U. z 2022 r., poz. 1799) odmówi dokonania czynności notarialnej.

¹⁹⁹ Judykatura jest zgodna co do tego, że na gruncie postępowania cywilnego (art. 65 § 2 KPC) aspekt zdolności małoletniego powyżej 13 roku życia do samodzielnego działania w postępowaniu, które odnosi się do czynności prawnych związanych z rozporządzeniem zarobkiem jest „oczywisty”, gdyż małoletni ten może dokonywać jej w pełni samodzielnie w sferze prawa cywilnego, a ograniczenie kompetencji do samodzielnego rozporządzania zarobkiem takiej osoby należy wyłącznie do kompetencji sądu i to tylko wtedy, gdy przemawiają za tym „ważne powody”; m.in. Postanowienie NSA z dnia 27 kwietnia 2017 r., I OSK 123/17, LEX nr 2291910; Wyrok SO w Gdańsku z dnia 5 marca 2014 r., VII U 2518/13, LEX nr 1894461.

W piśmiennictwie został wyrażony pogląd, że nieograniczona swoboda małoletnich w dysponowaniu przez nich zarobkami oraz wartościowymi przedmiotami oddanymi do swobodnego użytku jest w obecnych czasach nieracjonalna i może prowadzić do marnotrawienia przez dzieci ich majątków²⁰⁰. W ślad za tym został wysunięty postulat *de lege ferenda*, że w przypadku gdy miesięczne zarobki dziecka przekraczają średnią krajową, zarząd majątkiem dziecka przez rodziców powinien być sprawowany również w stosunku do małoletnich powyżej 13 roku życia.

Warto przyjąć, że celowym byłoby rozważenie zasady, aby dziecko mogło dowolnie rozporządzać swoim zarobkiem dopiero po ukończeniu 16 lat (a nie 13 lat, jak to jest obecnie)²⁰¹. Byłby to swoisty kompromis pomiędzy obecnym uregulowaniem a postulatami bezwzględnego zarządu rodziców nad tym składnikiem majątku. Trudno sobie bowiem wyobrazić, że młody siedemnastoletni artysta, wokalista czy sportowiec, osiągający często wyższe dochody od swoich rodziców, byłby zupełnie pozbawiony zarządu swoim majątkiem.

2.2. Zasady zarządu majątkiem dziecka

2.2.1. Zarząd majątkiem dziecka w świetle zasad konstytucyjnych

Jak słusznie stwierdził M. Nazar, zasady konstytucyjne wyznaczają preferowane przez ustawodawcę kierunki regulacji także w stosunkach prawnorodzinnych²⁰². Rodzina zaś uznawana jest jako wartość decydująca o charakterze państwa polskiego, stanowiąc fundament jego porządku prawnego²⁰³. Konstytucja ma zaś „wymiar kulturowy i współokreśla tożsamość obywateli”²⁰⁴. Za konieczną należy uznać analizę oddziaływania wartości obowiązującej Konstytucji na nieco archaiczne regulacje prawa rodzinnego dotyczące zarządu majątkiem dziecka.

²⁰⁰ K. Gromek, *Praxis...*, s. 620.

²⁰¹ Wyłączenie spod zarządu rodziców zarobków przypadających małoletniemu powyżej 16 roku życia na podstawie pracy lub innej działalności zarobkowej przewiduje prawo hiszpańskie. Małoletni może przy tym samodzielnie dokonywać czynności zwykłego zarządu, a do dokonania czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu wymagana jest zgoda rodziców (art. 164 ust. 3 KC hiszp.). Wyłączenie spod zarządu rodziców zarobku dziecka powyżej 16. roku życia (oraz wszystkiego, co dziecko nabyło w zamian za ten zarobek) przewiduje też prawo szwedzkie (rozdz. 9 § 3 KR szw.).

²⁰² M. Nazar, *Niektóre zagadnienia małżeństwa i rodziny w świetle unormowań Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Rejent 5/1997, s. 101.

²⁰³ M. Giżyńska, D. Ossowska-Salamonowicz, *Ochrona rodziny w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Rodzina i prawo*, A. Wedel-Domaradzka (red.), Bydgoszcz 2017, s. 17.

²⁰⁴ M. Piechowiak, *Służebność państwa wobec człowieka i jego praw jako naczelną ideą Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku – osiągnięcie czy zadanie?*, Przegląd sejmowy 4 (81)/2007, s. 66.

Unormowanie praw człowieka w obecnie obowiązującej Konstytucji jest obszerniejsze niż we wszystkich poprzednich ustawach zasadniczych. Składa się na nią szereg przepisów, na których treść silny wpływ wywarły akty prawa międzynarodowego. Polski ustawodawca, do zasadniczych zadań państwa, zgodnie z art. 5 Konstytucji, zaliczył zapewnienie wolności i praw człowieka i obywatela. Warto przyjąć założenie, że jego głównym celem powinno być poszukiwanie prawa, które będzie uwzględniało zmienne warunki życia oraz będzie gwarantem wolności²⁰⁵, zarówno w sferze stanowienia prawa, jak i jego wykładni.

Zgodnie z art. 30 Konstytucji, przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Godność stanowi aksjologiczną i prawną podstawę praw człowieka, a także jest fundamentem współczesnego konstytucjonalizmu²⁰⁶. Fundamentalne znaczenie dla pojęcia godności ma preambuła Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka²⁰⁷, w której jednoznacznie wskazuje się na przyrodzony i powszechny charakter godności. Stwierdza się, że to z godności wynikają podstawowe prawa człowieka. W kontekście art. 1 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka głoszącego, że wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi w swej godności i w swych prawach, są oni obdarzeni rozumem i sumieniem, za elementy określające tak godność, jak i istotę człowieczeństwa uznaje się rozum i sumienie. Obok godności, wolność i sumienie traktowane są tu jako przymioty wrodzone, a zatem przysługujące każdemu człowiekowi²⁰⁸.

Konstytucja wprost stanowi, że poszanowanie godności człowieka jest obowiązkiem władz publicznych. Polski ustawodawca z godności człowieka uczynił fundament dla systemu wartości, wokół którego zbudowano Konstytucję i cały polski porządek prawny. Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego potwierdza w swoich orzeczeniach, że godność człowieka jest bezpośrednio powiązana ze wszystkimi szczegółowymi wolnościami i prawami jednostki i tworzy ich rdzeń²⁰⁹. Godność zaś definiowana jest jako zagwarantowanie każdemu człowiekowi możliwości autonomicznego realizowania swojej osobowości oraz tego, by nie stawał się

²⁰⁵ R. Wójtowicz, *Filozofia prawa – przedmiot, funkcje i znaczenie społeczno-kulturowe*, Człowiek i społeczeństwo 39/2015, s. 163.

²⁰⁶ H. Izdebski, *Doktryny...*, s.163.

²⁰⁷ Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 217 A (III) przyjęta i proklamowana dnia 10 grudnia 1948 r.

²⁰⁸ M. Piechowiak, *Godność i równość jako podstawy sprawiedliwości. Z perspektywy międzynarodowej ochrony praw człowieka*, Toruński Rocznik Praw Człowieka i Pokoju 1/1993, s. 42-43.

²⁰⁹ Wyrok TK z dnia 30 października 2006 r., P 10/06, OTK-A 2006/9/128.

przedmiotem działań ze strony władzy publicznej²¹⁰. Godność człowieka jest zatem nie tylko fundamentem praw człowieka, ale i fundamentem wolności, a także stanowi nieodłączny element przy właściwym rozumieniu tego prawa²¹¹.

Godność stawiana jest jako wartość nadrzędna także w obowiązującym prawie rodzinnym i stanowi podstawę funkcjonowania zarówno rodziny, jak i jej poszczególnych członków. Konwencja o prawach dziecka już w pierwszym zdaniu preambuły stanowi, że uznanie wrodzonej godności oraz równych i niezbywalnych praw wszystkich członków rodziny ludzkiej jest podstawą wolności, sprawiedliwości oraz pokoju na świecie. Ustawodawca w art. 95 § 1 KRO określił wprost obowiązek rodziców, aby wykonywali władzę rodzicielską z poszanowaniem godności i praw dziecka. Nie ulega również wątpliwości, że godność oraz wypływające z niej prawa są prawami przynależnymi każdej osobie, niezależnie od jej statusu majątkowego, intelektualnego czy społecznego²¹².

Zgodnie z art. 16 Konwencji o prawach dziecka, żadne dziecko nie może podlegać arbitralnej lub bezprawnej ingerencji w sferę jego życia prywatnego, rodzinnego lub domowego. Konwencja w art. 3 nakłada z kolei obowiązek działania na rzecz zapewnienia dziecku ochrony w takim stopniu, w jakim jest to niezbędne dla jego dobra i podejmowanie w tym celu wszelkich właściwych kroków ustawodawczych. Konwencja zobowiązuje tym samym Państwa-Strony do dostosowania krajowych regulacji prawnych, które mają na celu zwalczanie wszelkich naruszeń praw dziecka, w tym naruszeń jego życia prywatnego.

Wskutek obowiązywania art. 18 Konstytucji, zgodnie z którym rodzina znajduje się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej, rodzina uzyskała szczególny status konstytucyjny w kontekście zapewnienia jej swobody działania²¹³. Polski ustawodawca przyjął w Konstytucji zasadę autonomii decyzyjnej rodziny i zasadę pierwszeństwa rodziców w wychowaniu dzieci²¹⁴. Zgodnie z art. 47 Konstytucji, każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym.

²¹⁰ Wyrok TK z dnia 9 lipca 2009 r., SK 48/05, OTK-A 2009/7/108.

²¹¹ M. Piechowiak, *Filozofia praw człowieka w świetle ich międzynarodowej ochrony*, Lublin 1999, s. 85.

²¹² D. Fleszer, *Godność i prywatność osoby w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Roczniki Administracji i Prawa 1/2015, s. 28.

²¹³ A. Mączyński, *Konstytucyjne podstawy...*, s. 775.

²¹⁴ T. Smyczyński, *Prawo rodzinne...*, s. 288.

Zgodnie zaś z art. 48 Konstytucji, rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem, a wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania. Ograniczenie lub pozbawienie praw rodzicielskich może nastąpić tylko w przypadkach określonych w ustawie i tylko na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu. Preferowana przez ustawodawcę autonomia wyraża więc prawo każdej jednostki do swobodnego wyboru wartościowych w jej oczach sposobów życia i metod ich realizacji, a także kształtowania jej stosunków z innymi podmiotami²¹⁵.

Ustawodawca zakazał ingerencji w wolność kształtowania przez jednostkę jej życia osobistego. Z ochrony, o której mowa w art. 47 Konstytucji, wynika postulat zachowania przez osoby trzecie powściągliwości w regulowaniu należących do sfery życia rodzinnego działań²¹⁶. Słusznie wskazuje się w piśmiennictwie, że ochrona swobody decydowania o życiu rodzinnym rozciąga się na wszystkie sfery tego życia, a nie tylko na relacje pomiędzy rodzicami a dziećmi²¹⁷. W grę wchodzi zatem także ochrona rodziny przed ingerencją władz i instytucji publicznych w sprawach decyzji rodziców odnoszących się do czynności zarządu majątkiem dziecka.

W rozważaniach na temat regulacji prawnych określających postępowanie człowieka pojawia się dylemat granic tych regulacji. Ideę dopuszczalności ograniczeń wolności i praw jednostki polski ustawodawca wyraża przede wszystkim w art. 31 ust. 3 Konstytucji. Ograniczenia w zakresie korzystania z praw konstytucyjnych mogą być wprowadzone ustawą tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

Nie powinno także budzić wątpliwości, że wszelkie regulacje określające kompetencje organów państwowych do ingerencji w sferę praw i wolności obywatelskich nie powinny być interpretowane rozszerzająco. Należy w pełni zaaprobować pogląd J. Zajadło, że prawodawca – uznając wolność obywatela jako swobodę wyboru sposobu postępowania – powinien jednoznacznie wyznaczyć nieprzekraczalne granice swojej aktywności²¹⁸.

²¹⁵ J. Kaczor, *Zasada...*, s. 20.

²¹⁶ A. Mączyński, *Konstytucyjne...*, s. 770.

²¹⁷ A. Siostrzonek-Sergiel, *Kilka uwag na temat zakresu konstytucyjnej ochrony rodziny*, Monitor Prawniczy 23/2015, Legalis.

²¹⁸ J. Zajadło, *Leksykon współczesnej teorii i filozofii prawa*, Warszawa 2017, s. 104-105.

Zasadniczego oparcia w argumentacji przemawiającej przeciwko ingerencji państwa w życie rodziny można szukać także w konstytucyjnej zasadzie pomocniczości. Ustawodawca w sposób bezpośredni odwołuje się do niej w preambule, przez co nabiera ona charakteru zasady ustrojowej. Zasada pomocniczości polega na tym, że wszystkie organizacje, w tym naczelną organizacją życia społecznego jaką jest państwo, powinny pomagać w realizacji celów i interesów jednostki, respektując jej wolność i umożliwiając jej samorealizację oraz powstrzymywać się od podejmowania „szkodliwej, ograniczającej inicjatywę interwencji”²¹⁹.

Idea subsydiarności ma nie tylko chronić jednostki i rodziny przed ingerencją ogólnie pojętą przy realizacji celów, ale także zakazuje, o ile to możliwe, przejmowanie przez państwo własnych interesów rodziny²²⁰. Państwo może ingerować w te prawa w sytuacjach koniecznych dla udzielenia pomocy, a także – zgodnie z art. 72 ust. 1 Konstytucji – ze względu na konieczność ochrony dziecka przed naruszeniem jego praw przez rodziców (ochrona przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją). W zasadzie zatem ingerencja jest możliwa wtedy, gdy ochrony wymaga dobro dziecka, a więc wartość wyższa niż autonomia rodziny²²¹.

Należy też w pełni zaaprobować powszechnie dominujący pogląd, że więź rodzinna, która istnieje pomiędzy rodzicami a dziećmi i normalne w tych warunkach uczucie miłości stanowią dostateczną gwarancję prawidłowego wykonywania władzy rodzicielskiej²²². Zaufanie do rodziców wynika również z przekonania, że w prawidłowo funkcjonującej rodzinie wyrządzenie dziecku krzywdy należy do rzadkości²²³.

Funkcjonowanie każdej rodziny polega na wykonywaniu wielu czynności, w tym czynności dotyczących zarządu majątkiem małoletniego dziecka, leżących w interesie całej rodziny. Wychodząc z założenia, że to właśnie rodzice stanowią najlepszą gwarancję uwzględnienia dobra dziecka przy wykonywaniu zarządu oraz respektując konstytucyjną zasadę pomocniczości, regułą powinno być, że ingerencja z zewnątrz nie jest potrzebna. Sąd powinien podejmować interwencję dopiero wówczas, gdy zachowanie lub zaniechanie rodziców (np. niepodejmowanie żadnych starań w celu

²¹⁹ A. Dobek, *Zasada pomocniczości w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, Wrocławskie Studia Erazmiańskie 3/2008, Państwo – Koncepcje i Zadania, s. 156-157.

²²⁰ P. Tuleja, [w:] P. Czarny, M. Florczak-Wątor, B. Naleziński, P. Radziejewicz, P. Tuleja, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2021, LEX, Preambuła.

²²¹ A. Gałakan-Halicka, *Zasady...*, s. 229.

²²² Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej SN z dnia 9 czerwca 1976 r., III CZP 46/75, OSNC 1976/9/184.

²²³ A. Gałakan-Halicka, *Zasady...*, s. 220.

zabezpieczenia majątku dziecka) powoduje zagrożenie dla interesów majątkowych dziecka.

2.2.2. Dobro dziecka naczelną zasadą sprawowania zarządu przez rodziców

Dla osiągnięcia celów postawionych w niniejszym opracowaniu, za celową należy uznać również analizę zasad prawa rodzinnego, które są kluczowe dla instytucji zarządu majątkiem dziecka²²⁴. Zgodnie z bezwzględnie obowiązującym art. 95 § 3 KRO, władza rodzicielska powinna być wykonywana tak, jak tego wymaga dobro dziecka i interes społeczny. Zasada dobra dziecka uznawana jest za fundamentalną zasadę całego prawa rodzinnego i jednocześnie pierwszorzędne kryterium prawidłowości sprawowania przez rodziców władzy rodzicielskiej²²⁵. Wskazuje się, że dobro dziecka sprowadza się do zapewnienia dziecku warunków rozwoju osobowego (duchowego) i egzystencji materialnej²²⁶. Z kolei dobro dziecka w kontekście zarządu jego majątkiem rozumiane jest jako postulowana sytuacja dziecka z zagwarantowaniem należytej troski o jego majątek²²⁷.

Dobro dziecka jest jedną z klauzul generalnych²²⁸ pojawiającą się w KRO wielokrotnie w różnych kontekstach prawnych. Jako klauzula generalna powinno być wykładane z uwzględnieniem dodatkowej oceny sytuacji dziecka, obowiązującej w danej społeczności²²⁹. Słusznie uznaje się także, że klauzula dobra dziecka mieści się w kręgu najszerszych w naszym systemie prawnym klauzul generalnych „zasad współżycia społecznego” oraz „zasady porządku publicznego”²³⁰. Treść tych zasad oparta jest bowiem na regulacjach prawnych, które są wyrazem fundamentalnych zasad danego

²²⁴ Trzeba zgodzić się z myślą M. Nazara, że to „pogłębiona (a nie hasłowa) znajomość zasad prawa ułatwia orientację w obszernym materiale normatywnym”; M. Nazar, *O znaczeniu adekwatnego rekonstruowania zasad prawa rodzinnego*, [w:] *Prawo cywilne – stanowienie, wykładnia i stosowanie. Księga pamiątkowa dla uczczenia setnej rocznicy urodzin Profesora Jerzego Ignatowicza*, M. Nazar (red.), Lublin 2015, s. 281.

²²⁵ M.in. M. Heine, *Prawne przesłanki ingerencji w proces wychowania dziecka w rodzinie*, [w:] *Czy potrzebna jest w Polsce zmiana prawa rodzinnego i opiekuńczego?* B. Czech (red.), Katowice 1997, s. 452; J. Słyk, [w:] *Meritum...*, s. 585; M. Nasiłowska-Osik, *Władza rodzicielska a prawa dziecka*, *Przegląd Prawno-Ekonomiczny* 16/2011, s. 65.

²²⁶ Postanowienie SN z dnia 11 stycznia 2000 r., I CKN 327/98, LEX nr 39852.

²²⁷ Z. Radwański, *Kodeks cywilny a prawo regulujące zagadnienia rodziny*, *Zeszyty Naukowe Instytutu Badań Prawa Sądowego* 19-20/1983, s. 204.

²²⁸ Za przepis zawierający klauzulę generalną uznawany jest przepis, który odsyła do systemu norm pozaprawnych i uzależnia kwalifikację prawną danej sytuacji od oceny organu stosującego prawo; Z. Ziemiński, *Unormowania prawne a unormowania moralne w sferze prawa rodzinnego PRL*, *Ruch Prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny* 2/1977, s. 21-22.

²²⁹ M. Bieszczad, *Dobro dziecka...*, Legalis.

²³⁰ Postanowienie SN z dnia 31 stycznia 2018 r., IV CSK 442/17, LEX nr 2483681; Z. Radwański, *Pojęcie i funkcja „dobra dziecka” w polskim prawie rodzinnym i opiekuńczym*, *Studia Cywilistyczne* 31/1981, s. 6.

systemu społecznego, w tym zasady dobra dziecka. Zasada dobra dziecka bez wątpienia dotyczy także *nasciturusa*²³¹.

Dobro dziecka jest zasadą ogólną, dotyczącą wszystkich stosunków rodzinnych (w tym także sposobu wykonywania zarządu majątkiem dziecka) oraz zasadą dyrektywną, wyrażającą cel prawodawczy polegający na nakazie uwzględniania i ochrony interesów (w tym majątkowych) dziecka we wszystkich sytuacjach, w których dane rozstrzygnięcie choćby pośrednio wpływało na sytuację (w tym majątkową) dziecka²³². Dobro dziecka jest także nadrzędnym celem pracy orzeczniczej sądziego rodzinnego²³³. Na podstawie art. 3 ust 1 Konwencji o prawach dziecka, we wszystkich działaniach dotyczących dzieci podejmowanych przez sądy, władze administracyjne czy też ciała ustawodawcze, sprawą nadrzędną ma być najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka.

We wcześniejszej literaturze wskazywano, że troska o sytuację majątkową dziecka stoi niżej w hierarchii wartości niż troska o sytuację niemajątkową dziecka²³⁴. Obecnie słusznie podkreśla się jednak, że dobro dziecka ma fundamentalne znaczenie także przy sprawowaniu zarządu jego majątkiem i koncentruje się wówczas na dbałości o interes majątkowy dziecka, rozumiany jako przestrzeganie zasad prawidłowej gospodarki²³⁵. Należy pamiętać o tym, że sytuacja majątkowa dziecka w istotny sposób wpływa na jego sytuację osobistą. Jego pozycja majątkowa ma wpływ nie tylko na codzienną egzystencję czy możliwość rozwijania pasji i zainteresowań, lecz również na zwiększenie perspektyw odbywania edukacji czy ewentualnego leczenia.

Sąd Najwyższy w wytycznych kierunkowych z 1976 roku stwierdził, że dobro dziecka pozostaje z reguły w pełnej harmonii z interesem rodziców²³⁶. W sytuacji w której ochrona dziecka da się pogodzić z interesem rodziców, sąd nie może nie wziąć pod uwagę interesu rodziców, nawet przy założeniu, że rozstrzygnięcie wywoła pewne przejściowe skutki ujemne dla dziecka. Interes rodziców schodzi na dalszy plan dopiero wówczas, gdy nie da się go pogodzić z interesem dziecka. Sąd trafnie wywiódł, że dobro rodziców prawidłowo wykonujących władzę rodzicielską jest także jedną z przesłanek wypełnienia zasady dobra dziecka.

²³¹ B. Walaszek, *Dobro dziecka...*, s. 287.

²³² M. Nazar, *O znaczeniu...*, s. 272-277.

²³³ M.in. K. Wieraszko, *Sądownictwo rodzinne...*, s. 110, B. Szaton, *Psychologia a prawo...*, s. 123.

²³⁴ Z. Radwański, *Pojęcie...*, s. 9.

²³⁵ M.in. Postanowienie SN z dnia 11 lutego 1997 r., II CKN 90/96, LEX nr 1228425; H. Ciepła, *Zarząd...*, s. 33.

²³⁶ Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej SN z dnia 9 czerwca 1976 r., III CZP 46/75, OSNC 1976/9/184.

Należy zatem uznać, że dobro rodziców zasługuje na uwzględnienie, jako dodatkowe kryterium wykonywania zarządu majątkiem dziecka, przy założeniu podporządkowania interesu rodziców dobru dziecka²³⁷. Trafnie wskazuje się, że dobro dziecka powinno korespondować z interesem obojga rodziców także w rodzinach w których rodzice żyją w rozłączeniu (np. w przypadku rozwodu czy separacji faktycznej) oraz w przypadku dzieci pochodzących spoza małżeństwa²³⁸.

Koniunkcję „dobra dziecka” oraz „interesu społecznego” użytą w art. 95 § 3 KRO należy uznać za pozostałość po socjalistycznym modelu rodziny, preferowanym przez ustawodawcę w latach 50-tych i 60-tych ubiegłego wieku²³⁹. Kategoria interesu społecznego rozumiana jako przygotowanie dziecka do samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie ma wymiar szerszy, wychodzący poza stosunki rodzinne. Słusznie wskazuje się, że prawidłowość wykonywania władzy rodzicielskiej zgodnie z interesem społecznym może być oceniona dopiero *post factum*²⁴⁰. W odniesieniu do zarządu majątkiem dziecka, należy uznać, że wykonywanie go zgodnie z dobrem dziecka nigdy nie będzie sprzeczne z interesem społecznym²⁴¹. Wystarczyłoby zatem, aby w odniesieniu do kryteriów prawidłowego sprawowania zarządu majątkiem dziecka ustawodawca ograniczył się do klauzuli dobra dziecka.

Przesłanka interesu społecznego (lub do niej podobne) jest także niespotykana we współczesnych ustawodawstwach europejskich. Prawo francuskie przewiduje obowiązek sprawowania zarządu majątkiem dziecka (w sposób „ostrożny i staranny”) mając na względzie „wyłączny interes dziecka” (art. 385 KC franc.). Prawo hiszpańskie zobowiązuje rodziców do zarządzania majątkiem dziecka „z taką starannością jak swoim własnym” (art. 164 KC hiszp.). Prawo szwajcarskie z kolei określa zasadę sprawowania władzy rodzicielskiej, w tym zarządu majątkiem dziecka, jako „poszanowanie obiektywnie najlepszego interesu dziecka” (art. 301 KC szwajc.). Przesłanki „interesu społecznego” nie zawiera także regulacja prawa czeskiego, pozostawiając jako jedyną

²³⁷ K. Jagielski, *Istota...*, s. 149.

²³⁸ M. Działyńska, *Władza rodzicielska nad pozamałżeńskim dzieckiem*, *Studia Prawnicze* 1(131)/1997, s. 55.

²³⁹ W piśmiennictwie lat 60-tych i 70-tych wskazywano, że model rodziny socjalistycznej zakłada oczywistą przewagę dobra dziecka i interesu społecznego nad interesem rodziców; Z. Wasilkowska, *Model małżeństwa i rodziny w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, Państwo i Prawo 5/1974, s. 14.

²⁴⁰ J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 160.

²⁴¹ Także SN w uchwale pełnego składu Izby Cywilnej z dnia 9 czerwca 1976 r., III CZP 46/75, OSNC 1976/9/184, zawierającej tzw. „zalecenia kierunkowe” uznał zasadę dobra dziecka za „kryterium interesu społecznego”.

przesłankę prawidłowości wykonywania władzy rodzicielskiej „interes dziecka” (§ 875 KC cz.).

Dobro dziecka jest także jedną z naczelných zasad prawnomiędzynarodowych. Za najważniejszy akt międzynarodowy dotyczący ochrony praw dziecka, uznawana jest Konwencja o prawach dziecka. Traktuje ona dziecko nie tylko jako przedmiot wymagający szczególnej ochrony, lecz przede wszystkim jako podmiot praw i wolności. Konwencja o prawach dziecka została nazwana „światową konstytucją praw dziecka”, konkretyzującą prawa człowieka, które przysługują także dziecku – jako istocie ludzkiej, w tym prawo do życia, rozwoju czy prawo do prywatności²⁴². Konwencja ta formułuje bezwzględny obowiązek prawny, zgodnie z którym ochrona dobra dziecka „ma walor ogólny jako normatywnie pojęta zasada prawa rodzinnego”²⁴³.

Dobro dziecka może być rozumiane także w kontekście praw człowieka. Nie podlega wątpliwości, że dziecku przysługują wszystkie uniwersalne prawa człowieka, w tym – w odniesieniu do zarządu majątkiem – prawo do ochrony życia prywatnego czy też prawo do wyrażania woli i podejmowania decyzji we własnych sprawach stosownie do wieku. Odzwierciedleniem tych praw może być pozostawienie samodzielności dziecku w dysponowaniu przez niego własnym zarobkiem i przedmiotami oddanymi do swobodnego użytku czy też nałożenie na rodziców obowiązku wysłuchania dziecka oraz uwzględnienia w miarę możliwości jego rozsądnego życzenia, o ile rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości dziecka na to pozwalają.

Bezsprzecznie prawa dziecka będące uniwersalnymi prawami człowieka powinny być respektowane przy sprawowaniu zarządu majątkiem dziecka zarówno przez rodziców²⁴⁴, jak i przez organy państwowe, w tym sąd opiekuńczy. W szczególności dziecko dorastające, któremu ustawodawca przyznał ograniczoną zdolność do czynności prawnych, powinno mieć możliwość wypowiedzenia się w sprawie swojego majątku. W literaturze wskazuje się wręcz na konieczność dopuszczenia dorastającego dziecka do stopniowego współdecydowania o jego losie w celu przygotowania go do samodzielnego podejmowania decyzji po osiągnięciu przez niego pełnoletności²⁴⁵.

²⁴² A. Łopatka, *Konwencja praw dziecka*, Państwo i Prawo 3/1990, s. 3-8.

²⁴³ Uchwała składu siedmiu sędziów SN z dnia 12 czerwca 1992 r., III CZP 48/92, OSNC 1992/10/179.

²⁴⁴ W literaturze można spotkać się z poglądem o nierozzerwalnym związku praw dziecka jako uniwersalnych praw człowieka z instytucją władzy rodzicielskiej, a także o tym, że nie ma możliwości aby ocenić czy prawa dziecka są przestrzegane bez jednoczesnego odniesienia się do sprawowanej władzy rodzicielskiej; M. Nasilowska-Osik, *Władza rodzicielska...*, s. 69.

²⁴⁵ A. Cisek, J. Mazurkiewicz, J. Strzebinczyk, *O zmiany w prawie rodzinnym w celu wzmocnienia ochrony dobra dziecka*, Nowe Prawo 10-12/1990, s. 76-77.

Jak trafnie wskazał Z. Ziemiński, lakoniczność regulacji KRO uzależniającej treść obowiązków rodziców i działania nadzorcze organów państwa od klauzuli dobra dziecka są, wobec braku legalnej definicji tego pojęcia, „odesłaniem do ocen moralnych różnych wariantów sytuacji w której może się znaleźć dziecko”²⁴⁶. Dobro dziecka należy oceniać obiektywnie, zgodnie z regułami prawidłowego postępowania w społeczeństwie, biorąc pod uwagę zarówno cechy indywidualne dziecka, jak i rodzinę i środowisko w których się wychowuje²⁴⁷. Wynikiem obecnej regulacji dotyczącej zarządu majątkiem dziecka jest to, że o tym czym jest dobro dziecka (w tym jego najlepszy interes majątkowy) decyduje często sąd opiekuńczy, ingerując w wykonywanie tego zarządu.

Należy również zaaprobować wyrażone w nauce prawa poglądy, że lakoniczność regulacji związanych z zasadą dobra dziecka, a także wybiórcze ujęcie tej zasady w różnych kontekstach prawnych, w połączeniu z nadaniem jej nadrzędnego charakteru w systemie prawa rodzinnego utrudnia jej praktyczne zastosowanie oraz powoduje – często zbyt daleko idące – rozbieżności w orzecznictwie²⁴⁸. Słusznie wysuwa się zatem postulat „jednoznacznego sformułowania zasad prawa rodzinnego” i stworzenia właściwych dla nich pojęć w preambule do KRO, co przyczyniłoby się do zminimalizowania rozbieżności w jego wykładni, zminimalizowałoby problemy interpretacyjne oraz zwiększyłoby społeczną kontrolę nad rozstrzygnięciami sądów²⁴⁹.

Uzasadniona wydaje się również teza M. Bieszczada, że przemiany społeczne XXI wieku doprowadziły do zmian w powszechnie akceptowanych normach społecznych istotnych dla wykładni pojęcia „dobra dziecka” i że zachodzi konieczność relatywizowania tego pojęcia w odniesieniu do wartości obowiązujących w danej społeczności²⁵⁰. Choć teza ta została postawiona w kontekście rozstania rodziców, modeli funkcjonowania rodziny oraz roli mężczyzny i kobiety przy wykonywaniu władzy rodzicielskiej, to z powodzeniem można by ją odnieść do regulacji dotyczących zarządu

²⁴⁶ Z. Ziemiński, *Unormowania...*, s. 19.

²⁴⁷ H. Ciepla, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, K. Piasecki (red.), Warszawa 2002, s. 610.

²⁴⁸ M.in. A. Cisek, J. Mazurkiewicz, J. Strzebinczyk, *O zmiany...*, s. 70; P. Kędziora, *Dobro dziecka jako podstawowa wartość prawa rodzinnego – rozważania na tle praktyki orzeczniczej sądów powszechnych*, [w:] *Problemy małżeństwa i rodziny w prawodawstwie polskim, międzynarodowym i kanonicznym*, R. Sztymiler, J. Krzywkowska, M. Paszkowski (red.), Olsztyn 2017, s. 77-78; J. Ignaczewski, [w:] *Komentarz do spraw rodzinnych...*, s. 30-31.

²⁴⁹ E. Holewińska-Łapińska, *Samodzielność kodeksowa...*, s. 153.

²⁵⁰ M. Bieszczad, *Dobro dziecka...*, Legalis. Autor słusznie przyjmuje również, że każdoczesne definiowanie pojęcia „dobra dziecka” należy rozpocząć od zakreslenia zbioru wartości pozaprawnych, które mogą być przydatne dla ustalenia znaczenia tego pojęcia. To z kolei wymaga ustalenia społeczności, w której wychowuje się małe dzieci, jak również społeczności do której przynależą jego rodzice. Każda z tych społeczności cechować się będzie funkcjonowaniem innych norm społecznych, które *ad casum* powinny być uwzględnione przy rekonstruowaniu pojęcia dobra dziecka.

majątkiem dziecka przez rodziców. Należałoby dodać, że nie tylko przemiany społeczne wpływają na zmianę wykładni pojęcia dobra dziecka (w tym jego interesu majątkowego), ale także zmiany gospodarcze sprzyjające nabywaniu majątku przez dzieci.

O ile bowiem pewne elementy ocenne przy rozumieniu pojęcia dobra dziecka od lat są niezmiennie (jak fizyczne i emocjonalne dobro dziecka), o tyle już wykładnia interesu majątkowego dziecka uległa przeobrażeniom i ma inny wydźwięk niż miała w latach 50-tych ubiegłego wieku. Stosowanie regulacji KRO dotyczącej zarządu majątkiem dziecka, w obecnych realiach społeczno-gospodarczych, w ogóle nie leży w interesie majątkowym dziecka. Dotyczy to w znacznej mierze konieczności sprawowania przez rodziców zarządu w sposób bierny (wynikającego z ustawowego braku możliwości inwestowania majątku dziecka) oraz wszelkich pozostałych ograniczeń, omawianych w niniejszej dysertacji, nakładanych na rodziców przy sprawowaniu zarządu.

2.2.3. Należyta staranność rodziców jako kryterium prawidłowego wykonywania zarządu przez rodziców

Zgodnie z art. 101 § 1 KRO rodzice są zobowiązani sprawować zarząd majątkiem dziecka z należyłą starannością. Ustawodawca użył tego sformułowania w KRO dwukrotnie – przy regulacji dotyczącej zarządu majątkiem dziecka oraz w art. 154 KRO dotyczącym sposobu wykonywania czynności przez opiekuna. Tym samym zdecydował się na dodatkowe cywilistyczne kryterium prawidłowości wykonywania zarządu majątkiem dziecka, w porównaniu do pozostałych atrybutów władzy rodzicielskiej²⁵¹. W art. 355 § 1 KC pojęcie należytej staranności zostało zdefiniowane jako staranność ogólnie wymagana w stosunkach danego rodzaju.

Należyta staranność jest obiektywnym wzorcem staranności, który nie jest określany w odniesieniu do indywidualnych cech rodziców, lecz w stosunku do zobiiektywizowanego miernika staranności przyjmowanego w określonej kategorii

²⁵¹ Pogląd o tym, że „należyta staranność” powinna być rozumiana przede wszystkim w kontekście art. 355 § 1 KC jest powszechnie aprobowany w piśmiennictwie; m.in. S. Szer, *Prawo rodzinne...*, s. 208; J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 806; J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 163.

stosunków²⁵². Na potrzeby niniejszej dysertacji można by ją nazwać „starannością rodzica”²⁵³.

Staranność rodzica przy wykonywaniu zarządu powinna być oceniana przy uwzględnieniu zasad „rozsądnie prowadzonej gospodarki w relacjach między nieprofesjonalnymi uczestnikami obrotu”²⁵⁴. Staranny rodzic, wykonujący zarząd majątkiem dziecka, powinien uwzględnić wszelkie okoliczności majątkowe (zarówno w mikroskali, jak i w makroskali) oraz niemajątkowe²⁵⁵. Przez stosunki danego rodzaju rozumie się zarówno stosunki prawne, jak i szerszy kontekst relacji społecznych uzasadniający wymagania co do zachowań danego podmiotu²⁵⁶.

Wykonywanie zarządu majątkiem dziecka z należytą starannością rozumiane jest jako wykonywane „przez typowych rodziców w przeciętnych warunkach społecznych” na zasadzie *boni patris familias*, czyli z taką starannością jaką rodzice wykazują we własnych sprawach²⁵⁷. Oznacza to, że nie wymaga się od rodziców ponadprzeciętnej staranności²⁵⁸. Trafnie wskazuje się też, że ocenę prawidłowości wykonywania zarządu przez rodziców zgodnie z kryterium należytej staranności można dokonać dopiero *ex post*, to jest po wykonaniu przez nich konkretnej czynności zarządu majątkiem dziecka²⁵⁹.

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 17 maja 2002 roku²⁶⁰ podjął się wyjaśnienia sposobu rozumienia kryterium należytej staranności. Przekładając go na zarząd majątkiem dziecka przez rodziców należy uznać, że jego zastosowanie w praktyce polega najpierw na dokonaniu wyboru modelu, ustalającego optymalny w danych warunkach sposób postępowania, odpowiednio skonkretyzowanego i aprobowanego społecznie, a następnie na porównaniu zachowania się rodziców z takim wzorcem postępowania.

Sąd uznał, że o tym czy w danych okolicznościach można rodzicom postawić zarzut braku należytej staranności w wykonywaniu zarządu decyduje nie tylko niezgodność ich postępowania z modelem (np. nieodpłatne zbycie majątku dziecka, zrzeczenie się praw majątkowych dziecka przez rodziców), lecz także uwarunkowana

²⁵² M. Safjan, [w:] *Kodeks cywilny, Tom I. Komentarz do artykułów 1-449¹¹*, K. Pietrzykowski (red.), Warszawa 2008, s. 932.

²⁵³ W prawie austriackim rodzice mają obowiązek sprawować zarząd majątkiem dziecka przy dochowaniu „staranności rzetelnych rodziców” (§ 164 ust. 1 ABGB).

²⁵⁴ J. Słyk, [w:] *Meritum...*, s. 627.

²⁵⁵ K. Gromek, *Praxis...*, s. 619.

²⁵⁶ M. Safjan, [w:] *Kodeks...*, s. 931.

²⁵⁷ T. Sokołowski, *Ochrona...*, s. 119.

²⁵⁸ T. Smoczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze. Analiza i wykładnia*, Warszawa 2001, s. 304.

²⁵⁹ M. Safjan, [w:] *Kodeks...*, s. 934.

²⁶⁰ Wyrok SN z dnia 17 maja 2002 r., I CKN 1180/99, LEX nr 1172457.

doświadczeniem życiowym możliwość i powinność przewidywania przez nich odpowiednich następstw zachowania (np. nabycie w imieniu dziecka nieruchomości do remontu wymagającej znacznie wyższych nakładów finansowych, których dziecko z przysługującego mu majątku nie jest w stanie pokryć). Sąd Najwyższy zaznaczył też, że miernik postępowania rodziców nie może być formułowany na poziomie obowiązków nie dających się wyegzekwować, oderwanych od doświadczeń i konkretnych okoliczności.

Trafnie wskazuje się, że jeżeli wykonanie zobowiązania przez dłużnika – rodzica nie jest możliwe z przyczyn leżących po jego stronie, obowiązek należytej staranności przy wykonaniu zobowiązania obejmuje podjęcie przez niego wszelkich działań, o ile jest to w danych okolicznościach możliwe, które mogą spowodować, że wierzyciel – dziecko nie poniesie szkody lub że rozmiar tej szkody zostanie ograniczony do minimum²⁶¹. Zatem kryterium należytej staranności wymaga od rodziców, aby w przypadkach niedokonania (w przypadku konieczności dokonania) albo dokonania w sposób wadliwy czynności związanej z zarządaniem majątkiem dziecka zrobili wszystko co w ich mocy, w celu zminimalizowania ewentualnych negatywnych konsekwencji swoich działań.

Umieszczenie klauzuli należytej staranności w art. 101 § 1 KRO można rozumieć jako doprecyzowanie klauzuli dobra dziecka w kontekście jego interesów majątkowych. W rezultacie, jeśli rodzice nie będą sprawować zarządu majątkiem dziecka zgodnie z kryterium należytej staranności, będzie to świadczyło o ich zawinieniu bądź niedbalstwie i może powodować odpowiedzialność odszkodowawczą rodziców wobec dziecka²⁶². Odpowiedzialność rodziców za sprawowany przez nich zarząd zostanie omówiona w obrębie trzeciego rozdziału.

W piśmiennictwie można spotkać się z poglądem, że obecna regulacja KRO wymaga od rodziców wykonywania zarządu z dołożeniem „maksymalnej” staranności²⁶³. Należy podkreślić, że zgodnie z normatywnym brzmieniem art. 101 § 1 KRO ustawodawca zdecydował inaczej. Nie można utożsamiać należytej, przeciętnej staranności ze starannością szczególnego rodzaju. Warto zwrócić uwagę na to, pojęcie „szczególnej staranności” znane jest już polskiemu prawu. Ustawodawca użył tego kryterium między innymi jako zasady prawidłowego wykonywania zawodu

²⁶¹ Wyrok SN z dnia 11 marca 1999 r., III CKN 200/98, LEX nr 1213472.

²⁶² B. Walaszek, *Zarys prawa...*, s. 176; J. Ignaczewski, [w:] *Władza...*, s. 143.

²⁶³ M.in. J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 824.

notariusza (art. 49 Prawa o notariacie) czy też jako kryterium prawidłowego zarządu i ochrony mienia powiatowego (art. 50 ust. 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie powiatowym²⁶⁴). Trzeba przyjąć, że gdyby ustawodawca chciał wymagać od rodziców właśnie tego miernika staranności, z pewnością zastosowałby go w regulacji KRO.

Po drugie, posłużenie się kryterium szczególnej staranności mogłoby mieć uzasadnienie normatywne tylko w przypadku osób mających odpowiednie przygotowanie profesjonalne do wykonania danego świadczenia. Tak jest właśnie w przypadku notariusza, powołanego przez Ministra Sprawiedliwości do dokonywania czynności, którym strony są obowiązane lub pragną nadać formę notarialną (czynności notarialnych). Funkcja pełniona przez notariusza sprawia, że do przypisania mu odpowiedzialności wystarcza najlżejsza postać winy (*culpa levissima*), ustalonej przy wykorzystaniu wysokiego miernika staranności²⁶⁵.

Nie sposób jednak uznać roli rodzica wykonującego zarząd majątkiem małoletniego dziecka jako profesjonalisty w dziedzinie nabywania nieruchomości, spraw spadkowych czy też inwestowania środków pieniężnych. Słusznie wskazuje się również, że wszelkie kwalifikowane postacie staranności przy wykonywaniu zarządu mogłyby utrudniać rodzicom jego wykonywanie oraz spowodować ich nadmierny rygoryzm²⁶⁶. Wszelkie zatem poglądy o nałożeniu na rodziców profesjonalnego miernika staranności nie zasługują na aprobatę.

2.3. Zarząd majątkiem dziecka a inne rodzaje zarządu występujące w prawie cywilnym

2.3.1. Uwagi wprowadzające

Pojęcie zarządu majątkiem pojawia się w polskim prawie cywilnym kilkukrotnie. Słusznie zauważa się w piśmiennictwie, że zwrotowi „zarząd” użytemu w różnych aktach i kontekstach prawnych przypisywane jest w drodze wykładni odmienne znaczenie²⁶⁷. W KRO pojęcie to – poza regulacją dotyczącą zarządu majątkiem dziecka – występuje jeszcze przy zarządzie majątkiem wspólnym małżonków (art. 36

²⁶⁴ T.j.: Dz.U. z 2022 r., poz. 1526.

²⁶⁵ Wyrok SN z dnia 22 marca 2019 r., I CSK 89/18, LEX nr 2639466.

²⁶⁶ M.in. T. Sokołowski, [w:] *Kodeks...*, s. 699; K. Gromek, *Praxis...*, s. 619.

²⁶⁷ M. Uliasz, *Czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu. Cz. I*, Monitor Prawniczy 18/2002, s. 825.

KRO i nast.). W KC ustawodawca posłużył się tym pojęciem przy unormowaniach dotyczących: pełnomocnictwa ogólnego (art. 98 KC), rozporządzania rzeczą wspólną przez współwłaścicieli (art. 199 KC i nast.) oraz zarządu majątkiem spadkowym przez wykonawcę testamentu (art. 986¹ KC i nast.).

Wszystkie powyższe instytucje zarządu, dla celów niniejszego opracowania, można podzielić na dwie grupy. Pierwsza z nich, obejmująca zarząd wykonywany przez małżonków oraz zarząd sprawowany przez współwłaścicieli, dotyczy zarządu sprawowanego we własnej (albo raczej współwłasnej) sferze prawnej. Druga grupa, do której zaliczają się zarząd wykonywany przez pełnomocnika oraz zarząd wykonywany przez wykonawcę testamentu, dotyczy zarządu wykonywanego w sferze prawnej innej osoby.

Jak słusznie zauważył M. Goettel, jedną z cech specyficznych stosunku rodzinnoprawnego wykonywania zarządu majątkiem dziecka jest to, że autonomia woli podmiotów tego stosunku jest dość ograniczona i podlega mniejszej lub większej kontroli sądu²⁶⁸. Co się z tym wiąże, istotny wpływ na kształt tych stosunków ma czynnik publiczny. Od decyzji sądu zależy bowiem możliwość podjęcia przez rodziców określonych czynności prawnych w zakresie majątku dziecka. Przy żadnej innej instytucji zarządu nie ma takich ograniczeń autonomii podmiotów, jak przy zarządzie majątkiem dziecka.

Słusznie wskazano w piśmiennictwie, że różnorodność instytucji prawnych zarządu wymaga zachowania ostrożności przy przejmowaniu rozwiązań w ramach jednego unormowania zarządu na potrzeby innego rodzaju zarządu²⁶⁹. Nie budzi wątpliwości też, że wyjaśnienie istoty każdej instytucji zarządu wymagałoby odrębnego i obszernego opracowania. Mając jednak na uwadze charakter i założenia niniejszej pracy należy przeanalizować wyżej wskazane instytucje zarządu chociaż fragmentarycznie. Celem niniejszego podrozdziału jest zasygnalizowanie najbardziej kluczowych rozwiązań normatywnych, które mogłyby znaleźć zastosowanie przy zarządzie majątkiem dziecka. Warto również wskazać regulacje ograniczające zarządców w ich działaniach. Wszelkie bowiem ograniczenia, w tym zgody innych podmiotów konieczne

²⁶⁸ M. Goettel, *Koncepcja chronionego interesu, prawa podmiotowego oraz stosunku prawnego na gruncie prawa rodzinnego*, [w:] *Problemy małżeństwa i rodziny w prawodawstwie polskim, międzynarodowym i kanonicznym*, R. Szychmiller, J. Krzywkowska, M. Paszkowski (red.), Olsztyn 2017, s. 63-64.

²⁶⁹ K. Gołębiowski, *Uwagi...*, s. 55.

do prawidłowego wykonywania zarządu mogą świadczyć o randze, jaką ustawodawca przyznał danej instytucji zarządu.

2.3.2. Instytucje zarządu rzeczą wspólną

Własność tej samej rzeczy może przysługiwać kilku osobom. To jednak wymaga od ustawodawcy uregulowania sposobu zarządu rzeczą wspólną. W pierwszej kolejności należy odnieść się do regulacji zarządu majątkiem wspólnym małżonków. Unormowanie to znajduje się w KRO i było przedmiotem prac ustawodawczych w tych samych realiach społecznych i gospodarczych, co regulacja związana z zarządem majątkiem dziecka. Choć zarząd majątkiem dziecka, z uwagi na brak elementu wspólności majątku dziecka i jego rodziców, w istotny sposób odróżnia się od zarządu majątkiem wspólnym małżonków, to i tak – ze względu na jego systemowe usytuowanie – można go uznać za najbardziej zbliżony.

Jak wcześniej wspomniano, ustawodawca nie zdecydował się na definicję pojęcia zarządu majątkiem dziecka. W tym samym akcie prawnym w którym znajduje się zarząd majątkiem dziecka sformułował natomiast definicję zarządu majątkiem wspólnym małżonków. Zgodnie z art. 36 § 2 KRO wykonywanie zarządu obejmuje czynności, które dotyczą przedmiotów majątkowych należących do majątku wspólnego, w tym czynności zmierzające do zachowania tego majątku. Unormowanie to zostało dodane do przepisów KRO na mocy nowelizacji z dnia 17 czerwca 2004 roku²⁷⁰. Ustawodawca tym samym jednoznacznie przesądził o wyłączeniu czynności prowadzących do zaciągnięcia zobowiązań z zarządu majątkiem wspólnym małżonków. Oznacza to, że zakres czynności dotyczących zarządu majątkiem dziecka jest szerszy niż zakres czynności zarządu dotyczącego majątku wspólnego małżonków.

Ustawodawca słusznie uznał w art. 36 § 3 KRO, że przedmiotami majątkowymi służącymi małżonkowi do wykonywania zawodu lub prowadzenia działalności zarobkowej małżonek ten zarządza samodzielnie. Tożsama regulacja powinna znaleźć się przy wyłączeniu spod zarządu rodziców niektórych składników majątkowych dziecka. O ile bowiem w czasie prac nad KRO, w latach 60-tych ubiegłego wieku, trudno było sobie wyobrazić, że małoletnie dziecko może posiadać wartościowe przedmioty majątkowe, które służą mu do wykonywania pracy, o tyle w dzisiejszych czasach, przy

²⁷⁰ Ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 162, poz. 1691).

możliwości wykonywania przez młodocianych, którzy ukończyli 15 lat pracy zarobkowej, pracy młodych artystów czy też sportowców trudno nie zauważyć tego legislacyjnego niedociągnięcia²⁷¹.

Wspomnianą powyżej nowelizacją z 2004 roku została także dokonana zmiana uregulowania dotyczącego konieczności uzyskiwania zgody drugiego małżonka na czynności zarządu majątkiem wspólnym. Poprzednia regulacja art. 36 KRO, operująca pojęciem nieostrym „czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu” została zastąpiona katalogiem enumeratywnie wymienionych czynności, do których takie zezwolenie małżonka jest konieczne²⁷². Trafnie T. Mróz zwróciła uwagę na to, że szerokie rozumienie czynności zwykłego zarządu mogło zagrażać egzystencji oraz interesom majątkowym rodziny, a regulacja ta z instytucji o charakterze szczególnym przekształcała się w instrument reglamentacji czynności prawnych dokonywanych przez jednego z małżonków²⁷³.

Na podstawie art. 37 § 1 KRO zgoda drugiego małżonka jest potrzebna do dokonania:

- 1) czynności prawnej prowadzącej do zbycia, obciążenia, odpłatnego nabycia nieruchomości lub użytkowania wieczystego, jak również prowadzącej do oddania nieruchomości do używania lub pobierania z niej pożytków,
- 2) czynności prawnej prowadzącej do zbycia, obciążenia, odpłatnego nabycia prawa rzeczowego, którego przedmiotem jest budynek lub lokal,
- 3) czynności prawnej prowadzącej do zbycia, obciążenia, odpłatnego nabycia i wydzierżawienia gospodarstwa rolnego lub przedsiębiorstwa
- 4) darowizny z majątku wspólnego, z wyjątkiem drobnych darowizn zwyczajowo przyjętych.

W piśmiennictwie słusznie uznano, że zamknięty katalog czynności przy regulacji zarządu majątkiem wspólnym małżonków jest pogodzeniem potrzeb obrotu

²⁷¹ Regulacja wprost określająca, że dziecko ma prawo do samodzielnego zarządu i korzystania z zarobków przypadających mu z tytułu wykonywanej pracy, a także przedmiotów majątkowych służących mu do wykonywania takiej działalności znajduje się w prawie szwajcarskim (art. 323 KC szwajc.).

²⁷² Zamknięty katalog czynności z art. 36 KRO, jako „bliższy realiom życia”, miał być uzasadniony znaczną wartością wymienionych przedmiotów majątkowych oraz ich gospodarczym znaczeniem, a w przypadku darowizn przekraczających zakres zwyczajowo przyjęty – ich nieodpłatnym charakterem. Ponadto, za jednoznacznym i opartym na obiektywnych kryteriach, wyczerpującym katalogiem czynności wymagających zgody drugiego małżonka przemawiał wzgląd na pewność obrotu prawnego; *Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw*, Sejm IV kadencji, druk sejmowy nr 1566, s. 10.

²⁷³ T. Mróz, *Zgoda małżonka na dokonanie czynności prawnej w ustroju majątkowej wspólności ustawowej*, Warszawa 2011, s. 88.

z niezbędną swobodą każdego z małżonków oraz ochroną ich majątku wspólnego²⁷⁴. Argument ten można z powodzeniem przenieść na grunt zarządu majątkiem dziecka. Otóż zamknięty katalog czynności, do których dokonania byłaby wymagane zezwolenie sądu opiekuńczego, byłby rozsądnym kompromisem dla zapewnienia zarówno pewności i bezpieczeństwa obrotu, jak i niezbędnej autonomii rodziców i ochrony majątku ich dziecka²⁷⁵. Może zastawiać więc, dlaczego ustawodawca konsekwentnie nie zlikwidował tego pojęcia z normy prawnej zawartej w art. 101 § 3 KRO.

Przy regulacji dotyczącej konieczności uzyskiwania zezwolenia sądu opiekuńczego w zakresie zarządu majątkiem dziecka ustawodawca posługuje się takimi pojęciami nieostrymi jak „zwykły zarząd” czy też „czynności przekraczające zwykły zarząd”. Powoduje to rosnące wątpliwości orzecznicze co do kwalifikowania tych czynności oraz czyni obrót prawny z udziałem małoletnich niezwykle uciążliwym. W ślad za regulacją dotyczącą majątku wspólnego małżonków, należy uznać, że jest możliwe określenie czynności najbardziej doniosłych z punktu widzenia ochrony interesów majątkowych małoletniego i obrotu prawnego.

Kolejnym walorem regulacji zarządu majątkiem wspólnym małżonków jest art. 37 § 2 KRO. Na jego podstawie, ważność jakiegokolwiek umowy wymienionej w § 1 tego przepisu, która została zawarta przez jednego z małżonków bez wymaganej zgody drugiego małżonka, zależy od jej potwierdzenia. Druga strona może wyznaczyć małżonkowi, którego zgoda jest wymagana, odpowiedni termin do potwierdzenia umowy i staje się wolna po bezskutecznym upływie tego terminu. Brak zgody drugiego z małżonków nie powoduje zatem nieważności bezwzględnej umowy, a jedynie stan bezskuteczności zawieszony (*negotium claudicans*), do momentu potwierdzenia umowy albo braku jej potwierdzenia. W momencie potwierdzenia umowy, uznaje się ją za ważną od samego początku, zaś odmowa potwierdzenia czyni z niej od początku umowę bezwzględnie nieważną.

Sankcja nieważności czynności prawnej dokonanej bez zgody drugiego małżonka została uznana za przepis szczególny w stosunku do art. 58 KC²⁷⁶. Należy z całą stanowczością podkreślić słuszność zastosowania przez ustawodawcę do czynności

²⁷⁴ J.S. Piątowski, [w:] *System...*, s. 403.

²⁷⁵ Autorka niniejszej rozprawy po raz pierwszy tezę o konieczności stworzenia zamkniętego katalogu czynności do których wymagane jest zezwolenie sądu postawiła w publikacji pt. *Rozważania nad koniecznością określenia de lege ferenda zamkniętego katalogu czynności zarządu majątkiem dziecka wymagających zezwolenia sądu opiekuńczego*, Rejent 7/2022, s. 63-81.

²⁷⁶ Wyrok SN z dnia 25 listopada 2003 r., II CK 273/02, LEX nr 424449.

dokonanych bez zgody małżonka instytucji czynności prawnej niezupełnej (*negotium claudicans*). Należałoby rozważyć, co zostało już podniesione w rozdziale pierwszym niniejszej dysertacji, wprowadzenie tożsamego unormowania przy czynnościach dokonanych przez rodziców w zakresie zarządu majątkiem dziecka bez uprzedniego zezwolenia sądu opiekuńczego. Wówczas ważność umowy zależałaby od potwierdzenia jej przez sąd opiekuńczy w drodze następnie wydanego orzeczenia albo przez samego małoletniego po osiągnięciu pełnoletności. Brak konieczności oczekiwania przez rodziców miesiącami na decyzję sądu w znaczący sposób uprościłby obrót prawny przy czynnościach prawnych z małoletnimi.

Ponadto, w regulacji zarządu majątkiem wspólnym małżonków określona została ochrona osób trzecich, które na podstawie czynności prawnej dokonanej przez jednego małżonka bez wymaganej zgody drugiego nabyły prawo lub zostały zwolnione od obowiązku. Do takich osób stosuje się odpowiednio przepisy o ochronie osób, które w dobrej wierze dokonały czynności prawnej z osobą nieuprawnioną do rozporządzania prawem. Brak jest tożsamego przepisu, chroniącego osoby trzecie, przy regulacji dotyczącej zarządu majątkiem dziecka.

Warto wskazać, że sąd ma możliwość ingerencji w zarząd majątkiem wspólnym małżonków tylko w dwóch przypadkach. Po pierwsze, zgodnie z treścią art. 39 KRO, jeżeli małżonek zamierzający dokonać czynności, dla której jest wymagana zgoda współmałżonka, nie może jej uzyskać, wówczas może zwrócić się do sądu o zezwolenie na dokonanie czynności. Niemożność uzyskania zgody dotyczy sytuacji kiedy małżonek odmawia zgody albo jeżeli porozumienie z nim napotyka trudne do przezwyciężenia przeszkody. Sąd udziela zezwolenia, jeżeli dokonania czynności wymaga dobro rodziny.

Drugi powód ingerencji sądu w majątek wspólny małżonków wyrażony jest w art. 40 KRO. Sąd może, na żądanie jednego z małżonków, z ważnych powodów pozbawić drugiego małżonka samodzielnego zarządu majątkiem wspólnym bądź postanowić, że na dokonanie czynności wskazanych w art. 37 § 1 KRO zamiast zgody współmałżonka będzie potrzebne zezwolenie sądu. Obie powyższe sytuacje znajdują normatywne uzasadnienie, wciąż pozostawiając małżonkom swobodę dokonywania czynności zarządu ich majątkiem.

Konstrukcję normatywną zarządu majątkiem wspólnym małżonków należy uznać za wyczerpującą. Pozbawiona jest także ogólnikowości, jaka występuje przy zarządzie majątkiem dziecka. Regulacja ta dotyczy zarówno wykonywania zarządu majątkiem wspólnym w sytuacji zgodności między małżonkami (w tym obowiązku

udzielania sobie informacji o stanie majątku), jak i w sytuacji przemijających bądź trwałych problemów (w tym instytucji sprzeciwu małżonka w związku z zamierzoną czynnością zarządu majątkiem wspólnym, jak również odmowy małżonka na daną czynność).

Nie można zaaprobować występującego w nauce prawa poglądu, że przy zarządzie majątkiem dziecka, w przeciwieństwie do zarządu majątkiem małżonków, nie ma większego znaczenia kwestia zapewnienia szybkości i pewności obrotu prawnego²⁷⁷. W obecnych realiach społeczno-gospodarczych kluczowe jest zapewnienie pewności obrotu w każdej dziedzinie prawa, bez względu na podmioty, które w danych stosunkach występują. Pożądane jest zapewnienie przez ustawodawcę takich regulacji prawnych, które zwiększyłyby pewność i szybkość obrotu, także (a może i przede wszystkim) przy czynnościach prawnych dokonywanych z małoletnimi.

Drugą instytucją zarządu charakteryzującą się działaniem na rzeczy wspólnej jest zarząd wykonywany przez współwłaścicieli. W piśmiennictwie określany jest jako podstawowy model instytucji zarządu²⁷⁸. Przepisy dotyczące współwłasności w częściach ułamkowych stosuje się w drodze analogii do innych przypadków wspólnego mienia, o ile na podstawie przepisów dotyczących danego rodzaju współwłasności nie da się rozwiązać danej kwestii²⁷⁹.

Zgodnie z art. 199 KC do dokonywania czynności, które przekraczają zakres zwykłego zarządu, potrzebna jest zgoda wszystkich współwłaścicieli. Zgodnie zaś z art. 201 KC, do czynności zwykłego zarządu rzeczą wspólną potrzebna jest zgoda większości współwłaścicieli. W braku takiej zgody każdy ze współwłaścicieli może żądać upoważnienia sądowego do dokonania czynności.

Pojęcie zarządu na tle powyższej regulacji rozumiane jest jako wszelkie decyzje i czynności dotyczące przedmiotu prawa, konieczne zarówno przy normalnym korzystaniu z rzeczy, jak i w sytuacjach wykraczających poza normalne korzystanie²⁸⁰. Jak widać, ustawodawca w przypadku regulacji zarządu rzeczą wspólną przez współwłaścicieli zdecydował się również na posługiwanie się pojęciami nieostrymi „czynności zwykłego zarządu” oraz „czynności przekraczających zwykły zarząd”. KC, tak jak KRO, nie zawiera żadnych kryteriów, które pozwoliłyby rozgraniczyć oba

²⁷⁷ T. Sokołowski, [w:] *Kodeks...*, s. 698; J. Ignaczewski, [w:] *Władza...*, s. 142.

²⁷⁸ T. Sokołowski, *Ochrona...*, s. 123.

²⁷⁹ K. Pietrzykowski, [w:] *Kodeks...*, s. 372.

²⁸⁰ E. Skowrońska-Bocian, [w:] *Kodeks cywilny, Tom I. Komentarz do artykułów 1-449¹¹*, K. Pietrzykowski (red.), Warszawa 2008, s. 656.

pojęcia. Ocena zatem czy dana czynność współwłaścicieli jest czynnością zwykłego zarządu czy też jest dokonywana z jego przekroczeniem, określana jest każdorazowo przez organ stosujący prawo.

Co do zasady, jeśli pomiędzy współwłaścicielami panuje zgoda, to nawet dokonanie czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu (np. zbycie nieruchomości stanowiącej współwłasność) nie jest żadnym problemem. Dopiero w braku zgody, współwłaściciele, których udziały wynoszą co najmniej połowę, mogą żądać rozstrzygnięcia przez sąd. Sąd orzekając w tym przedmiocie powinien mieć na względzie cel zamierzonej czynności oraz interesy wszystkich współwłaścicieli.

Trafnie zauważono w piśmiennictwie, że tzw. „czynności zachowawcze”, które ustawodawca w art. 209 KC określa jako wszelkie czynności i dochodzenie wszelkich roszczeń przez każdego ze współwłaścicieli, które zmierzają do zachowania prawa powinny być zawsze uznawane jako czynności zwykłego zarządu²⁸¹. Takie rozumienie czynności zachowawczych ma uzasadnienie także w odniesieniu do zarządu majątkiem dziecka. W przeciwnym razie, uznając czynności zachowawcze za czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu, byłoby do ich dokonania potrzebna zgoda sądu opiekuńczego. Czas, który jest potrzebny na uzyskanie zezwolenia sądu, udaremniłby możliwość dokonania większości czynności zachowawczych.

Trudno szukać w regulacji zarządu rzeczą wspólną przez współwłaścicieli rozwiązań, które byłyby warte zastosowania przy zarządzie majątkiem małoletniego dziecka. Instytucje te różnią się od siebie niemal wszystkim. Jedyna cecha wspólna polega na zastosowaniu przez ustawodawcę pojęć „czynności zwykłego zarządu” oraz „czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu”. Na tym jednak podobieństwo obu instytucji się kończy. Nie można bowiem stosować tych samych kryteriów przy rozróżnieniu czynności zarządu do zarządu właścicielskiego oraz zarządu majątkiem dziecka. Przy zarządzie właścicielskim dana czynność może stanowić czynność zwykłego zarządu, a w odniesieniu do majątku dziecka może już przekraczać zwykły zarząd.

Jako przykład można wskazać umowę dzierżawy gruntu. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 4 października 2006 roku²⁸² stwierdził, że zawarcia umowy dzierżawy gospodarstwa rolnego na okres 10 lat nie można jednoznacznie kwalifikować jako czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu rzeczą wspólną.

²⁸¹ K. Gołębiowski, *Uwagi...*, s. 69.

²⁸² Wyrok SN z dnia 4 października 2006 r., II CSK 218/06, LEX nr 627202.

Zdaniem Sądu, ocena charakteru takiej umowy na gruncie art. 199 KC wymaga każdorazowo uwzględnienia konkretnych okoliczności towarzyszących jej zawarciu. Z kolei w odniesieniu do zawarcia umowy dzierżawy gruntu, którego właścicielem jest dziecko, Sąd Najwyższy zajął jednoznaczne stanowisko, że umowa taka „w sposób oczywisty przekracza zakres zwykłego zarządu” majątkiem dziecka²⁸³.

2.3.3. Instytucje zarządu rzeczą cudzą

Instytucja zarządu w obcej sferze prawnej pojawia się w regulacji KC dotyczącej pełnomocnictwa. Punkty styeczne z instytucją zarządu majątkiem dziecka można znaleźć przy pełnomocnictwie ogólnym oraz pełnomocnictwie rodzajowym. Zgodnie z art. 98 KC pełnomocnictwo ogólne obejmuje umocowanie do czynności zwykłego zarządu. Udzielając pełnomocnictwa ogólnego mocodawca nie określa bowiem konkretnych czynności prawnych, do jakich pełnomocnik jest umocowany. Z kolei zaś do czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu potrzebne jest co do zasady pełnomocnictwo określające ich rodzaj (tzw. pełnomocnictwo rodzajowe).

Pojęcie zarządu na gruncie regulacji dotyczącej pełnomocnictwa nie zostało zdefiniowane i podlega – jak to jest w przypadku innych instytucji zarządu – każdorazowej ocenie organów stosujących prawo. W uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów z dnia 25 marca 1994 roku²⁸⁴ Sąd Najwyższy uznał, że nie jest możliwe skatalogowanie czynności zwykłego zarządu i posługiwanie się takim katalogiem w praktyce orzeczniczej. Pomocne mogą okazać się niektóre funkcjonujące w doktrynie prawa kryteria oceny tego, co mieści się w zakresie zwykłego zarządu, a co wychodzi poza ten zakres. Należą do nich: rozmiar i charakter majątku, wysokość zaciąganego zobowiązania w stosunku do wartości majątku, doniosłość czynności z punktu widzenia interesu społeczno-gospodarczego oraz bezpieczeństwo obrotu.

Warto też zwrócić uwagę na uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 8 października 1997 roku²⁸⁵, który został wydany na kanwie problemów interpretacyjnych rozumienia zarządu przez pełnomocnika. Sąd Najwyższy podniósł w uzasadnieniu, że pojęcie zwykłego zarządu rozumiane wyłącznie jako zachowanie

²⁸³ Wyrok SN z dnia 3 kwietnia 2007 r., II UK 178/06, OSNP 2008/9-10/141; wyrok NSA z dnia 13 marca 2014 r., II GSK 2102/12, LEX nr 1447211.

²⁸⁴ III CZP 182/93, OSNC 1994/7-8/146.

²⁸⁵ Wyrok SN z dnia 8 października 1997 r., II CKN 362/97, OSNC 1998/2/33.

mienia i innych dóbr oraz osiągnięcie z nich normalnych korzyści ma zbyt wąski zakres. Do czynności zwykłego zarządu wykonywanych przez pełnomocnika należy także w opinii Sądu zaliczyć także inne czynności, jak np. zbywanie ruchomości, chyba że miały szczególne znaczenie lub przeznaczenie, nabywanie – z zachowaniem ekwiwalentności – ruchomości i nieruchomości oraz innych praw rzeczowych, a także w wypadku prowadzenia działalności gospodarczej zawieranie umów obligacyjnych z kontrahentami (np. umów ubezpieczenia, kontraktacji, kredytowych), jeśli pozostają w związku z prowadzoną działalnością.

Do dokonania czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu przez pełnomocnika ustawodawca wymaga pełnomocnictwa rodzajowego. Pełnomocnictwo rodzajowe zostało zdefiniowane w judykaturze jako określające rodzaj czynności prawnej i jej przedmiot²⁸⁶. W piśmiennictwie trafnie wskazuje się, że „rodzaj” czynności prawnej oznacza w istocie typ czynności prawnej (np. sprzedaż, darowizna), a „przedmiot” czynności prawnej to obiekt, do którego pełnomocnictwo ma się odnosić²⁸⁷. Do czynności, do których wymagane jest pełnomocnictwo rodzajowe, zalicza się m.in. głosowanie nad zmianą sposobu liczenia większości głosów²⁸⁸, o którym mowa w art. 23 ust. 2 ustawy z dnia 24 czerwca 1994 roku o własności lokali²⁸⁹, wystąpienie z ważnych powodów ze spółki cywilnej²⁹⁰ czy też zawarcie porozumienia dotyczącego zapisu na sąd polubowny²⁹¹.

Na tle instytucji zarządu dokonywanego przez pełnomocnika można wysunąć postulat *de sententia ferenda*, aby na wzór wyżej powołanego wyroku Sądu Najwyższego z dnia 8 października 1997 roku, organy stosujące prawo szerzej rozumiały pojęcie zwykłego zarządu majątkiem dziecka. Należy uznać, że w obecnych realiach zarząd ten nie powinien stanowić wyłącznie zwykłych, codziennych czynności zmierzających do zachowania majątku dziecka, ale także takich czynności jak np. zbywanie ruchomości czy też nabywanie – z zachowaniem ekwiwalentności – ruchomości i nieruchomości oraz innych praw rzeczowych.

Zagadnieniem wartym przywołania jest także zawarta w art. 103 KC konstrukcja *falsus procurator*. Na podstawie tego przepisu, jeżeli osoba zawierająca umowę jako

²⁸⁶ Wyrok SN z dnia 4 listopada 1998 r., II CKN 866/97, OSNC 1999/3/66.

²⁸⁷ M. Smyk, *Pełnomocnictwo według kodeksu cywilnego*, Warszawa 2010, s. 211.

²⁸⁸ Wyrok SN z dnia 15 października 2002 r., II CKN 1479/00, OSNC 2004/1/8.

²⁸⁹ T.j.: Dz.U. z 2021 r., poz. 1048 ze zm.

²⁹⁰ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 28 października 1999 r., I ACa 628/99, OSA 2002/7/41.

²⁹¹ Uchwała SN z dnia 8 marca 2002 r., III CZP 8/02, OSNC 2002/11/133.

pełnomocnik nie ma umocowania albo przekroczy jego zakres, ważność umowy zależy od jej potwierdzenia przez osobę, w której imieniu umowa została zawarta. Druga strona może wyznaczyć osobie, w której imieniu umowa została zawarta, odpowiedni termin do potwierdzenia umowy. Jest to jeden z przykładów zastosowania sankcji bezskuteczności zawieszanej (*negotium claudicans*) w prawie polskim.

Cechy wspólne z instytucją zarządu majątkiem dziecka ma także instytucja zarządu majątkiem spadkowym przez wykonawcę testamentu. Istotne podobieństwa są dwa. Po pierwsze, wykonawca testamentu co do zasady zarządza całym majątkiem spadkowym, a nie jego jednym składnikiem (jak to jest w przypadku współwłasności ułamkowej). Po drugie, zarząd majątkiem spadkowym dotyczy majątku osób trzecich, a nie majątku własnego (jak to ma miejsce w przypadku wspólności łącznej małżonków). Zasadnicza różnica w porównaniu do zarządu majątkiem dziecka przez rodziców polega na tym, że wykonawca testamentu nie jest niczym przedstawicielem. Działa on w interesie osób trzecich, ale we własnym imieniu²⁹².

Zgodnie z regulacją KC, spadkodawca może w testamencie powołać wykonawcę testamentu. Może być to osoba powołana do sprawowania zarządu całym spadkiem, jego zorganizowaną częścią lub oznaczonym składnikiem. Do zadań wykonawcy testamentu należą: zarząd majątkiem spadkowym, spłata długów spadkowych (w szczególności wykonanie zapisów zwykłych i poleceń), a następnie wydanie spadkobiercom majątku spadkowego zgodnie z wolą spadkodawcy i z ustawą, niezwłocznie po dokonaniu działu spadku.

Należy podkreślić, że ustawodawca nie nałożył na wykonawcę testamentu żadnych ograniczeń w czynnościach zarządu majątkiem spadkowym, pomimo tego, że działa on w interesie osób trzecich. W rezultacie, wykonawca testamentu sprawując zarząd majątkiem spadkowym może dokonywać samodzielnie wszelkich czynności, w tym czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu. Oznacza to, że ważność tych czynności nie jest uzależniona od zezwolenia sądu czy też zgody spadkobierców²⁹³. Co więcej, w zakresie i przez czas, w jakim zarząd sprawuje wykonawca testamentu, spadkobiercy (także małoletni) są z tego zarządu wyłączeni²⁹⁴. W rezultacie,

²⁹² M. Pazdan, [w:] *Kodeks cywilny, Tom II. Komentarz do artykułów 450-1088*, K. Pietrzykowski (red.), Warszawa 2008, s. 1089.

²⁹³ M. Pazdan, [w:] *Kodeks...*, s. 1091.

²⁹⁴ J. Ciszewski, J. Knabe, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, P. Nazaruk (red.), LEX 2021, art. 988.

nie mogą rozporządzać poszczególnymi przedmiotami należącymi do spadku ani z nich korzystać.

2.4. Podsumowanie

Reasumując rozważania zawarte w niniejszym rozdziale należy podkreślić kilka kwestii. Po pierwsze, trzeba pamiętać, że pojęcie zarządu majątkiem dziecka powinno być rozumiane szeroko i należą do niego wszystkie czynności faktyczne i prawne, które mogą wpłynąć na majątkową sferę małoletniego dziecka. Po drugie, brak jest podstawy normatywnej do uznania, że piecza nad osobą dziecka, związana z jego rozwojem fizycznym i duchowym, jest ważniejsza niż piecza nad majątkiem dziecka. Obu tym atrybutom władzy rodzicielskiej należy nadać równorzędne znaczenie i poświęcić im w badaniach naukowych jednakową uwagę.

W obecnych realiach społeczno-gospodarczych oraz przy obowiązującym uregulowaniu KRO dotyczącym zarządu majątkiem dziecka, rodzice coraz częściej spotykają się z ingerencją różnych podmiotów wyłączających ich autonomię przy wykonywaniu tego zarządu. Muszą oni bowiem w wielu przypadkach dzielić się atrybutami swojej władzy rodzicielskiej nad ich dzieckiem z osobami trzecimi. Należy postulować zwiększenie samodzielności rodziców w wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka w drodze nowelizacji przepisów dotyczących tego zarządu.

Pierwszym krokiem do zwiększenia autonomii rodziców przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka byłoby podleganie przez *nasciturusa* władzy rodzicielskiej swoich rodziców od chwili poczęcia. W wyniku tego, przedstawicielami ustawowymi dziecka poczętego byłiby co do zasady jego rodzice. Tym samym należałoby zasugerować *de lege ferenda* brak konieczności powoływania kuratora *ventris* do czynności zarządu majątkiem dziecka poczętego. KRO przewiduje wiele instrumentów, szczegółowo omawianych w niniejszej rozprawie, które są wystarczające dla ochrony praw majątkowych każdego dziecka (zarówno poczętego, jak i już urodzonego).

Za celową zmianę należałoby uznać doprecyzowanie regulacji KRO w zakresie wyłączenia przedmiotów majątku dziecka spod zarządu rodziców i ujednolicenie ją z regulacją zawartą w KC. Warto byłoby rozważyć podwyższenie granicy wieku małoletnim, którzy mają prawo dysponować swoim zarobkiem oraz przedmiotami nabytymi w zamian za zarobek z 13 lat na 16 lat, co zminimalizowałoby niebezpieczeństwo braku ich dojrzałości w podejmowaniu decyzji, przesuwając ciężar

odpowiedzialności wcześniejszych decyzji na bardziej doświadczonych dorosłych rodziców.

Ponadto, w ślad za spotykanym w piśmiennictwie postulatem uppełnienia małoletnich, którzy ukończyli 16 lat, należałoby rozważyć czy tacy dorastający małoletni nie powinni mieć rozszerzonych uprawnień w zakresie czynności dokonywanych w ramach swojego majątku. Rozszerzenie uprawnień mogłoby polegać na swobodzie w podejmowaniu przez tych małoletnich decyzji, we wszystkich czynnościach, które nie wymagają ingerencji sądu opiekuńczego. To pozwoliłoby w bardziej płynny sposób przekazać im przez rodziców zarządzanie ich majątkiem, a także nauczyć podstaw uczestnictwa w obrocie prawnym.

Biorąc pod uwagę lakoniczność obecnego unormowania art. 103 KRO warto zastanowić się nad jego doprecyzowaniem. Po pierwsze, przepis wymaga określenia w sposób jednoznaczny katalogu celów na jakie może być przeznaczony czysty dochód z majątku dziecka (w tym utrzymanie, wychowanie i edukacja dziecka i jego rodzeństwa, którego utrzymanie jest obowiązkiem rodziców). Ustawodawca powinien też jednoznacznie określić, że korzystanie z dochodów z majątku dziecka nie wyłącza obowiązku alimentacyjnego rodziców względem dziecka. Co najważniejsze, art. 103 KRO powinien upoważniać rodziców do dysponowania nadwyżkami w dochodzie z majątku dziecka w celach inwestycyjnych. Takie też są europejskie standardy w tej materii.

Ingerencja państwa w czynności prawne dokonywane przez rodziny wywołuje sprzeciw również w kontekście podejmowania tej problematyki w kategoriach zasad prawa rodzinnego i zasad konstytucyjnych. Należy jeszcze raz podkreślić, że w prawidłowo funkcjonującej rodzinie to rodzice najpełniej chronią dobro swojego dziecka. Niejednolitość orzecznictwa i doktryny w kwestii klauzul generalnych może wpływać na poczucie niesprawiedliwości i nieprzejrzystości prawa, co jest niepożądane w demokratycznym państwie prawnym.

Regulacja KRO dotycząca zarządu majątkiem dziecka powinna w większym stopniu respektować opisane wyżej zasady konstytucyjne takie jak: zasadę wolności, prawo do ochrony prywatności, zasadę samodzielności rodziców czy też prawo decydowania o swoim życiu osobistym. Uwzględnienie powyższych zasad jest pomocne w rozwiązaniu podejmowanego w niniejszej rozprawie problemu, ponieważ podkreśla znaczenie autonomii jednostki oraz popiera tezę o tym, że każda rodzina, w zakresie zarządu swoim majątkiem i dokonywanych czynności cywilnoprawnych, powinna mieć

prawo do podejmowania decyzji o własnym losie i samostanowienia o swoich własnych interesach.

Nie powinno budzić wątpliwości, że w obecnych czasach rodzice robią wszystko, aby zabezpieczyć swoje rodziny przed niekorzystnymi rozwiązaniami majątkowymi. Zatem władza państwowa nie powinna ingerować w życie rodziny i podejmować za nią decyzji w sprawach, które ta potrafi samodzielnie wykonać. Prawidłowe wykonywanie zarządu majątkiem dziecka przez rodziców, zapewniające dziecku ochronę jego interesów majątkowych, nie wymaga ingerencji organów państwowych. Respektując ustrojową zasadę pomocniczości, interwencja jest uzasadniona dopiero wówczas, gdy rodzice dokonują czynności, które zagrażają interesom majątkowym dziecka.

Nie ulega też wątpliwości, że niemożliwe jest zdefiniowanie pojęcia zarządu majątkiem, które miałyby zastosowanie do wszystkich rodzajów zarządu. Zakres podmiotowy, przedmiotowy, funkcje oraz kryteria prawidłowego wykonywania każdego rodzaju zarządu są zupełnie inne. Należałoby jednak oczekiwać od ustawodawcy, że kompleksowo i wyczerpująco ureguluje zarząd majątkiem dziecka, tak jak to uczynił przy innych instytucjach zarządu.

Należy też, odnosząc się do innych instytucji zarządu w polskim prawie cywilnym, zaproponować słuszność niektórych rozwiązań, które można by z powodzeniem wprowadzić przy zarządzie majątkiem dziecka przez rodziców. W ślad za pozostałymi instytucjami zarządu należy przede wszystkim zwiększyć autonomię rodziców wykonujących ten zarząd. Warto byłoby także zastanowić się nad wyłączeniem przedmiotów majątkowych służących małoletniemu do wykonywania zawodu lub prowadzenia działalności zarobkowej spod zarządu rodziców. Brak tej regulacji świadczy wyłącznie o niekonsekwencji ustawodawcy.

Ponadto, warto postulować stworzenie zamkniętego katalogu czynności, do których dokonania jest potrzebne zezwolenie sądu opiekuńczego. Określenie przez ustawodawcę czynności najbardziej dla niego doniosłych z punktu widzenia obrotu prawnego zaznaczyłoby tym samym nieprzekraczalne granice aktywności państwa w dokonywanie czynności prawnych w zakresie zarządu majątkiem dziecka. To z kolei stanowiłoby wyraz respektowania przez ustawodawcę konstytucyjnych zasad autonomii decyzyjnej rodziny oraz zasady pomocniczości. Byłby to swoisty kompromis pomiędzy pogodzeniem potrzeb obrotu ze swobodą decyzyjną rodziców oraz ochroną interesu majątkowego dziecka.

Za celowe należy też uznać, aby przy czynnościach prawnych do których wymagana jest kontrola sądu opiekuńczego, odejść od sankcji bezwzględnej nieważności na rzecz stanu bezskuteczności zawieszony (*negotium claudicans*). Rodzice nie powinni być zmuszeni przez ustawodawcę do wstrzymywania się miesiącami z dokonywaniem czynności prawnych. Warto *de lege ferenda* przewidzieć możliwość, aby zezwolenie sądu mogło być wydane także po dokonaniu czynności przez rodziców. Wówczas ważność umowy zależałaby od potwierdzenia jej przez sąd opiekuńczy w drodze następnie wydanego orzeczenia. Instytucja czynności prawnej niezupełnej w najmniejszy sposób nie zaszkodziłaby interesom majątkowym dziecka.

ROZDZIAŁ III

WYKONYWANIE ZARZĄDU MAJĄTKIEM DZIECKA PRZEZ RODZICÓW

3.1. Reprezentacja dziecka przez rodziców

3.1.1. Charakterystyka przedstawicielstwa ustawowego rodziców

Każde dziecko, wobec tego, że jest wyposażone w zdolność prawną, ma możliwość bycia podmiotem praw i obowiązków, w tym posiadać majątek. Z uwagi na to, że nie może samodzielnie działać w obrocie, potrzebuje przedstawiciela swoich praw. Możliwość zastępowania dziecka przez rodziców wynika z ustawy i przybiera postać przedstawicielstwa ustawowego²⁹⁵. Zgodnie z istotą przedstawicielstwa, na mocy art. 95 § 2 KC, czynność prawna dokonana przez rodzica będącego przedstawicielem ustawowym pociąga za sobą skutki bezpośrednio dla reprezentowanego dziecka i jest dokonana na jego „rachunek”²⁹⁶.

Przedstawicielstwo ustawowe rodziców definiuje się jako sytuację, w której rodzice, w wykonaniu ciężącego na nich obowiązku wynikłego ze stosunku podstawowego władzy rodzicielskiej, podejmują czynności prawne w imieniu i ze skutkiem bezpośrednio dla niemogącego samodzielnie działać małoletniego dziecka, o ile czynność ta mieści się w granicach ich umocowania²⁹⁷. Czynność prawna dokonana przez przedstawiciela ustawowego, na podstawie art. 56 KC, wywoła zarówno skutki w niej wyrażone, jak również te, które wynikają z ustawy, z zasad współzycia społecznego i z ustalonych zwyczajów.

Rodzice, w ramach przedstawicielstwa, mogą dokonywać zarówno czynności prawnych oraz czynności przed sądami oraz organami administracyjnymi²⁹⁸. Ze względów praktycznych przedstawiciele ustawowi dziecka mogą także dokonywać, ściśle związanych z czynnościami prawnymi, czynów zgodnych z prawem, wiążących

²⁹⁵ Pozycja prawna rodziców reprezentujących dziecko przy wykonywaniu zarządu jego majątkiem została porównana w piśmiennictwie do pozycji mandatariusza w umowie zlecenia wykonywanej bez wynagrodzenia; T. Sokołowski, [w:] *Kodeks...*, s. 698.

²⁹⁶ Dlatego też SN w wyroku z dnia 25 stycznia 2000 r. (II UKN 341/99, OSNP 2001/11/397) uznał, że prowadzenie przez rodziców małoletniego dziecka pozostającego pod ich władzą rodzicielską gospodarstwa rolnego należącego do majątku dziecka nie jest prowadzeniem działalności rolniczej na własny rachunek ubezpieczonego rodzica w rozumieniu art. 6 pkt 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, lecz „na rachunek” dziecka.

²⁹⁷ J. Wyrwisz, *Natura prawna przedstawicielstwa ustawowego*, Acta Universitatis Wratislaviensis 29/1969, s. 61.

²⁹⁸ Należy podkreślić, że reprezentacja jest pojęciem szerszym od przedstawicielstwa, ponieważ obejmuje uprawnienie także do dokonywania czynności faktycznych w imieniu reprezentowanego dziecka.

się z przejawem woli, takich jak: wezwanie (art. 455 KC), wyznaczenie terminu (art. 561 KC), zawiadomienie (art. 499 KC), do których przepisy o przedstawicielstwie stosuje się odpowiednio²⁹⁹. Nie ulega też wątpliwości, że przedstawicielstwo rodziców ma zarówno charakter czynny (składanie oświadczeń woli), jak i bierny (odbieranie oświadczeń woli)³⁰⁰.

W art. 98 § 2 KRO ustanowiona została zasada jednoosobowej reprezentacji dziecka³⁰¹, która oznacza, że każdy rodzic ma prawo samodzielnie reprezentować dziecko pozostające pod jego władzą rodzicielską. Słusznie wskazuje się w literaturze, że zakres przedstawicielstwa rodziców wyznaczony jest przysługującą im władzą rodzicielską³⁰². Wobec tego, dopóki nie zostanie ograniczona władza rodzicielska bądź rodzic nie zostanie jej pozbawiony, jest przedstawicielem ustawowym swojego dziecka i może dokonywać czynności w zakresie zarządu jego majątkiem.

Prawo samodzielnej reprezentacji dziecka przez każde z rodziców jest także standardem w innych ustawodawstwach europejskich. Prawo francuskie przewiduje, że jeżeli władzę rodzicielską sprawują wspólnie oboje rodzice, to każdy z nich jest przedstawicielem ustawowym dziecka i każdy z nich ma prawo zarządzać jego majątkiem (art. 382 KC franc.). W innych przypadkach zarząd należy do rodzica, który sprawuje władzę rodzicielską. Co więcej, jeżeli zarząd jest wykonywany wspólnie przez oboje rodziców, domniemuje się, że każde z nich otrzymało od siebie, w odniesieniu do osób trzecich, uprawnienie do samodzielnego wykonywania czynności zarządu dotyczących majątku dziecka (art. 382-1 KC franc.).

Ustawodawca szwajcarski, na mocy art. 304 KC szwajc. również przyjął, że rodzice są upoważnieni z mocy prawa do reprezentowania dziecka we wszystkich kontaktach z osobami trzecimi w zakresie, w jakim sprawują nad nim władzę rodzicielską. Jeżeli obojgu rodzicom przysługuje władza rodzicielska, osoby trzecie działające w dobrej wierze mogą domniemywać, że każde z rodziców działa za zgodą drugiego.

W prawie austriackim, czynności zwykłego zarządu dokonane przez jednego rodzica w imieniu dziecka są ważne i skuteczne, nawet jeżeli drugi rodzic nie wyraził na

²⁹⁹ W. Szydło, *Przedstawicielstwo...*, s. 102; M. Pazdan, [w:] *System prawa prywatnego, t. 2, Prawo cywilne – część ogólna*, Z. Radwański (red.), Warszawa 2019, s. 635 i nast.

³⁰⁰ J. Słyk, [w:] *Meritum...*, s. 605.

³⁰¹ Zasada samodzielności rodziców przy reprezentacji dziecka uznawana jest za rezultat zasady równouprawnienia rodziców przy wykonywaniu władzy rodzicielskiej; M. Nazar, *O znaczeniu...*, s. 280.

³⁰² A. Jaraczewski, *Przedstawicielstwo ustawowe dziecka rozwiedzionych małżonków*, Nowe Prawo 2/1958, s. 93; J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 112.

nie zgody (§ 167 ust. 1 ABGB). W przypadku czynności przekraczających zwykły zarząd majątkiem dziecka wymagana jest, obok zezwolenia sądu, zgoda drugiego rodzica (§ 167 ust. 3 ABGB)³⁰³.

Wszelkie wyłączenia przedmiotów majątkowych spod zarządu rodziców czy też ograniczenia władzy rodzicielskiej powodują pozbawienie rodziców przedstawicielstwa w tym zakresie. Należy też pamiętać, że przedstawicielem ustawowym nie jest rodzic, którego władza rodzicielska została ograniczona do określonych obowiązków i uprawnień w stosunku do osoby dziecka, na podstawie art. 58 § 1a KRO. W takim bowiem przypadku jego władza rodzicielska nie dotyczy majątku dziecka³⁰⁴.

Nie budzi także wątpliwości niedopuszczalność udzielenia przez rodziców pełnomocnictwa ogólnego do wykonywania wszystkich czynności z zakresu władzy rodzicielskiej. Potwierdził to Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 13 maja 2015 roku³⁰⁵, stwierdzając, że to rodzice dziecka sprawują władzę rodzicielską osobiście na zasadzie wyłączności w zakresie wszystkich jej atrybutów. Sąd w uzasadnieniu uchwały pokreślił, że art. 96 KC wyłącza możliwość udzielenia przez rodziców pełnomocnictwa o takim samym zakresie, jak treść przedstawicielstwa ustawowego. Udzielenie przez rodziców pełnomocnictwa osobie trzeciej do wykonywania władzy rodzicielskiej byłoby sprzeczne z zasadą wyłączności i niepodzielności jej sprawowania. Takie pełnomocnictwo, jako sprzeczne z art. 58 KC, jest bezwzględnie nieważne.

Istnieje jednak możliwość udzielenia przez rodziców osobie trzeciej pełnomocnictwa do dokonywania czynności z zakresu zarządu majątkiem dziecka. W szczególności może mieć to miejsce, gdy majątek dziecka jest pokaźny albo wykonywanie zarządu wymaga szczególnych kwalifikacji. Rodzice, działając jako przedstawiciele ustawowi dziecka, mogą także w imieniu dziecka udzielić pełnomocnictwa procesowego adwokatowi lub radcy prawnemu. Pełnomocnictwo takie nie wygasa z chwilą osiągnięcia przez dziecko pełnoletności, a jedynie dziecko może już samodzielnie pełnomocnictwo odwołać³⁰⁶.

³⁰³ Obowiązek wspólnego reprezentowania dziecka przewiduje prawo niemieckie (§ 1629 ust. 1 BGB). W przypadku jednak bezpośredniego niebezpieczeństwa, każdy z rodziców ma prawo do podjęcia wszelkich czynności prawnych, które są niezbędne dla zabezpieczenia najlepszych interesów dziecka, drugiego rodzica należy wówczas o tym bez zbędnej zwłoki poinformować. Wspólna reprezentacja dziecka przez rodziców jest także zasadą w prawie włoskim. Każdy z rodziców ma jednak uprawnienie do samodzielnego dokonywania czynności zwykłego zarządu majątkiem dziecka (art. 320 KC wł.).

³⁰⁴ M.in. uchwała SN z dnia 9 maja 1958 r., 3 CR 4/58, LEX nr 1632619; uchwała pełnego składu Izby Cywilnej SN z dnia 18 marca 1968 r., III CZP 70/66, OSNC 1968/5/77.

³⁰⁵ III CZP 19/15, OSNC 2016/5/59.

³⁰⁶ Taki jest dominujący pogląd w judykaturze, m.in. uchwała SN z dnia 11 października 1995 r., III CZP 139/95, OSNC 1996/1/17.

W postanowieniu z dnia 4 sierpnia 1999 roku Sąd Najwyższy uznał z kolei za dopuszczalną możliwość posługiwania się przez rodziców sprawujących władzę rodzicielską przy sprawowaniu tej władzy innymi osobami, o ile z przyczyn życiowych takie rozwiązanie służy dobru dziecka i nie wiąże się to jednocześnie z rezygnacją rodziców z ingerencji w podstawowych sprawach dotyczących osoby dziecka³⁰⁷. Jako przykład, często spotykany w praktyce, można wskazać powierzenie zarządu gospodarstwa rolnego dziecka członkowi rodziny, będącego rolnikiem, który będzie to gospodarstwo prowadził, w sytuacji w której rodzice nie mają wiedzy, umiejętności, jak i możliwości, aby nim w sposób prawidłowy zarządzać.

Istota prawna i charakter przedstawicielstwa ma kluczowy wpływ na całokształt okoliczności dotyczących podejmowanej czynności prawnej. Według dominującego w polskim prawie poglądu, przy dokonywaniu czynności przez przedstawiciela, to przedstawiciel składa własne oświadczenie woli, czyniąc to za reprezentowanego i ze skutkiem dla niego (tzw. teoria reprezentacji)³⁰⁸. Wobec powyższego, kwestie zdolności do czynności prawnych, wad oświadczenia woli czy też dobrej lub złej wiary przy czynnościach prawnych dotyczących zarządu majątkiem dziecka, dotyczą wyłącznie rodziców małoletniego dziecka.

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 27 września 1976 roku³⁰⁹, uznał, że w zakres skutków wynikających bezpośrednio dla reprezentowanego z czynności prawnej dokonanej przez przedstawiciela (art. 95 § 2 KC) wchodzi nie tylko zmiana stanu prawnego, jaką strony chciały na podstawie czynności prawnej osiągnąć, ale także wszelkie następstwa pozostające z tą czynnością prawną w ścisłym związku, takie jak skutki dobrej lub złej wiary przedstawiciela, wady jego oświadczenia woli czy też podstępność jego działania. Sąd Najwyższy jednocześnie stwierdził, że ujemne konsekwencje działania przedstawiciela ustawowego odnoszą się do reprezentowanego dziecka tylko w odniesieniu do danej czynności prawnej i nie rzutują na inne stosunki prawne na które to postępowanie może oddziaływać.

³⁰⁷ II CKN 601/98, LEX nr 1216199.

³⁰⁸ Doktryna odrzuca teorię reprezentowanego (teorię fikcji), która za podmiot dokonywanej czynności prawnej uznaje reprezentowanego, traktując przedstawiciela ustawowego jedynie za „nośnika” oświadczenia woli, a także teorię pośrednią (zwaną także teorią woli łącznej), wedle której zarówno przedstawiciel, jak i reprezentowany składają oświadczenie woli, a ocena dokonanej czynności prawnej może nastąpić według okoliczności dotyczących obu podmiotów; W. Szydło, *Przedstawicielstwo...*, s. 88-89.

³⁰⁹ IV CR 368/76, OSNC 1977/9/167; SN słusznie przyjął w tym orzeczeniu, że pozbawienie małoletniego dziecka członkostwa w spółdzielni mieszkaniowej z powodu niewłaściwego działania przedstawiciela ustawowego nie uzasadnia odmowy przyjęcia go po uzyskaniu pełnoletności do tej samej lub innej spółdzielni tego rodzaju.

Na podstawie art. 95 § 1 KC, przedstawicielstwo ustawowe może być wyłączone na mocy ustawy albo w wyniku właściwości czynności prawnej. Trzeba jednak zauważyć, że nie ma takiej czynności przy zarządzie majątkiem dziecka, w której byłoby wyłączone przedstawicielstwo ustawowe rodziców wskutek właściwości dokonywanej czynności³¹⁰. Reprezentacja rodziców może zostać wyłączona na mocy regulacji ograniczających, zawieszających albo pozbawiających rodziców władzy rodzicielskiej (art. 58, art. 107, art. 109, art. 110, art. 111 KRO). Wyłączenie przedstawicielstwa ustawowego rodziców, w kontekście zarządu majątkiem dziecka, zostało dokonane także na mocy art. 944 § 2 KC. Regulacja ta dotyczy bezwzględnego zakazu sporządzenia oraz odwołania testamentu zarówno przez osobę nie mającej pełnej zdolności do czynności prawnych, jak i przez jej przedstawiciela³¹¹.

Na podstawie art. 98 § 2 KRO reprezentacja rodziców jest także wyłączona przy czynnościach prawnych między dziećmi pozostającymi pod władzą rodzicielską rodziców oraz przy czynnościach prawnych między dzieckiem a jednym z rodziców lub jego małżonkiem. Problematyka tej regulacji, w sposób istotny wyłączającej samodzielność rodziców przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka, zostanie szczegółowo omówiona w rozdziale czwartym niniejszej dysertacji.

Przedstawicielstwo ustawowe rodziców może być również wyłączone na podstawie art. 22 § 3 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 roku – Kodeks pracy³¹². Umożliwia on osobie o ograniczonej zdolności do czynności prawnych samodzielne nawiązanie stosunku pracy oraz dokonywanie wszelkich czynności prawnych, które dotyczą tego stosunku. W zakresie stosunku pracy osoby małoletnie, które ukończyły 13 lat, mają zatem pełną zdolność do czynności prawnych. Przedstawiciel ustawy dziecka ma możliwość ingerencji dopiero wtedy, gdy stosunek pracy sprzeciwia się dobru dziecka. Wówczas, za zezwoleniem sądu opiekuńczego, może stosunek pracy rozwiązać.

J. Strzebinczyk wyraził pogląd, że określony w art. 101 § 3 KRO wymóg uzyskania zezwolenia sądu opiekuńczego na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu nie ogranicza przedstawicielstwa rodziców, a jedynie sposób jego

³¹⁰ Do takich czynności wyłączających przedstawicielstwo ustawowe rodziców, mających wpływ na sytuację osobistą dziecka (a nie zarząd jego majątkiem), zalicza się np. złożenie oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński (art. 10 KRO) czy też zgodę adoptowanego na własne przysposobienie (art. 118 § 1 KRO).

³¹¹ Warto wspomnieć na marginesie, że art. 75 dekretu z dnia 8 października 1946 r. – Prawo spadkowe (Dz. U. nr 60, poz. 328) przyznawał zdolność testowania osobom, które ukończyły 16 rok życia i nie były ubezwłasnowolnione całkowicie.

³¹² T.j.: Dz.U. z 2022 r., poz. 1510 ze zm.

wykonywania³¹³. Wobec tego, że konstrukcja normatywna art. 101 § 3 KRO w sposób znaczny ogranicza samodzielność rodziców przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka, jej problematyce zostanie poświęcony cały rozdział piąty niniejszej rozprawy.

3.1.2. Zakres reprezentacji dziecka przez rodziców w zależności od wieku dziecka

Na mocy art. 8 KC każdy człowiek od chwili urodzenia ma zdolność prawną, a zatem możliwość bycia uczestnikiem obrotu prawnego. Odnośnie do posiadania zdolności do czynności prawnych, polskie prawo przyjmuje kryterium wieku. Małoletni, który nie ukończył 13 roku życia nie ma zdolności do czynności prawnych (art. 12 KC), a dokonana przez niego czynność prawna jest bezwzględnie nieważna (art. 14 § 1 KC). Rodzice są przedstawicielami ustawowymi takiego małoletniego i dokonują wszelkich czynności prawnych w jego imieniu i na jego rzecz³¹⁴. W stosunku do małoletnich, którzy nie ukończyli 13 roku życia zakres przedstawicielstwa ustawowego rodziców jest zatem najszerszy.

Wyjątkiem są umowy powszechnie zawierane w drobnych bieżących sprawach życia codziennego, które stają się ważne z chwilą ich wykonania, o ile nie pociągają za sobą rażącego pokrzywdzenia małoletniego dziecka³¹⁵ (art. 14 § 2 KC). O tym czy dana czynność spełnia przesłankę umowy powszechnie zawieranej w drobnych bieżących sprawach życia codziennego decyduje „wartość przedmiotu umowy, typowość umowy w stosunkach społecznych charakterystycznych dla grupy, do której przynależy małoletni oraz nieskomplikowanie procedury zawierania umowy”³¹⁶.

Jako przykłady takiej umowy w zakresie zarządu majątkiem dziecka można wskazać nabywanie przez małoletniego wszelkich przedmiotów codziennego użytku, takich jak książka, przybory szkolne, bilet do komunikacji miejskiej, bilet do kina, napoje, żywność czy też zamianę z rówieśnikiem kart do gry młodzieżowej. Do umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego nie należy

³¹³ J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 114.

³¹⁴ Warto zauważyć, że tożsama regulacja znajduje się w procedurze cywilnej. Na podstawie art. 66 KPC osoba fizyczna niemająca zdolności procesowej może podejmować czynności procesowe tylko przez swego przedstawiciela ustawowego.

³¹⁵ Należy w pełni zaaprobować wyrażony przez T. Mróz pogląd, że „rażące pokrzywdzenie” małoletniego dziecka może odnosić się nie tylko do jego sfery majątkowej, lecz także do jego zdrowia i życia, zagrożenia dla sfery osobowościowej, a także dysproporcji świadczeń stron; T. Mróz, *Wybrane...*, s. 303.

³¹⁶ P. Bodył-Szymala, *Małoletni posiadaczem rachunku bankowego, cz. I*, Prawo Bankowe 12/2004, s. 83.

nabywanie oraz zbywanie przez małoletniego przedmiotów o wyższej wartości bądź nie stanowiących przedmiotów codziennego użytku (np. komputera, tabletu czy roweru).

Nic również nie stoi na przeszkodzie, aby małoletni poniżej 13 roku życia był posiadaczem rachunku bankowego. Jednakże w jego imieniu wszystkich czynności w ramach tego rachunku może dokonywać wyłącznie jego przedstawiciel ustawowy, chyba że zadysponowanie przez dziecko środkami pieniężnymi związane jest z umową powszechnie zawieraną w drobnych bieżących sprawach życia codziennego³¹⁷. W szczególności może to dotyczyć korzystania przez dziecko z karty płatniczej przy okazji dokonywania drobnych zakupów.

Małoletni, który ukończył 13 lat ma ograniczoną zdolność do czynności prawnych (art. 15 KC)³¹⁸. Osiągnięcie przez dziecko ograniczonej zdolności do czynności prawnych nie wyklucza jednak przedstawicielstwa ustawowego rodziców³¹⁹. Na mocy art. 17 KC, z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w ustawie, do zaciągnięcia zobowiązania lub rozporządzenia prawem małoletni taki potrzebuje – pod rygorem nieważności – zgody przedstawiciela ustawowego. Ponadto, jeżeli potwierdzenie rodziców wymaga uprzedniego zezwolenia sądu opiekuńczego (art. 101 § 3 KRO), przedstawiciele ustawowi mają obowiązek, przed potwierdzeniem umowy, takie zezwolenie sądu opiekuńczego uzyskać³²⁰.

Jednostronna czynność prawna dokonana przez małoletniego bez wymaganej zgody przedstawiciela ustawowego jest bezwzględnie nieważna (art. 19 KC). Ważność umowy, która została zawarta przez małoletniego ograniczonego w zdolności do czynności prawnych bez wymaganej zgody przedstawiciela ustawowego zależy od jej potwierdzenia (art. 18 § 1 KC). Po pierwsze, małoletni taki może sam potwierdzić umowę po uzyskaniu pełnej zdolności do czynności prawnych (art. 18 § 2 KC). Może wówczas zdecydować czy korzystniejsze jest dla niego potwierdzenie wcześniej zawartej umowy,

³¹⁷ Inną regulację odnoszącą się do dysponowania środkami pieniężnymi znajdującymi się na rachunku bankowym małoletniego przewiduje prawo szwedzkie. Na mocy rozdz. 9 § 8 KR szw., jeżeli małoletni po ukończeniu szesnastu lat osobiście zdeponował pieniądze w banku, to mogą one mu zostać wypłacone bez żadnych ograniczeń. Co więcej, bank nie może bez zgody tego małoletniego wypłacić rodzicom żadnych pieniędzy, chyba że rodzice uzyskają na to zgodę kuratora gminnego.

³¹⁸ Warto zasygnalizować, że zgodnie z art. 65 § 2 KPC osoba fizyczna ograniczona w zdolności do czynności prawnych ma zdolność procesową w sprawach wynikających z czynności prawnych, których może dokonywać samodzielnie.

³¹⁹ K. Jagielski, *Istota...*, s. 133; J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 835-836; J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 113.

³²⁰ Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej SN z dnia 24 czerwca 1961 r., 1 CO 16/61, OSNC 1963/9/187; M. Pazdan, [w:] *System...*, s. 609.

zawarcie nowej umowy o identycznej albo odmiennej treści czy też odmowa potwierdzenia i doprowadzenie do jej nieważności³²¹.

Po drugie, taką czynność mogą potwierdzić rodzice. Potwierdzenie dokonane przez rodziców bez zezwolenia sądu opiekuńczego, w sytuacji gdy było ono wymagane, jest *de lege lata* nieważne. Należy jednak zgodzić się z wyrażonym przez M. Pazdana poglądem, że nieważnością dotknięte jest samo potwierdzenie, a nie umowa zawarta przez małoletniego. Ta w dalszym ciągu pozostaje, mimo nieważnego potwierdzenia, czynnością prawną kulejącą³²². Zezwolenia sądu na podstawie art. 101 § 3 KRO wymaga bowiem nie samo zawarcie umowy przez małoletniego, a udzielenie zgody przez rodziców.

Zgoda przedstawiciela ustawowego stanowi zgodę osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC. Druga strona czynności może wyznaczyć rodzicom (a po uzyskaniu przez dziecko pełnoletności – dziecku) odpowiedni termin do potwierdzenia umowy. W razie braku potwierdzenia umowy w terminie (zarówno w sytuacji odmowy potwierdzenia, upływu terminu do potwierdzenia umowy, jak i nieuzyskania w wymaganej sytuacji zezwolenia sądu opiekuńczego w trybie art. 101 § 3 KRO), umowa staje się nieważna. W sytuacji udzielenia zgody przez rodzica pod wpływem błędu, w tym wywołanego podstępnie oraz groźby, rodzicowi przysługuje prawo do uchylenia się od skutków prawnych wyrażonej zgody³²³.

T. Sokołowski trafnie zasygnalizował, że omawiana regulacja może być pomocna w przypadkach niecierpiących zwłoki w zakresie zarządu majątkiem dziecka³²⁴. W wielu przypadkach, w których rodzice mieliby samodzielnie dokonywać czynności prawnej w imieniu i na rzecz dziecka, potrzebowałiby, na podstawie art. 101 § 3 KRO, pod rygorem nieważności, wydanego uprzednio zezwolenia sądu opiekuńczego. Jeżeli dana czynność prawna z zakresu zarządu majątkiem dziecka powinna być dokonana niezwłocznie, „ratunkiem” jest dokonanie jej samodzielnie przez dziecko³²⁵. W rezultacie, po udzieleniu zgody przez rodziców i wydaniu następczego zezwolenia

³²¹ M. Pazdan, *Glosa do postanowienia SN z dnia 15 grudnia 1999 r.*, I CKN 299/98, OSP 2000/12/186.

³²² Tamże.

³²³ B. Lewaszkiewicz-Petrykowska, *Problem wad oświadczenia woli w czynności prawnej dokonanej przez przedstawiciela*, [w:] *Studia z prawa cywilnego: księga pamiątkowa dla uczczenia 50-lecia pracy naukowej prof. dr hab. Adama Szpunara*, A. Rembieliński (red.), Warszawa-Lódź 1983, s. 25.

³²⁴ T. Sokołowski, [w:] *Kodeks...*, s. 709.

³²⁵ Jako przykład takiej czynności prawnej można wskazać przyjęcie przez 16-letnie dziecko darowizny nieruchomości obciążonej ograniczonym prawem rzeczowym, w sytuacji w której, wobec poważnych okoliczności życiowych czy też zdrowotnych, rodzice nie mają możliwości oczekiwać kilku miesięcy na wydanie zezwolenia przez sąd opiekuńczy.

przez sąd opiekuńczy, będzie ważną czynnością prawną od chwili jej dokonania przez dziecko.

Jak widać, regulacja art. 18 § 2 KC, dopuszczająca możliwość potwierdzenia umowy przez przedstawiciela ustawowego albo przez dziecko po osiągnięciu pełnoletności odnosi się wyłącznie do sytuacji, gdy małoletni samodzielnie zawarze umowę, która wymaga zgody przedstawiciela ustawowego. Przepis ten nie obejmuje sytuacji, kiedy to małoletni przy zawarciu umowy reprezentowany jest przez przedstawiciela ustawowego. Nie ulega wątpliwości, że przepis ten stanowi pewną niekonsekwencję ustawodawcy. Skoro małoletni o ograniczonej zdolności do czynności prawnych może zgodnie z prawem samodzielnie dokonać czynności prawnej przekraczającej zakres zwykłego zarządu, a następnie czynność taka może zostać potwierdzona *ex post* przez rodziców, którzy uzyskają także następnie zezwolenie sądu opiekuńczego, to nie ma racjonalnego powodu, aby uniemożliwić taki tryb postępowania przy czynnościach zarządu dokonywanych przez rodziców, działających jako przedstawiciele ustawowi dziecka.

Osoba o ograniczonej zdolności do czynności prawnych może dokonywać wszystkich innych czynności prawnych, które nie stanowią zaciągnięcia zobowiązania czy też dysponowaniem prawem. Sąd Najwyższy w uchwale pełnego składu Izby Cywilnej z dnia 30 kwietnia 1977 roku³²⁶ wskazał, że nie ma znaczenia, co jest przedmiotem takiej czynności prawnej i jaka jest jego wartość. Zdaniem Sądu, na podstawie art. 17 KC osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może bez zgody przedstawiciela ustawowego nabyć w drodze darowizny nieruchomość nawet o znacznej wartości. W piśmiennictwie wskazano ponadto, że małoletni o ograniczonej zdolności do czynności prawnych może na podstawie art. 17 KC poddać się egzekucji co do obowiązku, wynikającego z czynności prawnej, której ważność nie jest uzależniona od zgody przedstawiciela ustawowego³²⁷.

Regulacja art. 17 KC może świadczyć o kolejnym niedopatrzeniu legislacyjnym. W jej rezultacie, małoletnie dziecko, które ukończyło 13 lat może samodzielnie dokonać każdej czynności prawnej, która nie stanowi zaciągnięcia zobowiązania lub dysponowania prawem. W zakresie zarządu majątkiem dziecka najczęściej będzie to

³²⁶ III CZP 73/76, OSNC 1978/2/19.

³²⁷ A. Barańska, *Poddanie się egzekucji przez małoletniego oświadczeniem złożonym w formie aktu notarialnego*, [w:] *Dobro dziecka w ujęciu interdyscyplinarnym*, K. Krupa-Lipińska, E. Kabza (red.), Toruń 2016, s. 67.

dotyczyło przyjęcia darowizny przedmiotu, który nie jest obciążony żadnym ograniczonym prawem rzeczowym czy też innymi prawami na rzecz osób trzecich, jak również nabycia prawa w wyniku dokonania umowy działowej bez obowiązku spłat i dopłat (np. umowy zniesienia współwłasności nieruchomości, umowy o dział spadku).

Ustawodawca dopuszcza zatem możliwość dokonania określonego rodzaju czynności prawnych samodzielnie przez dziecko, nakładając jednocześnie na rodziców – przy takich samych czynnościach prawnych – większe obostrzenia, na mocy art. 98 § 2 KRO (wyłączając prawo ich zarządu przy czynności prawnej między rodzicem a dzieckiem) czy też art. 101 § 3 KRO (wyłączając ich autonomię przy czynnościach przekraczających zakres zwykłego zarządu). Trudno poszukiwać dla takiego rozróżnienia logicznych argumentów.

Należy zgodzić się z poglądem – co było już przedmiotem rozważań w rozdziale drugim niniejszej dysertacji – że pozostawienie trzynastoletniemu dziecku pełnej swobody w dokonywaniu pewnych czynności prawnych (jak np. nabycie nieruchomości na podstawie umowy darowizny) może budzić wątpliwości³²⁸. W tym przypadku także należałoby postulować podwyższenie granicy wieku małoletnim, którzy mają prawo dokonywać czynności prawnych nie stanowiących zaciągnięcia zobowiązania czy też dysponowania prawem z 13 lat na 16 lat. Pozwoliłoby to zminimalizować niebezpieczeństwo braku ich dojrzałości w podejmowaniu decyzji, przesuwając ciężar odpowiedzialności na rodziców.

Warto zasygnalizować też, że przyznane małoletniemu o ograniczonej zdolności do czynności prawnych – na podstawie art. 58 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 roku – Prawo bankowe³²⁹ – uprawnienie swobodnego dysponowania środkami pieniężnymi zgromadzonymi na rachunku bankowym ograniczone jest do czynności zwykłego zarządu oraz prawem sprzeciwu przedstawiciela ustawowego³³⁰. Trafnie R. Gołąb wskazuje też, że przepisu tego nie można interpretować rozszerzająco³³¹. Obejmuje on wyłącznie uprawnienie małoletniego do dysponowania środkami zgromadzonymi na istniejącym rachunku bankowym, a nie obejmuje np. założenia i rozwiązania tego rachunku, spowodowania salda debetowego czy też dokonania dyspozycji na wypadek

³²⁸ T. Sokołowski, *Ochrona...*, s. 125.

³²⁹ T.j.: Dz. U. z 2022 r., poz. 2324 ze zm.

³³⁰ Wyrok SN z dnia 16 listopada 1982 r., I CR 234/82, LEX nr 8486; P. Bodył-Szymala, *Małoletni posiadaczem rachunku bankowego, cz. II*, *Prawo Bankowe* 1/2005, s. 73; R. Gołąb, *Zakres swobody przyznanej małoletniemu w ramach umowy rachunku bankowego*, *Acta Universitatis Wratislaviensis CCCVIII/2009*, s. 174.

³³¹ R. Gołąb, *Zakres swobody...*, s. 169-181.

śmierci. Zawarcie umowy rachunku bankowego, jako umowy dwustronnie zobowiązującej, wymaga na podstawie art. 17 KC zgody przedstawiciela ustawowego, także w sytuacji w której małoletni działa na podstawie art. 21 KC oraz art. 22 KC. Trafnie w piśmiennictwie wskazuje się, że samo zawarcie umowy rachunku bankowego nie stanowi jeszcze dysponowania zarobkiem czy też środkami pieniężnymi oddanymi do swobodnego użytku³³².

Ustawodawca w art. 95 KRO ustanowił jedną z idei sprawowania władzy rodzicielskiej nazywaną „racjonalnym partnerstwem” rodziców i dzieci³³³. Zasada ta ma dwa wymiary. Z jednej strony, dziecko w sprawach, w których może samodzielnie podejmować decyzje i składać oświadczenia woli, powinno wysłuchać opinii i zaleceń rodziców formułowanych dla jego dobra (art. 95 § 2 KRO). Z drugiej strony, rodzice przed powzięciem decyzji w ważniejszych sprawach dotyczących osoby lub majątku dziecka powinni je wysłuchać, jeżeli rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości dziecka na to pozwala³³⁴ oraz uwzględnić w miarę możliwości jego rozsądne życzenia (art. 95 § 4 KRO)³³⁵.

Pojęcie „ważniejszych spraw dziecka” może bez wątplenia dotyczyć wszelkich decyzji rodziców mających istotny wpływ na sytuację majątkową dziecka. W grę mogą wchodzić zarówno czynności związane z nabywaniem składników majątkowych, jak i decyzje związane ze zrzeczeniem się praw majątkowych. W literaturze wyrażono trafny pogląd, że – co do zasady – do ważniejszych spraw dziecka należy zaliczyć wszystkie czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu³³⁶.

Nie ulega wątpliwości, że umiejętność współdziałania z dorastającym dzieckiem stanowi istotne kryterium prawidłowości wykonywania władzy rodzicielskiej i pomaga wdrożyć dziecko do samodzielnego wykonywania zarządu³³⁷. Zarząd powinien być wykonywany z uwzględnieniem stanowiska dziecka, które może wskazywać

³³² R. Mianowana-Kubiak, *Małoletni jako strona w umowie rachunku wspólnego – rozważania na tle ustaw: Kodeks cywilny, Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz Prawo Bankowe*, Monitor Prawo Bankowe 5/2014, s. 74.

³³³ *Uzasadnienie*, Druk sejmowy nr 629..., s. 33.

³³⁴ Wskazuje się w piśmiennictwie, że ocena tych okoliczności wymaga uwzględnienia zarówno kontekstu rozwojowego, osobistych umiejętności dziecka oraz czynników sytuacyjnych, zwłaszcza sytuacji rodzinnej; A. Czereddecka, *Psychologiczne kryteria wysłuchania dziecka w sprawach rodzinnych i opiekuńczych*, Rodzina i Prawo 14-15/2010, s. 27.

³³⁵ Należy pamiętać też o tożsamej regulacji zawartej w art. 576 § 2 KPC, na podstawie której sąd w sprawach dotyczących majątku dziecka powinien je wysłuchać, jeżeli jego rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwala, uwzględniając w miarę możliwości jego rozsądne życzenia.

³³⁶ J. Ignatowicz, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz...*, s. 790.

³³⁷ T. Sokołowski, [w:] *Kodeks...*, s. 702.

preferowane cele działań rodziców. Zastrzeżenie w KRO partnerstwa rodziców i dzieci przy wykonywaniu zarządu jest kierunkiem jak najbardziej słusznym, jednak wciąż tylko teoretycznym, biorąc pod uwagę ilość obostrzeń przy wykonywaniu zarządu, jakie na samych rodziców sprawujących ten zarząd nakłada ustawodawca.

3.1.3. Reprezentacja dziecka przez rodziców w praktyce notarialnej

Przy zagadnieniu przedstawicielstwa ustawowego rodziców należy mieć na uwadze również nieocenione wsparcie, jakie przy wykonywaniu czynności zarządu majątkiem dziecka daje rodzicom notariusz. Zdecydowana większość czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu, przy których autonomia rodziców jest ograniczona, wymaga do swej ważności zachowania formy szczególnej czynności prawnych w postaci formy aktu notarialnego. Notariusz, będący osobą zaufania publicznego, powołany jest do dokonywania czynności, którym strony są zobowiązane lub pragną nadać formę notarialną. Czynności notarialne, dokonane przez notariusza zgodnie z prawem, mają charakter dokumentu urzędowego.

Jako przykłady tego typu czynności, najistotniejszych z punktu widzenia zarządu majątkiem dziecka, należy wskazać:

- 1) przeniesienie pod dowolnym tytułem prawnym własności nieruchomości, spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu, prawa użytkowania wieczystego nieruchomości oraz przedsiębiorstwa w skład którego wchodzi nieruchomość (w tym umowy sprzedaży, umowy zamiany, umowy darowizny, umowy działowe),
- 2) oświadczenie ustanawiające ograniczone prawo rzeczowe,
- 3) sporządzenie aktu poświadczenia dziedziczenia ustawowego lub testamentowego,
- 4) sporządzenie oświadczenia o przyjęciu albo odrzuceniu spadku,
- 5) złożenie oświadczenia o poddaniu się egzekucji w trybie art. 777 KPC.

Warto zwrócić uwagę na – pomijane dotychczas w piśmiennictwie – regulacje świadczące o ochronnej funkcji notariusza przy czynnościach zarządu majątkiem dziecka dokonywanych przez rodziców. Szeroko rozumiany obrót nieruchomościami oraz sporządzanie aktów poświadczenia dziedziczenia jest obecnie w polskim prawie tak sformalizowane, że ryzyko pokrzywdzenia interesów majątkowych dziecka podczas

dokonywania tych czynności (zarówno przez rodziców, jak i drugą stronę czynności) jest znikome.

Na mocy art. 49 Prawa o notariacie, notariusz przy wykonywaniu czynności notarialnych zobowiązany jest do zachowania szczególnej staranności. Art. 80 Prawa o notariacie określa granice staranności zawodowej notariusza. Po pierwsze, wszelkie dokumenty powinny być sporządzone przez notariusza w sposób zrozumiały i przejrzysty. Po drugie, notariusz jest obowiązany udzielać stronom niezbędnych wyjaśnień dotyczących dokonywanej czynności notarialnej. Ponadto, przy dokonywaniu czynności notarialnych notariusz jest zobowiązany czuwać nad należyтым zabezpieczeniem praw i słusznym interesów nie tylko stron danej czynności notarialnej, ale też innych osób, dla których czynność ta może powodować skutki prawne.

Także judykatura stawia notariuszowi wysokie kryteria staranności zawodowej. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 23 stycznia 2008 roku³³⁸ stwierdził, że notariusz ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przy sporządzaniu aktu notarialnego na skutek niedopełnienia obowiązków informacyjnych o wszystkich konsekwencjach (a nie tylko bezpośrednio wynikających z dokonywanej czynności prawnej) składanych przez strony oświadczeń.

Z kolei w wyroku z dnia 4 grudnia 2019 roku Sąd Apelacyjny w Szczecinie³³⁹ uznał, że notariusz jest zobowiązany do „profesjonalnego baczenia na poprawność jurydyczną dokonywanych czynności, a także na ich adekwatność dla realizacji lub zabezpieczenia interesów stron czynności notarialnej”. Oprócz tego, po ustaleniu motywów stron dokonywanej czynności (zarówno prawnych, jak i ekonomicznych), powinien zadbać o to, by wyjaśniając stronom w sposób zbiektywizowany skutki ich oświadczeń, umożliwić podjęcie przemyślanej decyzji co do złożenia oświadczenia o ostatecznej treści.

Akt notarialny powinien zawierać nie tylko dane stron czynności i złożone przez nich oświadczenia³⁴⁰, lecz także powołanie się na okazane przy akcie notarialnym dokumenty. W praktyce notarialnej, na potwierdzenie niemal każdej istotnej okoliczności związanej zarówno ze stroną podmiotową czynności notarialnej, jak i związanej z jej

³³⁸ V CSK 373/07, LEX nr 465886.

³³⁹ I ACa 194/19, LEX nr 2895393.

³⁴⁰ W grę wchodzi zarówno oświadczenia woli, jak i wiedzy, zwane w praktyce notarialnej „zapewnieniami”.

przedmiotem, przedstawiany jest przy akcie notarialnym właściwy dokument³⁴¹. Pozwala to na wyeliminowanie zawczasu wszelkich nieściśłości, a także zminimalizowanie ryzyka związanego z dokonywaną czynnością notarialną.

Co najistotniejsze, na mocy art. 81 Prawa o notariacie, notariusz ma obowiązek odmówić dokonania czynności notarialnej sprzecznej z prawem. Notariusz ma przy tym obowiązek zbadać czy dana czynność notarialna nie jest sprzeczna z ustawą, ma na celu obejście ustawy lub jest sprzeczna z zasadami współżycia społecznego (art. 58 § 1 i 2 KC)³⁴². Trzeba zgodzić się z wyrażonym przez P. Biernackim poglądem, że na notariuszu spoczywa także obowiązek czuwania nad dobrem dziecka, a sprzeczność danej czynności notarialnej z dobrem dziecka jest podstawą dla notariusza do odmowy dokonania tej czynności³⁴³.

Z obowiązku badania zgodności z prawem danej czynności notariusza nie zwalnia fakt, że na dokonanie tej czynności strony uzyskały zezwolenie sądu opiekuńczego w trybie art. 101 § 3 KRO³⁴⁴. Jak słusznie zauważył Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 4 maja 1972 roku³⁴⁵, niedopuszczalne jest badanie przez notariusza zasadności merytorycznej rozstrzygnięcia sądu, jak również badanie czy sąd był w ogóle uprawniony do wydania takiego orzeczenia.

Jednym z problematycznych zagadnień w praktyce notarialnej jest to, że pomiędzy wystąpieniem przez przedstawicieli ustawowych dziecka do sądu o wydanie zezwolenia a dokonaniem czynności notarialnej mija nie mniej niż kilka miesięcy. Od wydania postanowienia sądu może zatem wiele się zmienić i to zarówno po stronie podmiotowej³⁴⁶, jak również przedmiotowej³⁴⁷ dokonywanej czynności. Ta okoliczność przemawia także za wygłaszanym już kilkakrotnie w niniejszej dysertacji postulatem

³⁴¹ W tym m.in. dokumenty tożsamości stron czynności, akty stanów cywilnego potwierdzające pokrewieństwo, zawarcie małżeństwa, śmierć czy też zmianę nazwiska, odpisy z Krajowego Rejestru Sądowego podmiotów w nim wpisanych, wypisy aktów notarialnych, odpisy prawomocnych orzeczeń sądów oraz decyzji administracyjnych wykazujących tytuł prawny do nieruchomości, dokumenty geodezyjne nieruchomości, zaświadczenia o przysługiwaniu spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu.

³⁴² Wyrok SN z dnia 17 grudnia 2020 r., III CSK 152/18, LEX nr 3093795.

³⁴³ P. Biernacki, *Dobro dziecka...*, s. 77-78.

³⁴⁴ A. Oleszko, *Akty notarialne. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 306.

³⁴⁵ III CZP 25/72, OSNC 1972/11/194.

³⁴⁶ Np. zaszły zmiany po drugiej stronie zawieranej umowy wskutek czynności prawnej (małżonkowie sprzedający małoletniemu dziecku nieruchomość rozwiedli się i dokonali podziału majątku wspólnego) albo wskutek zdarzenia prawnego (jeden ze współwłaścicieli nieruchomości zmarł i trzeba przeprowadzić postępowanie spadkowe) czy też spółka zawierająca umowę z dzieckiem przekształciła się albo ogłosiła upadłość.

³⁴⁷ Np. nabywana przez małoletniego nieruchomość została w międzyczasie obciążona ograniczonym prawem rzeczowym, objęta postępowaniem komorniczym albo uległa podziałowi geodezyjnemu.

de lege ferenda, aby do czynności zarządu majątkiem dziecka dokonanych bez uprzednio wydanego zezwolenia sądu opiekuńczego można było zastosować instytucję czynności prawnej niezupełnej (*negotium claudicans*).

Wówczas, już po dokonaniu czynności z zakresu zarządu majątkiem dziecka, sąd miałby okazję orzekać odnośnie do zindywidualizowanej, konkretnej czynności prawnej, a nie czynności tylko hipotetycznej, w zakresie której jeszcze może zajść wiele zmian. Na dodatek, orzekanie dotyczące następczego zezwolenia na dokonanie czynności w imieniu dziecka, znacząco uprościłoby całe postępowanie sądowe, ponieważ sędziowie orzekający nie musieliby badać w ramach tego postępowania wielu podstawowych kwestii (np. stanu prawnego nabywanej nieruchomości). Wcześniej te okoliczności zweryfikowałby już notariusz.

Należy pamiętać też, że notariusz w ramach dokonywanych czynności notarialnych wykonuje szereg czynności urzędowych. Notariusz, na mocy odrębnych przepisów, jest płatnikiem opłat sądowych, podatku od czynności cywilnoprawnych oraz podatku od spadków i darowizn. Oznacza to, że pobiera te opłaty od osób dokonujących czynność prawną w odpowiedniej wysokości i przekazuje je właściwym sądom wieczystoksięgowym i urzędom skarbowym. Notariusz ma również obowiązek wysłać do odpowiednich urzędów wypisy aktów notarialnych. Nie ma zatem ryzyka niedochowania formalności przez rodziców działających za dziecko.

Funkcja publiczna notariatu w zakresie bezpieczeństwa obrotu nieruchomościami jest niepodważalna³⁴⁸. Na mocy art. 92 § 4 Prawa o notariacie, jeżeli akt notarialny zawiera przeniesienie, zmianę lub zrzeczenie się prawa ujawnionego w księdze wieczystej albo ustanowienie prawa, które może być ujawnione w księdze wieczystej bądź obejmuje czynność przenoszącą własność nieruchomości, chociażby dla tej nieruchomości nie była prowadzona księga wieczysta, notariusz sporządzający akt notarialny, składa wniosek o wpis w księdze wieczystej za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe. Co ważne, złożenie wniosku wieczystoksięgowego musi nastąpić nie później niż w dniu podpisania aktu notarialnego.

Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 10 grudnia 2003 roku³⁴⁹ wyraził trafny pogląd, że notariusz jest nie tylko osobą zaufania publicznego, ale pełni jednocześnie funkcje pomocnicze w stosunku do wymiaru sprawiedliwości. Trybunał Konstytucyjny rozróżnił także funkcję pełnioną przez notariusza od innych zawodów prawniczych,

³⁴⁸ A. Oleszko, *Akty notarialne...*, s. 554.

³⁴⁹ K 49/01, OTK-A 2003/9/101.

wobec obligatoryjnego charakteru wielu czynności dokonywanych z udziałem notariusza, szczególnego waloru dowodowego czynności notarialnych (charakter dokumentu urzędowego) i doniosłości związanych z tymi czynnościami skutków prawnych³⁵⁰.

Warto też wspomnieć o regulacji art. 572 KPC, która umożliwia notariuszowi zawiadomić sąd opiekuńczy o sytuacji uzasadniającej ingerencję sądu z urzędu. Może to mieć miejsce wówczas, gdy notariusz poweźmie informację o próbie dokonania przez przedstawicieli ustawowych czynności notarialnej zgodnej z prawem, lecz zagrażającej majątkowemu dobru dziecka. W praktyce notarialnej najczęściej odbywa się to w ten sposób, że po poinformowaniu rodziców przez notariusza o zagrożeniach, jakie mogą wiązać się z planowaną czynnością notarialną, rodzice odstępują od jej dokonania bądź żądają sporządzenia innej czynności notarialnej, często przez notariusza zasugerowanej. W sytuacji jednak, w której rodzice będą zdecydowani, aby mimo wszystko taką czynność dokonać, notariusz ma obowiązek odmówić jej dokonania oraz ma możliwość zawiadomić sąd opiekuńczy o ryzyku pokrzywdzenia majątkowych interesów dziecka.

3.2. Rozstrzygnięcia sądu opiekuńczego ograniczające autonomię rodziców przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka

3.2.1. Rozstrzygnięcie sądu w braku porozumienia między rodzicami co do istotnych spraw dziecka (art. 97 § 2 KRO)

W art. 97 § 2 KRO ustawodawca nałożył na rodziców obowiązek wspólnego decydowania o istotnych sprawach dziecka. Wskutek tego, rodzice powinni ustalać ze sobą dokonanie „istotnych” czynności związanych z zarządem majątkiem dziecka. Jednocześnie przyznał sądowi opiekuńczemu kolejny instrument decyzyjny w postaci możliwości rozstrzygnięcia sporu między rodzicami³⁵¹. Nie ulga jednak wątpliwości, że

³⁵⁰ Na marginesie można dodać, że w innych ustawodawstwach widoczne jest większe zaufanie ustawodawcy do notariuszy i dokonywanych przez nich czynności notarialnych z małoletnimi. Wskazywano już powyżej przykład ustawodawstwa niemieckiego oraz austriackiego, które przewidują zdolność testowania dla – odpowiednio – 16-latków i 14-latków, pod warunkiem sporządzenia testamentów przy udziale notariusza.

³⁵¹ Rozstrzygnięcie sądu wydawane na podstawie art. 97 § 2 KRO zaliczane jest do czynności sądu o charakterze szczególnym, czyli dotyczącym tylko niektórych, incydentalnych czynności prawnych dotyczących dziecka, w których sąd, na wniosek rodziców, wyraża odnośnie do nich swoje stanowisko; zob. A. Józefowicz, *Szczególny i ogólny nadzór sądu opiekuńczego*, Nowe Prawo 11/1968, s. 1670-1671.

rodzice mogą, już po jego wydaniu, podjąć inną decyzję dotyczącą istotnej sprawy ich dziecka³⁵².

Jak wskazano w pierwszej części niniejszego rozdziału, konstrukcja normatywna art. 97 § 2 KRO nie wymaga każdorazowo łącznej reprezentacji rodziców. Dotyczy ona tylko sposobu wykonywania władzy rodzicielskiej, a art. 98 § 1 KRO dotyczy reprezentacji dziecka. Czynność zarządu majątkiem dziecka dokonana zatem przez jedno z rodziców jest zawsze równoznaczna z czynnością ich obojga³⁵³.

Przesłanką zastosowania tego przepisu jest przysługiwanie obojgu rodzicom chociaż ograniczonej władzy rodzicielskiej³⁵⁴. Art. 97 § 2 KRO może mieć zastosowanie zarówno w odniesieniu do rodziców sprawujących wspólnie władzę rodzicielską, jak i wówczas, gdy jednemu z rodziców przyznano tylko niektóre uprawnienia z zakresu tej władzy. W przypadku pozbawienia lub zawieszenia władzy rodzicielskiej jednego lub obojga rodziców oraz w przypadku nieustalenia w sposób normatywnie określony ojcostwa, art. 97 § 2 KRO nie znajdzie zastosowania.

Ustawodawca w art. 97 § 2 KRO ponownie posługuje się zwrotem niedookreślonym „istotnych spraw dziecka”. W piśmiennictwie występują dwa poglądy dotyczące wykładni tego pojęcia. Według pierwszego z nich, istotność spraw dziecka wymaga elastycznej wykładni i w zasadzie może oznaczać wszelkie sprawy majątkowe dziecka, w których rodzice nie mogą dojść do porozumienia³⁵⁵. Wykładni pojęcia „istotnych spraw dziecka” w ogóle nie powinno się analizować pod kątem ciężaru gatunkowego danej sprawy (np. wartości nabywanego przedmiotu majątkowego) i może być to każda czynność dotycząca majątku dziecka, nawet błaha co do której rodzice nie mogą dojść do porozumienia. Według drugiego poglądu, istotniejsze sprawy dziecka powinny mieć donioślejszy charakter, ważny z punktu widzenia sprawowanego zarządu³⁵⁶.

Należy zgodzić się z twierdzeniem, że istotną sprawą dziecka są z pewnością wszystkie czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka, a spośród czynności zwykłego zarządu istotne są te, które mają wpływ na niemajątkowe

³⁵² J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 808.

³⁵³ Uchwała SN z dnia 4 lutego 1997 r., III CZP 127/96, OSNC 1997/5/50.

³⁵⁴ Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej SN z dnia 18 marca 1968 r., III CZP 70/66, OSNC 1968/5/77; J. Słyk, *Rozstrzyganie...*, s. 87.

³⁵⁵ W. Stojanowska, *Rozstrzyganie przez sąd na podstawie art. 24 i 97 §2 KRO o istotnych sprawach rodziny w braku porozumienia między małżonkami lub rodzicami*, Nowe Prawo 7-8/1985, s. 82-83.

³⁵⁶ J. Słyk, [w:] *Meritum...*, s. 620.

interesy dziecka³⁵⁷. W kontekście zarządu majątkiem dziecka za istotną sprawę dziecka Sąd Najwyższy uznał między innymi zabezpieczenie wykonania należnych dziecku alimentów od tego z rodziców, które zamierza wyjechać za granicę³⁵⁸.

Co ciekawe, Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 26 lipca 1990 roku³⁵⁹ uznał, że treść art. 97 § 2 KRO zezwalająca sądowi opiekuńczemu na rozstrzygnięcie o istotnych sprawach dziecka w braku porozumienia rodziców nie wyklucza sięgnięcia przez sąd do art. 64 KC. W myśl tej regulacji, prawomocne orzeczenie sądu stwierdzające obowiązek danej osoby do złożenia oznaczonego oświadczenia woli zastępuje to oświadczenie. Wydanie zastępczego orzeczenia sądu wywołuje takie skutki prawne, jakie wystąpiłyby w przypadku złożenia oświadczenia woli, nawet wówczas, gdy zastąpione oświadczenie woli wymaga formy szczególnej³⁶⁰. Tytułem przykładu można wskazać sytuację, w której jedno z rodziców mających władzę rodzicielską nie chce przekazać swojemu dziecku, w drodze umowy nieodpłatnego zniesienia współwłasności, swojego udziału w tej nieruchomości, a jest to uzasadnione zasadami współżycia społecznego (np. rodzic nie spełniał swoich obowiązków alimentacyjnych wobec dziecka).

Wskazuje się również, że każde z rodziców – bez uzgodnienia z drugim rodzicem – może podjąć każdą tzw. czynność zachowawczą, konieczną do zabezpieczenia interesów majątkowych dziecka³⁶¹. Oznacza to, że do zarządu majątkiem dziecka można *per analogiam* zastosować art. 209 KC. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 30 października 2013 roku³⁶² określił istotę czynności zachowawczych jako „ochronę prawa”. Sąd Najwyższy wyjaśnił, że czynność zachowawcza może mieć zarówno charakter czynności faktycznej (np. obrona konieczna, dozwolona samopomoc), czynności prawnej (np. zawarcie ugody), jak i czynności procesowej (np. wystąpienie z powództwem windykacyjnym, negatoryjnym, wnioskiem o stwierdzenie zasiedzenia). Sąd uznał ponadto, że czynności zachowawcze nie wchodzą w zakres pojęcia „zarządu”.

³⁵⁷ T. Sokołowski, [w:] *Kodeks...*, s. 673.

³⁵⁸ Wyrok SN z dnia 28 czerwca 2000 r., IV CKN 78/00, LEX nr 52410; Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej i Administracyjnej SN z dnia 16 grudnia 1987 r., III CZP 91/86, OSNC 1988/4/42; Sąd wskazał, że w praktyce zabezpieczenie takie może przybrać postać np. złożenia przez zobowiązanego odpowiedniej sumy na rachunku bankowym, udzielenie poręczenia, stosownie do treści art. 876 KPC, zabezpieczenie sum odpowiadających świadczeniu alimentacyjnemu na nieruchomości, ruchomościach lub innych wierzytelnościach i prawach czy też uniemożliwienie osobie zobowiązanej wyjazdu za granicę.

³⁵⁹ III CZP 36/90, OSNC 1991/2-3/24; orzeczenie to zostało wydane w sprawie, w której matka będąca przedstawicielem ustawowym małoletniego dziecka nie wyrażała zgody na zawarcie umowy poręczenia alimentów należnych od ojca dziecka wyjeżdżającego na dłuższy czas za granicę.

³⁶⁰ Z. Radwański, [w:] *System...*, s. 409.

³⁶¹ J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 823.

³⁶² II CSK 673/12, LEX nr 1394087.

Do czynności zachowawczych, w kontekście majątku dziecka, zalicza się także dochodzenie wierzytelności z tytułu czynszu najmu lub z innych podobnych tytułów³⁶³.

J. Słyk, autor badań aktowych dotyczących problematyki zastosowania w praktyce regulacji art. 97 § 2 KRO³⁶⁴ zauważył, że sądy opiekuńcze prowadzą postępowanie w przedmiotowym zakresie rzadko wykorzystując dowody, które obiektywnie przedstawiałyby stan faktyczny. Ponadto, w postępowaniach prowadzonych na podstawie art. 97 § 2 KRO funkcja mediacyjna sądu jest znikoma, a rozstrzygnięcie sądu sprowadza się do zastąpienia braku zgody jednego z rodziców. Należy w pełni zaaprobować pogląd tego autora, zgodnie z którym funkcją tej regulacji powinna być przede wszystkim rola mediacyjna sądu opiekuńczego. Można także wysunąć postulat *de lege ferenda*, aby sąd, w miarę możliwości, proponował rodzicom dwa alternatywne rozwiązania danego sporu pozostawiając ostateczną decyzję rodzicom³⁶⁵.

W piśmiennictwie wskazuje się, że czynność w istotnych sprawach dziecka, dokonana bez porozumienia z drugim rodzicem lub wbrew stanowisku drugiego rodzica, jest wciąż skuteczna względem osób trzecich, nawet jeżeli wiedziały one o braku porozumienia między rodzicami³⁶⁶. Co więcej, na ważność dokonanej czynności prawnej nie ma również wpływu późniejszy sprzeciw czy też odmienne oświadczenie drugiego rodzica³⁶⁷. Wskazuje się jednocześnie, że brak współdziałania rodziców może spowodować interwencję sądu opiekuńczego na podstawie art. 109 KRO, o ile samodzielna decyzja rodzica zagroziła dobru dziecka³⁶⁸.

3.2.2. Rozstrzygnięcia sądu o charakterze kontrolnym (art. 104 § 1 i § 2 KRO)

W art. 104 § 1 KRO ustawodawca wprowadził mechanizmy, które w istotny sposób wpływają na autonomię rodziców przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka. Na podstawie tego przepisu sąd opiekuńczy może nakazać rodzicom, żeby:

- 1) sporządzili inwentarz majątku dziecka i przedstawili go sądowi
oraz

³⁶³ Uchwała składu siedmiu sędziów SN z dnia 14 czerwca 1965 r., III CO 20/65, OSNPG 1966/9/36.

³⁶⁴ J. Słyk, *Rozstrzygnięcie...*, s. 119.

³⁶⁵ Sąd opiekuńczy, rozpatrując nieporozumienia między rodzicami co do istotnych spraw dziecka, powinien postępować „z dużym umiarem i taktem”, posługując się „znajomością psychologii współżycia rodzinnego i wychowania dzieci”; K. Jagielski, *Istota...*, s. 114.

³⁶⁶ K. Jagielski, *Istota...*, s. 129; J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 841; J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 126.

³⁶⁷ B. Walaszek, *Zarys prawa...*, s. 174.

³⁶⁸ J. Słyk, [w:] *Meritum...*, s. 620; T. Sokołowski, [w:] *Kodeks...*, s. 671.

- 2) zawiadamiali sąd o ważniejszych zmianach w stanie tego majątku, w szczególności o nabyciu przez dziecko przedmiotów majątkowych o znacznej wartości.

Warto przypomnieć, że art. 104 § 1 KRO został zmieniony ustawą z dnia 6 listopada 2008 roku o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw i w nowym kształcie obowiązuje od 13 czerwca 2009 roku. Nowelizacja dała sądowi opiekuńczemu możliwość wydania zarządzenia także w przypadku wykonywania (nawet zgodnie) władzy rodzicielskiej przez oboje rodziców, a nie jak było wcześniej, wyłącznie w przypadku wykonywania władzy rodzicielskiej przez jednego rodzica. Tym samym zaostrzyła wcześniejszą regulację.

Z jednej strony wskazuje się, że zastosowanie omawianej regulacji powinno być uzasadnione „istotną, doniosłą z majątkowego lub organizacyjnego względu, zmianą sytuacji rodzinnej”, zwiększeniem (ponadprzeciętnie) wartości majątku, jego złożoną strukturą czy też koniecznością rodziców podejmowania czynności zarządu, z którymi nie są w stanie sobie poradzić³⁶⁹. J. Strzebinczyk jednak słusznie zauważył, że teoretycznie sąd może wydawać zarządzenie w trybie art. 104 § 1 KRO bez żadnych ograniczeń, co świadczy o ograniczonym zaufaniu ustawodawcy do rodziców³⁷⁰. Wobec tego, że omawiana konstrukcja normatywna nie zawiera jakichkolwiek przesłanek zastosowania, sąd może sięgać do niej bez żadnych ograniczeń. Poglądy o stosowaniu tej instytucji w przypadkach „doniosłych”, „istotnych” majątkowo można uznać jedynie za postulaty *de lege ferenda* ich autorów.

Spis inwentarza polega na dokładnym opisie wszystkich aktywów i pasywów dziecka ze wskazaniem ich wartości. Jako cel sporządzenia inwentarza wskazuje się przeciwdziałanie zacieraniu granic pomiędzy majątkiem dziecka a majątkami jego rodzeństwa lub rodziców³⁷¹. Należy jednak podkreślić, biorąc pod uwagę dotychczasowe rozważania, w tym zasady sprawowania zarządu majątkiem dziecka, że „przeciwdziałanie zacieraniu granic” pomiędzy masami majątkowymi członków jednej rodziny w jednym gospodarstwie domowym nie jest wystarczające do wkraczania przez organ państwa w jej sprawy majątkowe.

³⁶⁹ T. Sokołowski, [w:] *Kodeks...*, s. 717.

³⁷⁰ J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 121.

³⁷¹ J. Gajda, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, K. Pietrzykowski (red.), Warszawa 2020, s. 834.

Przez ważniejsze zmiany w stanie majątku dziecka rozumie się znaczące ilościowo lub rodzajowo zmiany polegające zarówno na powiększeniu majątku dziecka, jak i jego uszczupieniu³⁷². Nie ma przy tym znaczenia czy zmiana w stanie majątku nastąpiła wskutek czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu. Zawiadamianie sądu opiekuńczego o ważniejszych zmianach w majątku powinno mieć formę pisemną i zawierać informacje o zmianie w stanie majątku dziecka ze wskazaniem wartości zbytych lub nabytych przedmiotów majątkowych czy też środków pieniężnych.

Nabycie przedmiotów o znacznej wartości może obejmować zarówno sytuację w której małoletni otrzymał te przedmioty od osób trzecich, jak i sytuację w której nabył je od własnych rodziców, sprawujących zarząd jego majątkiem³⁷³. W literaturze pojawił się postulat K. Gromek, aby sformułowanie „znaczna wartość majątku” doprecyzować poprzez procentowe (15-20%) odniesienie do całego majątku dziecka³⁷⁴. Postulat skonkretyzowania tego przepisu jest słuszny. Mogłoby się to przyczynić do zmniejszenia sądowej dyskrecjonalności w tych postępowaniach. Należy uznać jednak, że nie wpłynęłoby to znacząco na zwiększenie samodzielności rodzin i ich prawa do samostanowienia w sprawach majątkowych.

Nie ulega wątpliwości, że orzeczenie sądu wydane na podstawie 104 § 1 KRO ogranicza władzę rodzicielską poprzez poszerzenie kontroli sądu opiekuńczego nad zarządem rodziców³⁷⁵. W piśmiennictwie został wyrażony pogląd, że zasadność tego przepisu jest wątpliwa, ponieważ sąd opiekuńczy ma możliwość wydania zarządzeń o tożsamej treści na podstawie art. 109 KRO³⁷⁶. Należy przychylić się do poglądu o braku zasadności tej konstrukcji. Powodem tego jednak nie jest możliwość zastosowania tożsamych zarządzeń sądu na podstawie innego przepisu prawa. Pomiędzy art. 104 KRO, który może być stosowany przez sąd opiekuńczy niemal w dowolny i nieuregulowany sposób, a art. 109 KRO, którego warunkiem zastosowania jest zagrożenie dobra dziecka jest widoczna różnica³⁷⁷.

Powodu bezzasadności tego przepisu należy poszukiwać w tym, że – wobec możliwości jego zastosowania przez sąd niemal w każdym przypadku sprawowania

³⁷² H. Haak, A. Haak-Trzuskawska, *Pokrewieństwo...*, art. 104.

³⁷³ T. Sokołowski, [w:] *Kodeks...*, s. 717.

³⁷⁴ K. Gromek, *Praxis...*, s. 628.

³⁷⁵ T. Sokołowski, [w:] *Kodeks...*, s. 716.

³⁷⁶ J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 825.

³⁷⁷ Co więcej, w literaturze stwierdzono, że niewykonanie przez rodziców obowiązku wynikającego z zarządzenia wydanego w trybie art. 104 KRO może stanowić samo w sobie zagrożenie dobra dziecka, a w rezultacie spowodować ingerencję sądu opiekuńczego w trybie art. 109 KRO; H. Ciepła, *Zarząd...*, s. 40.

zarządu przez rodziców, w tym przy czynnościach nieprzekraczających zakresu zwykłego zarządu, w sytuacjach w których rodzice zgodnie wykonują zarząd oraz gdy dobro dziecka nie jest zagrożone – w sposób znaczny i niekonstytucyjny ogranicza autonomię przedstawicieli ustawowych dziecka przy wykonywaniu zarządu majątkiem ich dziecka. Bezsprzecznie zatem należy postulować *de lege ferenda* zlikwidowanie regulacji art. 104 § 1 KRO.

W ustawodawstwach europejskich zauważa się mniej rygorystyczne regulacje dotyczące zarządzeń kontrolnych sądu. Dla porównania można przywołać:

- 1) prawo austriackie, w którym przewidziano, że rodzice muszą rozliczyć się przed sądem z majątku małoletniego dziecka, tylko wówczas gdy sąd zarządzi to ze szczególnych powodów (§ 165 ABGB),
- 2) prawo szwajcarskie, na podstawie którego inwentarz majątku dziecka powinien być sporządzony przez rodzica w przypadku śmierci drugiego z rodziców; ponadto, Urząd Ochrony Dziecka może uznać to za uzasadnione ze względu na rodzaj i wielkość majątku dziecka oraz osobiste uwarunkowania rodziców (art. 318 KC szwajc.),
- 3) prawo francuskie, zgodnie z którym przy okazji kontroli dokonywanej przy czynnościach, na które sąd opiekuńczy wydał rodzicom zezwolenie, sędzia może, jeżeli uzna to za istotne dla ochrony interesów małoletniego, ze względu na skład lub wartość majątku, wiek małoletniego lub jego sytuację rodzinną, zdecydować, że czynność lub seria rozporządzeń będzie wymagała jego uprzedniego zezwolenia (art. 387-3 KC franc.); co ciekawe, rodzice mają obowiązek przekazać kopię inwentarza małoletniemu powyżej szesnastego roku życia,
- 4) prawo niemieckie, w którym sąd rodzinny może zażądać od rodzica, który zagraża majątkowym interesom dziecka, zabezpieczenia majątku dziecka będącego w jego zarządzie. Charakter i zakres zabezpieczenia ustala sąd rodzinny według własnego uznania (§ 1667 BGB).

Na mocy art. 104 § 2 KRO, sąd opiekuńczy może w uzasadnionych wypadkach ustalić wartość rozporządzeń dotyczących ruchomości, pieniędzy i papierów wartościowych, których dziecko lub rodzice mogą dokonywać każdego roku bez

zezwolenia sądu opiekuńczego³⁷⁸. Nie trudno zauważyć, że regulacja ta nie obejmuje swoim zakresem wielu innych składników majątkowych dziecka, w tym nieruchomości, spółdzielczych własnościowych praw do lokali, prawa użytkowania wieczystego nieruchomości, wierzytelności pieniężnych czy też ekspektatyw. W piśmiennictwie wskazano, że zarządzenie sądu wydawane na podstawie art. 104 § 2 KRO powinno być, wobec przesłanki „uzasadnionych wypadków” oraz wymaganej od sądu ostrożności, stosowane jedynie wyjątkowo³⁷⁹.

Niniejszy przepis został dodany wyżej powołaną ustawą nowelizującą i również obowiązuje od 13 czerwca 2009 roku. Regulacja ta odnosi się do art. 101 § 3 KRO, nakładającego na rodziców obowiązek uzyskiwania zezwolenia sądu na czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka. Nie ulega wątpliwości, że w sytuacji, w której rodzice zamierzają dokonać rozporządzeń przekraczających ustalony przez sąd opiekuńczy limit, muszą wystąpić do sądu o zezwolenie na takie rozporządzenie. W przypadku dokonania rozporządzenia bez uprzedniego zezwolenia sądu, dokonana czynność prawna jest nieważna³⁸⁰.

Możliwość ustalenia przez sąd rocznej wartości rozporządzeń przez część doktryny uznawana jest za mechanizm zwiększający autonomię rodziców, ułatwiający im obrót przedmiotami majątkowymi dziecka³⁸¹, a przez innych za kolejną formę ograniczenia władzy rodzicielskiej³⁸². Przy założeniu, że ustawodawca – jak już wskazano w poprzednim rozdziale – szczegółowo określił sposób dysponowania przez rodziców czystym dochodem majątku dziecka, nie uniemożliwiając rodzicom dysponowania nim w celach inwestycyjnych, regulacja ta na niewiele się obecnie zdaje.

W rezultacie, jest to tylko kolejny przepis o nieostrych przesłankach zastosowania, który pomija znaczną część składników majątku dziecka. Trudno wyobrazić sobie sytuację, aby dziecko posiadało na tyle dużo ruchomości, pieniędzy lub papierów wartościowych, nie stanowiących jego czystego dochodu, aby rodzice mieli potrzebę wystąpić do sądu opiekuńczego o ustalenie rocznej wartości rozporządzeń dotyczących tych składników, przy założeniu, że samo wydanie takiego zarządzenia trwałoby co najmniej kilka miesięcy. Dlatego też omawiana regulacja w praktyce będzie

³⁷⁸ Możliwe jest także łączne zastosowanie obu zarządzeń z art. 104 KRO, w ten sposób, że sąd ustalając roczny limit rozporządzeń, jednocześnie może zobowiązać rodziców do sporządzenia spisu inwentarza i regularnego zawiadamiania sądu o stanie majątku dziecka; T. Sokołowski, [w:] *Kodeks...*, s. 717-718.

³⁷⁹ J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 121.

³⁸⁰ J. Gajda, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz...*, s. 835.

³⁸¹ J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 121; T. Sokołowski, [w:] *Kodeks...*, s. 717.

³⁸² Stryk, [w:] *Meritum...*, s. 668.

miała niewielkie znaczenie, także ograniczające autonomię rodziców przy wykonywaniu przez nich zarządu majątkiem dziecka.

Warto wysunąć postulat *de lege ferenda*, aby zarządzenie to mogło być wydawane odnośnie do całego majątku dziecka, w tym jego czystego dochodu oraz we wszystkich sytuacjach (z pominięciem przesłanki „uzasadnionych wypadków”), w których rodzice uzasadniliby sądowi, że sprawowany przez nich zarząd będzie przemyślany, zasadny i korzystny ekonomicznie, bez względu na wysokość majątku dziecka. W takiej sytuacji przepis mógłby faktycznie ułatwić rodzicom wykonywanie zarządu majątkiem dziecka i stanowić poszerzenie ich autonomii, a nie tylko być czysto teoretyczną możliwością, z której w praktyce nie są w stanie skorzystać.

3.2.3. Rozstrzygnięcie sądu w przypadku zagrożenia dobra dziecka (art. 109 KRO)

Na tle regulacji dotyczących ingerencji sądu w wykonywanie władzy rodzicielskiej, J. Ignaczewski wyraził pogląd, że „wszędzie tam, gdzie ustawodawca dostrzega przesłanki szczególne rozstrzygnięcia, pomija w przepisie dobro dziecka, a jeżeli w przepisie nie występują przesłanki szczególne, to zastępuje się je ogólną przesłanką dobra dziecka”³⁸³. Taką regulacją, w którą jedyną przesłanką zastosowania jest klauzula dobra dziecka, mającą znaczny wpływ na samodzielność rodziców przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka, jest art. 109 KRO.

Zgodnie z art. 109 § 1 KRO, sąd opiekuńczy jest zobowiązany do podjęcia stosownych działań nadzorczych w postaci wydania odpowiedniego zarządzenia, jeżeli tylko dobro dziecka (w tym jego interes majątkowy) jest zagrożone. Owa ingerencja, według powszechnie dominującego w piśmiennictwie poglądu, prowadzi do ograniczenia władzy rodzicielskiej w zakresie niektórych jej atrybutów³⁸⁴. Wskazuje się, że interwencja sądu jest możliwa już w sytuacji choćby tylko potencjalnego zagrożenia interesów majątkowych dziecka oraz bez względu na to czy zachowanie rodziców jest zawinione³⁸⁵. Nie ma również znaczenia czy przyczyną nieprawidłowego wykonywania

³⁸³ J. Ignaczewski, [w:] *Komentarz do spraw rodzinnych...*, s. 30-31.

³⁸⁴ M.in. Stryk, [w:] *Meritum...*, s. 663-664.

³⁸⁵ Postanowienie SN z dnia 13 września 2000 r., II CKN 1141/00, LEX nr 51969; J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 840; J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 223-224.

zarządu przez rodziców jest ich trudna sytuacja materialna lub życiowa, niewiedza, nieudolność czy brak doświadczenia³⁸⁶.

Może się wydawać, że celem ustawodawcy było, aby ingerencja sądu podejmowana na podstawie tej normy miała charakter wyjątkowy, uzasadniony nadrzędną zasadą dobra dziecka. W piśmiennictwie dominuje pogląd, że zagrożenie majątkowego dobra dziecka określa sytuację, w której nie nastąpiło jeszcze bezprawne naruszenie interesu majątkowego małoletniego dziecka, ale występuje uzasadniona obawa naruszenia tego interesu³⁸⁷. Sąd zatem ma narzędzie do działania „profilaktycznie” poprzez niedopuszczenie do ujemnych następstw nieudolnego sprawowania zarządu majątkiem dziecka³⁸⁸. W praktyce, nie każda interwencja sądu w wykonywaną władzę rodzicielską będzie usprawiedliwiona klauzulą dobra dziecka.

Sąd opiekuńczy ma możliwość wydania dowolnego zarządzenia, o ile jest ono wykonalne i można je wyegzekwować³⁸⁹, którego treść wyznaczona jest poglądami moralnymi co do właściwych wzorów wychowania³⁹⁰. Jednocześnie podkreśla się w doktrynie, że zarządzenia te nie mają charakteru represyjnego w stosunku do rodziców, a jedynie mają na celu ochronę zagrożonego lub już naruszonego dobra dziecka³⁹¹. Zarządzenia sądu opiekuńczego mogą mieć przy tym charakter doraźny lub trwały³⁹².

Zarządzenia doraźne dotyczą jednorazowych rozstrzygnięć sądu opiekuńczego, które nie wpływają długotrwale na władzę rodzicielską rodziców, a dotyczą określonej sytuacji majątkowej dziecka. Jako przykład można wskazać zarządzenie sądu, które nakazuje rodzicom wydatkowanie określonej kwoty z majątku dziecka na konkretną potrzebę (np. na leczenie dziecka lub jego rodzeństwa, na remont mieszkania)³⁹³. Zarządzenia doraźne mają charakter zapobiegawczy³⁹⁴, mający na celu usunięcie uchybień rodziców w zakresie zarządu majątkiem dziecka. Mogą mieć postać zobowiązania do określonego zachowania się, polecenia lub nakazu i podlegają, na mocy art. 109 § 2 pkt 1 *in fine* KRO, kontroli sądu opiekuńczego³⁹⁵.

³⁸⁶ J. Skibińska-Adamowicz, [w:] *Komentarz do spraw rodzinnych*, J. Ignaczewski (red.), Warszawa 2014, s. 296, 359.

³⁸⁷ A. Józefowicz, *Nadzór sądu opiekuńczego o charakterze interwencyjnym*, Nowe Prawo 1/1969, s. 104

³⁸⁸ J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 881.

³⁸⁹ J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 225.

³⁹⁰ Z. Ziemiński, *Unormowania...*, s. 19.

³⁹¹ Postanowienie SN z dnia 27 października 1997 r., III CKN 321/97, LEX nr 236525.

³⁹² Uchwała SN z dnia 2 października 1991 r., III CZP 92/91, OSNC 1992/4/58; J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 227.

³⁹³ J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 892.

³⁹⁴ J. Skibińska-Adamowicz, [w:] *Komentarz do spraw rodzinnych...*, s. 318.

³⁹⁵ Tamże, s. 331.

Zarządzenia trwale oznaczają z kolei długofalowe czynności nadzorcze sądu opiekuńczego nad sytuacją majątkową dziecka, aż do ich uchylenia przez sąd opiekuńczy. Zarządzenia te zaliczane są do czynności sądu o charakterze ogólnym, czyli dotyczącym ogólnej ochrony dobra majątkowego osób małoletnich oraz interwencyjnym (możliwość interweniowania przez sąd z urzędu w życie rodziny) o charakterze zabezpieczającym (zachodzi potrzeba sprawowania przez sąd opiekuńczy dłuższego nadzoru nad rodzicami)³⁹⁶. Zalicza się do nich między innymi:

- 1) określenie, jakie czynności nie mogą być przez rodziców dokonywane bez zezwolenia sądu (art. 109 § 2 pkt 2 zd. 1 KRO),
- 2) poddanie rodziców ograniczeniom jakim podlega opiekun (art. 109 § 2 pkt 2 zd. 2 KRO),
- 3) powierzenie zarządu majątkiem dziecka ustanowionemu w tym celu kuratorowi (art. 109 § 3 KRO),
- 4) ograniczenie rodziców w wykonywaniu przez nich przedstawicielstwa ustawowego przy zarządzie majątkiem dziecka³⁹⁷.

Nie ulega wątpliwości, że określenie rodzaju czynności zarządu majątkiem dziecka, których rodzice nie mogą dokonywać bez zezwolenia sądu dotyczy przede wszystkim czynności zwykłego zarządu majątkiem dziecka. Do dokonania czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu, na mocy art. 101 § 3 KRO, rodzice potrzebują zawsze zezwolenia sądu opiekuńczego. Zarządzenie takie zatem mogłoby dotyczyć np. konieczności uzyskiwania przez rodziców zezwolenia sądu na wydatkowanie przez rodziców nawet drobnych kwot z majątku dziecka, jak również nabywania wolnych od obciążeń i praw osób trzecich nieruchomości.

Kolejnym zarządzeniem ograniczającym przedstawicielstwo ustawowe rodziców przy wykonywaniu zarządu jest poddanie rodziców ograniczeniom jakim podlega opiekun³⁹⁸. Na rodziców mogą być nałożone zarówno wszystkie ograniczenia, jakim podlega opiekun, tylko niektóre lub nawet jedno z nich. Zastosowanie tych ograniczeń stanie się uzasadnione, gdy rodzice nieumiejętnie wykonują zarząd, z pokrzywdzeniem interesów majątkowych dziecka³⁹⁹.

³⁹⁶ A. Józefowicz, *Nadzór...*, s. 106.

³⁹⁷ Taką możliwość przewidują m.in.: K. Jagielski, *Istota...*, s. 152; J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 887; J. Gajda, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz...*, s. 855.

³⁹⁸ W przypadku poddania rodziców ograniczeniom jakim podlega opiekun wyłączona jest – jako bezprzedmiotowa – regulacja art. 97 § 2 KRO; zob. J. Słyk, *Rozstrzyganie...*, s. 85-86.

³⁹⁹ J. Skibińska-Adamowicz, [w:] *Komentarz do spraw rodzinnych...*, s. 346.

Zarządzenie to może polegać przede wszystkim na:

- 1) konieczności uzyskiwania przez rodziców zezwolenia sądu opiekuńczego we wszystkich ważniejszych sprawach⁴⁰⁰ (a nie tylko przekraczających zwykły zarząd) dotyczących majątku dziecka (art. 156 KRO),
- 2) ograniczeniu reprezentacji dziecka także przy czynnościach prawnych z dalszymi krewnymi rodziców (zstępnymi, wstępnymi lub rodzeństwem), a nie tylko przy czynnościach prawnych między dziećmi albo między dzieckiem a jednym z rodziców lub jego małżonkiem (art. 159 § 1 KRO),
- 3) obowiązku sporządzenia przez rodziców inwentarza majątku dziecka i przedstawienia go sądowi opiekuńczemu, także w przypadku późniejszego nabycia majątku przez dziecko (art. 160 KRO),
- 4) obowiązku złożenia przez rodziców do depozytu sądowego kosztowności, papierów wartościowych i innych dokumentów dziecka oraz złożenia gotówki w instytucji bankowej, przy założeniu, że każdorazowe ich odebranie przez rodziców będzie wymagało zezwolenia sądu opiekuńczego (art. 161 KRO),
- 5) obowiązku podlegania stałej kontroli sądu opiekuńczego, polegającej na składaniu wyjaśnień we wszelkich sprawach dotyczących zarządu majątkiem dziecka oraz przedstawiania dokumentów związanych z jego sprawowaniem (art. 165 KRO),
- 6) obowiązku składania sądowi opiekuńczemu, w terminach przez niego oznaczonych, lecz nie rzadziej niż co roku, sprawozdań dotyczących majątku dziecka oraz rachunków z zarządu (art. 166 § 1 KRO).

Ponadto, na podstawie art. 109 § 3 KRO, sąd opiekuńczy może powierzyć zarząd majątkiem małoletniemu ustanowionemu w tym celu kuratorowi, zarówno odnośnie do części majątku (a nawet jego jednego składnika), jak i jego całości. Wówczas, w stosunku do przedmiotów objętych postanowieniem sądu, zostaje wyłączone przedstawicielstwo ustawowe rodziców. Trafnie wskazuje się, że odebranie rodzicom zarządu majątkiem dziecka i powierzenie go kuratorowi jest – z zarządzeń zmierzających do ochrony majątku dziecka – zarządzeniem najdalej idącym, które

⁴⁰⁰ Słusznie wskazuje się, że nie ma możliwości rozróżnienia pojęć „istotnych spraw” z art. 97 § 2 KRO od „ważniejszych spraw” z art. 156 KRO. Oba pojęcia oznaczają czynność, która wykracza poza codzienną, bieżącą egzystencję dziecka; zob. J. Stryk, *Rozstrzyganie...*, s. 85-86; J. Ignaczewski, [w:] *Komentarz do spraw rodzinnych...*, s. 88.

w istocie jest pozbawieniem rodziców jednego z atrybutów ich władzy rodzicielskiej⁴⁰¹. Dalej zmierzające ograniczenie byłoby bowiem równoznaczne z odebraniem rodzicom władzy rodzicielskiej.

Konieczność ustanowienia kuratora do zarządu majątkiem dziecka będzie najczęściej dotyczyła sytuacji, w której rodzice nie wykonują zarządu majątkiem dziecka zgodnie z jego interesem majątkowym oraz z należytą starannością (zasadami prawidłowej gospodarki). Należy podkreślić, że pozbawienie rodziców zarządu majątkiem dziecka powinno mieć charakter zupełnie wyjątkowy. Sąd opiekuńczy, w postanowieniu o ustanowieniu kuratora, określa zakres jego zarządu, stosując *per analogiam* odpowiednie regulacje dotyczące kurateli i opieki (art. 178 § 2 KRO).

Sąd opiekuńczy, wydając zarządzenie⁴⁰², może je skierować zarówno do jednego rodzica, jak i do obojga rodziców. W przypadku wydania zarządzenia wyłącznie w stosunku do jednego rodzica, drugi rodzic cały czas ma pozostawioną pełnię swoich praw wobec sprawowanego zarządu. Sąd opiekuńczy, sprawując następczo kontrolę nad wykonywaniem przez rodziców danych zarządzeń, weryfikuje swoje stanowisko odnośnie do dalszej ingerencji w wykonywanie zarządu majątkiem dziecka⁴⁰³. Należy podkreślić, że czynność prawna dokonana przez rodziców w zakresie zarządu majątkiem dziecka niezgodnie z zarządzeniem sądu jest, na podstawie art. 58 § 1 KC, nieważna i nie może być konwalidowana⁴⁰⁴.

Należy w pełni zaaprobować pogląd J. Ignaczewskiego, zgodnie z którym art. 109 KRO, stanowiący podstawę ograniczenia władzy rodzicielskiej, pomija zasady ingerencji sądu opiekuńczego we władzę rodzicielską, przez co ogranicza konstytucyjne prawa i wolności rodziców⁴⁰⁵. Z tego względu nie wiadomo też, w jaki sposób i wedle jakich kryteriów dokonać oceny czy majątkowy interes dziecka został zagrożony. Czy sąd opiekuńczy każdorazowo powinien powoływać – jako biegłych – analityków finansowych lub rzeczoznawców majątkowych? Należy przyjąć, że takie było założenie ustawodawcy, jednak niesamowicie utrudniłoby to wszystkie postępowania sądowe

⁴⁰¹ A. Stelmachowski, *Nadzór...*, s. 42; K. Jagielski, *Istota...*, s. 151.

⁴⁰² Warto zasygnalizować, że zgodnie z powszechnie dominującym poglądem, zarządzenia wydawane na podstawie art. 109 KRO oraz ich zmiana, jako ograniczające władzę rodzicielską, mogą być wydane tylko po przeprowadzeniu rozprawy; m.in. Postanowienie SN z dnia 15 października 1970 r., III CRN 275/70, OSNC 1971/6/108.

⁴⁰³ K. Gromek, *Praxis...*, s. 633.

⁴⁰⁴ Postanowienie SN z dnia 19 września 1967 r., III CR 177/67, OSNC 1968/6/104; J. Słyk, [w:] *Meritum...*, s. 643.

⁴⁰⁵ J. Ignaczewski, [w:] *Komentarz do spraw rodzinnych...*, s. 33.

w tych sprawach, które – mając na celu ochronę interesów majątkowych dziecka – powinny być przeprowadzane bardzo sprawnie.

Niemożliwe wydaje się również jednoznaczne określenie zagrożenia dobra dziecka w sytuacjach majątkowych. Nie zawsze daną czynność prawną z zakresu zarządu majątkiem dziecka można oceniać wyłącznie w kategoriach „korzystna” bądź „niekorzystna” czy też „zagrożająca dobru dziecka” bądź mu „nie zagrożająca”. Nabycie nieruchomości, która na pierwszy rzut oka może być niekorzystnym rozwiązaniem finansowym dla dziecka, bo jest obciążona ograniczonym prawem rzeczowym (służebnością przesyłu na rzecz dostawcy mediów do nieruchomości) oraz wymaga znacznych nakładów finansowych (stara przedwojenna willa wymagająca dużego remontu pod nadzorem konserwatora zabytków), może przynieść dziecku w niedalekiej przyszłości dochody zapewniające znakomitą sytuację finansową na długie lata (np. po jej wynajęciu czy też wykorzystaniu na hotel, pensjonat, restaurację).

Nie ulega wątpliwości, że zarządzenia sądu wydane w trybie art. 109 KRO uszczuplają autonomię rodzicielską rodziców. Im większym rygorom poddani są w rozstrzygnięciu sądu rodzice, tym bardziej ograniczona jest ich autonomia. Regulacja prawna dająca możliwość wkroczenia w życie rodziny w przypadku zagrożenia interesów majątkowych dziecka jest potrzebna. Należy jednak postulować *de lege ferenda* określenie bardziej precyzyjnych przesłanek zastosowania tego przepisu.

Ponadto, zasadą stosowania zarządzeń ograniczających prawo wykonywania zarządu przez rodziców powinno być sięganie przez sąd w pierwszej kolejności do zarządzeń doraźnych, które – będąc zarządzeniami jednorazowymi – są z zasady mniej dotkliwe dla rodziców, a także spełniają swoją funkcję wychowawczą wobec rodziców. Dopiero w sytuacji, w której zarządzenia doraźne nie są w stanie zabezpieczyć majątkowego interesu dziecka, sąd powinien sięgać do zarządzeń o charakterze trwałym.

Podobne regulacje ochronne występują także w innych ustawodawstwach europejskich, choć widoczna jest większa precyzja formułowanych norm prawnych, a także zasada, że sąd opiekuńczy podejmuje działania na wniosek, a dopiero w sytuacjach najbardziej zagrożających interesom majątkowym dziecka z urzędu.

Prawo szwajcarskie w art. 324 KC szwajc. zakłada, że w przypadku braku wystarczającej gwarancji, że majątek dziecka będzie należycie zarządzany, podejmuje się niezbędne środki w celu jego ochrony, w tym w szczególności wydaje się instrukcje dotyczące zarządu majątkiem dziecka, a jeżeli okresowe rozliczanie i sprawozdawczość okażą się niewystarczające, rodzice mają obowiązek zdeponować majątek dziecka lub

wnieść zabezpieczenie. Dopiero w przypadkach skrajnych, gdy nie ma innego sposobu na uniknięcie zagrożenia interesów majątkowych dziecka bądź gdy dochód z majątku dziecka nie jest wykorzystywany zgodnie z przeznaczeniem, może zostać wyznaczony kurator do zarządzania majątkiem dziecka (art. 325 KC szwajc.).

W prawie francuskim, w przypadku braku staranności rodziców przy wykonywaniu zarządu majątkiem małoletniego dziecka, wniosek o powołanie kuratora mogą złożyć sam małoletni oraz prokurator (art. 383 KC franc.). W prawie hiszpańskim, jeżeli zarząd rodziców zagraża majątkowi dziecka, wniosek może złożyć zarówno dziecko, prokurator, jak i członek rodziny małoletniego. Wówczas sąd podejmuje środki, które uzna za niezbędne dla zabezpieczenia majątku dziecka (art. 167 KC hiszp.).

Prawo niemieckie w § 1666 BGB stanowi, że jeżeli interesy majątkowe dziecka są zagrożone, a rodzice nie chcą lub nie są w stanie zapobiec temu niebezpieczeństwu, sąd rodzinny musi podjąć niezbędne środki w celu jego ochrony. Domniemuje się ponadto, że majątek dziecka jest zagrożony, jeżeli rodzice sprawujący zarząd naruszają obowiązek alimentacyjny wobec dziecka lub obowiązki związane z pieczęcią nad majątkiem dziecka lub nie wykonują poleceń sądu dotyczących zarządu majątkiem dziecka. Sąd rodzinny może również nakazać zainwestowanie pieniędzy dziecka w określony sposób (§ 1667 BGB).

Ustawodawca włoski określił, że w przypadku złego zarządzania majątkiem małoletniego sąd może określić warunki, wedle których rodzice muszą zarządzać majątkiem dziecka (art. 334 KC wł.). Sąd może usunąć zarówno oboje rodziców, jak i jedno z nich z wykonywania zarządu i pozbawić ich w całości lub w części prawa użytkownika tym majątkiem. W przypadku pozbawienia obojga rodziców prawa użytkownika majątku, administrację majątkiem sąd powierza kuratorowi. Sąd – co do zasady – podejmuje czynności na wniosek drugiego rodzica, krewnych dziecka lub prokuratora, a w przypadku uchylecia wcześniejszych zarządzeń, również rodzica, którego dotyczą. W przypadku „pilnej potrzeby”, sąd może podjąć środki tymczasowe w interesie dziecka także z urzędu (art. 336 KC wł.).

3.3. Odpowiedzialność rodziców za zarząd majątkiem dziecka

3.3.1. Sankcje wadliwej reprezentacji dziecka przez rodziców

Wadliwość dokonanych przez rodziców czynności prawnych z zakresu zarządu majątkiem dziecka może przede wszystkim polegać na tym, że rodzice dokonują ich bez

umocowania (np. nie przysługuje im władza rodzicielska albo władza rodzicielska w zakresie zarządu majątkiem dziecka została ograniczona) bądź z przekroczeniem jego zakresu (np. dokonają czynności zarządu dotyczącej przedmiotu spod tego zarządu wyłączonego)⁴⁰⁶.

Analizując skutki wadliwie dokonanych czynności zarządu majątkiem dziecka, istotne znaczenie ma rodzaj tych czynności, które powszechnie dzieli się na trzy kategorie⁴⁰⁷:

- 1) czynności faktyczne⁴⁰⁸ (np. przechowywanie i utrzymywanie przedmiotów majątkowych w dziecka w należyтым stanie, rozliczanie należności i podatków związanych z nieruchomościami dziecka),
- 2) czynności prawne z zakresu prawa materialnego (np. zbycie, nabycie, obciążenie nieruchomości lub innych praw majątkowych, zaciąganie zobowiązań, zrzeczenie się praw),
- 3) czynności polegające na reprezentowaniu dziecka w sprawach dotyczących jego majątku przed sądami i innymi organami (nazywane także w pewnym uproszczeniu „czynnościami procesowymi”).

Dokonanie przez rodziców w sposób wadliwy czynności faktycznej może rodzic odpowiedzialność odszkodowawczą rodziców wobec dziecka. Natomiast we wszystkich sytuacjach w których rodzice wadliwie dokonują czynności prawnej z zakresu zarządu majątkiem dziecka, dokonana przez nich czynność, zgodnie z powszechnie dominującym poglądem, na mocy art. 58 § 1 KC, jest bezwzględnie nieważna i nie podlega konwalidacji⁴⁰⁹.

W literaturze pojawiło się odosobnione, lecz bardzo słuszne stanowisko K. Jagielskiego, aby do czynności prawnych dokonanych przez przedstawicieli ustawowych bez umocowania lub z przekroczeniem jego zakresu zastosować koncepcję czynności prawnej niezupełnej (*negotium claudicans*)⁴¹⁰. Autor tego stanowiska bardzo

⁴⁰⁶ Czynności rzekomego (pozornego) przedstawiciela nie wywołują skutków prawnych zarówno w sferze prawnej małoletniego dziecka (jako dokonane bez lub z przekroczeniem umocowania), jak i w sferze prawnej samego rzekomego przedstawiciela, którego zamiarem nie było dokonanie czynności prawnej we własnym imieniu; M. Pazdan, [w:] *System...*, s. 624.

⁴⁰⁷ M.in. wyrok SN z dnia 15 października 2002 r., II CKN 1479/00, OSNC 2004/1/8; H. Ciepla, *Zarząd...*, s. 35; J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 105.

⁴⁰⁸ Można spotkać się także z trudnym do zaakceptowania odosobnionym poglądem odmiennym, zgodnie z którym czynności faktyczne „nie stanowią zarządu majątkiem dziecka, a jedynie sprawowanie pieczy nad majątkiem dziecka”; zob. Sz. Romanow, *Zarząd...*, s. 144.

⁴⁰⁹ Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej SN z dnia 24 czerwca 1961 r., I CO 16/61, OSNC 1963/9/187; J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 840.

⁴¹⁰ K. Jagielski, *Istota...*, s. 131-132.

celnie uzasadnia swój pogląd, że w niczym nie zobowiązywało by to dziecka, w którego interesie – co do zasady – jest usanowanie danej czynności prawnej. Możliwość potwierdzenia czynności powinien mieć w takim wypadku zarówno prawidłowo umocowany do działania przedstawiciel ustawowy dziecka (np. drugi rodzic mający pełną władzę rodzicielską nad dzieckiem), jak i samo dziecko po osiągnięciu pełnoletności⁴¹¹. Przeciwnicy takiego stanowiska dość enigmatycznie wskazują, że „wzgląd na interes dziecka” uniemożliwia zastosowanie w takich przypadkach konstrukcji czynności prawnej niezupełnej⁴¹².

W piśmiennictwie występuje spór dotyczący skutków czynności prawnych dokonanych przez rodziców w imieniu i na rzecz dziecka świadomie na jego szkodę. Według pierwszego stanowiska, takie czynności prawne rodziców nie mieszczą się w granicach ich umocowania. Wobec tego, że są sprzeczne z istotą przedstawicielstwa ustawowego i naruszają dobro dziecka (a zatem są niezgodne z prawem i zasadami współżycia społecznego), są także bezwzględnie nieważne na podstawie art. 58 § 1 i § 2 KC⁴¹³.

Według drugiego stanowiska, obowiązujące przepisy nie uzasadniają stosowania kryterium dobra dziecka przy ocenie dokonywanych w imieniu dziecka czynności prawnych, tym bardziej, że wyznaczenie czynności jednoznacznie szkodliwych dla dziecka jest niemożliwe⁴¹⁴. Oceniając ważność czynności prawnych dokonanych przez rodziców świadomie na szkodę dziecka, należy przychylić się do stanowiska pierwszego. Czynność rodzica dokonana świadomie na szkodę dziecka jest sprzeczna z generalną klauzulą dobra dziecka, mieszczącą się w kręgu zasad współżycia społecznego, a zatem jest bezwzględnie nieważna.

Dokonanie czynności prawnej przez przedstawiciela ustawowego będącego w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli (art. 82 KC) oraz pozorność oświadczenia woli przedstawiciela ustawowego (art. 83 KC) powodują bezwzględną nieważność czynności prawnej. Z kolei skutkiem dokonania przez przedstawiciela ustawowego czynności prawnej pod wpływem błędu (art. 84 KC),

⁴¹¹ Sankcję bezskuteczności zawieszanej przy czynności zarządu majątkiem dziecka dokonanej przez jednego rodzica bez wymaganej zgody drugiego rodzica przewiduje m.in. § 177 BGB.

⁴¹² M.in. J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 840.

⁴¹³ Zwolennicy tego stanowiska wskazują jednocześnie, że sankcja nieważności nie znajdzie zastosowania, jeżeli świadomość działania na szkodę dziecka wystąpiła wyłącznie po stronie rodziców, a nie także po stronie drugiej strony czynności; K. Jagielski, *Istota...*, s. 130-131; J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 841.

⁴¹⁴ J. Słyk, [w:] *Meritum...*, s. 646.

podstępu (art. 86 KC) oraz bezprawnej groźby (art. 87 KC) jest wzruszalność czynności prawnej⁴¹⁵.

Wobec tego, że przy ocenie treści oraz prawidłowości dokonanej czynności prawnej, należy wziąć pod uwagę oświadczenie woli przedstawiciela ustawowego, wedle tych samych zasad należy oceniać oświadczenie woli złożone przez przedstawiciela w stanach zbliżonych do wad oświadczenia woli, takich jak oświadczenie złożone nie na serio, zastrzeżenie potajemne czy też dyspens ukryty⁴¹⁶. Uchylenie się od skutków prawnych złożonego oświadczenia woli w imieniu reprezentowanego dziecka może zostać dokonane nie tylko przez rodzica, który dokonał wadliwą czynność prawną, lecz także przez drugiego przedstawiciela ustawowego dziecka⁴¹⁷.

Na marginesie można dodać, że wadliwa reprezentacja dziecka przez rodziców przy czynnościach procesowych powoduje brak w zakresie zdolności procesowej (art. 70 – 71 KPC), a w konsekwencji – zgodnie z art. 379 pkt 2 KPC – może prowadzić do nieważności postępowania. Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 17 lutego 2015 roku trafnie uznał, że sam fakt nienależytej obrony interesów małoletniego dziecka w postępowaniu przez prawidłowo umocowanego przedstawiciela ustawowego nie stanowi podstawy do wznowienia postępowania⁴¹⁸. Bezdyskusyjnie bowiem „nienależyta obrona interesów” dziecka przez przedstawiciela ustawowego nie jest równoznaczna z przesłanką „nienależytego reprezentowania” osoby nie mającej zdolności sądowej lub procesowej, która, na mocy art. 401 pkt 2 KPC, stanowi jedną z podstaw do wznowienia postępowania.

3.3.2. Odpowiedzialność rodziców względem dziecka

Na podstawie art. 105 KRO, po ustaniu zarządu rodzice są zobowiązani oddać dziecku lub jego przedstawicielowi ustawowemu zarządzany przez nich majątek dziecka. Ponadto, na żądanie zgłoszone przed upływem roku od ustania zarządu⁴¹⁹, rodzice

⁴¹⁵ W literaturze wyrażono zbyt daleko idący pogląd, niezgodny z teorią reprezentacji, według którego, jeżeli dziecko wykazywałoby „dostateczną zdolność rozumienia znaczenia swojego postępowania i zajęcia rodzącej skutki prawne postawy” należy rozważyć „ewentualność uwzględnienia okoliczności subiektywnych także po jego stronie”; M. Pazdan, [w:] *System...*, s. 594.

⁴¹⁶ B. Lewaszkiewicz-Petrykowska, *Problem...*, s. 18-19.

⁴¹⁷ Tamże, s. 22; J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 834.

⁴¹⁸ I UZ 29/14, Legalis.

⁴¹⁹ Trafnie wskazuje się, że roczny termin na zgłoszenie żądania rachunku z zarządu nie może być przedłużony; wyrok SA w Krakowie z dnia 4 lutego 2015 r., I ACa 1455/14, LEX 1711438.

obowiązani są złożyć rachunek z zarządu. Żądanie to nie może jednak dotyczyć dochodów z majątku dziecka pobranych w czasie wykonywania władzy rodzicielskiej.

Rachunek z zarządu to szczegółowy inwentarz majątku dziecka, obejmujący wszystkie przedmioty majątkowe dziecka ze wskazaniem ich wartości przez cały okres trwania zarządu, a także wykazaniem istotnych zmian wielkości tego majątku (zarówno jego wzrostu, jak i zmniejszenia)⁴²⁰. W sytuacji w której ustaje zarząd jednego rodzica (np. wskutek pozbawienia władzy rodzicielskiej), ma on obowiązek wydać majątek dziecka drugiemu rodzicowi, który nadal jako przedstawiciel ustawowy ma prawo i obowiązek wykonywać zarząd tym majątkiem⁴²¹.

Wskazuje się, że regulacja ta jest jedyną dotyczącą sposobu rozliczenia z zarządu pomiędzy rodzicami a dzieckiem oraz dotyczącą odpowiedzialności rodziców za nieprawidłowe wykonywanie zarządu⁴²². W piśmiennictwie słusznie zakwestionowano celowość wprowadzenia tej regulacji. Trudno nie zgodzić się z wyrażonym przez B. Dobrzańskiego poglądem, że obowiązek oddania dziecku lub jego przedstawicielowi ustawowemu majątku po ustaniu zarządu jest „oczywisty”, a obowiązek złożenia rachunku z zarządu nie obejmującego dochodów z majątku dziecka „nie ma większej wartości praktycznej”⁴²³.

W przypadku dokonania przez rodziców czynności niezgodnej z interesem majątkowym dziecka, ponoszą oni odpowiedzialność odszkodowawczą względem dziecka⁴²⁴. Mogą to być przypadki zarówno szkód majątkowych wyrządzonych dziecku wskutek nienależytego zarządzania jego majątkiem lub szkody wyrządzonej wskutek nieprawidłowej reprezentacji dziecka przy czynnościach zarządu⁴²⁵.

Rodzice odpowiadają wobec dziecka za szkodę powstałą wskutek niewykonania lub nienależytego wykonywania zarządu przede wszystkim na podstawie reżimu odpowiedzialności kontraktowej, zgodnie z art. 471 KC. Odpowiedzialność odszkodowawcza rodziców jest bowiem rezultatem prawnorodzinne go stosunku łączącego ich z dzieckiem, ukształtowanego przepisami o władzy rodzicielskiej⁴²⁶. Należy podkreślić, że rodzic poniesie odpowiedzialność dopiero wtedy, gdy zostanie udowodnione, że szkoda, którą poniosło dziecko pozostaje w adekwatnym związku

⁴²⁰ T. Sokołowski, [w:] *Kodeks...*, s. 718-719.

⁴²¹ B. Walaszek, *Zarys prawa...*, s. 177-178.

⁴²² T. Sokołowski, [w:] *Kodeks...*, s. 718.

⁴²³ B. Dobrzański, *Władza rodzicielska...*, s. 32.

⁴²⁴ W. Szydło, *Przedstawicielstwo...*, s. 97.

⁴²⁵ S. Szer, *Prawo rodzinne...*, s. 208.

⁴²⁶ J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 166.

przyczynowym z niewykonaniem lub nienależytym wykonaniem przez rodzica czynności zarządu⁴²⁷. Na podstawie art. 101 § 1 KRO, przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka, rodzice odpowiadają za niezachowanie należytej staranności, a więc na zasadzie winy⁴²⁸.

Ciężar dowodu przesłanek zastosowania odpowiedzialności *ex contractu* (wykazanie niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania, szkody oraz związku przyczynowego) spoczywa na poszkodowanym dziecku. Nie jest jednak konieczne wykazanie, że niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania było konsekwencją zawinionych zachowań rodzica. Ustawa przyjmuje domniemanie zawinienia i obciąża dłużnika (rodzica) dowodem przeciwności. Aby uwolnić się od obowiązku naprawienia szkody rodzic jest obowiązany udowodnić, że do niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania doszło w wyniku okoliczności, za które nie ponosi on odpowiedzialności⁴²⁹.

Na mocy art. 361 § 1 KC rodzic ponosi odpowiedzialność tylko za normalne następstwa swojego działania lub zaniechania. Zgodnie z art. 361 § 2 KC naprawienie szkody przez rodzica obejmuje straty, które poniosło dziecko (*damnum emergens*) oraz korzyści, które mogłoby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono (*lucrum cessans*). Ustalając rozmiar szkody należy wziąć pod uwagę wszelkie następstwa zdarzenia szkodzącego dla majątku poszkodowanego dziecka, o ile pozostają w normalnym związku przyczynowym z tym zdarzeniem. Dla istnienia normalnego związku przyczynowego wystarcza z kolei ustalenie, że w świetle ocen zobiektywizowanych następstwa szkody są typowe, zwyczajne i możliwe do przewidzenia⁴³⁰.

W pewnych skrajnych okolicznościach, w których rodzice wyrządzają w majątku dziecka szkodę w następstwie czynu niedozwolonego, odpowiedzialność rodziców będzie oparta na podstawie art. 415 KC⁴³¹. Wskazuje się, że odpowiedzialność ta może znaleźć zastosowanie w przypadkach nadużycia władzy rodzicielskiej, o ile zachodzi związek przyczynowy pomiędzy winą rodziców a szkodą w majątku dziecka (np. przywłaszczenie przez rodziców składnika majątku dziecka, celowe zniszczenie składnika majątku dziecka)⁴³².

⁴²⁷ Wyrok SN z dnia 26 listopada 2004 r., I CK 281/04, LEX nr 146366.

⁴²⁸ W. Popiołek, [w:] *Kodeks cywilny, Tom II. Komentarz do artykułów 450-1088*, K. Pietrzykowski (red.), Warszawa 2009, s. 38.

⁴²⁹ Wyrok SN z dnia 22 lutego 2019 r., IV CSK 574/17, LEX nr 2623929.

⁴³⁰ Wyrok SN z dnia 27 sierpnia 2021 r., I CSKP 161/21, LEX nr 3253403.

⁴³¹ T. Smoczyński, *Prawo rodzinne...*, s. 315.

⁴³² J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 846-847.

Do odpowiedzialności *ex delicto* wystarcza najmniejszy stopień winy rodzica, będącego sprawcą szkody w majątku dziecka⁴³³. Na mocy art. 6 KC, ciężar dowodu przesłanek zastosowania odpowiedzialności deliktowej spoczywa na poszkodowanym dziecku. Bezprawność czynu rodziców oznacza jego sprzeczność z obowiązującym porządkiem prawnym⁴³⁴. Niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania może być tym samym uznane za bezprawne na mocy art. 415 KC, o ile jednocześnie z naruszeniem obowiązków wynikających ze stosunku prawnorodzinnego między rodzicami wykonującymi zarząd majątkiem dziecka a dzieckiem, nastąpi naruszenie powszechnie obowiązujących zakazów lub nakazów, norm prawnych oraz zasad współżycia społecznego. Wówczas, zgodnie z art. 443 KC, wystąpi zbieg roszczeń *ex delicto* i *ex contractu*, a poszkodowane dziecko ma możliwość wyboru roszczenia odszkodowawczego⁴³⁵.

Jak widać, ustawodawca nie zdecydował się na przepis szczególnie określający odpowiedzialność odszkodowawczą rodziców za wykonywanie zarządu majątkiem dziecka. Standardem w innych europejskich systemach prawnych jest jednak normatywne określenie takiej odpowiedzialności, i to nie tylko ponoszonej przez rodziców, lecz także przez organy władz państwowych. Tytułem przykładu można wskazać prawo francuskie. Na podstawie art. 386 KC franc. rodzice odpowiadają za szkody w majątku dziecka powstałe z ich winy. Jeżeli zarząd majątkiem dziecka jest wykonywany przez oboje rodziców, ponoszą oni odpowiedzialność solidarnie. Co więcej, państwo francuskie odpowiada za szkody, które zostały wyrządzone przez sędziego opiekuńczego podczas wykonywania zadań z zakresu administracji sądowej. Roszczenie przedawnia się najpóźniej z upływem 5 lat od osiągnięcia przez dziecko pełnoletności⁴³⁶.

Nie ulega wątpliwości, że małoletni może dochodzić swoich praw i korzystać z ochrony także na podstawie wszelkich innych instrumentów prawa cywilnego⁴³⁷, takich jak żądanie ustalenia istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa (art. 189 KPC), roszczenia windykacyjnego (art. 222 § 1 KC), roszczenia negatoryjnego

⁴³³ Wyrok SN z dnia 10 października 1975 r., I CR 656/75, LEX nr 7759.

⁴³⁴ Z. Banaszczyk, [w:] *Kodeks cywilny, Tom I. Komentarz do artykułów 1-449¹¹*, K. Pietrzykowski (red.), Warszawa 2008, s. 1216.

⁴³⁵ J. Gajda, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz...*, s. 791; M. Safjan, [w:] *Kodeks...*, s. 1419.

⁴³⁶ Odpowiedzialność rodziców za poniesioną szkodę w majątku dziecka, wskutek utraty lub pogorszenia składnika majątku w wyniku oszustwa lub rażącego niedbalstwa rodziców, przewiduje art. 168 KC hiszp. Prawo szwedzkie stanowi, że rodzice wykonujący zarząd majątkiem dziecka są solidarnie zobowiązani do naprawienia szkody, którą wyrządzili umyślnie lub w wyniku zaniedbania (rozd. § 14 KR szw.). Solidarną odpowiedzialność za szkody rodziców wyrządzone w majątku dziecka przewiduje także prawo czeskie (§ 896 ust. 3 KC cz.) oraz prawo niemieckie (§ 1664 BGB).

⁴³⁷ A. Cisek, J. Mazurkiewicz, J. Strzebinczyk, *O zmiany...*, s. 82.

(art. 222 § 2 KC) czy też regulacji dotyczących bezpodstawnego wzbogacenia (art. 405-414 KC). Ze względu na zakres niniejszej rozprawy zagadnienia te, wymagające obszernych rozważań, nie będą szerzej analizowane. Należy tylko pamiętać, że bieg terminu dochodzenia przez dziecko jakichkolwiek roszczeń przeciwko rodzicom, ulega zawieszeniu przez czas trwania władzy rodzicielskiej (art. 121 pkt 1 KC).

3.3.3. Odpowiedzialność rodziców względem osób trzecich

W przypadku szkody wyrządzonej osobie trzeciej wskutek niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania, podczas wykonywania zarządu majątkiem dziecka, odpowiedzialność ponoszą zarówno dziecko, jak i rodzice⁴³⁸. Dziecko, będące stroną stosunku zobowiązaniowego, ponosi odpowiedzialność kontraktową na podstawie art. 471 KC⁴³⁹. Z kolei rodzice, jako przedstawiciele ustawowi dziecka – dłużnika, nie wykonując w sposób zawiniony świadczeń wynikających z łączącego je zobowiązania, odpowiadają na zasadzie odpowiedzialności deliktowej, zgodnie z art. 415 KC.

W przypadku dokonania przez rodziców czynności prawnej bez umocowania lub z przekroczeniem jego zakresu nie ma regulacji chroniącej dobrą wiarę osoby trzeciej⁴⁴⁰. W piśmiennictwie uznaje się, że w przypadku wyrządzenia drugiej stronie umowy szkody wskutek działania przez rodziców bez umocowania lub z przekroczeniem jego zakresu, do oceny ich odpowiedzialności dopuszczalne jest stosowanie w drodze analogii regulacji art. 103 § 3 KC⁴⁴¹. Oznacza to, że rodzice byłoby w takim przypadku zobowiązani do zwrotu tego, co otrzymali od drugiej strony w wykonaniu umowy oraz do naprawienia szkody, którą druga strona poniosła przez to, że zawarła umowę nie wiedząc o braku umocowania lub o przekroczeniu jego zakresu⁴⁴².

Jak wskazano wyżej, za niedopuszczalne uznaje się stosowanie do czynności prawnych dokonanych przez przedstawicieli ustawowych bez umocowania lub z przekroczeniem jego zakresu *per analogiam* konstrukcji czynności prawnej

⁴³⁸ J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 849-850.

⁴³⁹ Dość nietypowe rozwiązanie dotyczące ograniczenia odpowiedzialności małoletniego za zobowiązania przewiduje § 1629a BGB, zgodnie z którym, odpowiedzialność za zobowiązania, które rodzice zaciągnęli w imieniu dziecka w drodze czynności prawnej lub w następstwie innych czynności, a także powstałych wskutek dziedziczenia ogranicza się do wysokości majątku małoletniego istniejącego w chwili osiągnięcia pełnoletności.

⁴⁴⁰ J. Gajda, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz...*, s. 809.

⁴⁴¹ W. Szydło, *Przedstawicielstwo...*, s. 118.

⁴⁴² Warto pamiętać, że roszczenie o zwrot nie zależy od tego czy druga strona wiedziała o braku umocowania, natomiast roszczenie odszkodowawcze przysługuje drugiej stronie tylko wówczas, gdy nie wiedziała ona o braku umocowania; M. Pazdan, [w:] *System...*, s. 627.

niezpełnej, a uznaje się za dopuszczalne stosowanie w drodze analogii części tej regulacji określającej odpowiedzialność rzekomego pełnomocnika. Taka możliwość fragmentarycznego stosowania do instytucji zarządu majątkiem dziecka konstrukcji prawnej czynności niezpełnej nie ma racjonalnego uzasadnienia. Należy podkreślić, że wobec odpowiedzialności dziecka względem osoby trzeciej za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania wynikającego z czynności zarządu, warto dążyć do możliwości sanowania każdej dokonanej przez rodziców w imieniu dziecka czynności prawnej. Konstrukcja czynności prawnej niezpełnej mogłaby z powodzeniem znaleźć tu zastosowanie.

Osobie trzeciej może przysługiwać również ochrona na mocy przepisów szczególnych⁴⁴³. Tytułem przykładu można wskazać regulację art. 169 KC. Na jej podstawie, jeżeli osoba nieuprawniona do rozporządzania rzeczą ruchomą zbywa rzecz i wydaje ją nabywcy, nabywca uzyskuje własność z chwilą objęcia rzeczy w posiadanie, chyba że działa w złej wierze. Może to mieć miejsce w sytuacji, w której rodzic rozporządza rzeczą ruchomą dziecka jak własną bądź kiedy jego uprawnienie do rozporządzenia ruchomością dziecka zostało wyłączone (np. na podstawie art. 102 KRO)⁴⁴⁴.

Sąd Najwyższy w uchwale podjętej w składzie siedmiu sędziów z dnia 30 marca 1992 roku⁴⁴⁵, posiadającej moc zasady prawnej, określił kilka zasad zastosowania art. 169 KC. Po pierwsze, nabywca nie musi wykazywać swojej dobrej wiary, jako że ciężar dowodu spoczywa na właścicielu rzeczy – dziecku. Po drugie, dobra wiara dotyczy uprawnienia do rozporządzania rzeczą, a nie samego prawa własności. Nabywca powinien zatem być przekonany, że zbywca jest albo właścicielem rzeczy albo osobą mającą legitymację do zbycia rzeczy, a więc jest przedstawicielem ustawowym właściciela. Po trzecie, dobra wiara nabywcy powinna zachodzić w momencie wydania rzeczy. Sąd Najwyższy podkreślił ponadto, że nabywca ruchomości jest w złej wierze wówczas, gdy wie o tym, że zbywca nie jest osobą uprawnioną do rozporządzania ruchomością albo o fakcie tym nie wie w wyniku swego niedbalstwa, przy czym wystarczy tu nawet niedbalstwo zwykłe (*culpa levis*).

⁴⁴³ J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 842.

⁴⁴⁴ E. Skowrońska-Bocian, [w:] *Kodeks...*, s. 611-612.

⁴⁴⁵ III CZP 18/92, OSNC 1992/9/144.

Rozporządzenie przez rodziców nieruchomości dziecka może być z kolei skuteczne, o ile nabywcę chroni rękojmia wiary publicznej ksiąg wieczystych⁴⁴⁶. Na podstawie art. 5 ustawy z dnia 6 lipca 1982 roku o księgach wieczystych i hipotece⁴⁴⁷, w razie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym treść księgi rozstrzyga na korzyść tego, kto przez czynność prawną z osobą uprawnioną według treści księgi nabył własność lub inne prawo rzeczowe.

Jak zauważył Sąd Najwyższy, rękojmia może działać w dwie strony⁴⁴⁸. Po pierwsze, może skutkować nabyciem prawa własności nieruchomości lub ograniczonego prawa rzeczowego, które objęto czynnością prawną zawartą z nieuprawnionym rodzicem do dokonania takiego rozporządzenia (tzw. pozytywny kierunek działania rękojmi). Po drugie, może dotyczyć nabycia nieruchomości (prawa) w stanie wolnym od obciążeń lub ograniczeń, które nie zostały ujawnione w księdze wieczystej (tzw. negatywny kierunek działania rękojmi).

Należy pamiętać o tym, że rękojmię wyłącza wzmianka w księdze wieczystej. Biorąc pod uwagę sformalizowanie obrotu nieruchomościami oraz czas, w jakim notariusze są zobowiązani składać wnioski wieczystoksięgowe za wnioskodawców (najpóźniej w dniu dokonania czynności notarialnej), skuteczne nabycie przez osobę trzecią nieruchomości, której właścicielem jest dziecko, jest obecnie bardzo mało prawdopodobne. Należy mieć również na uwadze to, że rękojmia nie sanuje nieważności czynności prawnej, która prowadzi do nabycia prawa mimo braku uprawnienia po drugiej stronie czynności⁴⁴⁹.

Trudno wymagać od drugiej strony czynności prawnej dokonywanej z rodzicem działającym w imieniu i na rzecz dziecka weryfikowania prawidłowości oraz zakresu umocowania jego przedstawicielstwa ustawowego⁴⁵⁰. Byłoby to niemożliwe do wykonania. Nie ma żadnych ogólnodostępnych systemów, które zawierałyby dane aktualnych przedstawicieli ustawowych każdego małoletniego dziecka, zakres władzy rodzicielskiej rodziców czy też toczące się postępowania o odebranie rodzicom władzy

⁴⁴⁶ H. Ciepla, [w:] *Kodeks...*, s. 625-626.

⁴⁴⁷ T.j.: Dz.U. z 2022 r., poz. 1728 ze zm.

⁴⁴⁸ Wyrok SN z dnia 6 czerwca 2019 r., II CSK 224/18, LEX nr 2688850.

⁴⁴⁹ Wyrok SN z dnia 15 kwietnia 2021 r., V CSKP 59/21, LEX nr 3219960.

⁴⁵⁰ Przeciwny pogląd wyraził K. Jagielski, który uznał, że podmioty stanowiące drugą stronę czynności prawnych zawieranych przez rodziców przy zarządzie majątkiem dziecka powinny zarówno upewnić się co do prawidłowości reprezentacji dziecka, jak i co do ewentualnego ograniczenia lub pozbawienia rodziców prawa zarządu tym majątkiem bądź określonym składnikiem majątku; K. Jagielski, *Istota...*, s. 139.

rodzicielskiej. Rodzice mogą wykazywać jedynie fakt pokrewieństwa ze swoim dzieckiem na podstawie aktu urodzenia dziecka. Kwestię przysługiwania pełni władzy rodzicielskiej i możliwości reprezentacji dziecka przy zarządzie jego majątkiem ustala się wyłącznie na podstawie oświadczenia rodziców.

3.4. Podsumowanie

Podsumowując rozważania zawarte w niniejszym rozdziale, należy wyeksponować kilka zagadnień istotnych dla problemów podejmowanych w niniejszej dysertacji. Po pierwsze, przedstawicielstwo ustawowe rodziców, wynikające ze stosunku podstawowego władzy rodzicielskiej, jest najbardziej oczywistą i naturalną formą reprezentacji dziecka. Wobec tego, że zakres przedstawicielstwa rodziców wyznaczony jest przysługującą im władzą rodzicielską, przedstawicielami ustawowymi są wyłącznie rodzice, którzy mają nieograniczone prawa rodzicielskie. Należy założyć zatem, że – co do zasady – przy zarządzie majątkiem dziecka działają za dziecko rodzice w stosunku do których organy stosujące prawo nie mają żadnych zastrzeżeń.

Niezbędne jest również w kontekście przedstawicielstwa ustawowego rodziców podkreślenie niekonsekwencji ustawodawcy przy dwóch regulacjach KC. Po pierwsze, na mocy art. 18 KC, dopuszczona została możliwość zawarcia przez małoletniego ograniczonego w zdolności do czynności prawnych umowy, przez którą zaciąga zobowiązanie lub rozporządza swoim prawem, bez wymaganej zgody przedstawiciela ustawowego, z możliwością jej potwierdzenia, zarówno przez samego małoletniego, jak i jego rodziców. Ustawodawca dopuścił zatem możliwość zastosowania konstrukcji czynności prawnej niezupełnej przy dokonaniu czynności prawnej samodzielnie przez małoletniego, a nie dopuszcza takiej możliwości przy czynnościach zarządu dokonywanych przez przedstawicieli ustawowych dziecka.

Kolejną niespójnością zdaje się być regulacja art. 17 KC, zgodnie z którą dziecko, które ukończyło 13 lat może samodzielnie dokonywać wszystkich czynności prawnych, które nie stanowią zaciągnięcia zobowiązania czy też dysponowania prawem, bez względu na to, co jest przedmiotem takiej czynności prawnej i jaka jest jego wartość. Ustawodawca w sposób zupełnie nieracjonalny umożliwia dokonanie tego typu czynności prawnych samodzielnie przez dziecko, a ogranicza przy ich dokonywaniu przedstawicieli ustawowych dziecka, nakładając na nich obostrzenia w art. 98 § 2 KRO lub art. 101 § 3 KRO. W kontekście tej regulacji warto rozważyć podwyższenie granicy

wieku małoletnim, którzy mają prawo dokonywać czynności prawnych nie stanowiących zaciągnięcia zobowiązania czy też dysponowania prawem z 13 lat na 16 lat, co zminimalizowałoby niebezpieczeństwo ich braku doświadczenia.

Trzeba również ponownie podkreślić ochronną funkcję notariusza przy czynnościach zarządu majątkiem dziecka, przy których autonomia rodziców jest ograniczana. Wymóg zachowania formy aktu notarialnego przy większości czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu, wysoce sformalizowany obrót, jak również obowiązek notariusza odmowy dokonania czynności notarialnej sprzecznej z prawem prowadzą do znikomego ryzyka zagrożenia majątkowych interesów dziecka podczas dokonywania czynności notarialnych. W rezultacie, wspierają postulat o braku konieczności nadmiernego ograniczania autonomii rodziców podczas dokonywania czynności prawnych dotyczących majątku dziecka przy udziale notariusza.

Rozstrzygnięcia sądu opiekuńczego wydane w trybie art. 97 § 2 KRO, art. 104 KRO oraz art. 109 KRO w sposób znaczny i niekonstytucyjny poszerzają kontrolę sądu opiekuńczego nad zarządem rodziców, ograniczając tym samym ich autonomię. Ustawodawca ochoczo posługuje się w nich zwrotami niedookreślonymi „istotnych spraw dziecka”, „ważniejszych zmian w stanie majątku”, „przedmiotów majątkowych o znacznej wartości” czy też „uzasadnionych wypadków”. Ze względu na to, że teoretycznie każdą sytuację majątkową dziecka można uznać za istotną, ważną czy też uzasadnioną, sąd może wkraczać w autonomię rodziców niemal bez żadnych ograniczeń.

Zastosowanie art. 97 § 2 KRO, którego założeniem miała być funkcja mediacyjna sądu w sporach pomiędzy rodzicami, w praktyce sprowadza się do wydania przez sąd orzeczenia zastępującego oświadczenie woli jednego z rodziców. Należy postulować zwiększenie roli pojednawczej sądu. Sąd mógłby proponować rodzicom nie mogącym dojść do porozumienia dwa, trzy alternatywne rozwiązania istotnej majątkowej sprawy dziecka, pozostawiając jednak ostateczną decyzję jego rodzicom.

Orzeczenie sądu wydane na podstawie 104 § 1 KRO może ograniczać władzę rodzicielską niemal w dowolny i nieuregulowany sposób. Regulacja ta może być stosowana także przy czynnościach zwykłego zarządu, w sytuacji braku konfliktu między rodzicami oraz gdy dobro dziecka nie jest zagrożone. Art. 104 § 2 KRO z kolei, którego założeniem miało być powiększenie autonomii rodziców przy wykonywaniu zarządu, wobec tego, że pomija znaczną część składników majątku dziecka, ma w praktyce niewielkie możliwości zastosowania. Orzeczenie to mogłoby mieć rację bytu, gdyby

mogło być wydawane przez sąd opiekuńczy w odniesieniu do całego majątku dziecka oraz we wszystkich sytuacjach, w których przedstawiciele ustawowi by o to wystąpili.

Dowolność i elastyczność zarządzeń z art. 109 KRO jest wystarczająca dla sądu opiekuńczego do wkroczenia w przypadku zagrożenia majątkowych interesów dziecka. Należałoby jednak ten przepis, w istotny sposób ograniczający władzę rodzicielską, doprecyzować poprzez określenie zasad tej ingerencji. Przesłanka „zagrożenia dobra dziecka” w kontekście spraw majątkowych dziecka jest bez wątpienia przesłanką zbyt ogólną. Jednoznaczne określenie „zagrożenia dobra dziecka” w sytuacjach majątkowych, pomijając sytuacje oczywiste jak nieodpłatne zbycie majątku dziecka czy też porzucenie rzeczy dziecka, autorka niniejszej dysertacji uznaje za niewykonalne.

W tym miejscu należy ponownie odwołać się do konstytucyjnej zasady pomocniczości, stwierdzając, że tylko zagrożenie dobra dziecka powinno uzasadniać ingerencję sądu opiekuńczego w wykonywanie zarządu majątkiem dziecka przez rodziców. Jedną z głównych zasad ingerencji sądu, określoną normatywnie, powinno być sięganie przez sąd opiekuńczy w pierwszej kolejności do zarządzeń doraźnych, a dopiero w dalszej kolejności, do zarządzeń trwałych.

Należy podkreślić również inny problem związany z opisanymi rozstrzygnięciami sądu w kontekście bezpieczeństwa obrotu. Otóż każda czynność prawna dokonana przez rodziców niezgodnie z zarządzeniem sądu (np. czynność zwykłego zarządu majątkiem dziecka wykraczająca nieznacznie poza roczny limit rozporządzeń) jest czynnością nieważną i nie podlega konwalidacji. To może powodować utrudnienia w obrocie i potencjalne negatywne skutki dla dziecka, w tym jego odpowiedzialność odszkodowawczą w stosunku do osób trzecich. Przy wszystkich czynnościach dokonanych niezgodnie z zarządzeniem sądu należałoby rozważyć wprowadzenie konstrukcji czynności prawnej kulejącej (*negotium claudicans*).

Czynność prawna niepełna powinna również znaleźć zastosowanie do wszystkich czynności prawnych dokonanych przez przedstawicieli ustawowych bez umocowania lub z przekroczeniem jego zakresu. Usunięcie skutku bezwzględnej nieważności czynności prawnej byłoby z korzyścią zarówno dla dziecka, w którego interesie jest potwierdzenie dokonania czynności prawnej, jak i w interesie osoby trzeciej działającej w dobrej wierze, która zamierzała zawrzeć ważną czynność prawną.

Należy pamiętać także o szerokim wachlarzu regulacji, na podstawie których małoletni może dochodzić swoich praw w przypadku dokonania czynności zarządu z jego pokrzywdzeniem. Po pierwsze, rodzice ponoszą odpowiedzialność odszkodowawczą

względem dziecka. Przede wszystkim zastosowanie ma tu odpowiedzialność *ex contractu*, ale niewykluczona jest także odpowiedzialność *ex delicto*. Poza tym, małoletni może dochodzić swoich praw na podstawie wszelkich innych instrumentów prawa cywilnego, co pozwala mu zrehabilitować ewentualne szkody wyrządzone w jego majątku przez reprezentujących go rodziców.

ROZDZIAŁ IV
WYŁĄCZENIE AUTONOMII RODZICÓW NA RZECZ
KURATORA I ZARZĄDCY

4.1. Wyłączenie reprezentacji dziecka przez rodziców przy czynnościach prawnych pomiędzy dziećmi oraz pomiędzy dzieckiem a rodzicem lub jego małżonkiem (art. 98 § 2 KRO)

4.1.1. Przesłanki zastosowania art. 98 § 2 KRO

Regulacja wyłączająca uprawnienie rodziców do reprezentacji dziecka uległa na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat znaczącej ewolucji. Art. 22 § 2 dekretu Prawo rodzinne z 1946 roku stanowił, że w razie sprzeczności między interesem dziecka a interesem choćby jednego z rodziców lub między interesami dzieci władza opiekuńcza ma obowiązek ustanowić kuratora dla ochrony praw dziecka. Regulacja ta została zastąpiona w KR z 1950 roku bezwzględny zakazem reprezentacji dziecka przez rodziców przy wszystkich czynnościach między nimi oraz przy czynnościach między jednym z dzieci a jednym z rodziców.

Następnie uregulowanie to zostało przejęte do KRO z poszerzeniem listy podmiotów, z którymi dziecko – będąc reprezentowanym przez rodzica – nie może dokonywać czynności prawnych o ojczyzna i macochę. Pierwotna zasada wyłączenia reprezentacji rodziców wyłącznie w sytuacji „sprzeczności interesów” między członkami najbliższej rodziny została zatem rozszerzona do wszystkich czynności prawnych między nimi⁴⁵¹.

Tym samym, w art. 98 § 2 pkt 1 i 2 KRO⁴⁵², posługując się kryterium podmiotowym, ustawodawca określił sytuacje, w których za niedopuszczalną uznał reprezentację dziecka przez rodziców⁴⁵³. W sytuacjach określonych w tym przepisie,

⁴⁵¹ W literaturze wskazano, że *ratio legis* tej regulacji jest „potencjalna sprzeczność interesów” małoletniego z interesami rodziców, a jej brzmienie podyktowane jest „troską o dobro dziecka”; S. Kotas-Turoboyska, *Reprezentacja...*, s. 173, 196.

⁴⁵² Regulacja art. 98 § 2 KRO uznawana jest w piśmiennictwie za materialnoprawny odpowiednik art. 108 KC, zakazującego dokonywania czynności „z samym sobą”; m.in. A. Kidyba, *Zakaz dokonywania czynności prawnych „z samym sobą” a jednoosobowa spółka z o.o.*, Państwo i Prawo 1/1991, s. 55-56; G. Jędrejek, *Wyłączenie...*, s. 26. A. Kidyba wyraża ponadto stanowisko, że należy rozszerzyć zakaz dokonywania czynności prawnych „z samym sobą” na wszystkich przedstawicieli ustawowych osób fizycznych oraz prawnych.

⁴⁵³ Należy przypomnieć w tym miejscu, że prawo reprezentacji dziecka przez rodziców odnosi się zarówno do czynności prawnych, czynności faktycznych oraz czynności dokonywanych przed organami państwowymi i samorządowymi.

pomimo przysługującej rodzicom pełnej władzy rodzicielskiej z atrybutem przedstawicielstwa ustawowego, nie mogą oni reprezentować własnego dziecka. Co więcej, obecnie dominującym stanowiskiem jest, że wykluczona jest możliwość, aby kuratorem reprezentującym dziecko ustanowionym przez sąd opiekuńczy, na podstawie art. 98 § 2 KRO, mógł być rodzic dziecka⁴⁵⁴.

De lege lata żadne z rodziców nie może reprezentować dziecka przy czynnościach prawnych:

- 1) pomiędzy dziećmi pozostającymi pod ich władzą rodzicielską
oraz
- 2) pomiędzy dzieckiem a jednym z rodziców lub jego małżonkiem (ojczymem lub macochą).

Wyłączenie uprawnienia rodziców do reprezentowania własnego dziecka jest niezależne od tego czy czynność mieści się w granicach zwykłego zarządu czy ten zakres przekracza⁴⁵⁵. W literaturze trafnie przyjmuje się, że kategoryczne wyłączenie reprezentacji rodziców, dokonane na podstawie art. 98 § 2 KRO obowiązuje nawet wówczas, gdy żadne niebezpieczeństwo konfliktu interesów nie występuje, ponieważ regulacja ta ma charakter „prewencyjny”⁴⁵⁶. Potwierdził to także Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 13 marca 2008 roku⁴⁵⁷, uznając, że ustawodawca w art. 98 § 2 pkt 2 KRO wskazał sprawy, w których zawsze może dojść do kolizji interesów dzieci i rodziców. Dlatego też, zdaniem Sądu, ustawodawca bezwzględnie wyłączył w tych sprawach reprezentację dzieci przez rodziców, niezależnie od tego czy w konkretnym przypadku taka kolizja interesów wystąpiła lub mogła wystąpić.

Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 7 kwietnia 1952 roku⁴⁵⁸, podjętym w składzie siedmiu sędziów, uznał, że głównym celem komentowanego uregulowania jest to, aby usunąć możliwość powstawania sytuacji, w których przedstawiciel ustawy dziecka miałby równocześnie działać w interesie dziecka oraz własnym, względnie innych dzieci przez niego reprezentowanych. Przede wszystkim dotyczy to działania w sprawach, w których – ze względu na ich charakter – mogłoby powstawać niebezpieczeństwo „skrępowania jego działalności” oraz „zmniejszenia gwarancji”, że

⁴⁵⁴ Wydaje się, że stanowisko takie zajął po raz pierwszy SN w orzeczeniu z dnia 13 grudnia 1947 r. (C.III. 1975/47, LEX nr 1631916).

⁴⁵⁵ R. Zegadło, *Zarząd...*, s. 879.

⁴⁵⁶ S. Szer, *Prawo rodzinne...*, s. 207.

⁴⁵⁷ III CZP 1/08, OSNC 2009/4/52.

⁴⁵⁸ C 487/52, LEX nr 1634383.

będzie działał jedynie dla dobra osoby pozostającej pod jego władzą rodzicielską. W ocenie Sądu, chodzi o pozbawienie prawa reprezentowania w poszczególnych przypadkach, nasuwających ze względu na ich specyfikę „możność powstania sprzeczności interesów”.

Wyłączenie reprezentacji rodziców przy czynnościach prawnych między dziećmi pozostającymi pod ich władzą rodzicielską (art. 98 § 2 pkt 1 KRO) jest wyłączeniem bezwzględny i nie zawiera żadnych wyjątków. W literaturze wskazuje się, że przepis ten znajduje swoje uzasadnienie przede wszystkim w kontekście skutków „ewentualnego faworyzowania” przez rodziców jednego dziecka⁴⁵⁹.

Należy pamiętać również o przesłance wspólnego pozostawania dzieci pod władzą rodzicielską danego rodzica. W rezultacie, reprezentacja rodzica nie jest wyłączona przy czynnościach prawnych dokonywanych pomiędzy rodzeństwem, które nie podlega wspólnej władzy rodzicielskiej tego rodzica. Może to dotyczyć w szczególności sytuacji, kiedy czynność prawna jest dokonywana z pełnoletnim bratem lub siostrą bądź też rodzicowi w stosunku do jednego dziecka nie przysługuje władza rodzicielska. Możliwe jest także reprezentowanie dziecka przez rodzica przy czynnościach prawnych z jego przyrodnim rodzeństwem⁴⁶⁰.

Wyłączenie reprezentacji dziecka przy czynności prawnej z jednym z rodziców lub jego małżonkiem (art. 98 § 2 pkt 2 KRO) odnosi się do każdego rodzica, bez względu na zakres przysługującej temu rodzicowi władzy rodzicielskiej⁴⁶¹. Ustawodawca nie miarkuje bowiem czy wyłączenie reprezentacji ma dotyczyć wyłącznie rodzica mającego władzę rodzicielską. Należy zatem uznać, że chodzi także o czynność prawną dokonywaną z rodzicem, któremu w ogóle nie przysługuje władza rodzicielska nad dzieckiem. Jako *ratio legis* tego wyłączenia wskazuje się konieczność wyeliminowania niebezpieczeństwa naruszenia interesów majątkowych dziecka przez nieuczciwych rodziców, którzy dokonują czynności korzystne dla swojego współmałżonka, którym często nie jest drugi rodzic dziecka⁴⁶².

W piśmiennictwie wskazano również, że dyspozycja przepisu art. 98 § 2 KRO obejmuje swoim zakresem także dokonywanie przelewów pomiędzy rachunkami

⁴⁵⁹ S. Szer, *Prawo rodzinne...*, s. 206-207.

⁴⁶⁰ K. Jagielski, *Istota...*, s. 136; oczywiście przy założeniu, że rodzic reprezentujący to dziecko nie jest jednocześnie rodzicem przyrodniego brata lub siostry.

⁴⁶¹ Tamże. Odmiennie przyjął SN w wyroku z dnia 22 lutego 1949 r. (Wa.C. 277/48, LEX nr 3223231), wydanym na podstawie dekretu Prawo rodzinne, uznając, że sprzeczność interesów między dzieckiem pozamałżeńskim a jego ojcem, który nie ma władzy rodzicielskiej, nie uzasadnia ustanowienia kuratora.

⁴⁶² J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 108.

małoletnich dzieci pozostających pod władzą rodzicielską tego samego rodzica, jak również pomiędzy rachunkami bankowymi małoletniego i rodzica (jego małżonka)⁴⁶³. W czasach postępującej cyfryzacji, nowoczesnych technologii oraz bankowości internetowej takie stanowisko jest trudne do przyjęcia. Stawianie wymogu powoływania każdorazowo kuratora reprezentującego dziecko do kontroli dokonywania przelewów bankowych pomiędzy członkami rodziny należy uznać za zbyt daleko idące i niemożliwe do zastosowania.

W piśmiennictwie trafnie wskazuje się, że wyłączenie reprezentacji dziecka przez rodzica nie powinno mieć zastosowania w sytuacji, w której rodzic wraz z dzieckiem stanowią tę samą stronę czynności prawnej, czyli ich interesy są zbieżne⁴⁶⁴. Tytułem przykładu można wskazać wszystkie te sytuacje dotyczące obrotu nieruchomościami, w których rodzic z dzieckiem (dziećmi) są jedną stroną czynności prawnej. Bardzo często występującym w obrocie przypadkiem jest zbywanie w drodze umowy sprzedaży przez jednego z rodziców wraz z dzieckiem (dziećmi) nieruchomości odziedziczonej po krewnym (np. drugim z rodziców).

Wyjątkiem od zasady wyłączenia reprezentacji dziecka przy czynnościach prawnych między dzieckiem a jednym z rodziców lub jego małżonkiem są:

- 1) czynności prawne polegające na bezpłatnym przysporzeniu na rzecz dziecka oraz
- 2) czynności prawne dotyczące należnych dziecku od drugiego z rodziców środków utrzymania i wychowania.

Wyjątki od zakazu zawartego w art. 98 § 2 pkt 2 KRO określają sytuacje w których ustawodawca wykluczył możliwość zagrożenia interesów majątkowych dziecka⁴⁶⁵. Czynność prawna ma charakter przysparzający, jeżeli wywołuje korzystną zmianę w sytuacji majątkowej innej osoby, powiększając jej aktywa (w tym poprzez nabycie prawa podmiotowego lub uprawnienia, zarówno bezwzględnego, jak i względnego oraz dokonanie korzystnej zmiany w usytuowaniu tych praw) lub ograniczając jej pasywa (w tym poprzez wygaśnięcie lub ograniczenie zobowiązań albo

⁴⁶³ P. Bodył-Szymala, *Małoletni posiadaczem rachunku bankowego, cz. I...*, s. 81; także ustanawianie zabezpieczenia, zdaniem autorki, którego przedmiotem są wierzytelności z rachunku bankowego małoletniego, jeżeli następują w interesie rodzeństwa, rodzica lub jego małżonka, nie mogą nastąpić z powołaniem się na ustawową reprezentację.

⁴⁶⁴ K. Jagielski, *Istota...*, s. 136.

⁴⁶⁵ W literaturze słusznie wskazano jednak, że katalog ten jest zbyt wąski, a wyłączenie mogłoby polegać na ogólnej dyrektywie określającej dopuszczalność reprezentowania dziecka przez rodzica lub jego małżonka przy wszystkich czynnościach, w których „wyłączona jest możliwość naruszenia interesów dziecka”; J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 109.

obciążeń praw podmiotowych)⁴⁶⁶. Czynność przysparzająca nieodpłatna charakteryzuje się tym, że strona, która dokonała przysporzenia nie otrzymuje w zamian żadnej korzyści majątkowej⁴⁶⁷.

Trafnie przyjmuje się, że bezpłatnym przysporzeniem na rzecz dziecka jest w istocie wyłącznie darowizna nieobciążliwa, zaś czynnością prawną dotyczącą należnych dziecku środków utrzymania i wychowania jest zawarcie umowy o należne dziecku alimenty⁴⁶⁸. W tym miejscu znowu jednak pojawiają się poruszane już wcześniej wątpliwości odnoszące się do scharakteryzowania we współczesnym obrocie gospodarczym czynności „w pełni” nieobciążliwej⁴⁶⁹. Każdorazowe rozważanie czy dana czynność prawna stanowi bezpłatne przysporzenie na rzecz dziecka może niewątpliwie sprawiać trudności przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka.

Warto w tym miejscu odnieść się do regulacji europejskich systemów prawnych, dotyczących wyłączenia reprezentacji dziecka przez rodziców. Standardem w innych ustawodawstwach europejskich jest wyłączanie reprezentacji dziecka przez rodziców dopiero w sytuacji sprzeczności interesów pomiędzy nimi.

Zgodnie z art. 9 Europejskiej Konwencji o wykonywaniu praw dzieci sporządzonej w Strasburgu dnia 25 stycznia 1996 roku⁴⁷⁰, organ sądowy powinien mieć prawo do wyznaczenia specjalnego przedstawiciela reprezentującego dziecko w postępowaniach dotyczących dzieci, kiedy zgodnie z prawem wewnętrznym, osoby, na których spoczywa odpowiedzialność rodzicielska, nie mogą reprezentować dziecka ze względu na konflikt interesów między nimi a dzieckiem.

Wymóg sprzeczności interesów do wyłączenia reprezentacji dziecka przez rodziców przewidują m.in.:

- 1) prawo francuskie – jeżeli sprzeczność interesów wystąpi pomiędzy jedynym rodzicem a małoletnim bądź obojgiem rodziców a małoletnim, sąd opiekuńczy wyznacza kuratora; w przypadku kiedy sprzeczność interesów

⁴⁶⁶ Z. Radwański, [w:] *System...*, s. 266.

⁴⁶⁷ Tamże, s. 282.

⁴⁶⁸ J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 837; Z. Bidziński, J. Serda, *Wybrane zagadnienia postępowania w sprawach rodzinnych, opiekuńczych i kurateli. Z praktyki wymiaru sprawiedliwości*, Nowe Prawo 1/1966, s. 77.

⁴⁶⁹ Wątpliwości może budzić w tej kwestii chociażby art. 893 KC, dający darczyńcy możliwość nałożenia na obdarowanego obowiązku oznaczonego działania lub zaniechania, nie czyniąc nikogo wierzycielem (polecenie) czy też art. 897 KC przewidujący, że w sytuacji kiedy darczyńca popadnie w niedostatek, obdarowany ma obowiązek, w granicach istniejącego jeszcze wzbogacenia, dostarczać darczyńcy środków, których mu brak do utrzymania odpowiadającego jego usprawiedliwionym potrzebom albo do wypełnienia ciążących na nim ustawowych obowiązków alimentacyjnych.

⁴⁷⁰ Dz.U. z 2000 r., nr 107, poz. 1128.

- wystąpi wyłącznie pomiędzy jednym z rodziców a interesami małoletniego, sędzia opiekuńczy może upoważnić drugiego rodzica do reprezentowania dziecka przy jednej lub kilku określonych czynnościach (art. 383 KC franc.),
- 2) prawo hiszpańskie – jeżeli sprzeczność interesów wystąpi pomiędzy dzieckiem a rodzicem, reprezentacja dziecka przez tego rodzica jest wyłączona; jeżeli konflikt interesów istnieje między dzieckiem a tylko jednym z rodziców, drugi rodzic z mocy prawa może reprezentować małoletniego (art. 163 KC hiszp.),
 - 3) prawo szwajcarskie – do wyłączenia reprezentacji dziecka przez rodziców niezbędne jest wystąpienie sprzeczności interesów w konkretnej sprawie; w takiej sytuacji rodzice tracą z mocy prawa uprawnienie reprezentowania swojego dziecka w odniesieniu do tej sprawy, a Urząd Ochrony Dziecka może albo wyznaczyć kuratora albo samodzielnie podjąć rozstrzygnięcie w tej sprawie (art. 306 ust. 2-3 KC szwajc.),
 - 4) prawo włoskie – w przypadku wystąpienia konfliktu interesów między dziećmi, które podlegają tej samej władzy rodzicielskiej lub między nimi a rodzicami lub tymi, którzy wyłącznie sprawują władzę rodzicielską, sąd wyznacza dzieciom kuratora; jeżeli konflikt interesów powstaje między dzieckiem a tylko jednym z rodziców sprawujących władzę rodzicielską, reprezentacja dziecka należy wyłącznie do drugiego z rodziców (art. 320 KC wł.),
 - 5) prawo czeskie – reprezentacja dziecka przez rodziców jest wyłączona, gdy zaistnieje konflikt interesów pomiędzy rodzicem a dzieckiem lub pomiędzy dziećmi tych samych rodziców (§ 892 KC cz.).

4.1.2. Wyłączenie reprezentacji dziecka przez rodziców w postępowaniu cywilnym (art. 98 § 3 KRO)

Na podstawie art. 98 § 3 KRO, wyłączenie reprezentacji dziecka przez rodziców stosuje się odpowiednio w postępowaniu przed sądem lub innym organem państwowym⁴⁷¹. Zasady „odpowiedniego” stosowania przepisu wyłączającego

⁴⁷¹ Trafnie wskazuje się, że zastosowanie art. 98 § 2 pkt 1 KRO nie wchodzi w grę w postępowaniu administracyjnym, mającym charakter postępowania niespornego, w którym nie dokonuje się czynności prawnych pomiędzy dzieckiem a jego rodzicem; zob. wyrok WSA w Rzeszowie z dnia 11 października

reprezentację dziecka przez rodziców do reprezentowania dziecka w postępowaniu przed sądem lub innym organem państwowym zostały określone przez judykaturę i doktrynę. Ocenę dopuszczalności reprezentacji dziecka przez rodziców uzależnia się od trybu postępowania i od występowania tzw. „sprzeczności interesów”⁴⁷².

Najmniej wątpliwości przysparza wyłączenie reprezentacji dziecka przez rodzica w postępowaniu procesowym, w którym po przeciwnej stronie procesu występuje drugie dziecko pozostające pod władzą rodzicielską tego samego rodzica, drugie z rodziców czy też małżonek rodzica⁴⁷³. Biorąc pod uwagę charakter postępowania spornego, opartego na zasadzie kontradyktoryjności, w którym strony mają z reguły odmienne interesy, nie budzi żadnych wątpliwości formułowana reguła wyłączająca w takich przypadkach reprezentację dziecka przez jakiegokolwiek z rodziców⁴⁷⁴.

Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 13 marca 2008 roku uzasadnił to „oczywistą sprzecznością interesów stron wynikającą z zasady, że w procesie rozpoznawane są sprawy sporne, interesy przeciwników procesowych są z reguły sprzeczne, a role procesowe ukształtowane biegunowo i nawet jeżeli w konkretnym przypadku interesy te okażą się zbieżne, nie ma to wpływu na niedopuszczalność reprezentacji małoletniego dziecka przez rodzica stojącego po przeciwnej stronie procesu”⁴⁷⁵.

Bardziej skomplikowana jest problematyka wynikającego z art. 98 § 3 KRO wyłączenia reprezentacji dziecka przez rodziców:

- 1) w postępowaniu procesowym, w którym dziecko oraz rodzic (jego małżonek) czy też dzieci pozostające pod wspólną władzą rodzicielską, występują po jednej stronie postępowania
oraz

2017 r., II SA/Rz 775/17, LEX nr 2393099. W literaturze słusznie stwierdzono też, że każdorazowo ocena sprzeczności interesów należy także do notariusza dokonującego czynności notarialnej, który – w razie wątpliwości – powinien uzależnić dokonanie czynności od ustanowienia kuratora reprezentującego dziecko albo odmówić dokonania czynności notarialnej; P. Biernacki, *Dobro dziecka...*, s. 69; na marginesie autorka niniejszej dysertacji może wspomnieć, że nie spotkała się w czasie wykonywania zawodu notariusza z sytuacją, w której rodzice zamierzaliby dokonać czynności prawnej ze świadomym pokrzywdzeniem interesów majątkowych swojego dziecka.

⁴⁷² Sprzeczność interesów może odnosić się zarówno do interesów majątkowych, jak i niemajątkowych; G. Jędrejek, *Wyłączenie...*, s. 32.

⁴⁷³ Przewidziane w art. 98 § 2 KRO wyłączenie reprezentacji dziecka przez rodziców nie odnosi się do postępowań sądowych dotyczących dochodzenia przez dziecko należnych mu od drugiego z rodziców środków utrzymania lub wychowania.

⁴⁷⁴ Pogląd ten nie budzi również w judykaturze, jak i doktrynie żadnych wątpliwości; m.in. orzeczenie składu siedmiu sędziów SN z dnia 7 kwietnia 1952 r., C 487/52, LEX nr 1634383; B. Walaszek, *Zarys prawa...*, s. 176; G. Jędrejek, *Wyłączenie...*, s. 19.

⁴⁷⁵ III CZP 1/08, OSNC 2009/4/52.

- 2) w postępowaniu nieprocesowym, w którym interesy uczestników postępowania nie są sprzeczne.

Trafnie wskazuje się, że bardzo często w wymienionych sytuacjach nie dojdzie do konfliktu interesów w obrębie jednej strony postępowania procesowego⁴⁷⁶ bądź pomiędzy uczestnikami postępowania niespornego, stąd nie powinno się z góry zakładać wyłączenia reprezentacji dziecka przez rodzica, a oceniać je *ad casum*⁴⁷⁷. Warto też zwrócić uwagę na literalne brzmienie art. 98 § 2 KRO, w którym wyłączenie reprezentacji dziecka przez rodziców ma nastąpić przy czynnościach prawnych dokonywanych „między” dziećmi oraz „między” dzieckiem a jednym z rodziców lub jego małżonkiem. Wydaje się, że ustawodawca miał na celu wyłączenie reprezentacji przede wszystkim w sytuacjach, w których wymienione podmioty znajdują się po przeciwnych stronach czynności prawnej czy też postępowania sądowego.

Z reguły uznaje się, że wykluczona jest reprezentacja dziecka przez rodziców jeżeli zachodzi pomiędzy nimi tzw. sprzeczność interesów⁴⁷⁸. Kwestią budzącą największe rozbieżności w judykaturze i doktrynie jest to czy taki konflikt interesów ma rzeczywiście wystąpić czy może być tylko hipotetyczny. W tej kwestii można zauważyć dwa odmienne stanowiska.

Według pierwszego poglądu, reprezentacja dziecka przez rodziców jest wyłączona, jeśli sprzeczność interesów pomiędzy uczestnikami postępowania rzeczywiście zachodzi. Sąd Najwyższy w cytowanej już uchwale z dnia 7 kwietnia 1952 roku⁴⁷⁹, słusznie zauważył, że jeżeli sprzeczność interesów nie zachodzi, to – stosownie do *ratio legis* tej normy – nie ma z reguły podstaw do wyłączania reprezentacji rodzica w postępowaniu sądowym w podwójnym charakterze, to jest przedstawiciela ustawowego dziecka oraz uczestnika postępowania. Tytułem przykładu Sąd wskazał postępowanie dotyczące stwierdzenia zgonu lub uznania za zmarłego osoby trzeciej. Zdaniem sądu, ustanawianie kuratora w tego rodzaju sprawach jest „prawnie

⁴⁷⁶ Przykładami postępowań procesowych, w których dziecko i reprezentujący jego rodzic mogą być jedną stroną postępowania, w których nie sposób szukać kolizji interesów (a tym samym wyłączenia reprezentacji dziecka przez rodziców w trybie art. 98 § 2 KRO) są postępowania: o wydanie nieruchomości, o naruszenie posiadania (art. 344 KC), o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa (art. 189 KPC), o zawarcie umowy przyrzeczonej (art. 390 § 2 KC) czy też o ustalenie opłaty z tytułu użytkowania wieczystego.

⁴⁷⁷ M.in. orzeczenie składu siedmiu sędziów SN z dnia 7 kwietnia 1952 r., C 487/52, LEX nr 1634383; J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 838; J. Misztal-Konecka, *Wyłączenie...*, s. 72.

⁴⁷⁸ Jako przykład takiego konfliktu interesów wskazuje się zaistniały związek pomiędzy wysokością świadczenia dziecka reprezentowanego przez rodziców, a wysokością świadczenia rodzica, które dochodzone jest w tym samym postępowaniu; G. Jędrejek, *Wyłączenie...*, s. 32.

⁴⁷⁹ C 487/52, LEX nr 1634383.

nieuzasadnione, niecelowe i szkodliwe z punktu widzenia ekonomii postępowania sądowego”.

Regułą wyłączenia reprezentacji dziecka przez rodziców w sytuacji obiektywnie zachodzącej sprzeczności interesów zaprezentował także Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 25 czerwca 1996 roku⁴⁸⁰. Sąd uznał, że wobec tego, że nabycie spadku przez małoletniego jest zawsze bezpłatnym przysporzeniem, w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku, w którym małoletnie dziecko reprezentowane jest przez jedno z rodziców będące też spadkobiercą regułą jest, iż nie zachodzi między nimi kolizja interesów. Kolizja taka, wykluczająca na podstawie art. 98 § 3 KRO w związku z § 2 tego artykułu reprezentację dziecka przez rodzica, w opinii Sądu, wyjątkowo może wystąpić w sytuacji, gdy rodzic reprezentujący dziecko przykładowo:

- 1) domaga się na swoją rzecz udziału w spadku ponad wynikający z treści testamentu,
- 2) podważa ważność testamentu sporządzonego na rzecz dziecka,
- 3) działanie jego zmierza do uszczuplenia udziału w spadku przypadającego dziecku lub nawet do pozbawienia go tego udziału,
- 4) dochodzi – obok dziecka – stwierdzenia dziedziczenia gospodarstwa rolnego wchodzącego w skład spadku na swoją rzecz, w okolicznościach nasuwających uzasadnione wątpliwości co do tego czy spełnia warunki uprawniające go do tego dziedziczenia.

Zgodnie z przeciwnym stanowiskiem, wyłączenie reprezentacji dziecka przez rodziców należy oceniać obiektywnie i przyjmować zawsze wtedy, gdy istnieje choćby tylko „teoretyczna (hipotetyczna) możliwość sprzeczności interesów” pomiędzy dziećmi pozostającymi pod wspólną władzą rodzicielską oraz pomiędzy dzieckiem a rodzicem (lub jego małżonkiem)⁴⁸¹. W takim przypadku zawsze zachodzi konieczność ustanowienia kuratora reprezentującego dziecko na podstawie art. 98 § 2 KRO. Taki pogląd od lat dominuje zarówno w judykaturze, jak i doktrynie⁴⁸².

⁴⁸⁰ II CRN 214/95, LEX nr 26273; teza tego postanowienia została powtórzona w postanowieniu SN z dnia 25 lutego 2015 r., IV CSK 304/14, LEX nr 1663137.

⁴⁸¹ W literaturze pojawił się pogląd, zgodnie z którym zamiast odwoływać się do trudnego kryterium „teoretycznej możliwości sprzeczności interesów”, należałoby rozważyć odwoływanie się do pojęcia dobra dziecka; S. Kotas-Turoboyska, *Reprezentacja...*, s. 197. Wobec stawianych w niniejszej rozprawie postulatów, w tym dążenia do precyzyjniejszego regulowania przepisów wyłączających niezależność rodziców przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka, poglądu tego nie można podzielić.

⁴⁸² M.in. Postanowienie SN z dnia 9 września 1997 r., I CKU 13/97, LEX nr 32373; Uchwała SN z dnia 13 marca 2008 r., III CZP 1/08, OSNC 2009/4/52; Postanowienie SN z dnia 3 czerwca 2011 r., III CSK 259/10, LEX nr 1129120; G. Jędrejek, *Wyłączenie...*, s. 20.

Sąd Najwyższy w cytowanej wyżej uchwale z dnia 13 marca 2008 roku⁴⁸³ stwierdził, że dla ochrony interesów dziecka decydujące jest to, że ze względu na występującą, nawet tylko hipotetycznie, sprzeczność interesów, rodzic może w każdej chwili zająć stanowisko inne, niezgodne z interesami dziecka, które reprezentuje. Zdaniem Sądu, właśnie w taki sposób sprzeczność interesów rozumiał ustawodawca, ustanawiając w art. 98 § 2 KRO zakaz reprezentowania dziecka przez rodziców w sprawach między nimi, niezależnie od faktycznie występującej sprzeczności interesów i stanowiska rodziców. W ocenie Sądu, w takich sprawach kolizja interesów występuje i jest to wystarczający powód niedopuszczalności reprezentacji dziecka przez rodziców.

W praktyce orzeczniczej teoretyczna możliwość kolizji interesów jest rozumiana bardzo różnorodnie. Orzeczeniem, które należy w pełni zaaprobować jest postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2020 roku⁴⁸⁴. Postępowanie toczyło się w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku. Spadkodawczyni pozostawiła testament notarialny w którym do 1/2 części spadku powołała swojego małoletniego wnuka (który uzyskał pełnoletność już na etapie postępowania kasacyjnego). Małoletniego uczestnika postępowania reprezentowała w toku postępowania jego matka, będąc jednocześnie małżonką ubiegającego się o stwierdzenie nabycia spadku na swoją rzecz – na podstawie ustawy – ojca. Sąd słusznie stwierdził, że w tej konkretnej sytuacji pomiędzy wnioskodawcą (ojcem małoletniego dziecka) i jego małżonką a ich małoletnim synem istnieje ewidentna sprzeczność interesów, zwłaszcza że matka domagała się pozbawienia swojego syna udziału w spadku przypadającego mu na podstawie testamentu i stwierdzenia nabycia spadku na rzecz swojego męża na podstawie ustawy. Bez znaczenia dla Sądu pozostały twierdzenia rodziców małoletniego, że zamierzają oni

⁴⁸³ III CZP 1/08, OSNC 2009/4/52; warto nadmienić, że uchwała ta została wydana na tle następującego stanu faktycznego: sprawa toczyła się o ustalenie bezpodstawności dziedziczenia pomiędzy wydziedziczonym zstępnym spadkodawcy a zstępnymi wydziedziczonym. Pozwana matka w imieniu własnym i reprezentowanych małoletnich dzieci wносиła o oddalenie powództwa, uznając, że jest to zgodne zarówno z interesem dzieci, jak i z jej interesem. Jak zauważył Sąd, konsekwencją wyroku uwzględniającego powództwo byłoby odzyskanie prawa do zachowku przez wydziedziczonym zstępnego spadkodawcy i tym samym utrata prawa do zachowku przez zstępnym wydziedziczonym, konsekwencją zaś wyroku oddalającego powództwo byłoby utrzymanie pozbawienia prawa do zachowku wydziedziczonym zstępnego i potwierdzenie istnienia tego prawa po stronie jego zstępnym. Sąd uznał, że nie można wykluczyć, iż w razie zmiany okoliczności stanowisko procesowe pozwanej matki mogłoby ulec zmianie, jeżeli uznałaby, że bardziej korzystne jest uzyskanie prawa do zachowku dla siebie niż dla dzieci.

⁴⁸⁴ Postanowienie SN z dnia 30 września 2020 r., IV CSK 643/18, LEX nr 3080025. Podobny stan faktyczny wystąpił na podstawie wydanego dnia 16 maja 2019 r. postanowienia SN (III CZ 11/19, LEX nr 2665362), w którym Sąd także uznał za konieczne wyłączenie reprezentacji dziecka przez jednego z rodziców.

majątek nabyty w drodze spadkobrania ustawowego przez wnioskodawcę spożytkować w interesie tworzonej z nim rodziny.

Drugim orzeczeniem Sądu Najwyższego, z którym trudno się nie zgodzić, jest postanowienie z dnia 9 lipca 2004 roku⁴⁸⁵. Sąd uznał, że nie ma podstaw do wyłączenia możliwości występowania matki w charakterze ustawowego przedstawiciela skarżącej małoletniej córki, w postępowaniu wieczystoksięgowym o wpis własności na rzecz córki na podstawie zawartej pomiędzy ojcem małoletniej, a małoletnią umowy zamiany nieruchomości. Sąd trafnie uznał, że w komentowanej sytuacji zarówno matka, w roli przedstawiciela ustawowego, jak i córka były na równi zainteresowane w dokonaniu wpisu zgodnie z żądaniem wniosku.

Druga grupa orzeczeń Sądu Najwyższego może budzić uzasadnione wątpliwości co do rozumienia zachodzącej „sprzeczności interesów”. Jednym z bardziej zaskakujących orzeczeń jest postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 grudnia 2010 roku⁴⁸⁶, w którym Sąd uznał, że w sprawie z powództwa windykacyjnego ojca przeciwko małoletnim dzieciom oraz ich matce, wytoczonego w ramach ochrony ograniczonego prawa rzeczowego przedstawicielem ustawowym małoletnich pozwanych nie może być matka dzieci, nawet jeśli jest współpozwaną w sprawie. W istocie sprawa toczyła się o eksmisję małoletnich dzieci oraz ich matki z mieszkania stanowiącego spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu, którego uprawnionym był ojciec pozwanych dzieci. Sąd stwierdził, że poza dwoma wymienionymi w art. 98 § 2 pkt 2 KRO przypadkami, rodzic nie może reprezentować dziecka w postępowaniu procesowym, które toczy się między tym dzieckiem a drugim z jego rodziców.

Z kolei w postanowieniu z dnia 5 czerwca 2014 roku⁴⁸⁷ Sąd Najwyższy uznał, że w postępowaniu nieprocesowym o zatwierdzenie uchylecia się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza, w którym uczestnikami postępowania są rodzice oraz ich małoletnie dzieci, wobec „możliwości powstania sprzeczności interesów” między rodzicami a dziećmi, wyłączone jest prawo reprezentowania dziecka przez rodziców.

W dwóch wyżej opisanych sprawach, pomimo braku jakiegokolwiek sprzeczności interesów pomiędzy dziećmi a ich rodzicami, sąd wyłączył reprezentację dzieci przez rodziców, uznając konieczność udziału kuratora reprezentującego dziecko. Należy uznać,

⁴⁸⁵ Postanowienie SN z dnia 9 lipca 2004 r., II CK 435/03, LEX nr 305047.

⁴⁸⁶ III CZP 114/10, LEX nr 738036.

⁴⁸⁷ Postanowienie SN z dnia 5 czerwca 2014 r., IV CZ 32/14, LEX nr 1493926.

że taka praktyka sądów jest bezzasadna i zupełnie nieracjonalnie pozbawia rodzica atrybutu przedstawiciela ustawowego nad własnymi dziećmi. Trudno sobie nawet wyobrazić jaki – choćby potencjalnie – konflikt interesów miałby wystąpić w komentowanych postępowaniach pomiędzy rodzicem a jego dziećmi.

W literaturze pojawił się także pogląd, że ustanowienie kuratora będzie także konieczne w sytuacji, w której sprzeczność interesów może powstać w przyszłości i to bez względu na stopień prawdopodobieństwa wystąpienia bądź nie takiej sprzeczności⁴⁸⁸. Należy z całą stanowczością uznać, że takie stanowisko jest zbyt daleko zmiernające, ponieważ w istocie wyłącza reprezentację dziecka przez rodziców w każdym postępowaniu cywilnym, bez względu na jego tryb.

Jak widać, problematyka hipotetycznej czy też rzeczywistej sprzeczności interesów zachodzącej pomiędzy podmiotami wymienionymi w art. 98 § 2 KRO ma olbrzymi wpływ na zakres autonomii rodziców przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka. Warto w tym miejscu zastanowić się czy dominujący w polskim prawie pogląd o teoretycznej możliwości sprzeczności interesów stanowi wystarczające uzasadnienie do wyłączenia reprezentacji dziecka przez rodzica.

W ocenie autorki niniejszej dysertacji takie podejście jest bezzasadnym ograniczaniem przysługującej rodzicom autonomii sprawowania władzy rodzicielskiej. Zbyt często określona przez judykaturę „teoretyczna możliwość sprzeczności interesów” będzie bowiem pozbawiała rodziców prawa reprezentacji dziecka przy czynnościach zarządu jego majątkiem w sytuacjach, w których żadna kolizja interesów faktycznie nie występuje. To z kolei jest – pozbawionym normatywnego uzasadnienia – ograniczeniem ich konstytucyjnych praw.

Należy uznać, że ocenę dopuszczalności reprezentacji dziecka przez rodzica w przypadku pozostawiania osób wymienionych w art. 98 § 2 KRO po tej samej stronie postępowania procesowego lub pozostawiania uczestnikami postępowania nieprocesowego należy oceniać pod kątem wykładni funkcjonalnej. Każdorazowo, przy czynnościach zarządu majątkiem dziecka, sąd lub notariusz dokonujący czynności notarialnej z udziałem małoletniego powinni rozważyć czy rzeczywiście, obiektywnie występuje konflikt interesów pomiędzy dziećmi bądź pomiędzy dzieckiem a rodzicem (jego małżonkiem). W rezultacie, czy istnieje zagrożenie interesów majątkowych dziecka.

⁴⁸⁸ G. Jędrejek, *Wyłączenie...*, s. 33.

4.2. Instytucja kuratora reprezentującego dziecko (art. 99 KRO)

4.2.1. Zakres reprezentacji dziecka przez kuratora reprezentującego dziecko

Na mocy art. 99 § 1 KRO, dla dziecka pozostającego pod władzą rodzicielską, którego żadne z rodziców nie może reprezentować, sąd opiekuńczy ustanawia kuratora reprezentującego dziecko⁴⁸⁹. Należy podkreślić, że regulacja ta dotyczy jedynie wyłączenia reprezentacji dziecka przez rodziców na podstawie art. 98 § 2 KRO, a zatem sytuacji, w których wymagane jest ustanowienie kuratora do załatwienia poszczególnej sprawy w rozumieniu art. 180 § 2 KRO.

Warto w tym miejscu przypomnieć, że regulacja dotycząca instytucji kuratora reprezentującego dziecko została znowelizowana ustawą z dnia 16 maja 2019 roku o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego. Jak wyjaśniono wcześniej, potrzeba przeprowadzenia nowelizacji tych przepisów uzasadniona była koniecznością zabezpieczenia interesów dziecka w procesie karnym, w którym małoletni występuje jako osoba pokrzywdzona przez rodziców. Finalnie jednak przedmiotowa nowelizacja objęła wszystkie przypadki wyłączenia reprezentacji dziecka przez rodziców na podstawie art. 98 § 2 KRO, w tym dotyczących czynności zarządu majątkiem dziecka.

Poza zmianą art. 99 KRO, unormowanie dotyczące kuratora reprezentującego dziecko uzupełnione zostało o nowe przepisy zawarte w art. 99¹ – 99³ KRO. Założeniem ustawodawcy było „precyzyjne określenie standardów reprezentacji dziecka przez kuratora”⁴⁹⁰. Przeredagowanie art. 99 KRO miało na celu wyodrębnienie instytucji kuratora reprezentującego dziecko, aby „nie mylić go z instytucjami o tej samej nazwie”⁴⁹¹. Art. 99 KRO znajduje zastosowanie zarówno do kuratora ustanowionego w celu reprezentowania dziecka w toku postępowania, jak i w odniesieniu do dokonania czynności, gdy rodzice nie mogą go reprezentować. Ustawodawca taksatywnie wymienił także jakie regulacje KRO mają odpowiednie zastosowanie do kuratora reprezentującego dziecko.

Odnośnie do zasad dokonywania czynności przez kuratora reprezentującego dziecko, należy odpowiednio stosować art. 95 § 3 i § 4 KRO oraz art. 154 KRO. Oznacza

⁴⁸⁹ Kuratelą określa się prawną formę częściowej i ograniczonej czasowo pieczy nad określoną osobą lub nad jej majątkiem, ustanawianą przez sąd opiekuńczy w sytuacji, w której osoba ta z przyczyn faktycznych lub prawnych nie może zająć się swoimi sprawami; D. Olczak-Dąbrowska, *Wybrane rodzaje kurateli w praktyce sądowej*, Prawo w działaniu, sprawy cywilne 17/2014, s. 89.

⁴⁹⁰ *Uzasadnienie*, Druk sejmowy nr 3295..., s. 8.

⁴⁹¹ Tamże, s. 7.

to, że kurator reprezentujący dziecko powinien wykonywać swe czynności z należytą starannością, działać zgodnie z dobrem dziecka i interesem społecznym, a także ma obowiązek przed powzięciem decyzji w ważniejszych sprawach dotyczących osoby lub majątku dziecka je wysłuchać, jeżeli rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości dziecka na to pozwala oraz uwzględnić w miarę możliwości jego rozsądne życzenia.

Z kolei w stosunku do osoby kuratora oraz pełnionej przez niego funkcji, odpowiednie zastosowanie znajdują:

- 1) art. 148 KRO zawierający negatywne przesłanki do powołania konkretnej osoby na funkcję kuratora⁴⁹²,
- 2) art. 151 KRO przewidujący możliwość ustanowienia jednego kuratora dla kilku osób, pomiędzy interesami których nie ma sprzeczności, ze wskazaniem, że kuratela nad rodzeństwem powinna być w miarę możliwości powierzona jednej osobie,
- 3) art. 152 KRO statuujący obowiązek kuratora do objęcia powierzonej mu funkcji,
- 4) art. 156 KRO nakładający na kuratora obowiązek uzyskiwania zezwolenia sądu opiekuńczego we wszelkich ważniejszych sprawach dotyczących osoby lub majątku dziecka⁴⁹³,
- 5) art. 159 KRO wskazujący sytuacje, w których kurator nie może reprezentować dzieci pozostających pod jego kuratelą⁴⁹⁴,
- 6) art. 164 KRO przyznający dziecku prawo dochodzenia roszczeń o naprawienie szkody będących konsekwencją nienależytego wykonywania

⁴⁹² Kuratorem reprezentującym dziecko nie może zostać: 1) osoba, która nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych albo została pozbawiona praw publicznych, 2) osoba, która została pozbawiona władzy rodzicielskiej albo skazana za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności albo za umyślne przestępstwo z użyciem przemocy wobec osoby lub przestępstwo popełnione na szkodę małoletniego lub we współdziałaniu z nim, 3) osoba, wobec której orzeczono zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowywaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub opieką nad nimi, lub obowiązek powstrzymywania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu, 4) osoba, w stosunku do której zachodzi prawdopodobieństwo, że nie wywiąże się należycie z obowiązków opiekuna.

⁴⁹³ Za dyspozycję w ważnej sprawie majątkowej w rozumieniu art. 156 KRO SN w postanowieniu z dnia 23 lipca 1998 r. (III CKU 34/98, LEX nr 1232690) uznał zrzeczenie się przez kuratora należnej małoletniemu dziecku części majątku spadkowego.

⁴⁹⁴ Kurator reprezentujący dziecko nie może reprezentować osób pozostających pod jego kuratelą: 1) przy czynnościach prawnych między tymi osobami, 2) przy czynnościach prawnych między jedną z tych osób a kuratorem albo jego małżonkiem, zstępnymi, wstępnymi lub rodzeństwem, chyba że czynność prawna polega na bezpłatnym przysporzeniu na rzecz osoby pozostającej pod opieką.

obowiązków przez kuratora, które przedawnia się z upływem trzech lat od ustania kurateli lub zwolnienia kuratora⁴⁹⁵,

- 7) art. 165 § 2 KRO, art. 168 KRO oraz art. 169 KRO dające sądowi możliwość żądania od kuratora wyjaśnień oraz przedstawienia dokumentów związanych z reprezentowaniem dziecka, podstawę do wydawania odpowiednich zarządzeń w razie nienależytego wykonywania funkcji przez kuratora, a także wskazania przesłanek odwołania kuratora z pełnionej funkcji,
- 8) art. 170 KRO oraz art. 180 § 2 KRO określające moment ustania kurateli, to jest z mocy prawa w razie osiągnięcia przez dziecko pełnoletności, a także w przypadku zakończenia czynności, dla której kurator został ustanowiony.

Warto zauważyć, że ustawodawca nowelizując komentowaną regulację, pominął w katalogu przepisów mających odpowiednie zastosowanie do kuratora reprezentującego dziecko art. 165 § 1 KRO (dotyczący bieżącego zaznajamiania się przez sąd z działalnością kuratora oraz udzielanie mu wskazówek i poleceń) oraz art. 166 – 167 KRO (dotyczące obowiązku składania sprawozdań i rachunków z zarządu majątkiem oraz kontrolę sądu w tym zakresie). Pozostawiono tym samym kuratorowi reprezentującemu dziecko spory zakres samodzielności.

Kurator reprezentujący dziecko ustanowiony na podstawie art. 99 KRO jest z mocy ustawy przedstawicielem ustawowym małoletniego i wyłącza wynikające z władzy rodzicielskiej uprawnienie rodziców do reprezentacji dziecka określone w art. 98 § 1 KRO⁴⁹⁶. Jego umocowanie do działania w imieniu dziecka powstaje w momencie wydania – na podstawie konkretnego stanu faktycznego określonego przez art. 98 § 2 KRO – orzeczenia sądu. Przedstawicielstwo ustawowe kuratora reprezentującego dziecko jest zatem narzucone przez prawo⁴⁹⁷. Zarówno małoletni, jak i jego rodzice nie mają żadnego wpływu na jego ustanowienie i zakres funkcjonowania.

⁴⁹⁵ SN wskazał, że obowiązki kuratora *ad actum* wypływają z orzeczenia sądowego i dlatego powinien on naprawić szkodę wyrządzoną reprezentowanemu nienależytym sprawowaniem kurateli (art. 471 KC, ewentualnie art. 415 KC), natomiast samo obiektywnie słuszne niezadowolenie reprezentowanego z działalności kuratora nie może być uznane za przyczynę nieważności w rozumieniu art. 401 pkt 2 KPC czy też art. 379 pkt 2 KPC, a tym samym nie stanowi przyczyny wznowienia postępowania; m.in. uchwała SN z dnia 14 kwietnia 1980 r., III CZP 19/80, OSNC 1980/11/205; postanowienie SN z dnia 14 stycznia 2015 r., I CZ 111/14, LEX nr 1645253.

⁴⁹⁶ Wyrok SA w Katowicach z dnia 7 sierpnia 2014 r., II AKa 246/14, LEX nr 1647232; podobnie jest z kuratorem ustanowionym w związku z postępowaniem prowadzonym przed sądem, który ma za zadanie reprezentować dziecko, czyli dokonywać czynności procesowe w imieniu i ze skutkiem dla reprezentowanego.

⁴⁹⁷ W. Szydło, *Przedstawicielstwo...*, s. 109-110.

Kurator reprezentujący dziecko ma także uprawnienie do dokonywania wszelkich czynności łączących się ze sprawą, w tym zaskarżenia i wykonania orzeczenia (art. 99 § 2 KRO)⁴⁹⁸.

Kuratorowi reprezentującemu dziecko zostało również przyznane uprawnienie do uzyskania od rodzica informacji o dziecku, jego stanie zdrowia, sytuacji rodzinnej i środowisku, w zakresie niezbędnym do prawidłowej reprezentacji dziecka, a także zasięgania informacji o dziecku od organów lub instytucji oraz stowarzyszeń i organizacji społecznych, do których należy dziecko lub które świadczą dziecku pomoc. Ma to pozwolić kuratorowi reprezentującemu dziecko na „rzetelne i profesjonalne wykonywanie jego roli przez jak najlepsze poznanie potrzeb i sytuacji dziecka, które reprezentuje”⁴⁹⁹.

Co ciekawe, ustawodawca w dodanym art. 99² KRO nałożył na kuratora reprezentującego dziecko w postępowaniu przed sądem lub innym organem państwowym kilka obowiązków, nieznanymi wcześniejszej regulacji. Po pierwsze, wprowadzono obowiązek komunikowania się z rodzicami dziecka, polegający na udzielaniu na piśmie lub przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej rodzicowi nieuczestniczącemu w postępowaniu, na jego wniosek, informacji niezbędnych do prawidłowego wykonywania władzy rodzicielskiej dotyczących przebiegu tego postępowania i podjętych w jego toku czynnościach, jeżeli nie stoi temu na przeszkodzie dobro dziecka.

Ustawodawca sformułował pewne reguły obowiązku informacyjnego⁵⁰⁰. Po pierwsze, przekazywane informacje nie mogą „przekształcić się w konsultacje”, dając możliwość wpływu na działania podejmowane przez kuratora reprezentującego dziecko. Po drugie, ma obejmować tylko informacje zakwalifikowane jako „niezbędne”. Ponadto, obowiązek informacyjny ma być wykonywany wyłącznie w formie pisemnej lub za pomocą środków komunikacji elektronicznej, co ma ograniczyć możliwość wpływu rodzica na kuratora. Jednocześnie rodzic, wnioskując o uzyskanie informacji, powinien określić czy i dlaczego są mu one niezbędne do właściwego wykonywania władzy rodzicielskiej. W istocie więc obowiązek informacyjny nałożony na kuratora reprezentującego dziecko ma ograniczać się do wymiany z rodzicami dziecka

⁴⁹⁸ Przyjmuje się przy tym, że kurator reprezentujący dziecko może zainicjować postępowanie zarówno przed sądem pierwszej, jak również drugiej instancji oraz postępowanie kasacyjne; S. Kotas-Turoboyska, *Reprezentacja...*, s. 189.

⁴⁹⁹ *Uzasadnienie*, Druk sejmowy nr 3295..., s. 11.

⁵⁰⁰ Tamże, s. 10.

zachowujących dystans urzędowych pism. Takie ograniczanie roli rodziców dziecka przy czynnościach zarządu majątkiem dziecka jest pozbawieniem ich konstytucyjnych praw wykonywania w sposób autonomiczny władzy rodzicielskiej.

Kolejnym obowiązkiem nałożonym na kuratora reprezentującego dziecko jest obowiązek informowania dziecka, w sposób zrozumiały i dostosowany do stopnia jego rozwoju, o podejmowanych czynnościach, przebiegu postępowania i sposobie jego zakończenia oraz konsekwencjach podjętych działań dla jego sytuacji prawnej, o ile rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości dziecka na to pozwalają. Kurator został zatem zobowiązany do nawiązania z dzieckiem kontaktu.

Ponadto, na kuratora został nałożony obowiązek zachowania w tajemnicy okoliczności sprawy, o których powziął wiadomość ze względu na wykonywane czynności, za wyjątkiem wiarygodnych informacji o przestępstwach popełnionych na szkodę dziecka. Jest to uzasadnione tym, że kurator reprezentujący dziecko uzyskuje szereg informacji o szczegółach życia rodzinnego dziecka przez wgląd w akta sprawy, uczestniczenie w procedurach prawnych, a także od samego dziecka, rodzica sprawującego nad nim bieżącą pieczę, organów lub instytucji oraz stowarzyszeń i organizacji społecznych⁵⁰¹. Przepis ten stanowi *lex specialis* w stosunku do regulacji dotyczących tajemnicy zawodowej adwokatów i radców prawnych.

Regulacje dotyczące wyłączenia reprezentacji dziecka przez rodziców przy wykonywaniu czynności zarządu majątkiem dziecka powodują powstanie specyficznej relacji między rodzicami a kuratorem reprezentującym dziecko. Otóż każdej stronie tej relacji przysługuje odrębna sfera wyłączności działania i każda ze stron może żądać, aby druga strona nie ingerowała w jej sferę uprawnień⁵⁰². Wydaje się jednak, że omawiana regulacja jest niedostosowana do reprezentacji dziecka przy czynnościach zarządu jego majątkiem, przy których często nie zaistnieje żaden konflikt interesów pomiędzy osobami wymienionymi w art. 98 § 2 KRO. Wprowadzone wymogi odnoszące się do osoby kuratora reprezentującego dziecko, wyłączenie możliwości kurateli sprawowanej przez rodziców, a także przyznanie szerokich uprawnień do zasięgania informacji o dziecku stanowi ograniczenie dla rodziców wykonujących zarząd majątkiem dziecka, wymuszając angażowanie w majątkowe sprawy rodziny obcy podmiot.

⁵⁰¹ Tamże, s. 12.

⁵⁰² A. Gałakan-Halička, *Zasady...*, s. 223.

4.2.2. Wymagania formalne wobec kuratora reprezentującego dziecko

Nowelizacja z 2019 roku sformułowała wymagania formalne, które powinien spełniać kurator reprezentujący dziecko. Ustawodawca wprowadził przy tym w art. 99¹ KRO pewną gradację wymogów, w zależności od okoliczności faktycznych danej sprawy. Co do zasady kuratorem reprezentującym dziecko może zostać adwokat lub radca prawny. Co więcej, muszą oni wykazać szczególną znajomość spraw dotyczących dziecka lub ukończyć specjalistyczne szkolenie dotyczące zasad reprezentacji dziecka, praw lub potrzeb dziecka⁵⁰³. Wyznaczenie pełnomocników profesjonalnych do pełnienia funkcji kuratora reprezentującego dziecko uzasadnione było założeniem posiadania przez nich największej wiedzy oraz doświadczenia zawodowego w reprezentowaniu innych osób, a także zawodowym obowiązkiem przestrzegania zasad etycznych⁵⁰⁴.

W piśmiennictwie wyrażono pogląd, że adwokat pełniący funkcję kuratora reprezentującego dziecko nie musi wykonywać tej funkcji osobiście oraz że może korzystać zarówno z zastępstwa aplikanta adwokackiego, jak również ustanowić pełnomocnika lub substytutę⁵⁰⁵. Z jednej strony, argumenty dotyczące praktycznego stosowania przepisu popierają takie stanowisko. Trudno sobie wyobrazić, aby w toczącym się wiele lat postępowaniu każda czynność była dokonywana osobiście przez wyznaczonego adwokata czy też radcę prawnego. Z drugiej jednak strony, mogłoby to powodować dopuszczenie do wykonywania zarządu majątkiem dziecka wiele podmiotów i to często w sposób niespodziewany dla stron czynności (nagle zaistniały konflikt terminu rozpraw, choroba radcy prawnego/adwokata itp.). Zagadnienie zastępstwa profesjonalnych pełnomocników w kontekście wykonywania zarządu majątkiem dziecka wykracza poza ramy niniejszej dysertacji, więc nie będzie szerzej analizowane. Nie ulega jednak wątpliwości, że wymaga ono odrębnych badań i ewentualnego doprecyzowania przez ustawodawcę.

⁵⁰³ Zdaniem twórców nowelizacji, zapewnienie należytej reprezentacji dziecka wymaga umiejętności porozumiewania się z nim na różnych etapach rozwojowych oraz wiedzy z zakresu relacji dziecka i jego rodziny; *Uzasadnienie*, Druk sejmowy nr 3295..., s. 9; wszelkie szkolenia jakie autorka niniejszej rozprawy znalazła dla kuratorów reprezentujących dziecko dotyczą reprezentacji dziecka w postępowaniu karnym, które zostało pokrzywdzone przez rodzica/rodziców, z uwzględnieniem specyfiki tego postępowania. Zakres tych szkoleń nie obejmuje jednak przeszkolenia w dziedzinie praw dziecka czy też nabycia umiejętności porozumiewania się z dziećmi. Brak jest także szkoleń dla profesjonalnych pełnomocników dotyczących dokonywania czynności prawnych, czy też reprezentowania dziecka w postępowaniach cywilnych.

⁵⁰⁴ Tamże.

⁵⁰⁵ W. Studziński, *Możliwość skorzystania przez kuratora reprezentującego dziecko z zastępstwa aplikanta oraz prawo do ustanowienia pełnomocnika lub substytutę*, *Palestra* 6/2021, s. 54.

W drugiej kolejności, gdy stopień skomplikowania sprawy tego nie wymaga⁵⁰⁶, kuratorem reprezentującym dziecko może zostać ustanowiona inna osoba mająca wyższe wykształcenie prawnicze i wykazująca znajomość potrzeb dziecka. Tytułem przykładu twórcy projektu wymienili jako kandydatów spełniających powyższe kryteria aplikantów adwokackich lub radcowskich oraz przedstawicieli organizacji pozarządowych⁵⁰⁷. Dopiero zaś w sytuacji wystąpienia „szczególnych okoliczności”, co każdorazowo oceni sąd, kuratorem reprezentującym dziecko może zostać osoba niemająca wyższego wykształcenia prawniczego⁵⁰⁸.

Należy zauważyć, że ustawodawca posłużył się różnymi wymogami, odnośnie do każdej z trzech grup potencjalnych kuratorów. Co do pierwszej, preferowanej grupy adwokatów i radców prawnych użył sformułowania „wykazywanie szczególnej znajomości spraw dotyczących dziecka lub ukończenie szkolenia dotyczącego zasad reprezentacji dziecka, praw lub potrzeb dziecka”⁵⁰⁹. W stosunku do drugiej grupy, pojawił się wymóg wyższego wykształcenia prawniczego oraz „wykazywania znajomości potrzeb dziecka”. Należy uznać zatem, że ustawodawca zamierzał rozróżnić pojęcia „szczególnej znajomości spraw dotyczących dziecka” od „znajomości potrzeb dziecka”. Nie podjął się jednak w uzasadnieniu do nowelizacji próby wyjaśnienia różnic między tymi pojęciami. W kontekście ostatniej, trzeciej grupy potencjalnych kuratorów reprezentujących dziecko, ustawodawca zarówno nie wymaga wykształcenia prawniczego, jak również znajomości spraw i potrzeb dziecka.

Zauważono już w piśmiennictwie, że sformułowanie art. 99¹ § 1 KRO może w praktyce jego stosowania stać się przyczyną rozbieżnych interpretacji⁵¹⁰. O ile bowiem kryteria formalne w postaci uprawnień zawodowych adwokata i radcy prawnego nie budzą wątpliwości⁵¹¹, o tyle pozostałe wymagania w nim określone są nieprecyzyjne

⁵⁰⁶ Według twórców projektu może to dotyczyć spraw „innych niż karne”, a także sytuacji, w których sąd opiekuńczy określił szczegółowo treść dokonywanej czynności; *Uzasadnienie*, Druk sejmowy nr 3295..., s. 9.

⁵⁰⁷ Tamże, s. 10.

⁵⁰⁸ Tamże. Ustawodawca dopuścił tutaj możliwość wyznaczenia na osobę kuratora reprezentującego dziecko osoby z kręgu rodziny dziecka, wykazującej znajomość potrzeb dziecka, pod warunkiem „jej niezależności od rodziców dziecka”.

⁵⁰⁹ Tamże. Znajomość potrzeb dziecka rozumiana jest przez twórców nowelizacji jako zdolność do podejmowania decyzji zgodnych z dobrem i interesem dziecka.

⁵¹⁰ J. Gajda, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz...*, s. 813.

⁵¹¹ Należy uznać, że adwokat i radca prawny mogą być ustanowieni kuratorem reprezentującym dziecko o ile są wpisani na listę – odpowiednio – adwokatów, na podstawie ustawy z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (t.j.: Dz.U. z 2022 r., poz. 1184 ze zm.) oraz radców prawnych, na podstawie ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (t.j.: Dz.U. z 2022 r., poz. 1166). Bez znaczenia powinno być to, czy i w jakiej formie faktycznie wykonują swój zawód.

i konieczne jest dokonanie przez sąd każdorazowo ich interpretacji w odniesieniu do konkretnego kandydata do pełnienia funkcji kuratora reprezentującego dziecko. Wydaje się także nieuprawnione dokonywanie przez ustawodawcę podziału czynności dotyczących małoletniego na skomplikowane i nieskomplikowane.

Należałoby się zastanowić czy kuratorem reprezentującym dziecko przy czynnościach zarządu jego majątkiem, ustanowionym na podstawie art. 99 KRO, mógłby być rodzic dziecka. Nie trudno wyobrazić sobie sytuację, że rodzic, będący profesjonalnym pełnomocnikiem procesowym albo mający ukończone studia prawnicze bądź też w przypadku nieskomplikowanych czynności prawnych niespełniający powyższych wymagań, chciałby reprezentować swoje dziecko, w przypadku wyłączenia reprezentacji drugiego rodzica.

Nie powinno budzić wątpliwości, że nikt lepiej nie wykaże szczególnej znajomości praw i potrzeb dziecka, niż jego własny rodzic. Wielokrotnie w niniejszej dysertacji pojawiał się argument dotyczący korzyści wynikających z naturalnego przedstawicielstwa rodziców, a także tego, że niezwykle mało prawdopodobne jest celowe pokrzywdzenie interesów majątkowych własnego dziecka. Wynika to przede wszystkim – jak już wspomniano wcześniej – z uczucia miłości rodziców do dziecka. Nie można też zapominać o art. 103 KRO, dającym podstawę do przeznaczania czystego dochodu z majątku dziecka na – ogólnie mówiąc – potrzeby rodziny. Rodzice działając z pokrzywdzeniem dziecka, w rezultacie pogorszyliby jednocześnie sytuację majątkową całej rodziny.

Na tle stanu prawnego przed nowelizacją zauważono w piśmiennictwie⁵¹², że ustanowienie kuratora reprezentującego dziecko, na podstawie art. 99 KRO, w przeważającej liczbie przypadków ma zastosowanie przy dokonywaniu czynności prawnych oraz do postępowań sądowych cywilnych i rodzinnych, nie zaś w sprawach karnych, w których poszkodowanym przez jednego z rodziców jest małoletni. Warto zatem zastanowić się nad celowością wprowadzenia tak rygorystycznych wymagań dla reprezentanta małoletniego, w sytuacji, w której ma dokonać w imieniu dziecka czynności prawnej lub procesowej z zakresu zarządu jego majątkiem⁵¹³. Wątpliwości

⁵¹² E. Holewińska-Łapińska, *IV. Prawo rodzinne*, [w:] *Studia i Analizy Sądu Najwyższego. Przegląd Orzecznictwa za rok 2015*, Jacek Kosonoga (red.), Warszawa 2016, s. 95.

⁵¹³ W tym miejscu ponownie warto wspomnieć o postulacie wyłączenia regulacji prawnej dotyczącej zarządu majątkiem dziecka do oddzielnej jednostki systematycznej KRO, tak jak to było uczynione w dekreście Prawo rodzinne z 1946 r. Niemożliwe jest bowiem stworzenie jednej regulacji, która byłaby dostosowana zarówno do obrotu cywilnoprawnego z dzieckiem, pieczy nad osobą dziecka, jak

może budzić to czy na pewno adwokat i radca prawny są dostatecznymi gwarantami zabezpieczenia interesów majątkowych małoletniego, nie dysponując żadną wiedzą o małoletnim, jego sytuacji majątkowej, jego rodzinie i środowisku. Zdaje się, że w przypadku obrotu cywilnoprawnego, lepszym rozwiązaniem byłoby powoływanie na kuratorów reprezentujących dziecko osoby z kręgu dziecka, najlepiej z nim spokrewnionej, mającej z nim dobre relacje, na którą rodzice wspólnie wyrazili by zgodę.

4.2.3. Ustanowienie kuratora reprezentującego dziecko – zagadnienia proceduralne

W sytuacjach wskazanych w art. 98 § 2 i § 3 KRO rodzice powinni zwrócić się do sądu opiekuńczego o ustanowienie kuratora reprezentującego dziecko. Na mocy art. 70 KPC, taki sam obowiązek ma sąd rozpoznający sprawę, który w toku każdego postępowania musi czuwać nad prawidłową reprezentacją małoletniego dziecka⁵¹⁴.

Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 9 września 1997 roku⁵¹⁵ uznał, że w przypadku wyłączenia reprezentacji rodziców na podstawie art. 98 § 2 KRO powszechnie przyjmowaną regułą jest, że powinno zostać ustanowionych tylu kuratorów, ile dzieci ma być reprezentowanych. Orzeczenie to zostało wydane na skutek kasacji w sprawie o dział spadku i zniesienie współwłasności między kilkorgiem spadkobierców i współwłaścicielami nieruchomości wśród których znajdowała się matka z dwójką małoletnich dzieci. Sąd uznał wówczas, że z uwagi na potrzebę ustalenia składu spadku ulegającego podziałowi może występować zarówno między małoletnimi, jak i między małoletnimi a ich matką sprzeczność interesów. Wskutek wyłączenia ustawowego przedstawicielstwa matki, sąd uznał za konieczne zwrócenie się do sądu opiekuńczego o ustanowienie dla małoletnich osobnych kuratorów do ochrony ich interesów⁵¹⁶.

i ewentualnych spraw karnych dotyczących przestępstw nad dziećmi. Każdy z tych wymiarów rządzi się innymi regułami, spełnia inne funkcje i wymaga innych normatywnych rozwiązań.

⁵¹⁴ Postanowienie SN z dnia 4 października 1966 r., II CZ 117/66, OSNC 1967/2/40; Postanowienie SN z dnia 19 maja 2005 r., V CK 669/04, LEX nr 603871.

⁵¹⁵ I CKU 13/97, LEX nr 32373.

⁵¹⁶ Wydaje się, że obecne bezpośrednio odesłanie do art. 151 KRO, dopuszczającego możliwość ustanowienia jednego kuratora dla kilku osób, pomiędzy interesami których nie ma sprzeczności, ze wskazaniem, że kuratela nad rodzeństwem powinna być w miarę możliwości powierzona jednej osobie niewiele zmienia. Praktyka sądów w sprawach, w których występują podmioty wymienione w art. 98 § 2 KRO jest bardzo ostrożnościowa i wieloletnia tendencja powoływania dla każdego małoletniego oddzielnego kuratora zapewne szybko nie ulegnie zmianie.

W piśmiennictwie wyrażono tożsamy pogląd, że reprezentacja dzieci przez tego samego kuratora „przeczyłaby istocie rozwiązania zawartego w tym przepisie”⁵¹⁷. W sytuacji, w której zaniecha się powołania tyłu kuratorów, ile dzieci ma być reprezentowanych przyjmowana jest – na podstawie art. 379 pkt 2 KPC – nieważność postępowania⁵¹⁸.

W literaturze zauważono problem wynikający ze zbiegu norm zawartych w art. 98 § 2 KRO oraz art. 101 § 3 KRO⁵¹⁹. Otóż w większości sytuacji przy czynnościach zarządu majątkiem małoletniego dziecka przekraczających zakres zwykłego zarządu, wyłączona jest również reprezentacja rodziców na mocy art. 98 § 2 KRO. Zagadnienie problemowe dotyczy tego czy wyłączenie reprezentacji rodziców na podstawie tego przepisu stanowi jednocześnie wyłączenie ich zarządu oraz – co się z tym wiąże – kto występuje do sądu o zezwolenie na dokonanie czynności: rodzice czy kurator reprezentujący dziecko. Wobec tego, że ustawodawca nie uregulował jednoznacznie tego zagadnienia, w literaturze pojawiły się dwie odmienne propozycje sposobu jego rozwiązania.

Według pierwszej wykładni, wyłączenie reprezentacji z art. 98 § 2 KRO nie stanowi jednocześnie wyłączenia danej czynności z zakresu zarządu rodziców. W rezultacie, w pierwszej kolejności sąd wydaje, na wniosek rodziców, zezwolenie sądu na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu w trybie art. 101 § 3 KRO. Następnie, także na wniosek rodziców (ewentualnie z urzędu), w trybie art. 98 § 2 KRO ustanawiany jest kurator reprezentujący dziecko. Bardzo często też obie sprawy są rozpoznawane łącznie i oba komentowane rozstrzygnięcia są zawarte w tym samym postanowieniu.

W myśl drugiej wykładni, wyłączenie reprezentacji rodziców na mocy art. 98 § 2 KRO oznacza jednocześnie wyłączenie ich zarządu. W takiej sytuacji, w pierwszej kolejności sąd opiekuńczy, na wniosek rodziców, ustanawia kuratora reprezentującego dziecko. W drugim etapie, kurator reprezentujący dziecko występuje samodzielnie do sądu opiekuńczego o wydanie zezwolenia na rozporządzenie majątkiem dziecka, w trybie art. 156 KRO, to jest w „ważniejszej sprawie” dotyczącej majątku dziecka.

⁵¹⁷ S. Kotas-Turoboyska, *Reprezentacja...*, s. 203.

⁵¹⁸ Postanowienie SN z dnia 21 grudnia 2010 r., III CZP 114/10, LEX nr 738036.

⁵¹⁹ M.in. R. Zegadło, *Zarząd...*, s. 884.

W literaturze pojawiło się jeszcze trzecie stanowisko, zgodnie z którym dopuszczalne jest przyjęcie konstrukcji, że ustanowienie kuratora reprezentującego dziecko do skonkretyzowanej czynności prawnej mieści już w sobie zezwolenie sądu opiekuńczego na jej dokonanie⁵²⁰. Biorąc pod uwagę istotę obu rozstrzygnięć sądu, mających odmienne podstawy prawne, taką opcję *de lege lata* należy uznać za niedopuszczalną⁵²¹.

Uwzględniając poprzednie rozważania dotyczące atrybutów władzy rodzicielskiej, pojęcia zarządu majątkiem dziecka, a także *ratio legis* komentowanej konstrukcji normatywnej, należy opowiedzieć się za stanowiskiem pierwszym. Jest to także stanowisko zgodne z literalnym brzmieniem przepisu (żadne z rodziców nie może „reprezentować” dziecka przy „czynnościach prawnych”) oraz znacznie częściej występujące w praktyce sądów⁵²². Druga wykładnia przepisu art. 98 § 2 KRO jest znacznie rzadziej spotykana w praktyce. Umożliwienie kuratorowi reprezentującemu dziecko samodzielnego wnioskowania o dokonanie czynności zarządu majątkiem dziecka byłoby nie tylko wyłączeniem prawa reprezentacji dziecka przez rodziców, ale w istocie nieuprawnionym pozbawieniem rodziców prawa zarządu majątkiem dziecka.

Warto zastanowić się nad uproszczeniem procedury związanej z czynnościami zarządu majątkiem dziecka, w taki sposób, aby rodzice mogli wystąpić do sądu w ramach jednego postępowania, zarówno o wydanie zezwolenia na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu, jak i o powołanie kuratora reprezentującego dziecko. Obecnie, oba rozstrzygnięcia sądu wymagają oddzielnych wniosków przedstawicieli ustawowych dziecka. Co więcej, w praktyce nierzadko zdarza się, że każdy z wniosków, dotyczących jednej czynności zarządu majątkiem dziecka, skierowany jest do innego składu orzekającego.

⁵²⁰ J. Ignaczewski, [w:] *Władza...*, s. 127.

⁵²¹ R. Zegadło, *Zarząd...*, s. 884.

⁵²² Autorka niniejszej dysertacji w swojej praktyce zawodowej spotkała się wyłącznie z pierwszą wykładnią zbiegu norm art. 98 § 2 KRO oraz art. 101 § 3 KRO. Przy dokonywanych czynnościach notarialnych były okazywane przez strony czynności dwa postanowienia sądu: pierwsze – dotyczące zezwolenia na dokonanie czynności zarządu majątkiem dziecka przekraczającej zwykły zarząd w trybie art. 101 § 3 KRO oraz drugie – dotyczące ustanowienia kuratora reprezentującego dziecko do dokonania konkretnej czynności prawnej (oba orzeczenia wydane na wniosek rodziców dziecka); drugie stanowisko także występuje w praktyce, ale incydentalnie; z trzecim poglądem natomiast w praktyce notarialnej autorka rozprawy się nigdy nie spotkała, co więcej, otrzymując jedno orzeczenie sądu wyłączające powołujące kuratora reprezentującego dziecko do dokonania konkretnej czynności prawnej uznałaby je *de lege lata* za niewystarczające do dokonania czynności prawnej przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka.

Zgodnie z dominującym w piśmiennictwie poglądem, we wszystkich sytuacjach, w których rodzice dokonują czynności zarządu majątkiem dziecka bez wymaganego udziału kuratora reprezentującego dziecko, dokonana przez nich czynność, na mocy art. 58 § 1 KC jest bezwzględnie nieważna i nie podlega konwalidacji⁵²³. Sąd Najwyższy również zajął takie stanowisko⁵²⁴ w następującym stanie faktycznym. Ojciec zawarł z nastoletnim dorastającym synem, reprezentowanym przez jego matkę (a żonę ojca), umowę sprzedaży nieruchomości. Rodzice uzyskali wcześniej zezwolenie sądu opiekuńczego na podstawie art. 101 § 3 KRO na zawarcie umowy sprzedaży. Umowa została sporządzona w wymaganej do tego formie aktu notarialnego. Sąd wieczystoksięgowy odmówił dokonania wpisu do księgi wieczystej, wobec naruszenia zasad reprezentacji dziecka. Po odmowie dokonania wpisu, syn, uzyskując wkrótce pełnoletność, zamierzał potwierdzić umowę, w drodze złożonego w formie aktu notarialnego oświadczenia. Sądy rozpatrując apelację oraz kasację uznały zawartą umowę za bezwzględnie nieważną, wobec braku należytej reprezentacji dziecka.

W omawianej powyżej sprawie Sąd Najwyższy uznał, że czynność prawna zdziałana z naruszeniem art. 98 § 2 KRO, wyłączającym reprezentację dziecka przez rodziców, jako sprzeczna z ustawą jest nieważna (art 58 § 1 KC). Bez znaczenia dla takiego rozstrzygnięcia była dla Sądu okoliczność, że rodzice małoletniego uzyskali zezwolenie sądu opiekuńczego na dokonanie takiej czynności prawnej, a małoletni po uzyskaniu pełnoletności zamierzał potwierdzić umowę. Sąd jednoznacznie stwierdził, że zaistniała w takim przypadku nieważność umowy należy odróżnić od sytuacji, której dotyczą przepisy art. 17 KC i art. 18 KC, a zatem umowa zawarta z naruszeniem reprezentacji dziecka przez rodziców nie może być potwierdzona przez dziecko po uzyskaniu pełnej zdolności do czynności prawnych.

Podsumowując komentowany stan faktyczny, bezwzględna nieważność zawartej umowy sprzedaży, bez możliwości jej potwierdzenia, została stwierdzona w następujących okolicznościach:

- 1) braku jakiegokolwiek konfliktu czy też sprzeczności interesów w rodzinie (zarówno pomiędzy rodzicami pozostającymi w zgodnym małżeństwie, jak również pomiędzy rodzicami a ich dorastającym, niemal pełnoletnim dzieckiem),

⁵²³ M.in. J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 840.

⁵²⁴ Postanowienie SN z dnia 15 grudnia 1999 r., I CKN 299/98, OSP 2000/12/186 z głosem aprobującą M. Pazdana, który uznał zakaz reprezentacji z art. 98 § 2 KRO „zakazem nieusuwalnym”.

- 2) uprzedniego uzyskania na dokonanie tej czynności prawnej zezwolenia sądu opiekuńczego w trybie art. 101 § 3 KRO, a zatem, wyłączenia przez sąd opiekuńczy możliwości jakiegokolwiek pokrzywdzenia interesów majątkowych małoletniego,
- 3) braku pokrzywdzenia osób trzecich, wobec tego, że czynność została dokonana w obrębie jednej rodziny,
- 4) wyrażenia chęci usanowania dokonanej czynności prawnej przez – rzekomo narażone na pokrzywdzenie – dziecko, po uzyskaniu przez niego pełnoletności.

Nie ulega wątpliwości, że zawarcie umowy sprzedaży w komentowanym stanie faktycznym było dokonane niezgodnie z bezwzględnie obowiązującym art. 98 § 2 KRO, wyłączającym reprezentację dziecka przez rodzica przy czynności prawnej dokonywanej pomiędzy nimi. Precedensowe orzeczenie przez Sąd surowej sankcji nieważności dokonanej czynności stało jednak w komentowanym przypadku w sprzeczności z dobrem dziecka, narażało go na koszty postępowań sądowych, a także dodatkowe koszty ponownego zawarcia umowy sprzedaży. W konsekwencji, nie było zgodne z najlepszym interesem majątkowym dziecka.

Argumenty natury funkcjonalnej i celowościowej przemawiają za dopuszczeniem możliwości potwierdzenia takiej umowy. Warto postulować⁵²⁵, aby czynność dokonana bez wymaganego udziału kuratora reprezentującego dziecko *de lege ferenda* przyjęła formę czynności prawnej niezupełnej (*negotium claudicans*), z możliwością jej potwierdzenia zarówno przez prawidłowo umocowanego przedstawiciela ustawowego dziecka, jak i przez samo dziecko, po osiągnięciu pełnoletności⁵²⁶.

⁵²⁵ Postulat ten nie traci na znaczeniu nawet biorąc pod uwagę dłuższy czas potrzebny na potwierdzenie czynności, to jest czas maksymalnie kilku miesięcy potrzebny na sądowe ustanowienie kuratora reprezentującego dziecko. Każdorazowo bowiem osoba trzecia będzie miała świadomość dotyczącą ograniczeń związanych z dokonywaniem czynności z małoletnim dzieckiem.

⁵²⁶ Taki pogląd, choć odosobniony w literaturze, zaprezentował również H. Haak, stwierdzając, że w wypadku, gdy rodzice występując w imieniu dziecka dokonują czynności prawnej co do której ich umocowanie jest z ustawy wyłączone (art. 98 § 2 i 3 KRO), dokonana przez nich czynność prawna jest czynnością ułomną (w wypadku, gdy chodzi o umowy) albo nieważną (gdy chodzi o czynności jednostronne) i wynika to z treści art. 103 i 104 KC; H. Haak, A. Haak-Trzuskawska, *Pokrewieństwo...*, art. 98.

4.3. Wyłączenie zarządu rodziców na mocy czynności prawnej (art. 102 KRO)

4.3.1. Wola darczyńcy lub testatora

Na mocy art. 102 KRO, zarząd rodziców został wyłączony w odniesieniu do przedmiotów przypadających dziecku:

- 1) z tytułu darowizny, jeżeli zastrzeżenie takie zostało poczynione przez darczyńcę w umowie darowizny
lub
- 2) na podstawie testamentu, jeżeli zastrzeżenie takie zostało poczynione przez testatora w testamencie.

W takim przypadku zarząd nad określonymi przedmiotami majątkowymi jest sprawowany przez wskazanego przez przysporzycieli zarządcę, a w jego braku, przez ustanowionego przez sąd opiekuńczy kuratora. Regulacja ta przysparza wiele wątpliwości interpretacyjnych oraz rozbieżności w doktrynie. Do większości z nich należy się odnieść polemicznie.

Poważne wątpliwości budzi przede wszystkim stanowisko dopuszczające możliwość zmiany umowy darowizny wyłączającej zarząd rodziców i ustanawiającej zarządcę, zmianę samej osoby zarządcy, jak również następcze wyznaczenie zarządcy (nawet w sytuacji, w której wcześniej był powołany sędownie kurator)⁵²⁷. Należy uznać, że wyłączenie zarządu rodziców na mocy darowizny może nastąpić tylko i wyłącznie w tej samej czynności prawnej, w której nastąpiło skuteczne przyjęcie darowizny, a późniejsze oświadczenie darczyńcy należy uznać w tym przedmiocie za bezskuteczne⁵²⁸.

Literalne brzmienie przepisu świadczy o tym, że zastrzeżenie darczyńcy wyłączające zarząd rodziców powinno być dokonane w umowie darowizny na mocy której małoletni uzyskał przysporzenie. Należy przyjąć też, że małoletni oraz jego przedstawiciele ustawowi powinni mieć prawo do podjęcia decyzji czy chcą przyjąć przedmiot darowizny z wyłączeniem ich zarządu. Możliwość późniejszego wyłączenia tego zarządu pozbawiłaby ich tego uprawnienia. Zatem po wejściu przedmiotu do majątku dziecka i poddaniu go zarządowi rodziców zastrzeżenie wyłączające ten zarząd należy uznać za niedopuszczalne.

⁵²⁷ G. Matusik, *Status prawny zarządcy i kuratora ustanowionego na podstawie art. 102 KRO*, Rejent 4/2016, s. 27-28.

⁵²⁸ M.in. J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 831; J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 104; T. Sokołowski, [w:] *Kodeks...*, s. 712.

Wobec tego, że umowa darowizny jest umową dwustronną *inter vivos*, wyłączenie zarządu rodziców następuje zwykle za ich zgodą. W literaturze został wyrażony kolejny trudny do zaakceptowania pogląd, że oświadczenie woli rodziców dotyczące wyrażenia zgody na zwolnienie przedmiotu darowizny spod ich zarządu stanowi czynność przekraczającą zwykły zarząd w rozumieniu art. 101 § 3 KRO, a umowa darowizny z wyłączeniem zarządu rodziców bez zezwolenia sądu, na podstawie art. 58 § 3 *in fine* KC, jest objęta sankcją bezwzględnej nieważności⁵²⁹.

Wyłączenie zarządu rodziców nad konkretnym przedmiotem majątkowym na mocy czynności prawnej mającej na celu bezpłatne przysporzenie na rzecz dziecka w żaden sposób nie stanowi czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu. Powołując się także na szeroko omówione w piątym rozdziale kryteria rozróżnienia czynności zwykłego zarządu od czynności zwykły zarząd przekraczających, złożenie takiego oświadczenia przez rodziców nie stanowi bowiem ani czynności odpłatnej, ani czynności zobowiązującej, czy rozporządzającej, ani też wywierającej poważny efekt gospodarczy, czy zagrażającej składnikowi majątkowemu dziecka.

W piśmiennictwie pojawił się także trudny do przyjęcia pogląd, że jeżeli darczyńcą jest jedno z rodziców lub oboje rodzice, do zawarcia takiej umowy darowizny skutkującej wyłączeniem zarządu rodziców, konieczne jest ustanowienie kuratora reprezentującego dziecko na podstawie art. 99 KRO, wobec tego, że reprezentacja dziecka przez rodzica – darczyńcę jest wyłączona⁵³⁰. Literalne brzmienie art. 98 § 2 KRO dopuszcza reprezentację dziecka przez rodzica przy czynnościach prawnych polegających na bezpłatnym przysporzeniu na rzecz dziecka. Jakikolwiek zastrzeżenia poczynione w umowie darowizny, o ile nie przesądzają o tym, że staje się darowizną obciążliwą, nie mają żadnego znaczenia w kontekście wyłączenia reprezentacji dziecka przez rodziców na mocy art. 98 § 2 KRO. Poza tym, skoro oboje rodzice dokonując takiej czynności prawnej zgodnie zastrzegają wyłączenie zarządu jednego z nich, to nie ma żadnych podstaw, aby powoływać kuratora reprezentującego dziecko.

W literaturze przyjęto też, że zarówno testator, jak i darczyńca mogą dowolnie kształtować uprawnienia i sposób sprawowania zarządu przez zarządcę⁵³¹. Biorąc pod uwagę to, że osobę zarządcy wyznacza sąd, a sam zarządca podlega – o czym będzie mowa w dalszej części rozdziału – przepisom KRO właściwym dla kuratora i opiekuna,

⁵²⁹ G. Matusik, *Status...*, s. 21-22.

⁵³⁰ Tamże, s. 24.

⁵³¹ Tamże, s. 19.

pogląd ten nie ma żadnego uzasadnienia normatywnego. Należy przyjąć, że wszystkie wytyczne przysporzyciela, które mogłyby się znaleźć w testamencie bądź umowie darowizny będą przybierały w stosunku do małoletniego spadkodawcy, czy też obdarowanego, postać polecenia (art. 982 KC oraz art. 893 KC), zaś w stosunku do samego zarządcy postać niewiążących wskazówek.

Zarząd rodziców może zostać wyłączony także w testamencie, na mocy którego małoletni został powołany do dziedziczenia, bądź też otrzymał przedmiot zapisu zwykłego lub windykacyjnego. Wskazuje się jednocześnie, że nie ma przeszkód do tego, aby spadkodawca zdecydował o wyłączeniu zarządu rodziców w stosunku do przedmiotów majątkowych dziedziczonych lub przekazanych w formie zapisu w późniejszym testamencie, niż ten, w którym powołał małoletniego do dziedziczenia. Trafnie argumentuje się to stanowisko tym, że testament jest czynnością prawną jednostronną *mortis causa*, to jest wszelkie zmiany rozrządzeń dokonane do chwili otwarcia spadku i tak będą skutkować dopiero z chwilą śmierci przysporzyciela⁵³².

W piśmiennictwie został wyrażony pogląd, że art. 102 KRO może znaleźć zastosowanie także w przypadku dziedziczenia ustawowego, o ile tylko spadkodawca sporządził testament, w którym wyłączył zarząd rodziców⁵³³. Pogląd ten, ze względu na literalne brzmienie ustawy jest jednak bardzo dyskusyjny. Ustawodawca wprost określił, że zarząd rodziców może zostać wyłączony odnośnie do „przedmiotów przypadających dziecku z tytułu testamentu”. Te z kolei odnoszą się do dziedziczenia testamentowego albo poczynionego na rzecz dziecka zapisu zwykłego lub windykacyjnego. Poza tym należy założyć, że skoro spadkodawca sporządza testament z zamiarem wyłączenia zarządu rodziców, to bez przeszkód w tym samym testamencie może powołać małoletniego do dziedziczenia lub uczynić na jego rzecz zapis.

4.3.2. Zarząd majątkiem wyłączonym przez zarządcę i kuratora

Regulacja art. 102 KRO daje darczyńcy oraz testatorowi możliwość samodzielnego wyboru osoby zarządcy. Dopiero w przypadku braku wskazania przez darczyńcę lub testatora zarządcy, sąd opiekuńczy ma obowiązek ustanowić kuratora⁵³⁴.

⁵³² J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 104.

⁵³³ Tamże.

⁵³⁴ Należy pamiętać, że kurator ustanowiony do sprawowania zarządu majątkiem wyłączonym na podstawie art. 102 KRO jest oddzielną instytucją od kuratora reprezentującego dziecko ustanowionego w przypadku wyłączenia reprezentacji dziecka na podstawie art. 98 § 2 KRO.

Co do zasady, wskazanie kandydata na zarządcę jest dla sądu wiążące. Za dopuszczalny uznaje się zarówno zarząd łączny, polegający na obowiązku łącznego działania dwóch zarządców, jak również ustanowienie jednego zarządcy do zarządu majątkami kilku małoletnich (np. rodzeństwa), o ile nie występuje pomiędzy nimi konflikt interesów⁵³⁵. Za dozwolone uznaje się także wskazanie zarządcy z zastrzeżeniem warunku lub terminu, uzależniając pełnienie funkcji zarządcy od osiągnięcia przez niego określonego wieku lub kwalifikacji zawodowych, przy pozostawieniu do tego czasu zarządu rodzicom⁵³⁶.

W literaturze pojawia się wątpliwość dotycząca tego, co w sytuacji, gdy z różnych (często losowych) względów osoba wyznaczona przez darczyńcę lub spadkodawcę nie może podjąć się sprawowania zarządu, odmówi jego sprawowania bądź nie zostanie ustanowiona zarządcą z powodu okoliczności ją dyskwalifikujących⁵³⁷.

Według pierwszego poglądu, sąd powinien wówczas rozważyć czy istnieje konieczność ustanowienia kuratora czy też zarząd ten mogą sprawować rodzice, którzy – co do zasady – dają najlepszą gwarancję prawidłowego wykonywania zarządu⁵³⁸. Według drugiego stanowiska, w takim przypadku sąd opiekuńczy powinien wówczas bezwzględnie powołać kuratora⁵³⁹. Należy zaaprobować pogląd pierwszy, zgodny z konstytucyjną zasadą pomocniczości, że zawsze organy stosujące prawo powinny dawać pierwszeństwo sprawowania władzy rodzicielskiej oraz jej poszczególnych atrybutów rodzicom dziecka.

Innym, nie mniej kontrowersyjnym zagadnieniem, jest kwestia źródła ustanowienia zarządcy. Z jednej strony wskazuje się, że podstawą ustanowienia zarządcy jest umowa darowizny lub testament⁵⁴⁰. W takim przypadku samo zawarcie umowy darowizny oraz chwila otwarcia spadku prowadziłyby do skutecznego ustanowienia zarządcy. Zgodnie z drugim poglądem, wskazanie zarządcy w umowie darowizny lub w testamencie jest jedynie uprawnieniem do wskazania osoby zarządcy, ale faktycznym źródłem jego ustanowienia jest orzeczenie sądu⁵⁴¹.

⁵³⁵ G. Matusik, *Status...*, s. 14.

⁵³⁶ T. Sokołowski, [w:] *Kodeks...*, s. 713.

⁵³⁷ T. Sokołowski słusznie uznał, że darczyńca może sam uczynić alternatywne zastrzeżenie, że w przypadku niemożności objęcia zarządu przez wskazaną osobę, zarząd będą sprawować rodzice; zob. T. Sokołowski, *Ochrona...*, s. 122.

⁵³⁸ Tamże, s. 121; jako argument przemawiający za takim stanowiskiem T. Sokołowski trafnie wskazuje, że „ustanowienie kuratora nie zawsze będzie optymalnym rozwiązaniem, zważywszy, że rodzice mogą mieć wystarczające kwalifikacje do wykonywania zarządu”.

⁵³⁹ G. Matusik, *Status...*, s. 18.

⁵⁴⁰ J. Gajda, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz...*, s. 833.

⁵⁴¹ G. Matusik, *Status...*, s. 15.

Pogląd pierwszy, wobec braku możliwości udokumentowania statusu zarządcy przy wykonywaniu zarządu przedmiotem majątkowym dziecka, należy zdecydowanie odrzucić. Trudno sobie wyobrazić, aby zarządca miał wykonywać zarząd posługując się przed osobami trzecimi oraz urzędami testamentem, wypisem aktu poświadczenia dziedziczenia, odpisem prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku czy też wypisem aktu notarialnego dokumentującego umowę darowizny⁵⁴².

Zarząd sprawowany przez zarządcę i kuratora ustanowionych na podstawie art. 102 KRO obejmuje przedmioty majątkowe, które przypadły dziecku w drodze spadku lub darowizny, o ile testator lub darczyńca zastrzegłi wyłączenie konkretnych przedmiotów majątkowych spod zarządu rodziców. Zastanawiające jest to, że ustawodawca – dopuszczając możliwość wyłączenia zarządu rodziców na rzecz osoby trzeciej – nie określił jednoznacznie jaki ta osoba ma status prawny. Nie ma bowiem żadnego unormowania, które określałoby zasady wykonywania zarządu majątkiem dziecka przez zarządcę. Zgodnie z dominującym poglądem w literaturze⁵⁴³, do zarządcy należy stosować *per analogiam* przepisy o kurateli (art. 178-180 KRO) oraz – na podstawie art. 178 § 2 KRO – przepisy o opiece.

W rezultacie, zarówno zarządca, jak i kurator, ustanowieni na podstawie art. 102 KRO do zarządu przedmiotem wyłączonym, podlegają tym samym regulacjom prawnym i są zobowiązani do:

- 1) uzyskiwania zezwolenia sądu opiekuńczego we wszystkich ważniejszych sprawach⁵⁴⁴ (a nie tylko przekraczających zwykły zarząd) dotyczących majątku dziecka (art. 156 KRO),
- 2) informowania rodziców o decyzjach w ważniejszych sprawach dotyczących majątku dziecka (art. 158 KRO),
- 3) sporządzenia inwentarza majątku dziecka i przedstawienia go sądowi opiekuńczemu (art. 160 KRO),

⁵⁴² Ponadto są opiekuńcy musi mieć możliwość weryfikacji chociażby takich kwestii jak: ważność umowy darowizny i poczynionego w niej zastrzeżenia, ważność testamentu czy też kompetencji osoby wyznaczonej przez przysporzyciela do pełnienia funkcji zarządcy. Sama wola darczyńcy i testatora nie może być *de lege lata* wystarczająca do wyłączenia zarządu rodziców.

⁵⁴³ M.in. T. Sokołowski, [w:] *Kodeks...*, s. 713; H. Ciepła, [w:] *Kodeks...*, s. 646.

⁵⁴⁴ Słusznie wskazuje się, że nie ma możliwości rozróżnienia pojęć „istotnych spraw” z art. 97 § 2 KRO od „ważniejszych spraw” z art. 156 KRO. Oba pojęcia oznaczają czynność, która wykracza poza codzienną, bieżącą egzystencję dziecka; J. Ignaczewski, [w:] *Komentarz do spraw rodzinnych...*, s. 88; J. Słyk, *Rozstrzygnięcie...*, s. 85-86; Nie ulega też wątpliwości, że do „ważniejszych spraw” majątkowych dziecka należy zaliczyć wszystkie czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka; A. Zieliński, *Uzyskanie przez opiekuna zezwolenia sądu opiekuńczego w ważniejszych sprawach*, *Paestra* 11-12/1989, s. 46.

- 4) złożenia do depozytu sądowego kosztowności, papierów wartościowych i innych dokumentów dziecka oraz złożenia gotówki w instytucji bankowej, przy założeniu, że każdorazowe ich odebranie będzie wymagało zezwolenia sądu opiekuńczego (art. 161 KRO),
- 5) składania sądowi opiekuńczemu, w terminach przez niego oznaczonych, lecz nie rzadziej niż co roku, sprawozdań dotyczących majątku dziecka oraz rachunków z zarządu (art. 166 § 1 KRO).

Zarówno zarządca, jak i kurator są zobowiązani sprawować zarząd majątkiem wyłączonym z należyłą starannością oraz zgodnie z dobrem dziecka (art. 154 KRO). Należy pamiętać też, że zarządca i kurator podlegają stałej kontroli sądu opiekuńczego, polegającej na składaniu wyjaśnień we wszelkich sprawach dotyczących zarządu majątkiem dziecka oraz przedstawiania dokumentów związanych z jego sprawowaniem (art. 165 KRO). W rezultacie, nadzór nad kuratorem i zarządcą wykonywany jest w sposób ciągły, z mocy prawa⁵⁴⁵.

Zarówno zarządca, jak i kurator są przedstawicielami ustawowymi dziecka w zakresie przedmiotów majątkowych wyłączonych spod zarządu rodziców na mocy art. 102 KRO⁵⁴⁶. Należy uznać, że różnica pomiędzy zarządcą i kuratorem polega w zasadzie wyłącznie na tym, że zarządcą jest osoba wskazywana przez przysporzyciela, zaś kurator jest zawsze osobą wyznaczoną przez sąd.

Sąd może pozbawić funkcji kuratora lub zarządcy, zarówno na wniosek tych podmiotów, wskutek niezdolności do sprawowania zarządu, jak również wskutek zaniedbań naruszających dobro dziecka (art. 169 KRO). Z kolei na podstawie art. 179 § 1 KRO zarówno zarządca, jak i kurator mają prawo do wynagrodzenia. Zarząd majątkiem wyłączonym przez zarządcę lub kuratora ustaje w momencie osiągnięcia przez dziecko pełnoletności albo gdy odpadnie cel tego zarządu (art. 180 KRO).

Warto pamiętać o tym, że sąd, powołując zarządcę i kuratora na podstawie art. 102 KRO, wydaje im zaświadczenie w trybie art. 604 KPC, określając zakres ich uprawnień. Należy przyjąć, że dopiero wydane zaświadczenie upoważnia ich do podjęcia czynności prawnych w imieniu małoletniego⁵⁴⁷. Po ustaniu zarządu wykonywanego przez

⁵⁴⁵ Tamże, s. 45.

⁵⁴⁶ W. Szydło, *Przedstawicielstwo...*, s. 112.

⁵⁴⁷ Zaświadczenie wydane w trybie art. 604 KPC jest w praktyce notarialnej swoistym „dokumentem tożsamości” kuratora lub zarządcy, poświadczającym uprawnienie do dokonywania określonych czynności prawnych dotyczących majątku dziecka.

zarządcę lub kuratora sąd powinien zarządzić zwrot wydanego zaświadczenia⁵⁴⁸. Problematyczny dla wykonywanego zarządu staje się w takim razie okres czasu pomiędzy zawarciem umowy darowizny czy też chwilą otwarcia spadku a powołaniem przez sąd zarządcy lub kuratora. Przedmioty wyłączone spod zarządu rodziców, pozostają przez ten czas w „próżni prawnej”.

W piśmiennictwie wyrażono pogląd, że jeśli na zarządcę (zarządców) darczyńca lub spadkodawca wyznaczył rodzica (rodziców) dziecka sprawujących władzę rodzicielską nad dzieckiem, to wówczas podlegają oni przy sprawowaniu zarządu ograniczeniom jakim podlega opiekun⁵⁴⁹. Zarząd rodziców nie podlegałby wówczas ogólnym zasadom sprawowania władzy rodzicielskiej, a bardziej rygorystycznym zasadom właściwym dla opiekuna. Trudno jednak zaaprobować taki pogląd.

Po pierwsze, mało prawdopodobne jest, aby taka dyspozycja w ogóle została złożona w dokumencie sporządzonym w formie aktu notarialnego (to jest w umowie darowizny lub testamencie notarialnym). Notariusz powinien poinformować przysporzyciela, że sprawowanie zarządu nad majątkiem dziecka wchodzi w zakres wykonywanej władzy rodzicielskiej oraz że zastrzeżenie tej treści jest bezcelowe. Z kolei w sytuacji zamieszczenia takiego rozrządzenia w testamencie własnoręcznym, należałoby przyjąć, że jest to raczej swego rodzaju życzenie spadkodawcy, a nie dyspozycja wyrażona w trybie art. 102 KRO.

Trudno też zgodzić się z poglądem, że niedopuszczalne jest wyłączenie przez spadkodawcę oraz darczyńcę zarządu jednego rodzica⁵⁵⁰. Po pierwsze, art. 102 KRO nie zawiera takiego zastrzeżenia. Należy przyjąć, że jeśli ustawodawca nie dopuszczałby takiej możliwości, to by to jednoznacznie w przepisie zastrzegł. Po drugie, nierzadko zdarza się, że spadkodawca bądź darczyńca większe zaufanie co do sprawowania zarządu pokłada w jednym z rodziców.

Tytułem przykładu można wskazać darowiznę na rzecz małoletniego nieruchomości pozostającej od wielu pokoleń w jednej rodzinie, przy czym darczyńcami są dziadkowie małoletniego dziecka, a zarządcą tej nieruchomości, zgodnie z ich wolą, ma być wyłącznie ich córka – matka dziecka. W takiej sytuacji, matka dziecka, byłaby wyłącznym zarządcą majątku dziecka i nie byłaby zobowiązana do uzgadniania z drugim

⁵⁴⁸ J. Gudowski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IV. Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające*, T. Ereciński (red.), Warszawa 2016, LEX, art. 604.

⁵⁴⁹ G. Matusik, *Status...*, s. 16-17.

⁵⁵⁰ Tamże, s. 17.

rodzicem – na podstawie art. 97 § 2 KRO – istotnych spraw dotyczących tego przedmiotu majątkowego. Należy przyjąć, że *de lege lata* nie ma normatywnych przeszkód do wyłączenia zarządu jednego rodzica, z jednoczesnym pozostawieniem tego zarządu drugiemu rodzicowi.

O ile zatem, w przypadku wyłączenia reprezentacji rodziców z mocy prawa na podstawie art. 98 § 2 KRO kurator reprezentujący dziecko jest powołany do dokonania określonej w postanowieniu czynności, o tyle w przypadku wyłączenia zarządu rodziców na mocy darowizny lub testamentu pojawia się równoległy zarząd rodziców oraz zarządcy lub kuratora ustanowionych w trybie art. 102 KRO. Może to niejednokrotnie okazać się problematyczne, w szczególności w sytuacji, kiedy przedmioty majątkowe podlegające zarządowi rodziców są powiązane w jakiś sposób z przedmiotami zarządzanymi przez osobę trzecią. Wobec nałożonego w art. 156 KRO obowiązku uzyskiwania zezwolenia sądu opiekuńczego we wszelkich ważniejszych sprawach dotyczących majątku dziecka, może w rezultacie zablokować dokonywanie równoległe z rodzicami czynności zarządu majątkiem dziecka.

Jedną z bardziej problematycznych kwestii wyłączenia zarządu rodziców na mocy art. 102 KRO może okazać się również konflikt zarządcy lub kuratora z rodzicami wykonującymi zarząd nad pozostałą częścią majątku małoletniego. W piśmiennictwie wskazano, że w przypadku braku porozumienia co do istotnych spraw majątkowych dziecka, zaistniały spór powinien rozstrzygnąć sąd opiekuńczy⁵⁵¹. Trudno jednak byłoby zaakceptować to, że rodzice z nieograniczoną władzą rodzicielską, których zarząd w stosunku do określonych przedmiotów majątkowych dziecka został wyłączony z woli darczyńcy lub testatora (nierazko z osobistych i wyłącznie mających podłoże emocjonalne względów), musieliby dzielić się atrybutem swojej władzy rodzicielskiej z osobą trzecią, zaś w przypadku ewentualnego sporu z tą osobą, decyzję miałby podjąć w sposób władczy sąd opiekuńczy. Ponadto, brak jest normatywnej podstawy do takiej ingerencji sądu.

Na marginesie można dodać, że zdecydowana większość państw europejskich ma regulacje pozwalające na wyłączenie przedmiotów majątkowych spod zarządu rodziców na mocy testamentu lub darowizny⁵⁵². Rozwiązanie umożliwiające

⁵⁵¹ Tamże, s. 14; w takim przypadku zastosowanie miałby znaleźć przepis art. 97 § 2 KRO w zw. z art. 155 § 2 KRO.

⁵⁵² Wyjątkiem jest prawo szwajcarskie, w którym przewidziana została możliwość pozbawienia zarządu rodziców wyłącznie w testamencie (art. 322 KC szwajc.).

pozbawienie rodziców zarządu majątkiem dziecka zarówno w testamencie, jak i na mocy darowizny zawiera między innymi prawo francuskie (art. 384 KC franc.). Ustawodawca określił tu jednoznacznie, że zarządca ma wówczas uprawnienia przyznane mu przez darczyńcę lub testatora, zaś w przypadku ich nieokreślenia, przysługują mu uprawnienia przedstawiciela ustawowego.

Jedną z bardziej wyczerpujących regulacji, określającą jednoznacznie sposób pozbawienia rodziców zarządu oraz status zarządcy, jest konstrukcja zawarta w prawie niemieckim. Na podstawie § 1638 BGB spod zarządu rodziców wyłączony jest majątek, który dziecko nabywa w wyniku śmierci lub które zostało mu przekazane nieodpłatnie *inter vivos*, jeżeli spadkodawca w drodze rozrządzenia testamentowego lub darczyńca podczas dokonywania rozrządzenia przewidzieli takie wyłączenie zarządu rodziców. Rodzice nie mogą również rozporządzać tym, co dziecko nabyło w zamian za ten składnik majątku lub jako rekompensata za zniszczenie, uszkodzenie lub pozbawienie przedmiotu należącego do tego majątku. Interesujące jest to, że jeżeli testator lub darczyńca wyłączyli zarząd tylko jednego z rodziców, to majątkiem tym zarządza drugi rodzic. Dopiero w przypadku wyłączenia przez przysporzyciela zarządu obojga rodziców, zarząd majątkiem dziecka powierza się kuratorowi (§ 1909 BGB). Osoba, która została wskazana przez darczyńcę lub testatora, jest wówczas wyznaczona na kuratora (§ 1917 BGB).

4.4. Podsumowanie

Podsumowując rozważania poczynione w niniejszym rozdziale warto podkreślić kilka kwestii. Obecne regulacje ograniczające niezależność rodziców przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka poprzez włączanie do tego zarządu osób trzecich są wyrazem nadmiernej, wręcz nieracjonalnej ostrożności ustawodawcy.

Zarówno regulacja art. 98 § 2 KRO wyłączająca reprezentację dziecka przez rodziców przy czynnościach dokonywanych – najogólniej mówiąc – w obrębie najbliższej rodziny czy też art. 102 KRO wyłączający zarząd rodziców określonymi przedmiotami majątkowymi na mocy czynności prawnej wciąż powodują wiele kontrowersji i dylematów interpretacyjnych. W sytuacjach określonych w komentowanych przepisach, pomimo przysługującej rodzicom pełnej władzy rodzicielskiej, nie mogą oni w sposób niezależny i samodzielny reprezentować własnego dziecka, wymuszając angażowanie w majątkowe sprawy rodziny osoby trzeciej.

W regulacji art. 98 § 2 KRO, najbardziej kontrowersyjne – w obecnych realiach społeczno-gospodarczych – jest rygorystyczne wyłączenie reprezentacji dziecka przez rodziców niezależnie od istnienia pomiędzy nimi konfliktu interesów oraz tego, czy czynność wymaga zezwolenia sądu opiekuńczego. Zasadniczo obrót cywilnoprawny nie stanowi niebezpieczeństwa powstawania konfliktów pomiędzy dziećmi pozostającymi pod wspólną władzą rodzicielską lub pomiędzy dzieckiem a rodzicami. Ryzyko takie powstaje przede wszystkim w sprawach z większym obciążeniem emocjonalnym (np. sprawy o pozbawienie, zawieszenie, ograniczenie władzy rodzicielskiej, czy też sprawy o ustalenie kontaktów z dzieckiem). Należałoby postulować powrót do znanej polskiemu prawu zasady wyłączenia reprezentacji dziecka przez rodziców dopiero w momencie faktycznej, rzeczywistej kolizji interesów pomiędzy nimi (bądź pomiędzy rodzeństwem pozostającym pod wspólną władzą rodzicielską). Trzeba przyjąć też, że wyłączenie reprezentacji dziecka przez rodzica, co do zasady, nie powinno mieć zastosowania w sytuacji, w której rodzic z dzieckiem stanowią tę samą stronę czynności prawnej⁵⁵³.

Odnosnie do cywilnych postępowań sądowych należy przyjąć, że reprezentacja dziecka przez rodziców powinna być zawsze wyłączona w postępowaniu procesowym, jeżeli dzieci pozostające pod wspólną władzą rodzicielską, bądź dziecko i rodzic (jego małżonek) występują po przeciwnych stronach procesu. Ocenę dopuszczalności reprezentacji dziecka przez rodzica w przypadku pozostawania po tej samej stronie postępowania procesowego lub pozostawania uczestnikami postępowania nieprocesowego należy – co do zasady – uznać za dopuszczalne. Dopiero w sytuacji wystąpienia obiektywnej sprzeczności interesów, a w rezultacie zagrożenia interesów majątkowych dziecka, reprezentację dziecka przez rodziców, na mocy art. 98 § 2 KRO, należy wyłączyć. Odmienna praktyka sądów, wyłączająca reprezentację dziecka przez rodziców w sytuacji hipotetycznej sprzeczności interesów w sposób bezzasadny ogranicza konstytucyjne uprawnienia rodziców i nieracjonalnie obniża sprawność wymiaru sprawiedliwości.

W kontekście problemów wynikających ze zbiegu norm art. 98 § 2 KRO oraz art. 101 § 3 KRO, warto byłoby się zastanowić nad tym, czy w ogóle zachodzi konieczność wyłączania reprezentacji dziecka przez rodziców przy czynnościach, do

⁵⁵³ Najczęściej w takich przypadkach interesy dziecka i jego rodzica będą zbieżne. Wyłączenie reprezentacji byłoby zasadne dopiero przy czynnościach, przy których – pomimo pozostawania jedną stroną czynności prawnej – rzeczywiście konflikt interesów pomiędzy dzieckiem a rodzicem by wystąpił.

których dokonania wymagane jest zezwolenie sądu opiekuńczego na mocy art. 101 § 3 KRO. Należy uznać, że skoro sąd zezwolił na dokonanie czynności przekraczającej zwykły zarząd, a zatem nie dostrzegł ryzyka pokrzywdzenia interesów majątkowych dziecka, to przy takiej czynności, ściśle określonej orzeczeniem sądu, dziecko może być reprezentowane przez rodzica. W przeciwnym razie, autonomia rodziców napotyka podwójną barierę dokonywanych w imieniu dziecka czynności, powodując nadmierne wydłużenie czasu potrzebnego na ich dokonanie.

Nie powinno także budzić wątpliwości, że dokonana w 2019 roku nowelizacja przepisów dotyczących kuratora reprezentującego dziecko, spowodowana trudnościami przy reprezentacji dziecka przez rodziców w postępowaniach karnych, jest nieprzystosowana do reprezentacji dziecka przy czynnościach prawnych lub procesowych z zakresu zarządu jego majątkiem. Wprowadzone restrykcyjne wymogi co do osoby kuratora reprezentującego dziecko, a także brak wpływu dziecka i jego rodziców na jego ustanowienie i zakres funkcjonowania, stanowią bardzo szkodliwe ograniczenie władzy rodzicielskiej rodziców, podważając ich rodzicielski autorytet. Co więcej, takie nieprecyzyjne wymagania odnoszące się do kuratora reprezentującego dziecko mogą w praktyce stać się przyczyną rozbieżnych interpretacji w orzecznictwie.

Zdecydowanie warto postulować, aby kuratorem reprezentującym dziecko przy czynnościach zarządu jego majątkiem, ustanowionym na podstawie art. 99 KRO, mogła być osoba z najbliższego kręgu dziecka, najlepiej z nim spokrewniona, na którą rodzice wyrażają zgodę. Nie można też wykluczać, aby funkcję kuratora reprezentującego dziecko, ze wszelkimi związanymi z tym ograniczeniami ustawowymi, mogli pełnić *de lege ferenda* także rodzice dziecka. Rodzice są najlepszym gwarantem szczególnej znajomości praw i potrzeb własnego dziecka, a świadome pokrzywdzenie interesów majątkowych dziecka przez własnego rodzica mającego pełnię władzy rodzicielskiej, z behawioralnego punktu widzenia, jest niezwykle mało prawdopodobne.

Konstrukcja prawna art. 102 KRO budzi wiele wątpliwości interpretacyjnych. Coraz częstsze przekazywanie majątków dzieciom, zarówno w drodze czynności *mortis causa*, jak i *inter vivos* wzmaga potrzebę większej eksploatacji badawczej komentowanej regulacji. Po pierwsze, należy definitywnie przyjąć, że wyłączenie zarządu rodziców na mocy darowizny może nastąpić tylko i wyłącznie w tej samej umowie, w której nastąpiło przyjęcie darowizny. Zasada samodzielności rodziców przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka wymaga, aby mogli oni mieć prawo podjęcia decyzji, czy chcą w imieniu dziecka przyjąć przedmiot darowizny z wyłączeniem ich zarządu.

Z kolei w przypadku, gdy osoba wyznaczona przez przysporzyciela na zarządcę nie może podjąć się jego sprawowania, sąd powinien w pierwszej kolejności rozważyć czy zarząd ten mogą sprawować rodzice dziecka. Może zastanawiać też celowość wprowadzenia dwóch podmiotów sprawujących zarząd majątkiem wyłączonym – zarządcy i kuratora – skoro obaj wykonują zarząd na podstawie tych samych regulacji prawnych. Wskazanie przez przysporzyciela kandydata na zarządcę nie zmienia wymogu powołania go na tę funkcję przez sąd, a zatem mógłby także pełnić funkcję kuratora.

Z całą pewnością warto także postulować, aby czynność zarządu majątkiem dziecka dokonana bez wymaganego udziału kuratora reprezentującego dziecko (art. 98 § 2 KRO) czy też kuratora lub zarządcy (art. 102 KRO) przyjęła formę czynności prawnej niepełnej (*negotium claudicans*). Możliwość jej potwierdzenia powinien mieć zarówno prawidłowo umocowany przedstawiciel ustawy dziecka, jak i samo dziecko po osiągnięciu pełnoletności. Przemawiają za tym przede wszystkim argumenty natury funkcjonalnej. O ile dokonana czynność nie jest sprzeczna z interesem majątkowym dziecka, należy zawsze dążyć do możliwości jej usanowania.

ROZDZIAŁ V
WYŁĄCZENIE AUTONOMII RODZICÓW PRZY CZYNNOŚCIACH
PRZEKRACZAJĄCYCH ZAKRES ZWYKŁEGO ZARZĄDU
(ART. 101 § 3 KRO)

5.1. Przekroczenie granic zwykłego zarządu jako przesłanka zastosowania art. 101 § 3 KRO

5.1.1. Kryteria kwalifikacji charakteru czynności zarządu majątkiem dziecka

Na mocy art. 101 § 3 KRO, rodzice nie mogą bez zezwolenia sądu opiekuńczego dokonywać czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu ani wyrażać zgody na dokonywanie takich czynności przez dziecko⁵⁵⁴. Wobec tego, że czynnościami zarządu są nie tylko czynności prawne, ale też czynności faktyczne dotyczące majątku dziecka, regulacja ta bezsprzecznie stanowi przejaw najdalej idącej ingerencji sądu opiekuńczego w wykonywanie zarządu majątkiem dziecka.

W literaturze słusznie zauważono, że obowiązek uzyskiwania przez rodziców zezwolenia sądu opiekuńczego na czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu jest wyrazem wyłączenia niezależności rodziców i to w płaszczyźnie gwarantowanej im wyłączności wykonywania władzy rodzicielskiej⁵⁵⁵. Ilość orzeczeń sądowych wydawanych na tle komentowanej regulacji świadczy z kolei o nieustających kontrowersjach interpretacyjnych jej dotyczących.

Należy zgodzić się z poglądem, że głównym problemem konstrukcji zarządu majątkiem dziecka jest problem kwalifikowania czynności dokonywanych w imieniu małoletniego, jako mieszczących się w ramach zwykłego zarządu albo ten zakres przekraczających⁵⁵⁶. Zarówno w literaturze, jak i w doktrynie pojawia się wiele prób charakteryzowania kryteriów czynności zarządu majątkiem dziecka. Z jednej strony wskazuje się na konieczność „szerokiego i elastycznego” ujęcia granicy między czynnościami zwykłego zarządu i czynnościami ten zarząd przekraczającymi⁵⁵⁷. Z drugiej strony wyrażany jest pogląd, że „zbyt daleko posunięty relatywizm

⁵⁵⁴ Tytułem przypomnienia warto wskazać, że wyrażanie zgody przez przedstawiciela ustawowego dotyczy czynności prawnych dokonywanych przez małoletniego prowadzących do zaciągania zobowiązań lub rozporządzenia prawem (art. 17 KC).

⁵⁵⁵ J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 826; J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 122.

⁵⁵⁶ M.in. K. Gołębiowski, *Uwagi...*, s. 56.

⁵⁵⁷ R. Zegadło, *Zarząd...*, s. 881.

poszukiwanego kryterium w odniesieniu do majątku dziecka stanowi – z uwagi na bezwzględną nieważność dokonanych bez zezwolenia sądu czynności – istotne zagrożenie interesów osób trzecich”⁵⁵⁸.

Część autorów uważa, że rozgraniczenie czynności zwykłego zarządu od czynności przekraczających zwykły zarząd nie pokrywa się z klasyfikacją czynności zobowiązujących i przysparzających, lecz bardziej z czynnościami nieodpłatnymi i odpłatnymi⁵⁵⁹. Według innego stanowiska, za czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu powinno uznawać się właśnie czynności rozporządzające lub zobowiązujące do rozporządzenia, a dotyczące zbycia składnika majątku, obciążenia go prawami rzeczowymi ograniczonymi lub zmiany jego przeznaczenia⁵⁶⁰.

Zgodnie z jeszcze innym zapatrywaniem, w ogóle nie chodzi o klasyfikację konstrukcji czynności prawnych, ale o to czy dana czynność „wywiera poważniejszy efekt gospodarczy”⁵⁶¹. Wskazano, że jeżeli dana czynność dysponowania majątkiem zmienia w sposób istotny wartość tego majątku (znaczące przysporzenie albo zubożenie) lub jego zakres przedmiotowy (istotna zmiana w składnikach majątku), to taka dyspozycja jest zmianą granic majątku, czyli ich przekroczeniem⁵⁶². Za czynność przekraczającą zakres zwykłego zarządu uznano także każdą czynność, która choćby tylko potencjalnie może zagrażać interesom majątkowym dziecka⁵⁶³. Jak wykazywano już w poprzednich rozdziałach, nie istnieje zbyt wiele czynności zarządu majątkiem dziecka, które stanowiłyby wyłącznie „czyste” przysporzenie, bez żadnych dodatkowych obowiązków i możliwości powstania w przyszłości roszczeń wobec osób trzecich.

K. Jagielski podjął próbę scharakteryzowania czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu i określił je jako:

- 1) czynności doniosłe, mogące mieć duże znaczenie dla dziecka jako właściciela majątku,
- 2) czynności angażujące w zależności od wielkości i składu zarządzanego majątku poważne jego zasoby,

⁵⁵⁸ T. Sokołowski, *Ochrona...*, s. 124.

⁵⁵⁹ Przy czym nabycie odpłatne przeważnie jest uznawane za czynność przekraczającą zwykły zarząd, a nabycie nieodpłatne generalnie ma mieścić się w granicach zwykłego zarządu; zob. R. Giler, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy w praktyce notarialnej. Wybrane zagadnienia*, Nowy Przegląd Notarialny 3-4/2000, s. 21.

⁵⁶⁰ H. Ciepla, *Zarząd...*, s. 39.

⁵⁶¹ J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 827.

⁵⁶² K. Gromek, *Praxis...*, s. 620.

⁵⁶³ J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 123.

- 3) czynności nie posiadające znamienia zwykłości, codzienności, a więc rzadziej podejmowane⁵⁶⁴.

Powyższa charakterystyka, wobec wielu niedookreślonych pojęć, byłaby trudna do zastosowania w praktyce i wymagałaby indywidualnych rozważań nad okolicznościami konkretnej sprawy.

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 16 listopada 1982 roku⁵⁶⁵ określił miernik czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu jako ciężar gatunkowy dokonywanej czynności, jej skutki w sferze majątku małoletniego, wartość przedmiotu danej czynności oraz szeroko pojęte dobro dziecka i ochronę jego interesów życiowych. Z kolei w wyroku z dnia 22 października 1968 roku⁵⁶⁶ Sąd Najwyższy za takie kryterium uznał wyłącznie wartość przedmiotu majątkowego, którego dana czynność dotyczy oraz stosunku tej wartości do posiadanego majątku.

Poza wskazywaniem różnorodnych mierników o charakterze obiektywnym, podkreślana jest konieczność stosowania w równym stopniu kryteriów subiektywnych. Według dominującego w piśmiennictwie poglądu, w zależności od okoliczności danego przypadku, ta sama czynność może być czynnością zwykłego zarządu bądź też czynnością zwykły zarząd przekraczającą⁵⁶⁷.

Takie stanowisko przyjął również Sąd Najwyższy, który w uchwale z dnia 15 lutego 2019 roku stwierdził, że przy kwalifikacji czynności prawnych, dokonywanych przez przedstawicieli ustawowych małoletnich, w aspekcie „zwykłego zarządu” niezbędne jest odniesienie się do kryteriów subiektywnych, bowiem taka sama czynność może w indywidualnych okolicznościach faktycznych danej sprawy, z uwagi na wartość majątku, cel, znaczenie, rodzaj i skutki czynności, stanowić lub przekraczać zakres zwykłego zarządu⁵⁶⁸.

Zasadniczo można by bronić każdego z wyżej wymienionych stanowisk dotyczących kwalifikowania czynności zarządu majątkiem dziecka wyrażonych w judykaturze i piśmiennictwie. Zdaniem autorki niniejszej dysertacji jednoznaczne

⁵⁶⁴ K. Jagielski, *Istota...*, s. 141.

⁵⁶⁵ I CR 234/82, LEX nr 8486.

⁵⁶⁶ II PR 433/68, LEX nr 1672949.

⁵⁶⁷ M.in. R. Zegadło, *Zarząd...*, s. 882; Sz. Romanow, *Zarząd...*, s. 147.

⁵⁶⁸ III CZP 85/18, OSNC 2020/2/14. W literaturze lat 70-tych ubiegłego wieku zostało wyrażone odosobnione stanowisko odmiennie, zgodnie z którym okoliczności subiektywne dotyczące małoletniego, w tym jego stan majątkowy, nie powinny mieć wpływu na zakwalifikowanie danej czynności jako przekraczającej zakres zwykłego zarządu, chyba że były one znane drugiej stronie czynności; zob. A. Zieliński, *Sądownictwo opiekuńcze w sprawach małoletnich*, Warszawa 1975, s. 222.

i precyzyjne określenie tych kryteriów jest jednak niemożliwe⁵⁶⁹. Należy zastanowić się czy wobec tak wielu rozbieżności regulacja art. 101 § 3 KRO *de lege lata* spełnia w sposób należyty swoją funkcję. Trzeba przyjąć, że interesy majątkowe dziecka nie mogą być należycie chronione przez przepis, który budzi tak wiele kontrowersji.

Warto w tym miejscu przypomnieć, że przed zmianą art. 36 KRO dotyczącego zgody drugiego małżonka na czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu majątkiem wspólnym, w judykaturze i piśmiennictwie również istniało wiele rozbieżności co do metod kwalifikowania oraz kategorii czynności mieszczących się w ramach zwykłego zarządu bądź go przekraczających, tak jak to dzieje się obecnie w kontekście zarządu majątkiem dziecka⁵⁷⁰. Co więcej, wyrażano pogląd, że kryteria oceny kwalifikowania czynności zarządu majątkiem wspólnym małżonków są bardzo zbliżone do kryteriów oceny kwalifikowania czynności zarządu majątkiem dziecka⁵⁷¹. Wszystkie kontrowersje interpretacyjne zostały uporządkowane w drodze jednej nowelizacji z 2004 roku określającej zamknięty katalog czynności, do których wymagana jest zgoda małżonka⁵⁷².

Co ciekawe, w uzasadnieniu do nowelizacji tego przepisu, zostało przywołanych wiele argumentów, które można z powodzeniem przenieść na grunt zarządu majątkiem małoletniego dziecka⁵⁷³. Słusznie zauważono wówczas, że rozwiązania prawne KRO przystosowane są do modelu społeczeństwa socjalistycznego, w którym funkcje podmiotów gospodarczych spełnia państwo, a majątek osób fizycznych ograniczony jest z reguły do przedmiotów służących do zaspokajania elementarnych potrzeb rodziny. Zdaniem twórców nowelizacji, zmiana ustroju polityczno-gospodarczego, a w szczególności przyjęcie modelu społecznej gospodarki rynkowej, wymaga rozważania na nowo „sposobu realizacji ochrony interesów majątkowych rodziny w III Rzeczypospolitej”.

⁵⁶⁹ W piśmiennictwie także poddano pod wątpliwość zasadność rozróżnienia czynności na zwykły zarząd i ten zarząd przekraczających w obecnych realiach społeczno-gospodarczych; J. Słyk, *Orzekanie...*, s. 192.

⁵⁷⁰ Przed nowelizacją można było zauważyć szeroko zakrojoną dyskusję na ten temat; m.in.: H. Haak, *Czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu majątkiem wspólnym*, *Monitor Prawniczy* 6/1999, s. 13-16; M. Uliasz, *Czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu. Cz. II*, *Monitor Prawniczy* 19/2002, s. 883-888.

⁵⁷¹ M. Uliasz, *Czynności...*, s. 888.

⁵⁷² W piśmiennictwie słusznie ocenia się komentowaną nowelizację pozytywnie, uznając, że miała „charakter porządkujący”, gdyż w znacznej mierze usankcjonowała utrwaloną praktykę orzeczniczą; T. Mróz, *Zgoda...*, s. 159.

⁵⁷³ *Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw*, Sejm IV kadencji, druk sejmowy nr 1566, s. 1.

Celnie w uzasadnieniu podniesiono także, że reguły gospodarki rynkowej zobowiązują chronić nie tylko dłużnika, ale i wierzyciela, a więc drugą stronę zobowiązaniowych stosunków cywilnoprawnych. Z kolei rozwój współczesnych technik informatycznych i opartych na nich rozwiniętych instrumentów ułatwiających obrót często wymaga szybkich czynności prawnych, podejmowanych nie tylko przez osoby profesjonalnie trudniące się działalnością gospodarczą.

Wydaje się, że problem kwalifikowania czynności zarządu majątkiem dziecka, jako mieszczących się w ramach zwykłego zarządu albo ten zakres przekraczających, jest *de lege lata* niemożliwy do rozwiązania. Należy uznać, że zagadnienie regulacji art. 101 § 3 KRO, dotyczącej zezwolenia sądu opiekuńczego na dokonanie czynności zarządu majątkiem dziecka wymaga spojrzenia z zupełnie innej strony. Warto bowiem skupić całą uwagę badawczą na próbie odejścia od nieostrych kryteriów czynności zarządu majątkiem dziecka poprzez określenie precyzyjnych i jasno sformułowanych przesłanek zastosowania tego przepisu. To może zostać osiągnięte w drodze stworzenia zamkniętego katalogu czynności zarządu majątkiem dziecka wymagających zezwolenia sądu opiekuńczego.

Od wielu lat dominującym stanowiskiem w literaturze jest, że – wobec konieczności uwzględnienia okoliczności konkretnego przypadku, dynamicznie zmieniających się stosunków społeczno-gospodarczych oraz zbyt wielu kryteriów oceny danej czynności – nie ma możliwości stworzenia zamkniętego katalogu czynności, do których byłoby potrzebne zezwolenie sądu opiekuńczego⁵⁷⁴. Obecne uregulowanie zaś, polegające na konieczności oceniania *ad casum* danej czynności, zdaniem części doktryny, nie osłabia w żaden sposób pewności obrotu prawnego i jest konieczne do ochrony interesów majątkowych dziecka⁵⁷⁵. Poglądy odmienne, krytykujące obecną regulację⁵⁷⁶ lub dopuszczające możliwość stworzenia zamkniętego katalogu czynności, do których byłoby wymagane zezwolenie sądu⁵⁷⁷, należą do rzadkości.

⁵⁷⁴ M.in. H. Ciepła, *Zarząd...*, s. 38; R. Zegadło, *Zarząd...*, s. 881; J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 123.

⁵⁷⁵ M.in. H. Ciepła, *Zarząd...*, s. 39; K. Gołębiowski, *Uwagi...*, s. 62.

⁵⁷⁶ J. Słyk, *Orzekanie...*, s. 201; J. Słyk, choć krytykuje obecną regulację art. 101 § 3 KRO, jako powodującą stan niepewności co do trudnych do określenia kryteriów oceny dokonywanych przez rodziców czynności, jednocześnie nie wysuwa postulatu stworzenia zamkniętego katalogu czynności wymagających zezwolenia sądu.

⁵⁷⁷ Sz. Romanow, *Zarząd...*, s. 148. Niezrozumiały jest jednak – jako nic nie wnoszący do komentowanej regulacji i nierozwiązujący jej problemów interpretacyjnych – pogląd o potrzebie określenia „orientacyjnego” katalogu czynności przekraczających zwykły zarząd majątkiem dziecka; zob. A. Ogrodnik-Kalita, *Odrzucenie...*, s. 93.

Ta niechęć do nowelizowania prawa rodzinnego została nazwana przez J. Ignaczewskiego „efektem mrożącym w prawie rodzinnym”⁵⁷⁸. Należy stanowczo pokreślić, że w systemie prawa stanowionego nie mogą przekonywać argumenty o braku potrzeby wprowadzania do przepisów KRO przesłanek rozstrzygnięcia i definicji, przy pozostawieniu wykładni tych „elastycznych” norm judykaturze i doktrynie. Dostosowanie obecnej regulacji art. 101 § 3 KRO do współczesnych potrzeb obrotu cywilnoprawnego w drodze samej wykładni jest niewystarczająca. Niezbędna jest jej nowelizacja.

Obowiązkiem ustawodawcy w demokratycznym państwie prawnym powinno być wyposażenie uczestników obrotu w czytelne, zrozumiałe i jednakowe dla wszystkich przesłanki zastosowania przepisów⁵⁷⁹. Posłużenie się w art. 101 § 3 KRO zwrotem niedookreślonym prowadzi do nieadekwatnej ingerencji sądu we władzę rodzicielską rodziców, co jest wyrazem obniżenia zaufania państwa do rodziców⁵⁸⁰. Ponadto, biorąc pod uwagę doświadczenia autorki niniejszej rozprawy z często rozgoryczonymi orzeczeniem sądu klientami, wydaje się, że orzeczenia wydane na podstawie precyzyjnych przesłanek rozstrzygnięcia byłyby – co do zasady – łatwiejsze do zaakceptowania.

5.1.2. Czynności zwykłego zarządu

Jak już wskazywano w poprzednich rozdziałach niniejszej rozprawy, pojęcie „zwykłego zarządu” występuje w wielu innych przepisach prawa cywilnego, w różnych kontekstach prawnych⁵⁸¹. Żadna regulacja ustawowa nie definiuje jednak tego pojęcia, pozostawiając jego wykładnię judykaturze i doktrynie. Powszechnie charakteryzuje się pojęcie czynności zwykłego zarządu jako bieżące załatwianie spraw związanych ze

⁵⁷⁸ Autor wskazał, że problem niezmienności tej dziedziny prawa cechuje się m.in. formalnym stosowaniem prawa, wykładnią językową, brakiem głębszej refleksji nad tym jak najpełniej zabezpieczyć interesy dziecka, niezmiennym odwoływaniem się do „odwiecznej” zasady jednego centrum życiowego, skupieniem uwagi na dobru dziecka z pominięciem konstytucyjnych praw i wolności rodziców; J. Ignaczewski, [w:] *Komentarz do spraw rodzinnych...*, s. 103-104.

⁵⁷⁹ Jak słusznie zauważono w literaturze, to, co w ustawie nie zostało wypowiedziane „expressis verbis”, może prowadzić do rozbieżności w orzecznictwie, a w sprawach rodzinnych do rażącego naruszenia praw dziecka i rodziny; J. Ignaczewski, [w:] *Komentarz do spraw rodzinnych...*, s. 31.

⁵⁸⁰ Odmiennie A. Ogrodnik-Kalita uznając, że występująca w art. 101 § 3 KRO kontrola sądu „nie wyłącza zaufania do rodziców sprawujących władzę rodzicielską, ale jest jego dopełnieniem, koniecznym z punktu widzenia ochrony dobra dziecka”; A. Ogrodnik-Kalita, *Odrzucenie...*, s. 95.

⁵⁸¹ Trafnie wskazuje się, że pojęcia te nie są jednolite i że ich treść może być różna w zależności od tego, jaki stosunek prawny leży u podłoża zarządu; Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej SN z dnia 30 kwietnia 1977 r., III CZP 73/76, OSNC 1978/2/19.

zwykłym korzystaniem z przedmiotów majątkowych wchodzących w skład majątku i utrzymywaniem tych przedmiotów w stanie nie pogorszonym⁵⁸². Wszystko zaś, co się w powyższych granicach nie mieści stanowi przekroczenie zwykłego zarządu⁵⁸³.

Warto przywołać w tym miejscu uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 25 marca 1994 roku⁵⁸⁴, w której Sąd – podejmując próbę określenia kryteriów w odniesieniu do czynności zarządu majątkiem wspólnym małżonków – wyraził stanowisko, że zakres zwykłego zarządu, rozumiany jako czynności prawne związane z bieżącą, zwykłą eksploatacją rzeczy i utrzymaniem jej w stanie nie pogorszonym, należy uznać za zbyt ograniczony. Zdaniem Sądu, powinno się poszerzać go o takie czynności, jak zbywanie ruchomości, jeśli nie miały szczególnego znaczenia lub przeznaczenia, nabywanie ruchomości i nieruchomości oraz innych praw rzeczowych, jeśli w związku z tym nie dochodzi do uszczuplenia majątku. Sąd uznał, że rozszerzanie zakresu czynności zwykłego zarządu wymuszają zmiany występujące w obrębie stosunków społeczno-gospodarczych i potrzeba korzystania, ale również i udzielania gwarancji bezpieczeństwa obrotu.

W literaturze wskazano, że zakres czynności zwykłego zarządu w odniesieniu do majątku dziecka nie powinien być zbyt szeroki i zasadą powinny być czynności zachowawcze dotyczące tego majątku⁵⁸⁵. Za czynności zwykłego zarządu przyjęto też „czynności nagłe”, wobec tego, że ich niedokonanie w kontekście spraw majątkowych dziecka może spowodować szkodę w interesach majątkowych dziecka⁵⁸⁶. Co więcej, pojawił się dość kontrowersyjny pogląd, zgodnie z którym, w sytuacjach wyjątkowych, gdy wymaga tego interes majątkowy małoletniego, rodzice mogą dokonać czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu bez zezwolenia sądu opiekuńczego, traktując taką czynność w drodze „dalekiej analogii” za czynność zachowawczą w rozumieniu art. 209 KC albo – wskutek konieczności jej dokonania – czynność zwykłego zarządu⁵⁸⁷.

W kontekście jednak sankcji bezwzględnej nieważności dokonania czynności zarządu majątkiem dziecka bez uprzednio wydanego zezwolenia sądu opiekuńczego,

⁵⁸² M.in. J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 826; J. Gajda, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz...*, s. 829.

⁵⁸³ W piśmiennictwie można spotkać się także z próbami zdefiniowania czynności zwykłego zarządu majątkiem dziecka. Zdaniem Sz. Romanowa, czynności zwykłego zarządu majątkiem dziecka to „działania rodziców, odnoszące się do sfery prawnej dziecka uwarunkowanej jego interesem ekonomicznym, które są racjonalnie oczekiwane przy uwzględnieniu zasad prawidłowej gospodarki w zakresie korzystania z tego majątku”; zob. Sz. Romanow, *Zarząd...*, s. 145.

⁵⁸⁴ III CZP 182/93, OSNC 1994/7-8/146.

⁵⁸⁵ T. Sokołowski, *Ochrona...*, s. 123.

⁵⁸⁶ P. Bodył-Szymala, *Małoletni posiadaczem rachunku bankowego, cz. II...*, s. 8.

⁵⁸⁷ J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 829; J. Gajda, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz...*, s. 831.

w tym ponoszenia odpowiedzialności kontraktowej przez małoletniego, takie stanowisko jest *de lege lata* nie do zaakceptowania. Należy podkreślić też, że sam fakt konieczności niezwłocznego dokonania czynności zarządu majątkiem dziecka nie został nigdy uznany za czynność zachowawczą ani za przesłankę wyłączenia konieczności uzyskania zezwolenia sądu. Nagłość czy konieczność dokonania czynności zarządu majątkiem dziecka nie zostały także nigdy określone jako kategorie przesądzające o zaliczeniu ich do czynności zwykłego zarządu.

Ze względu na bardzo duże znaczenie praktyczne, na szczególną uwagę zasługuje cytowana już wyżej uchwała pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 30 kwietnia 1977 roku⁵⁸⁸, w której Sąd uznał, że rodzice mogą bez zezwolenia sądu opiekuńczego przewidzianego w art. 101 § 3 KRO nabywać dla małoletniego dziecka nieruchomości na podstawie umowy darowizny w stanie wolnym od zobowiązań wobec darczyńcy lub osób trzecich. Sąd wskazywał w uzasadnieniu, że nabycie na rzecz dziecka nieruchomości stanowi w zasadzie czynność przekraczającą zakres zwykłego zarządu, ponieważ z reguły wymaga poważnych środków finansowych. W ocenie Sądu, wyjątkiem od tej reguły jest przysporzenie majątkowe na rzecz dziecka nie pociągające za sobą po stronie obdarowanego „żadnych zobowiązań cywilnoprawnych wobec darczyńcy lub osób trzecich”. Zdaniem Sądu nie ma również znaczenia czy przedmiotem bezpłatnego przysporzenia jest większa suma pieniężna, wartościowa rzecz ruchoma czy też nieruchomość. Słusznie Sąd zauważył, że w sytuacji, w której w imieniu dziecka działają rodzice mający pełnię władzy rodzicielskiej, brak jest podstaw do przyjęcia, że będą oni działali nierozsądnie i wbrew interesom swego dziecka.

Możliwość zwolnienia przedstawicieli ustawowych z obowiązku uzyskiwania każdorazowo zezwolenia sądu opiekuńczego na dokonanie nieodpłatnego przysporzenia jest kierunkiem jak najbardziej słusznym⁵⁸⁹. Orzeczenie to, którego założeniem miało być ułatwienie dokonywania darowizn na rzecz dzieci, nie jest jednak bez wad. Pierwszą kwestią mogącą budzić wątpliwości jest użyte przez Sąd stwierdzenie „nabycie nieruchomości”. Literalne brzmienie uchwały Sądu w rezultacie oznacza, że zwolnione z obowiązku uzyskania zezwolenia sądu opiekuńczego są wyłącznie nieruchomości w rozumieniu art. 46 § 1 KC, to jest części powierzchni ziemskiej stanowiące odrębną

⁵⁸⁸ III CZP 73/76, OSNC 1978/2/19.

⁵⁸⁹ W piśmiennictwie pojawia się także odmienne stanowisko, zgodnie z którym każde nabycie nieruchomości, będące wykroczeniem poza bieżącą administrację majątku oraz wobec potencjalnego zagrożenia interesom majątkowym dziecka jest czynnością przekraczającą zakres zwykłego zarządu i to bez względu na to czy następuje odpłatnie czy nieodpłatnie; A. Zieliński, *Sądownictwo...*, s. 221-222.

przedmiot własności (grunty), jak również budynki trwale z gruntem związane lub części takich budynków, jeżeli na mocy przepisów szczególnych stanowią odrębny od gruntu przedmiot własności. Uchwała pomija w swoim rozstrzygnięciu spółdzielcze własnościowe prawa do lokali czy też prawo użytkowania wieczystego nieruchomości⁵⁹⁰, przesadzając o tym, że ich darowizna będzie wymagała zezwolenia sądu.

Po drugie, zauważa się problem rozumienia sformułowania „wolna od zobowiązań”. Można założyć, że ustawodawca miał na myśli przede wszystkim obciążenie nieruchomości ograniczonymi prawami rzeczowymi. Wątpliwości budzi kwestia innych możliwych zobowiązań wobec osób trzecich. Każdy właściciel nieruchomości podlega chociażby obowiązkowi zapłaty podatku od nieruchomości, opłaty z tytułu użytkowania wieczystego gruntu, kosztów utrzymania nieruchomości wspólnej czy też opłat z tytułu dostawy mediów do nieruchomości⁵⁹¹.

Ponadto, przyjęcie założenia, że obciążenie nieruchomości jakimkolwiek ograniczonym prawem rzeczowym od razu stanowi zagrożenie dla interesów majątkowych dziecka jest na wyrost. Warto rozważyć czy powszechnie już ustanawiane nieodpłatne służebności gruntowe i przesyłowe, konieczne do prawidłowego korzystania z nieruchomości, mające znikomy wpływ na jej wartość rynkową, stanowią przeszkodę do dokonania darowizny bez uprzedniego zezwolenia sądu opiekuńczego⁵⁹².

Należy postulować rozszerzenie uprawnienia dokonania czynności zarządu majątkiem dziecka bez zezwolenia sądu na wszystkie czynności prawne dotyczące nieodpłatnego nabycia składników majątkowych na rzecz dziecka, bez żadnych dodatkowych zastrzeżeń⁵⁹³. W doktrynie została wyrażona warta przytoczenia myśl, że brzmienie przepisu art. 98 § 2 KRO, uznające darowiznę jako czynność polegającą na

⁵⁹⁰ Taka też przyjęła się praktyka notarialna, że w odniesieniu do nieobciążliwych darowizn, których przedmiotem jest spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu, prawo użytkowania wieczystego nieruchomości bądź udziały w tych prawach, wymaga się zezwolenia sądu opiekuńczego wydanego w trybie art. 101 § 3 KRO.

⁵⁹¹ W literaturze został też przywołany przykład „darowizny czynszowej kamienicy w mieście, wymagającej dużych nakładów i remontu, a nie przynoszącej żadnego dochodu”; H. Ciepla, *Zarząd...*, s. 41.

⁵⁹² Tytułem przykładu takiej czynności prawnej, bardzo często występującej w praktyce notarialnej, do której dokonania – zgodnie z brzmieniem komentowanej uchwały – jest potrzebne zezwolenie sądu, jest darowizna na rzecz dziecka nieobciążonej nieruchomości gruntowej wraz z niezbędnym udziałem we współwłasności nieruchomości stanowiącej działkę dojazdową, która to działka dojazdowa jest obciążona służebnością przesyłu na rzecz dostawcy gazu, prądu czy sieci kanalizacyjnej.

⁵⁹³ Tak jak to ustawodawca ujął w art. 37 § 1 KRO, stwierdzając, że zgoda drugiego małżonka jest potrzebna do dokonania między innymi czynności prawnej prowadzącej do odpłatnego nabycia nieruchomości, użytkowania wieczystego oraz prawa rzeczowego, którego przedmiotem jest budynek lub lokal. Wnioskując *a contrario*, zgoda małżonka nie jest potrzebna do dokonania czynności prawnych prowadzących do nieodpłatnego nabycia tych składników majątkowych i to bez względu na ich obciążenie czy też istnienie „zobowiązań wobec osób trzecich”.

bezpłatnym przysporzeniu i nie wyłączające reprezentacji dziecka przez rodziców, także przemawia za poglądem, że darowizna – co do zasady – nie powinna być uznawana za czynność przekraczającą zakres zwykłego zarządu⁵⁹⁴.

Judykatura, wobec daleko posuniętej tendencji uznawania czynności dotyczących majątku dziecka jako przekraczających zwykły zarząd, nie dostarcza zbyt wielu przykładów czynności mieszczących się w ramach zwykłego zarządu. Za czynności takie słusznie uznano:

- 1) czynność mającą na celu uzyskanie dla dziecka świadczeń alimentacyjnych, zadośćuczynienia za doznaną krzywdę czy też sfinansowania leczenia⁵⁹⁵,
- 2) odpłatne zlecenie prowadzenia konkretnej sprawy czy też dokonania czynności prawnej profesjonalistom⁵⁹⁶,
- 3) czynność dokonywaną w wykonaniu umownego lub ustawowego obowiązku, taką jak wykonanie zapisu testamentowego w imieniu dziecka⁵⁹⁷,
- 4) zawarcie w imieniu dziecka ugody, na mocy której uzyskało ono odszkodowanie współmierne do doznanej szkody⁵⁹⁸,
- 5) dokonanie czynności procesowej w postaci wytoczenia powództwa, nawet w sprawie o dużej wartości jej przedmiotu⁵⁹⁹.

Ponadto, Sąd Najwyższy przyjął⁶⁰⁰, że zezwolenie sądu nie jest wymagane, gdy w postępowaniu o zniesienie współwłasności nieruchomości, którego uczestnikiem jest dziecko pozostające pod władzą rodzicielską, sąd zarządzi z urzędu sprzedaż nieruchomości, ponieważ brak jest czynności uczestnika na jaką sąd opiekuńczy mógłby zezwolić. Jeżeli jednak, zdaniem Sądu, sprzedaż nieruchomości miałyby nastąpić na wniosek uczestników, wówczas byłoby wymagane zezwolenie sądu opiekuńczego.

⁵⁹⁴ Z. Bidziński, J. Serda, *Wybrane zagadnienia...*, s. 77; następnie jednak autorzy uznali, że w praktyce mogą co do tego poglądu wystąpić wątpliwości i każdorazowo o tym czy dana umowa darowizny przekracza zwykły zarząd należy oceniać w konkretnych okolicznościach.

⁵⁹⁵ M.in. Postanowienie SN z dnia 25 lipca 2019 r., IV CZ 64/19, LEX nr 2699516; Postanowienie SA w Rzeszowie z dnia 5 września 2014 r., I ACz 547/14, LEX nr 1540923; K. Gołębiowski, *Uwagi...*, s. 71; jak trafnie autor zauważa, przesądza o tym cel tych działań, ich nierozzerwalny związek z pieczę nad osobą dziecka oraz fakt powinności ich podjęcia przez rodziców.

⁵⁹⁶ K. Gołębiowski, *Uwagi...*, s. 73.

⁵⁹⁷ Sz. Romanow, *Zarząd...*, s. 146.

⁵⁹⁸ Wyrok SN z dnia 22 października 1968 r., II PR 433/68, LEX nr 1672949.

⁵⁹⁹ Wyrok SN z dnia 30 kwietnia 2019 r., I CSK 79/18, LEX nr 2662478; w opinii Sądu, konieczność poniesienia kosztów sądowych bądź kosztów procesu nie kwalifikuje takiej czynności procesowej jako przekraczającej zakres zwykłego zarządu.

⁶⁰⁰ Orzeczenie SN z dnia 1 kwietnia 1950 r., ŁC 244/1950, LEX nr 1631948.

Jeżeli chodzi o czynności faktyczne dotyczące zarządu majątkiem dziecka, to zgodnie z wyrokiem Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Rzeszowie z dnia 11 października 2017 roku⁶⁰¹, uzyskanie przed organami administracji dokumentów pozwalających na uniknięcie przez dziecko sankcji administracyjnej w postaci przymusowej rozbiórki obiektu budowlanego, nie wiąże się z podejmowaniem czynności zobowiązujących, o skutkach obciążających majątek małoletniego. Innymi słowy, pozyskanie dokumentacji niezbędnej do kontynuowania procesu legalizacji nie stanowi czynności przekraczającej zwykły zarząd majątkiem dziecka.

Ten sam sąd w wyroku z dnia 22 marca 2017 roku⁶⁰² wskazał, że zamurowanie okien w budynku stanowiącym własność małoletniego dziecka można uznać za czynność przekraczającą zwykły zarząd i wymagającą uprzedniego uzyskania zezwolenia sądu opiekuńczego tylko wówczas, gdy nie wynika ona z nakazu organu władzy, a jest wyrazem samowolnych działań rodziców. W sytuacji zaś, kiedy działanie takie jest przejawem dostosowania stanu faktycznego do zgodności z określonymi regulacjami prawnymi i obowiązek w tym przedmiocie został nałożony przez uprawniony w tym względzie organ administracji, to kwestia zakresu zarządu majątkiem dziecka nie ma znaczenia.

Podobnie orzekł Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie w wyroku z dnia 7 lipca 2011 roku⁶⁰³ wskazując, że art. 101 § 3 KRO nie znajduje zastosowania w postępowaniu administracyjnym dotyczącym ustalenia warunków zabudowy na nieruchomości, której współwłaścicielami są małoletnie dzieci. W opinii Sądu, małoletni nie dokonują w postępowaniu o wydanie takiej decyzji czynności o charakterze rozporządzającym czy zobowiązującym w stosunku do przedmiotu swojej własności, a przysługują im jedynie uprawnienia o charakterze procesowym. Decyzja o warunkach zabudowy nie rodzi praw do terenu oraz nie narusza prawa własności i uprawnień osób trzecich, a wyznacza jedynie rodzaj sposobu zagospodarowania dopuszczony na danym terenie w świetle obowiązujących przepisów z zakresu planowania i zagospodarowania przestrzennego.

Podsumowując, za czynności zwykłego zarządu majątkiem dziecka od lat uznawane są wyłącznie czynności zwykłe, bieżące, codzienne, związane z dochodzeniem

⁶⁰¹ II SA/Rz 775/17, LEX nr 2393099; w ocenie Sądu, czynności te mogły wyłącznie przyczynić się do ochrony majątku dziecka, a nie do jego uszczuplenia, co mogłoby się stać w wyniku popełnionego przez rodziców zaniechania.

⁶⁰² II SA/Rz 1081/16, LEX nr 2277726.

⁶⁰³ IV SA/Wa 723/11, LEX 1155103.

należnych małoletniemu praw oraz te dotyczące wykonywania przez dziecko przysługujących mu obowiązków. Rozwój gospodarczy rodzi konieczność rozszerzenia tego katalogu na wiele innych czynności zarządu majątkiem dziecka, które takie miano „zwykłości”, w obecnych czasach oraz w dobie zasady autonomii woli podmiotów prawa cywilnego, już powinny zyskać.

5.1.3. Czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu

Warto w tym miejscu przypomnieć, że na podstawie art. 29 Prawa rodzinnego z 1946 roku⁶⁰⁴, zezwolenie władzy opiekuńczej było wymagane do ważności taksatywnie wymienionych czynności prawnych dotyczących dziecka pozostającego pod władzą rodzicielską:

- 1) do zbywania i obciążania nieruchomości;
- 2) do nabywania, zakładania, wydzierżawiania i zbywania przedsiębiorstwa zarobkowego oraz do przystępowania do spółki handlowej w charakterze osobiście odpowiedzialnego wspólnika;
- 3) do udzielenia prokury;
- 4) do zaciągania pożyczek i zobowiązań wekslowych;
- 5) do udzielania poręczeń i przejmowania cudzych długów;
- 6) do zawierania umów najmu lub dzierżawy, jeżeli stosunek umowny ma trwać po dojściu dziecka do pełnoletności;
- 7) do czynienia darowizn, chyba że odpowiadają one obowiązkowi moralnemu, względem przyzwoitości lub zwyczajowi;
- 8) do zrzekania się lub odrzucania spadków;
- 9) do zawierania ugód lub czynienia zapisów na sąd polubowny, jeżeli przedmiotem ich jest czynność prawna, wymieniona w pkt 1) – 8).

Przesłanka „czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu” pojawiła się w polskim prawie rodzinnym po raz pierwszy w KR z 1950 roku, wskutek sugestii

⁶⁰⁴ Wskazuje się, że czynności wymienione w art. 29 Prawa rodzinnego mogą służyć wyłącznie za przykłady czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu; zob. uchwała pełnego składu Izby Cywilnej SN z dnia 30 kwietnia 1977 r., III CZP 73/76, OSNC 1978/2/19; H. Ciepła, *Zarząd...*, s. 37.

czechosłowackiej komisji kodyfikacyjnej⁶⁰⁵. Następnie pojęcie to zostało w 1964 roku bez głębszej refleksji przejęte do KRO.

W praktyce stosowania regulacji art. 101 § 3 KRO, charakteryzowaniem czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu zajmuje się w głównej mierze judykatura. Precedensowe orzeczenia, kategoryzujące daną czynność za przekraczającą zwykły zarząd, a tym samym wymagającą zezwolenia sądu, stają się swoistym wyznacznikiem dla uczestników obrotu. W konsekwencji, w obowiązującym w polskim porządku prawnym systemie prawa stanowionego, zaczęła dominować kazuistyka. Orzeczenia sądów, a w szczególności Sądu Najwyższego, kwalifikujące daną czynność jako wymagającą zezwolenia sądu opiekuńczego, są następnie powielane i powszechnie stosowane w obrocie. W rezultacie, w przypadku wątpliwości odnoszących się do kwalifikacji danej czynności, praktykę postępowania kształtują orzeczenia sprzed kilkunastu, kilkudziesięciu lat, często wydane w zupełnie innych okolicznościach faktycznych niż sytuacja do której mają znaleźć swoje zastosowanie⁶⁰⁶.

Zdaniem J. Ignaczewskiego, rozbieżności wynikające z braku precyzyjnych norm prawnych w prawie rodzinnym polegają na „dowolności rozstrzygnięcia w zależności od tego, jakimi nieskodyfikowanymi zasadami kierował się sąd w konkretnej sprawie”⁶⁰⁷. Tym samym, wymaganie zezwolenia sądu opiekuńczego do dokonania określonej kategorii czynności zarządu majątkiem dziecka stanowi rezultat aktualnej linii orzeczniczej, a nie obowiązujących regulacji prawnych.

Przykładami czynności zarządu majątkiem dziecka uznanymi przez judykaturę za czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu są:

- 1) czynności dyspozycyjne podejmowane w postępowaniu sądowym, o ile nie mają charakteru wyłącznie przysparzającego⁶⁰⁸, w tym:

⁶⁰⁵ Warto przypomnieć w tym miejscu, że delegacja polska zastrzegła wówczas konieczność zdefiniowania pojęcia czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu w ustawie szczególnej; *Obrady podkomisji C...*, s. 271.

⁶⁰⁶ Na ten problem zwróciła również uwagę E. Holewińska-Łapińska, uznając, że „zważywszy na autorytet Sądu Najwyższego, który sprawia, że tezy orzeczeń bywają upowszechniane i powoływane bez nawiązywania do stanów faktycznych spraw, w których zapadły, konieczne wydaje się dobitne podkreślenie, że uchwała zapadła na tle nietypowego w wielu aspektach stanu faktycznego”; E. Holewińska-Łapińska, *IV. Prawo rodzinne...*, s. 101.

⁶⁰⁷ J. Ignaczewski, [w:] *Komentarz do spraw rodzinnych...*, s. 34.

⁶⁰⁸ M.in. wyrok SN z dnia 30 kwietnia 2019 r., I CSK 79/18, LEX nr 2662478. Odmienne uznał SN w postanowieniu z dnia 17 października 2000 r. (I CKN 319/00, LEX nr 536776), stwierdzając, że regulacja art. 101 § 3 KRO nie dotyczy aktów procesowych o charakterze dyspozycyjnym i w tym zakresie mają zastosowanie wyłącznie odpowiednie przepisy kodeksu postępowania cywilnego.

- a) zrzeczenie się roszczeń odszkodowawczych w imieniu małoletnich dzieci wobec osoby obowiązanej do wynagrodzenia szkody⁶⁰⁹,
- b) cofnięcie pozwu⁶¹⁰,
- c) zawarcie ugody w sprawach wykraczających poza bieżącą administrację majątkiem dziecka (między innymi w sprawie o dział spadku, zniesienie współwłasności czy w sprawie należnego dziecku odszkodowania)⁶¹¹,
- 2) wypłata równowartości 3.000 marek RFN z konta bankowego małoletniego, z uwagi na „wysokość kwoty, jej charakter uszczuplający majątek dziecka i okoliczności towarzyszące operacji finansowej”⁶¹²,
- 3) złożenie oświadczenia o przyjęciu spadku wprost⁶¹³,
- 4) zgoda rodziców na proponowane przez Zakład Ubezpieczeń skrócenie okresu ubezpieczenia z tytułu umowy zaopatrzenia dzieci i przyjęcia świadczenia bez zastrzeżenia waloryzacji przewidzianej w art. 358¹ § 3 KC⁶¹⁴,
- 5) przystąpienie przez małoletnie dziecko do umowy spółki cywilnej prowadzącej działalność gospodarczą⁶¹⁵,
- 6) obciążenie hipoteką nieruchomości⁶¹⁶,
- 7) zawarcie umowy zamiany nieruchomości⁶¹⁷,
- 8) podział majątku spółki⁶¹⁸,
- 9) zawarcie umowy dzierżawy⁶¹⁹,
- 10) przekazanie działek rolnych w bezpłatne użytkowanie⁶²⁰,
- 11) darowizna udziału w nieruchomości obciążonej hipotekami⁶²¹,

⁶⁰⁹ Orzeczenie SN z dnia 5 marca 1962 r., 4 CR 578/61, OSNC 1963/6/127; wyrok SA w Warszawie z dnia 27 stycznia 2017 r., VI ACa 2015/15, LEX nr 2265676.

⁶¹⁰ Wyrok SN z dnia 1 sierpnia 1966 r., II CR 279/66, OSNPG 1966/11-12/58; co ciekawe, sprawa dotyczyła cofnięcia pozwu w sprawie ustalenia praw stanu małoletniego w sposób zgodny z rzeczywistością, a zatem za czynność przekraczającą zwykły zarząd została uznana czynność w ogóle nie stanowiąca czynności zarządu majątkiem dziecka.

⁶¹¹ Postanowienie SN z dnia 9 września 1997 r., I CKU 13/97, LEX nr 32373; postanowienie SN z dnia 5 lutego 1999 r., III CKN 1202/98, LEX nr 1213617. Jak stwierdzono w piśmiennictwie, kontrola zawieranej ugody wykonywana przez sąd procesowy nie jest równoznaczna z kontrolą dokonywaną przez sąd opiekuńczy; Z. Bidziński, J. Serda, *Wybrane zagadnienia...*, s. 78.

⁶¹² Wyrok SN z dnia 16 listopada 1982 r., I CR 234/82, LEX nr 8486.

⁶¹³ Postanowienie SN z dnia 25 czerwca 1996 r., II CRN 214/95, LEX nr 26273.

⁶¹⁴ Uchwała SN z dnia 4 lutego 1997 r., III CZP 127/96, OSNC 1997/5/50.

⁶¹⁵ Wyrok NSA z dnia 8 kwietnia 1997 r., II SA/Po 1438/96, LEX nr 1688988.

⁶¹⁶ Postanowienie SN z dnia 12 grudnia 1997 r., III CKU 92/97, LEX nr 1226976.

⁶¹⁷ Postanowienie SN z dnia 9 lipca 2004 r., II CK 435/03, LEX nr 305047.

⁶¹⁸ Postanowienie SN z dnia 19 maja 2005 r., V CK 669/04, LEX nr 603871.

⁶¹⁹ Wyrok SN z dnia 3 kwietnia 2007 r., II UK 178/06, OSNP 2008/9-10/141.

⁶²⁰ Wyrok NSA z dnia 13 marca 2014 r., II GSK 2102/12, LEX nr 1447211.

⁶²¹ Wyrok SA w Katowicach z dnia 8 lipca 2016 r., I ACa 1077/13, LEX nr 2093778.

12) złożenie oświadczenia o odrzuceniu spadku w imieniu małoletniego, nawet jeżeli pasywa wyczerpują lub przewyższają wartość aktywów⁶²²,

13) odpłatne nabycie nieruchomości, bez względu na źródło pochodzenia środków pieniężnych⁶²³.

W piśmiennictwie do czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu zgodnie zalicza się także zawarcie w imieniu małoletniego umowy pożyczki⁶²⁴ oraz zawarcie umowy o zrzeczenie się dziedziczenia⁶²⁵. Poglądy ten nie budzą *de lege lata* żadnych wątpliwości.

Trudno jednak zgodzić się ze stanowiskiem A. Partyka, jakoby zrzeczenie się dziedziczenia odnoszące skutek wobec małoletnich dzieci zrzekającego także wymagało uzyskania zezwolenia sądu opiekuńczego⁶²⁶. Po pierwsze, zrzeczenia się dziedziczenia przez rodzica małoletniego dziecka nie można w ogóle zakwalifikować do czynności zarządu majątkiem dziecka. Po drugie, umowa zrzeczenia się dziedziczenia wywołuje dopiero skutek na wypadek śmierci. W chwili orzekania przez sąd opiekuńczy w trybie art. 101 § 3 KRO nie byłyby znane żadne okoliczności dotyczące majątku mającego potencjalnie przypaść dziecku zrzekającego się. Po trzecie, osoba zrzekająca się mogłaby zostać rodzicem w późniejszym terminie niż zawarcie umowy zrzeczenia się dziedziczenia. Ponadto, sankcjonowanie czynności prawnej zawieranej pomiędzy osobami o pełnej zdolności do czynności prawnych bezwzględną nieważnością, jako dokonanych bez zezwolenia sądu, byłoby rażącym naruszeniem autonomii woli podmiotów prawa cywilnego.

Za czynności przekraczające zwykły zarząd majątkiem dziecka – sięgając do art. 37 § 1 KRO – powszechnie w praktyce notarialnej uznaje się także:

⁶²² Uchwała składu siedmiu sędziów SN z dnia 22 maja 2018 r., III CZP 102/17, OSNC 2018/12/110. Prezes Sądu Najwyższego, wnosząc o rozstrzygnięcie przez powiększony skład Sądu Najwyższego zagadnienia prawnego dotyczącego złożenia przez rodziców, jako przedstawicieli ustawowych dziecka powołanego do dziedziczenia, oświadczenia o odrzuceniu spadku zauważył, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego występuje rozbieżność pomiędzy abstrakcyjnie ustalonymi kryteriami zaliczenia czynności prawnych do kategorii czynności zwykłego zarządu majątkiem dziecka oraz do czynności przekraczających zwykły zarząd a przypisaniem danej czynności do jednej z tych kategorii bez zastosowania tych kryteriów.

⁶²³ Uchwała SN z dnia 15 lutego 2019 r., III CZP 85/18, OSNC 2020/2/14.

⁶²⁴ E. Kogut, *Uwagi...*, s. 116; trudno jednakże zaaprobować stanowisko autorki, że do czynności nie mieszczących się w zakresie zwykłego zarządu należy zaliczyć również ustanowienie w imieniu małoletniego dziecka odrębnej własności lokalu. Bez względu na przyjęte kryteria kwalifikacji czynności zarządu majątkiem dziecka, czynność ta w żadnym razie nie stanowi czynności przekraczającej zwykły zarząd.

⁶²⁵ A. Malinowski, *Umowa o zrzeczenie się dziedziczenia w ujęciu Kodeksu cywilnego*, Nowy Przegląd Notarialny 4/2004, s. 35-38.

⁶²⁶ A. Partyk, *Zrzeczenie się...*, s. 258.

- 1) zbycie, obciążenie, odpłatne nabycie nieruchomości lub użytkowania wieczystego, jak również oddanie nieruchomości do używania lub pobierania z niej pożytków,
- 2) zbycie, obciążenie, odpłatne nabycie prawa rzeczowego, którego przedmiotem jest budynek lub lokal,
- 3) zbycie, obciążenie, odpłatne nabycie i wydzierżawienie gospodarstwa rolnego lub przedsiębiorstwa,
- 4) darowizny z majątku dziecka.

Do czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu zalicza się także w piśmiennictwie czynności faktyczne, takie jak zmianę przeznaczenia nieruchomości, rozbiórkę budynku czy też poczynienie dużych nakładów na nieruchomość⁶²⁷. Warto podkreślić, że w żadnym z przywołanych w niniejszej rozprawie europejskich systemów prawnych nie wymaga się kontroli władz państwowych do dokonywania czynności faktycznych dotyczących zarządzanych w imieniu dziecka składników majątkowych. Taki standard należałoby przyjąć także w polskim prawie. Wobec tego, że bardzo często istotne zmiany faktyczne w majątku dziecka będą wymagały natychmiastowego działania uniemożliwiającego uzyskanie zezwolenia sądu w rozsądnym terminie, trzeba postulować, aby *de lege ferenda* zezwolenie sądu nie było konieczne do dokonania czynności faktycznych dotyczących majątku dziecka.

Biorąc pod uwagę praktyczną doniosłość pewnych grup czynności dokonywanych w imieniu małoletnich, szczególną uwagę należałoby poświęcić czynnościom odrzucenia i przyjęcia spadku oraz czynnościom rozporządzania nieruchomościami (a także użytkowaniem wieczystym oraz spółdzielczym własnościowym prawem do lokalu).

Jedną z czynności zarządu majątkiem dziecka, budzącą od wielu lat kontrowersje co do zakwalifikowania jej jako czynności zwykłego zarządu lub zwykły zarząd przekraczającej, jest czynność przyjęcia lub odrzucenia spadku. Meritum problemu czynności odrzucenia spadku w imieniu dziecka określa warte zacytowania stwierdzenie P. Czubika, według którego postępowania dotyczące zezwolenia na odrzucenie spadku „nie mają żadnej wartości merytorycznej, a nierzadko stają się swoistą parodią postępowania sądowego – wnioskodawca (rodzic) często nie zna bliżej spadkodawcy, spadkobiercą stał się wskutek uprzedniego odrzucenia spadku przez

⁶²⁷ M.in. J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 828.

licznych, niekiedy bardzo odległych krewnych, nie ma o niczym pojęcia poza tym, że spadek konstytuują jedynie długi i nie zna nikogo, kto poza jego małoletnimi dziećmi dziedziczyłby spadek”⁶²⁸.

Z jednej strony można spotkać się ze stanowiskiem, że żadne z rodziców nie może skutecznie złożyć oświadczenia o odrzuceniu spadku przypadającego małoletniemu dziecku, bez uprzedniego uzyskania zezwolenia sądu opiekuńczego⁶²⁹. Z drugiej strony występuje pogląd, że złożenie oświadczenia o odrzuceniu zadłużonego spadku, w szczególności wtedy, gdy potencjalni spadkobiercy powołani wcześniej do dziedziczenia spadek odrzucili, stanowi naturalne działanie w interesie majątkowym dziecka⁶³⁰. Słusznie wskazuje się też, że nieprawdopodobne jest, aby rodzice odrzucili w imieniu dziecka spadek, którego przyjęcie byłoby dla majątku dziecka bardziej korzystne⁶³¹. Autorzy drugiego stanowiska zauważają, że większe zagrożenie dla dziecka może paradoksalnie spowodować przyjęcie przez małoletniego spadku z dobrodziejstwem inwentarza.

Zwrócił na to uwagę także Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 28 maja 2015 roku⁶³², stwierdzając, że nawet ta złagodzona forma odpowiedzialności spadkobiercy za długi spadku może wiązać się z licznymi trudnościami i niedogodnościami. Sytuację spadkobiercy komplikuje przede wszystkim konieczność sporządzenia spisu inwentarza spadku oraz przedsięwzięcia różnych czynności faktycznych i prawnych dotyczących majątku spadkowego, a także występowanie spadkobiercy w licznych procesach i postępowaniach egzekucyjnych dotyczących spadku. Zdaniem Sądu, najistotniejsze jest to, że „nikt nie może być zmuszony do nabycia spadku, nawet z dobrodziejstwem inwentarza, wbrew swojej oczywistej i manifestowanej woli”.

Należy także w pełni zaaprobować pogląd T. Jasiakiewicza, że konstrukcja ograniczonej odpowiedzialności za długi spadkowe nie usuwa w żaden sposób, powstających w związku z mimowolnym przyjęciem spadku, zagrożeń interesów majątkowych dziecka⁶³³. Ciekawym argumentem jest także ten, że skoro czynności

⁶²⁸ P. Czubik, *Refleksja...*, s. 6.

⁶²⁹ M.in. T. Jasiakiewicz, *W poszukiwaniu...*, s. 125; A. Kallaus, *Zezwolenie...*, s. 115; K. Robaczewska, *Oświadczenie...*, s. 104.

⁶³⁰ E. Holewińska-Łapińska, *IV. Prawo rodzinne...*, s. 103-104; P. Czubik, *Refleksja...*, s. 9; w tym kierunku także J. Słyk, *Orzekanie...*, s. 241; A. Ogrodnik-Kalita, *Odrzucenie...*, s. 113.

⁶³¹ M.in. A. Ogrodnik-Kalita, *Odrzucenie...*, s. 98; P. Czubik, *Refleksja...*, s. 8.

⁶³² III CSK 352/14, OSNC 2016/5/63.

⁶³³ T. Jasiakiewicz, *W poszukiwaniu...*, s. 128.

wyłącznie przysparzające są traktowane jako nieprzekraczające zakresu zwykłego zarządu, to takie samo kryterium powinno przysługiwać czynnościom, które mają na celu wyłącznie usunięcie ryzyka związanego z nabyciem długów⁶³⁴. Bez wątplenia zatem, czynność odrzucenia spadku, w którym brak jest jakiegokolwiek majątku spadkowego lub w skład spadku wchodzi same długi powinna być wyłączona z katalogu czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu⁶³⁵. Można również rozważyć możliwość odrzucenia spadku w imieniu małoletniego dziecka bez zezwolenia sądu opiekuńczego pod warunkiem łącznej reprezentacji obu rodziców.

Abstrahując od kategoryzowania czynności odrzucenia spadku, jako czynności zwykłego zarządu bądź też czynności przekraczającej zwykły zarząd, istotnym problemem pojawiającym się w kontekście dokonywania tej czynności w imieniu małoletniego dziecka jest zachowanie terminu do złożenia tego oświadczenia w przypadku konieczności uprzedniego uzyskania zezwolenia sądu opiekuńczego. Trafnie w doktrynie zauważono, że zachowanie terminu jest „szczególnie utrudnione” w przypadku małoletnich, a przeciągające się postępowanie sądowe o wydanie zezwolenia na złożenie w imieniu małoletniego oświadczenia o odrzuceniu spadku w rezultacie może pozbawić rodziców takiej możliwości⁶³⁶.

Należy pamiętać, że określony w art. 1015 KC termin sześciu miesięcy na złożenie oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku jest terminem zawitym. Przepis ten nie różnicuje w żaden sposób spadkobierców o pełnej zdolności do czynności prawnych od spadkobierców małoletnich. Nie ulega wątpliwości, że dziecko zajmuje szczególną pozycję prawną i nie powinno znajdować się w gorszym położeniu, niż spadkobiercy pełnoletni⁶³⁷.

⁶³⁴ J. Słyk, *Orzekanie...*, s. 199.

⁶³⁵ Warte rozważenia byłaby też możliwość odrzucenia spadku w imieniu małoletniego w przypadkach – bardzo często spotykanych w praktyce notarialnej autorki niniejszej dysertacji – nieznanomości osoby spadkodawcy (np. bardzo daleka rodzina mieszkająca najczęściej na drugim końcu Polski) czy też braku utrzymywania jakichkolwiek relacji ze spadkodawcą, przy założeniu, że wszyscy inni członkowie bliższej rodziny spadek odrzucili. Konieczność udowodnienia przez rodziców braku spadku lub ujemnego stanu spadku w takiej sytuacji jest często niemożliwe, a jedynie naraża całą rodzinę na koszty i stres. W piśmiennictwie można spotkać się z poglądem przeciwnym do wyżej zaprezentowanego, zgodnie z którym tego typu uzasadnienie wniosku o wydanie zezwolenia nie powinno być honorowane przez sąd opiekuńczy; zob. A. Kallaus, *Zezwolenie...*, s. 118.

⁶³⁶ K. Robaczewska, *Oświadczenie...*, s. 104.

⁶³⁷ M.in. postanowienie SN z dnia 28 września 2016 r., III CSK 329/15, OSNC 2017/5/61, w którym Sąd stwierdził, że małoletni i jego przedstawiciel nie mogą być zarówno w gorszej sytuacji niż każdy inny spadkobierca, jak również ich sytuacja nie może być lepsza, korzystniejsza oraz nie może otwierać im pola do łatwego nadużywania prawa. W obu sytuacjach bowiem dochodzi do naruszenia konstytucyjnej zasady równości wobec prawa (art. 32 Konstytucji); A. Kallaus, *Zezwolenie...*, s. 114.

Judykatura przez wiele lat dostarczała całe spektrum możliwości oceny wpływu wszczęcia postępowania o zezwolenie w trybie art. 101 § 3 KRO na bieg terminu do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. Zgodnie z pierwszym stanowiskiem, złożenie do sądu opiekuńczego wniosku o zezwolenie na złożenie stosownego oświadczenia nie ma żadnego wpływu na bieg terminu określonego w art. 1015 KC⁶³⁸. Według odmiennego poglądu, należy dopuścić możliwość stosowania przez analogię przepisów o przerwie lub zawieszeniu terminów przedawnienia roszczeń⁶³⁹.

Jeszcze inny pogląd, obecnie obowiązujący w praktyce orzeczniczej, wyraził Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 22 maja 2018 roku⁶⁴⁰. Poszukując „aksjologicznie słusznego rozwiązania”, które pozwoliłoby rodzicom na wydłużenie terminu na złożenie oświadczenia o odrzuceniu spadku, Sąd uznał, że takiego skutku nie zapewnia zastosowanie wprost przepisów dotyczących przerwania lub zawieszenia biegu przedawnienia roszczeń. Zdaniem Sądu, postępowanie nie powinno prowadzić ani do nadmiernego uprzywilejowania małoletniego w stosunku do innych spadkobierców i wierzycieli spadku ani do ograniczenia jego praw. W ocenie Sądu, należy sięgnąć do innych przepisów, które dopuszczają wydłużenie terminu zawitego, a konkretnie do art. 1017 KC, dotyczącego terminu na złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku przez transmitariusza.

Zgodnie z tym przepisem, w przypadku śmierci spadkobiercy przed upływem terminu do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, oświadczenie to może być złożone przez jego spadkobierców. Termin do złożenia tego oświadczenia nie może się jednak skończyć wcześniej, aniżeli termin do złożenia oświadczenia co do spadku po zmarłym spadkobiercy. Podobieństwo tego przepisu, w opinii Sądu, pozwala na rozciągnięcie jego hipotezy na sytuację, w której złożenie oświadczenia o odrzuceniu spadku przez małoletniego wymaga zezwolenia sądu opiekuńczego. Sąd wywiódł, że termin na złożenie oświadczenia o odrzuceniu spadku przez przedstawicieli ustawowych dziecka nie może się skończyć przed prawomocnym zakończeniem postępowania o zezwolenie na złożenie oświadczenia w tym przedmiocie. Jeżeli postępowanie przed

⁶³⁸ Postanowienie SN z dnia 25 maja 2012 r., I CSK 414/11, Monitor Prawniczy 20/2014, s. 1087.

⁶³⁹ Za możliwością zawieszenia terminu do odrzucenia spadku na czas trwania postępowania przed sądem opiekuńczym opowiada się SN m.in. w postanowieniu z dnia 20 listopada 2013 r., I CSK 329/13, OSNC 2014/9/93, zaś za opcją przerwania terminu, na podstawie art. 123 § 1 pkt 1 KC stosowanego w drodze analogii, opowiada się SN m.in. w postanowieniu z dnia 28 maja 2015 r., III CSK 352/14, OSNC 2016/5/63.

⁶⁴⁰ III CZP 102/17, OSNC 2018/12/110.

sądem opiekuńczym zakończyło się wcześniej, oświadczenie o odrzuceniu spadku przez małoletniego może być złożone w dowolnym momencie, aż do upływu terminu. Jeżeli jednak zakończyło się później, powinno być złożone niezwłocznie⁶⁴¹.

Warto też przytoczyć jeszcze jeden argument przemawiający za możliwością swobodnego składania oświadczeń o odrzuceniu spadku w imieniu małoletnich dzieci. Otóż toczące się miesiącami (a przy rodzinach wielopokoleniowych nawet latami) czynności odrzucenia spadku w znaczący sposób stanowią pokrzywdzenie praw i interesów wierzycieli spadku. Wierzyciele nie mogą bowiem do czasu wydania prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku lub zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia dochodzić zaspokojenia. Postulat dotyczący możliwości szybszego załatwiania tego typu spraw, bez wymaganego zezwolenia sądu opiekuńczego, pozwoliłby na zrównanie praw małoletniego z wierzycielami spadku⁶⁴².

Obecnie toczą się prace legislacyjne nad zmianą KC, KPC oraz KRO w odniesieniu do przyjęcia oraz odrzucenia spadku w imieniu małoletnich dzieci, które miałyby duże znaczenie dla wykonywania zarządu majątkiem dziecka⁶⁴³. Po pierwsze, zdecydowano się wprowadzić wyraźną regulację dotyczącą kwestii wpływu wszczęcia postępowania o zezwolenie na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka na bieg terminu do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. W projekcie zaproponowano, aby w takim przypadku bieg terminu na złożenie oświadczenia ulegał zawieszeniu na czas trwania postępowania o wydanie zezwolenia na podstawie art. 101 § 3 KRO. W uzasadnieniu do projektu stwierdzono, że zaproponowane rozwiązanie stanowi „potwierdzenie powszechnej praktyki sądowej”, a rangi proponowanej nowelizacji nie umniejsza fakt, że niezłożenie w terminie oświadczenia w przedmiocie przyjęcia lub odrzucenia spadku jest równoznaczne z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza.

Zmianę dotyczącą zawieszenia biegu terminu na złożenie oświadczenia o odrzuceniu spadku na czas trwania postępowania o wydanie zezwolenia na podstawie

⁶⁴¹ Celnie M. Rzewuska zauważyła, że posłużenie się w omawianej uchwale terminem „niezwłocznie”, z uwagi na jego niedookreśloność i możliwość różnej interpretacji, budzi poważne wątpliwości. W pełni należy zaaprobować pogląd, że sformułowanie to powinno być sprecyzowane i jednolite w każdym przypadku; M. Rzewuska, *Glosa do uchwały SN (7) z dnia 22 maja 2018 r., III CZP 102/17*, Studia Prawnoustrojowe 42/2018, s. 477-478.

⁶⁴² Zwrócił na to uwagę także SN w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 22 maja 2018 r., III CZP 102/17, OSNC 2018/12/110.

⁶⁴³ Projekt Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 października 2022 r. ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw – druk UD 222 wraz z uzasadnieniem (s. 1-24); w chwili składania rozprawy doktorskiej na etapie prac Komisji Prawniczej.

art. 101 § 3 KRO trzeba ocenić pozytywnie. Pozwoliłoby to wyeliminować dotychczasowe wieloletnie kontrowersje w tym przedmiocie i stanowiłoby normatywną podstawę dla rodziców wykonujących zarząd majątkiem dziecka do uzyskania zezwolenia sądu na równych z innymi spadkobiercami warunkach.

Drugą propozycją zmiany jest wprowadzenie regulacji, zgodnie z którą nie wymaga zezwolenia sądu czynność polegająca na odrzuceniu spadku w imieniu dziecka, przez rodzica, za zgodą drugiego z rodziców albo wspólnie przez rodziców, jeżeli dziecko jest powołane do dziedziczenia wskutek uprzedniego odrzucenia spadku przez rodzica. Zgoda sądu będzie jednak wymagana, jeśli inny zstępny rodziców tego dziecka przyjmuje spadek. Decydującym momentem dla ustalenia czy danemu rodzicowi przysługuje władza rodzicielska nad dzieckiem ma być moment złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku.

Z uzasadnienia do projektu wynika, że założeniem leżącym u podstaw takiego rozwiązania jest domniemanie faktyczne, że spadek odrzucony przez rodzica powołanego do spadku jest „najprawdopodobniej zadłużony”, zatem jego odrzucenie w imieniu dziecka nie musi być już poddawane ocenie sądu. W opinii twórców projektu, regulacja taka nie stwarza zagrożenia dla interesów majątkowych dziecka. Nadal konieczne będzie jednak uzyskanie zezwolenia sądu w sytuacjach, w których inny zstępny rodzica przyjmie spadek albo dziecko będzie powołane do spadku „obok” rodzica. Z uzasadnienia wynika, że projektodawcy uznali takie sytuacje jako mogące rodzić konflikt interesów między osobą małoletnią a reprezentującymi ją rodzicami.

Zmianę dotyczącą braku konieczności uzyskania zezwolenia sądu na odrzucenie spadku w imieniu dziecka, jeżeli dziecko jest powołane do dziedziczenia wskutek uprzedniego odrzucenia spadku przez rodzica również należy ocenić korzystnie. Wprawdzie autorka niniejszej rozprawy postuluje zupełne wyłączenie czynności odrzucenia spadku w imieniu dziecka spod kontroli sądu opiekuńczego, jednak trzeba przyznać, że jest to ważny krok twórców projektu nowelizacji ku zwiększeniu autonomii rodziców przy dokonywaniu tej czynności.

Kolejną proponowaną zmianą jest, aby zezwolenie na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka w postaci przyjęcia lub odrzucenia spadku, w toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, wydawał sąd spadku. Proponowana regulacja przewiduje, że z chwilą wszczęcia postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, wnioski o zezwolenie na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka w postaci przyjęcia lub

odrzućcia spadku, złożony do sądu opiekuńczego, miały być przekazany do dalszego rozpoznania sądowi spadku. W ślad za tym, miały zostać zmieniony art. 101 § 3 KRO na następujące brzmienie: „§ 3. Rodzice nie mogą bez zezwolenia sądu opiekuńczego albo w przypadkach wskazanych w przepisach szczególnych sądu spadku dokonywać czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu ani wyrażać zgody na dokonywanie takich czynności przez dziecko.”.

Projektowany art. 640¹ § 1 KPC przyznaje sądowi spadku wyłączną właściwość do wydania zezwolenia na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka w postaci przyjęcia lub odrzućcia spadku, o ile wniosek o wydanie takiego rozstrzygnięcia nie został złożony do sądu opiekuńczego przed wszczęciem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku. Projektodawcy przyjęli, że „dla poczynienia ustaleń służących ocenie ekonomicznej zasadności celowości decyzji o odrzućciu spadku konieczna jest wiedza profesjonalna, której sąd opiekuńczy z natury rzeczy nie posiada. (...) Sądy spadku natomiast posiadają duże doświadczenie w uzyskiwaniu informacji o składzie majątku spadkowego (...), co pozwala założyć, że w sposób właściwy zrealizują funkcję ochronną Państwa w zakresie zabezpieczenia wyłącznie majątkowych interesów małoletnich spadkobierców i zapewnią im zachowanie wszystkich procesowych gwarancji”.

Tę propozycję zmian trudno zaakceptować. Jej rezultatem byłoby incydentalne nadanie sądowi spadku uprawnień sądu rodzinnego, połączenie sprawy o wydanie zezwolenia z postępowaniem o stwierdzenie nabycia spadku (z uczestnictwem wielu innych osób w często odległym od miejsca zamieszkania rodziców i małoletniego sędzie spadku), a także – paradoksalnie – uczynienie z postępowania o wydanie zezwolenia sprawy pobocznej. Taka zmiana dodatkowo obciążałaby zarówno referaty wydziałów cywilnych (m.in. wobec konieczności wzywania do udziału w postępowaniu drugiego rodzica dziecka), jak i wydziałów rodzinnych (wobec konieczności badania czy nie toczy się postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku w innym sądzie). Zastanawia też argument o braku wiedzy profesjonalnej sędziów rodzinnych co do oceny ekonomicznej czynności zarządu majątkiem dziecka. Umniejsza on rolę sędziów orzekających w wydziałach rodzinnych oraz poddaje on pod wątpliwość zasadność orzekania przez tych sędziów na podstawie art. 101 § 3 KRO.

Druga grupa czynności zarządu majątkiem dziecka o dużym znaczeniu praktycznym odnosi się do czynności dotyczących rozporządzania nieruchomościami.

W powołanym wyżej orzeczeniu z dnia 15 lutego 2019 roku⁶⁴⁴ Sąd Najwyższy uznał, że czynnością przekraczającą zwykły zarząd jest nabycie dla dziecka nieruchomości na podstawie umowy sprzedaży także wtedy, gdy środki pieniężne na pokrycie ceny pochodzą z dokonanej przez rodziców darowizny celowej. Sąd stwierdził w uzasadnieniu, że czynność inwestycyjnego rozporządzenia majątkiem małoletnich poprzez nabycie takiego składnika znaczącej wartości zawsze związana jest z pewnym ryzykiem. Jego następstwem jest nie tylko przysporzenie majątkowe, ale także powstanie kompleksu praw i obowiązków, wymagającego rozważenia w aspekcie dobra dziecka. Taka czynność, zdaniem Sądu, ze względu na dobro małoletnich i potrzebę ochrony ich interesów, wymaga „prewencyjnej kontroli” Sądu, przewidzianej w art. 101 § 3 KRO.

Tożsama problematyka była analizowana w piśmiennictwie lat 60-tych⁶⁴⁵ i nie doszukiwano się wówczas przy takiej czynności ryzyka pokrzywdzenia dziecka przez rodziców. Twierdzono, że w sytuacji, w której rodzice nabywają w drodze umowy sprzedaży w imieniu i na rzecz małoletniego dziecka nieruchomość za ich środki własne (co, jak piszą autorzy tego stanowiska, „zdarza się często”), to należy uznać za prawidłową „przeważającą praktykę, zarówno biur notarialnych, jak i sądów”, uznającą taką czynność za mieszczącą się w ramach zwykłego zarządu i traktować ją analogicznie jak umowę darowizny. Wystarczające jest wówczas zaznaczenie w dokumentującym umowę akcie notarialnym, że środki na nabycie nieruchomości pochodzą ze środków własnych rodziców, a nie stanowią majątku dziecka. Taki pogląd należy w pełni zaakceptować.

Konieczność uzyskiwania zezwolenia sądu opiekuńczego na dokonywanie czynności rozporządzających nieruchomościami co do zasady nie budzi wątpliwości. Interesująca jest jednak próba spojrzenia na tę problematykę z innej strony. Warto bowiem zastanowić się czy zawarcie w imieniu dziecka umowy, której przedmiotem jest nabycie nieruchomości, cechującej się ekwiwalentnością świadczeń, w sformalizowanym obrocie notarialnym, zawsze będzie stanowiło zagrożenie interesów majątkowych dziecka. Tytułem przykładu można wskazać nabycie lokalu mieszkalnego w drodze umowy sprzedaży lub umowy zamiany, czy też nabycie w drodze umowy o dział spadku

⁶⁴⁴ III CZP 85/18, OSNC 2020/2/14.

⁶⁴⁵ Z. Bidziński, J. Serda, *Wybrane zagadnienia...*, s. 77.

udziału we współwłasności nieruchomości, który odpowiada bądź przekracza dotychczas przysługujący dziecku udział we współwłasności majątku⁶⁴⁶.

W ocenie autorki niniejszej rozprawy nie każda czynność prawna dotycząca nieruchomości stanowi „z góry” ryzyko pokrzywdzenia dziecka i nie każda powinna być obciążona wymogiem uzyskania zezwolenia sądu opiekuńczego⁶⁴⁷. Stawiany wielokrotnie w niniejszej rozprawie postulat przejrzystości prawa skłania jednak do wniosku, że należałoby określić kategorie czynności prawnych dotyczących nieruchomości lub praw na nieruchomości, do których taka kontrola sądu byłaby wymagana.

W literaturze wyrażono wartą przytoczenia myśl, że ustawodawca niekonsekwentnie nakłada na rodziców większe obostrzenia w sprawach majątkowych, niż w odniesieniu do wykonywanej pieczy nad osobą dziecka⁶⁴⁸. We wszelkich sprawach przekraczających zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka wymaga się od rodziców wydanego uprzednio zezwolenia sądu opiekuńczego, a nie wymaga się tożsamej kontroli w „ważniejszych sprawach” dotyczących osoby dziecka⁶⁴⁹.

W doktrynie większą kontrolę nad zarządkiem majątkiem dziecka tłumaczy się tym, że prawidłowość realizowania spraw osobistych dziecka co do zasady gwarantowana jest miłością rodziców do dziecka, w przeciwieństwie do zarządu majątkiem, kiedy to bardziej wchodzi w rachubę lekkomyślność rodziców i brak ich doświadczenia⁶⁵⁰. Trudno zgodzić się z takim poglądem. Lekkomysłność i brak

⁶⁴⁶ Innym przykładem czynności przenoszącej własność nieruchomości, której dokonanie *de lege lata* wymagałoby zezwolenia sądu, a której niedokonanie jest sprzeczne z zasadą dobra dziecka jest czynność z którą w swojej praktyce notarialnej spotkała się autorka niniejszej rozprawy. Dotyczyło to sytuacji, kiedy klienci zamierzali zawrzeć umowę *datio in solutum*, na mocy której ojciec małoletniej córki chciał przenieść na jej rzecz lokal mieszkalny, w celu zwolnienia się z obowiązku świadczenia zaległych, wieloletnich i bardzo wysokich świadczeń alimentacyjnych, a jej matka oraz sama 17-letnia córka, wyrażały na to zgodę. Lokal był znakomicie usytuowany, w bardzo dobrym stanie faktycznym, obciążony niewielkim kredytem hipotecznym. Czynność ta należała do kategorii czynności, które leżały w najlepszym interesie małoletniej. Strony zawnioskowały do sądu o wydanie zezwolenia w trybie art. 101 § 3 KRO na dokonanie tej czynności. Sąd nie zdążył go wydać, bo po kilku miesiącach oczekiwania na posiedzenie sądu ojciec małoletniej wyjechał na stałe za granicę i zerwał kontakt z córką. Czynność ostatecznie nie doszła do skutku.

⁶⁴⁷ Warto w tym miejscu przypomnieć, że Prawo rodzinne z 1946 r. nie wymagało zezwolenia władzy opiekuńczej na nabywanie w imieniu dziecka nieruchomości.

⁶⁴⁸ M.in. B. Dobrzański, *Władza rodzicielska...*, s. 33; J. Słyk, *Orzekanie...*, s. 202.

⁶⁴⁹ W rezultacie, zezwolenie sądu jest *de lege lata* potrzebne do złożenia oświadczenia o odrzuceniu zadłużonego spadku po dalekim krewnym, czy też darowizny udziału we współwłasności samochodu na rzecz matki dziecka, a nie jest wymagane do podjęcia przez rodziców decyzji dotyczącej wysłania kilkunastoletniego dziecka za granicę do szkoły z internatem przy braku jego zgody, czy też przekucia uszu miesięcznemu dziecku. Warto rozważyć, które z tych czynności mogą bardziej zagrozić dobru dziecka.

⁶⁵⁰ J. Gajda, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz...*, s. 829.

doświadczenia rodziców mogą dotyczyć każdej sfery wychowania dziecka i zarządzania jego majątkiem. Różnica jest taka, że w sprawach dotyczących majątku dziecka, wobec wysoce sformalizowanego obrotu cywilnoprawnego (w tym często wymaganego udziału notariusza, kontroli sądu wieczystoksięgowego oraz urzędów), lekkomyślność i brak doświadczenia rodziców mogą być na wielu etapach w odpowiednim czasie „zahamowane”. W sprawach dotyczących osoby dziecka, takiej kontroli w zasadzie brak.

Podsumowując przedstawione powyżej rozważania należy uznać, że od wielu lat bardzo wyraźny jest kierunek orzeczniczy, polegający na szerokim kwalifikowaniu czynności zarządu majątkiem dziecka jako przekraczających zakres zwykłego zarządu, a zatem wymagających zgody sądu. Można zauważyć wręcz bardzo niepokojący trend uznawania zbyt wielu czynności zarządu majątkiem dziecka jako przekraczających zwykły zarząd⁶⁵¹.

Regulacja, która miała stanowić wyjątek od zasady sprawowania zarządu majątkiem dziecka przez rodziców, stała się w istocie jego regułą. Użyte w komentowanym przepisie jedyne kryterium jego zastosowania jest niemożliwe do scharakteryzowania, co powoduje stan niepewności stron czynności co do prawa i rosnącą arbitralność orzeczniczą⁶⁵². Brak precyzji komentowanej regulacji powoduje, że zakres ingerencji sądu opiekuńczego w wykonywanie zarządu majątkiem dziecka przez rodziców jest niemal nieograniczony.

Warto postulować zdecydowane ograniczenie ingerencji sądu w tym przedmiocie poprzez jednoznaczne i precyzyjne określenie czynności najbardziej doniosłych z punktu widzenia obrotu prawnego oraz interesów majątkowych dziecka, przy których wymagany jest udział sądu opiekuńczego. W przypadku zaś nielicznych przypadków działań rodziców powodujących zagrożenie dla majątkowych interesów dziecka, wystarczającym mechanizmem ochrony dobra dziecka są – omawiane wcześniej – regulacja art. 109 KRO, a w przypadkach skrajnych, odpowiedzialność odszkodowawcza rodziców.

⁶⁵¹ Z praktyki autorki niniejszej dysertacji można wskazać ponadto inne czynności, na które sąd opiekuńczy wydawał zezwolenie w trybie art. 101 § 3 KRO, takie jak: likwidacja niekorzystnej finansowo lokaty i przelew pieniędzy na inną lokatę w innym banku, czy też zezłomowanie 30-letniego samochodu odziedziczonego po dziadku.

⁶⁵² Jak zauważył J. Ignaczewski, sądy, orzekając w sprawach rodzinnych swoimi rozstrzygnięciami „nie kreują rozwiązań adekwatnych do dynamicznie zmieniających się uwarunkowań społeczno-rodzinnych w Polsce”; J. Ignaczewski, [w:] *Komentarz do spraw rodzinnych...*, s. 104.

5.2. Czynności zarządu majątkiem dziecka wymagające zezwolenia na tle prawnoporównawczym

Dla osiągnięcia celów określonych w niniejszej rozprawie, warto odnieść się do standardów europejskich dotyczących zezwolenia na dokonanie czynności zarządu majątkiem dziecka. Pierwszą, najliczniejszą grupą państw europejskich, jest ta określająca zamknięte katalogi czynności, do których wymagane jest zezwolenie sądu opiekuńczego.

Najistotniejsze z punktu widzenia interesów majątkowych dziecka czynności zarządu majątkiem dziecka określone zostały między innymi w prawie niemieckim. Czynnościami takimi, na podstawie § 1821 i § 1822 pkt 1, 3, 5, 8-11 BGB w zw. z § 1643 ust. 1 BGB, są: 1) rozporządzenie nieruchomości lub prawem do nieruchomości, 2) rozporządzenie roszczeniem o przeniesienie własności nieruchomości, o ustanowienie lub przeniesienie prawa na nieruchomości lub o zwolnienie nieruchomości z takiego prawa, 3) rozporządzenie zarejestrowanym statkiem lub statkiem w budowie oraz roszczeniem o przeniesienie własności zarejestrowanego statku lub statku w budowie, 4) zaciągnięcie zobowiązań w stosunku do wymienionych w pkt 1) - 3) rozporządzeń, 5) zawarcie umowy, której przedmiotem jest odpłatne nabycie nieruchomości, zarejestrowanego statku lub statku w budowie albo prawa na nieruchomości, 6) rozporządzenie całym majątkiem dziecka lub przypadającym mu spadkiem, udziałem w spadku bądź przypadającym mu w przyszłości zachowkiem, 7) zawarcie umowy, której przedmiotem jest odpłatne nabycie lub zbycie przedsiębiorstwa lub zawarcie umowy spółki w celu prowadzenia przedsiębiorstwa, 8) zawarcie najmu lub dzierżawy oraz innej umowy zobowiązującej do okresowych opłat, jeżeli stosunek umowny ma trwać dłużej niż rok po osiągnięciu przez dziecko pełnoletności, 9) zaciągnięcie pożyczki, 10) emisję obligacji na okaziciela lub zaciągnięcie zobowiązania z tytułu weksla lub innego dokumentu, który może być przeniesiony w drodze indosu, 11) przejęcie zobowiązania osoby trzeciej, w szczególności zawarcie umowy poręczenia, 12) udzielenie pełnomocnictwa, 13) założenie działalności gospodarczej w imieniu dziecka.

Ścisłe określony katalog czynności wymagających kontroli sądu przewiduje także ustawodawca hiszpański. Na podstawie art. 166 KC hiszp., rodzice muszą uzyskać zezwolenie sądu do dokonania następujących czynności: 1) zrzeczenia się praw przysługujących dziecku, 2) zbycia lub obciążenia nieruchomości, przedsiębiorstwa, przedmiotów wartościowych lub papierów wartościowych, z wyjątkiem prawa do

preferencyjnego zbycia akcji, 3) odrzucenia spadku lub zapisu. Co ciekawe, zezwolenie sądu opiekuńczego do dokonania wyżej wymienionych czynności nie jest konieczne jeżeli małoletni, który ukończył szesnaście lat wyrazi zgodę w dokumencie urzędowym na dokonanie tych czynności, o ile uzyskana kwota zostanie ponownie zainwestowana w bezpieczne aktywa lub papiery wartościowe.

W prawie francuskim, na mocy art. 387-1 KC franc., zezwolenia sądu opiekuńczego wymagają następujące czynności: 1) sprzedaż nieruchomości lub przedsiębiorstwa należących do małoletniego, 2) wniesienie do spółki nieruchomości lub przedsiębiorstwa należących do małoletniego, 3) zaciągnięcie pożyczki w imieniu dziecka, 4) zrzeczenie się prawa w imieniu dziecka, 5) przyjęcie w imieniu dziecka spadku wprost, 6) nabycie lub przyjęcie w dzierżawę mienia dziecka przez rodziców, 7) nieodpłatne ustanowienie zabezpieczenia w imieniu dziecka w celu zabezpieczenia długu osoby trzeciej, 8) dokonywanie określonych czynności związanych ze zbywalnymi papierami wartościowymi lub instrumentami finansowymi.

Dość rozbudowany katalog czynności zarządu majątkiem dziecka znajduje się w prawie szwedzkim. Na podstawie rozdz. 13 § 10, rozdz. 13 § 12, rozdz. 13 § 13, rozdz. 15 § 5 oraz rozdz. 15 § 6 KR szw.), za najważniejsze czynności zarządu majątkiem dziecka, wymagające zezwolenia kuratora gminnego, uznano: 1) nabycie nieruchomości lub prawa jej użytkowania, za wyjątkiem umowy najmu lokalu mieszkalnego, 2) zawarcie umowy o prawo do korzystania z cudzej nieruchomości, za wyjątkiem umowy najmu lokalu mieszkalnego lub czasowego najmu o niewielkim znaczeniu gospodarczym, 3) zawarcie umowy sprzedaży lub zamiany nieruchomości lub prawa do korzystania z tej nieruchomości, za wyjątkiem zamiany lokalu mieszkalnego, 4) obciążenie nieruchomości hipoteką, wydzierżawienie lub oddanie jej do używania w inny sposób, 5) zaciągnięcie pożyczki, zawarcie umowy poręczenia lub dokonanie każdej innej czynności prawnej, która może spowodować zadłużenie majątku małoletniego, 6) prowadzenie działalności gospodarczej przez małoletniego powyżej 16 roku życia, 7) zniesienie współwłasności oraz dział spadku, 8) odrzucenie spadku lub zapisu testamentowego.

Bardzo ciekawym rozwiązaniem, nieznanym dotychczas polskiemu prawu, są regulacje państw europejskich określające katalogi czynności zarządu majątkiem dziecka bezwzględnie zakazanych. Oznacza to, że rodzice nie mogą dokonać ich nawet za zezwoleniem sądu opiekuńczego. Taki katalog jest określony między innymi w prawie francuskim, w którym do takich czynności zaliczono: 1) nieodpłatne zbycie rzeczy lub

praw należących do małoletniego, 2) nabycie od osoby trzeciej prawa lub roszczenia wobec małoletniego, 3) prowadzenie działalności handlowej lub wolnego zawodu w imieniu małoletniego, 4) przeniesienie do majątku powierniczego praw lub dóbr małoletniego (art. 387-2 KC franc.).

Ustawodawca szwajcarski, również formułując taką regulację, zakazał rodzicom: 1) udzielać w imieniu dziecka poręczenia, 2) zakładać w imieniu dziecka fundacji oraz 3) czynić z majątku dziecka darowizn, za wyjątkiem zwyczajowych darowizn okazjonalnych (art. 304 ust. 3 KC szwajc.). Darowizny z majątku dziecka nie mogą także czynić rodzice w prawie niemieckim, chyba że odpowiada ona obowiązkowi moralnemu lub względom przyzwoitości (§ 1641 BGB) oraz w prawie szwedzkim, za wyjątkiem drobnej darowizny, której wartość jest nieproporcjonalna do wartości majątku dziecka (rozdz. 13 § 11 KR szw.). Prawo włoskie z kolei zakazuje rodzicom sprawującym władzę rodzicielską nad swoim dzieckiem nabywać – nawet w drodze licytacji publicznej – majątek i prawa tego małoletniego. Rodzice nie mogą także stać się beneficjentami praw lub roszczeń dziecka (art. 323 KC wł.).

Jeszcze inne rozwiązanie odnoszące się do zezwolenia organów państwowych na czynności zarządu majątkiem dziecka zastosowano w prawie austriackim, gdzie podano przykładowy katalog czynności przekraczających zwykły zarząd majątkiem dziecka, do których wymagane jest zezwolenie sądu (§ 167 ust. 3). Za czynności takie uznawane są „w szczególności”: 1) zbycie lub obciążenie nieruchomości, 2) ustanowienie, nabycie (w tym w drodze dziedziczenia), przekształcenie, zbycie, rozwiązanie, jak również zmiana przedmiotu przedsiębiorstwa, 3) przystąpienie do spółki lub spółdzielni, a także ich przekształcenie, 4) zrzeczenie się prawa do dziedziczenia, 5) przyjęcie spadku wprost lub odrzucenie spadku, 6) przyjęcia darowizny obciążonej lub odmowa przyjęcia darowizny, 7) zawarcie określonych ustawowo lokat pieniężnych, 8) czynności dyspozycyjne w postępowaniach sądowych, które dotyczą przedmiotu tego postępowania.

Taki przykładowy katalog czynności znajduje się także w art. 320 KC wł. Ustawodawca określił w nim, że rodzice potrzebują zezwolenia sądu opiekuńczego do dokonania następujących czynności wykraczających poza zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka: 1) zbycia oraz obciążenia hipoteką lub zastawem składników majątkowych dziecka otrzymanych z jakiegokolwiek tytułu, w tym na podstawie dziedziczenia, 2) przyjęcia lub odrzucenia spadku lub zapisu, 3) przyjęcia darowizny, 4) zniesienia współwłasności, 5) zawarcia umowy pożyczki lub dzierżawy na okres

dłuższy niż dziewięć lat, 6) zawarcia ugody w postępowaniach dotyczących wyżej wymienionych czynności.

Jeszcze inna regulacja została przewidziana w prawie czeskim. Ustawodawca określił tam bowiem ogólną zasadę dotyczącą uzyskiwania zezwolenia sądu opiekuńczego na czynności zarządu majątkiem dziecka oraz doprecyzował ją przepisem szczegółowym. Według tej ogólnej reguły, rodzice potrzebują zezwolenia sądu na dokonanie czynności dotyczących istniejącego i przyszłego majątku dziecka lub poszczególnych składników tego majątku, za wyjątkiem zwykłych spraw lub spraw, chociaż wyjątkowych, ale dotyczących znikomej wartości majątkowej (§ 898 ust. 1 KC cz.)⁶⁵³. Jednocześnie ust. 2 tej regulacji stwierdza, że zezwolenie sądu jest zawsze wymagane przy takich czynnościach, jak: 1) nabycie, zbycie lub obciążenie nieruchomości lub udziału w niej, 2) zbycie lub obciążenie majątku dziecka jako całości, chyba że jego wartość nie przekracza ustawowo określonej kwoty, 3) zawarcie umowy co do wysokości udziałów spadkowych lub działu spadku oraz odrzucenia spadku i zapisu, 4) zawarcie umowy zobowiązującej dziecko do jej stałego lub powtarzalnego wykonywania albo umowy dotyczącej jego mieszkania przez okres dłuższy niż trzy lata albo przez okres trwający nawet po osiągnięciu przez dziecko pełnoletności, 5) zawarcie umowy kredytu lub podobnej.

Z kolei w prawie szwajcarskim ustawodawca w ogóle nie przewidział czynności zarządu majątkiem dziecka, do których dokonania wymagane byłoby zezwolenie władz państwowych. Świadczy to o przekazaniu rodzicom możliwości w pełni autonomicznego i samodzielnego wykonywania zarządu majątkiem dziecka.

Podsumowując, zdecydowana większość państw europejskich, w tym państwa z naszego kręgu historyczno-kulturowego, mają bardziej precyzyjne regulacje dotyczące zezwolenia władzy państwowej na czynności zarządu majątkiem dziecka. W większości przypadków zdecydowano o utworzeniu zamkniętych katalogów czynności, do których wymagana jest kontrola sądu (lub innego organu władzy państwowej) lub katalogów czynności bezwzględnie zakazanych. W pozostałym zakresie, to jest przy czynnościach zarządu majątkiem dziecka innych niż wymienione w określonych wyżej katalogach, rodzice posiadają pełną autonomię decyzyjną dotyczącą sprawowanego zarządu.

Kontrola władz państwowych jest wymagana przy czynnościach prawnych dotyczących przedmiotów majątkowych o znacznej wartości, o większym znaczeniu

⁶⁵³ Sąd ma także ustawowe uprawnienie, o ile leży to w najlepszym interesie dziecka, do ograniczenia zakresu czynności, które wymagają jego zezwolenia (§ 898 ust. 3 KC cz.).

gospodarczym bądź dotyczących czynności nieodpłatnych i zrzeczenia się praw. W wyżej wymienionych ustawodawstwach organy państwa pełnią tym samym rolę drugoplanową przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka, ograniczając swoje działania do udzielenia przedstawicielom ustawowym dziecka zezwolenia na dokonanie tylko niektórych, ściśle określonych czynności prawnych.

W kontekście postulatów zgłaszanych w niniejszej dysertacji, w tym przede wszystkim doprecyzowania norm dotyczących zarządu majątkiem dziecka oraz zwiększenia autonomii rodziców przy sprawowaniu tego zarządu, takie rozwiązanie należałoby uznać za najszluszniejsze. Formy hybrydowe, wskazujące przykładowe katalogi czynności zarządu majątkiem dziecka wymagających zezwolenia sądu (modele austriacki i włoski), nie są idealnym rozwiązaniem. Wciąż bowiem przy takiej normatywnej regulacji pozostawałaby swego rodzaju luka, która mogłaby w praktyce stosowania tych norm budzić wątpliwości, a co się z tym wiąże, utrudniać obrót z małoletnimi.

5.3. Zezwolenie na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka

5.3.1. Charakter prawny i treść zezwolenia sądu – zagadnienia proceduralne

Sprawy związane z wykonywaniem zarządu majątkiem dziecka rozpatrywane są w postępowaniu nieprocesowym. Regulację art. 101 § 3 KRO na gruncie postępowania sądowego realizuje art. 583 KPC⁶⁵⁴. Na jego podstawie, zezwolenia na dokonanie przez rodziców czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka lub na wyrażenie przez rodziców zgody na dokonanie takiej czynności przez dziecko sąd opiekuńczy udziela na wniosek jednego z rodziców po wysłuchaniu drugiego. Postanowienie sądu opiekuńczego w tym przedmiocie staje się skuteczne dopiero z chwilą uprawomocnienia się i nie może być zmienione ani uchylone, jeżeli na podstawie zezwolenia powstały skutki prawne względem osób trzecich⁶⁵⁵.

⁶⁵⁴ Rozstrzygnięcie sądu wydawane w trybie art. 583 KPC zaliczane jest do czynności sądu o charakterze szczególnym, to jest dotyczących tylko niektórych, incydentalnych czynności prawnych, w których sąd, na wniosek przedstawicieli ustawowych małoletniego dziecka, wyraża odnośnie do nich swoje stanowisko; A. Józefowicz, *Szczególny...*, s. 1670-1671.

⁶⁵⁵ Należy pamiętać, że na podstawie art. 519¹ § 2 KPC w sprawach z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli skarga kasacyjna przysługuje tylko w sprawach o przysposobienie oraz o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami, chyba że wartość przedmiotu zaskarżenia jest niższa niż sto pięćdziesiąt tysięcy złotych. Oznacza to, że od postanowienia sądu opiekuńczego wydanego na podstawie art. 101 § 3 KRO, wydanego przez sąd drugiej instancji, skarga

Zarówno dziecko, jak i druga strona czynności prawnej nie są uczestnikami tego postępowania. Należy jednak pamiętać, że sąd w sprawach dotyczących majątku dziecka ma obowiązek je wysłuchać, jeżeli jego rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwala, uwzględniając w miarę możliwości jego rozsądne życzenia (art. 576 § 2 KPC). Należy zaaprobować wyrażony przez T. Sokołowskiego pogląd, że postanowienie sądu wydane bez wysłuchania dziecka stanowi naruszenie prawa, w szczególności w sytuacji, w której czynność wywołuje dla dziecka długotrwałe skutki⁶⁵⁶.

Sąd opiekuńczy, wydając orzeczenie, ocenia nie tylko zgodność czynności z prawem, ale także jej zasadność z punktu widzenia szeroko rozumianego interesu dziecka⁶⁵⁷. Badanie legalności danej czynności zarządu majątkiem dziecka polega na rozpatrzeniu jej pod kątem zgodności z powszechnie obowiązującym prawem, ewentualnym zamiarem obejścia ustawy oraz zasadami współżycia społecznego (art. 58 KC)⁶⁵⁸. Ocena przez sąd zasadności czynności z punktu widzenia interesu dziecka skutkuje tym, że losy planowanej przez rodziców czynności prawnej są uzależnione od formalnej decyzji organu państwowego⁶⁵⁹.

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 25 listopada 2009 roku⁶⁶⁰ stwierdził, że udzielenie zezwolenia na dokonanie czynności świadczy – co do zasady – o stwierdzeniu o zgodności czynności z prawem. Nie zawsze jednak dokonana czynność, w ocenie Sądu, „rzeczywiście jest zgodna z ustawą i zasadami współżycia społecznego”. Przyczyną tego jest to, że czynność prawna może obejmować elementy pominięte w zezwoleniu sądu albo upływ czasu od udzielenia zezwolenia na dokonanie czynności do faktycznego jej dokonania ze względów faktycznych lub prawnych „dezaktualizuje zezwolenie”. W rezultacie, samo dokonanie czynności prawnej poprzedzone prawomocnym

kasacyjna nie przysługuje; potwierdził to także SN w postanowieniu z dnia 27 maja 2020 r., I CZ 9/20, LEX nr 3063049.

⁶⁵⁶ T. Sokołowski, *Ochrona...*, s. 131.

⁶⁵⁷ M.in. postanowienie SN z dnia 24 lutego 1995 r., II CRN 155/94, LEX nr 497751; uchwała SN z dnia 15 lutego 2019 r., III CZP 85/18, OSNC 2020/2/14; H. Ciepła, *Zarząd...*, s. 48.

⁶⁵⁸ Słusznie wskazuje się, że w przypadku stwierdzenia przez sąd braku legalności czynności prawnej, sąd powinien oddalić wnioski bez wnikania w pozostałe przesłanki rozstrzygnięcia; R. Zegadło, *Zarząd...*, s. 883.

⁶⁵⁹ Postępowania o udzielenie zezwolenia na dokonanie czynności przekraczającej zwykły zarząd majątkiem małoletniego (art. 583 KPC) zostało nazwane w literaturze „instrumentem kontroli rzetelności” sprawowania zarządu majątkiem dziecka przez rodziców; zob. S. Kotas-Turoboyska, *Reprezentacja...*, s. 264.

⁶⁶⁰ II CSK 262/09, OSNC-ZD 2010/3/79.

postanowieniem sądu opiekuńczego zezwalającym na jej dokonanie, nie wyłącza późniejszego badania legalności danej czynności.

W niniejszej dysertacji, w powyższym kontekście, pojawił się już postulat *de lege ferenda* dotyczący potrzeby zastosowania sankcji bezskuteczności zawieszanej do czynności dokonanych bez uprzednio wydanego zezwolenia sądu. Upływ czasu pomiędzy wystąpieniem przez przedstawicieli ustawowych dziecka do sądu o wydanie zezwolenia a uprawomocnieniem orzeczenia sądu może spowodować zarówno zmiany w stanie faktycznym, jak i prawnym dokonywanej czynności. Tym samym, korzystniejszym rozwiązaniem z punktu widzenia zabezpieczenia interesów majątkowych dziecka byłaby możliwość wydania przez sąd zezwolenia po dokonaniu czynności, w drodze następnie wydanego orzeczenia.

Sąd Najwyższy stoi na stanowisku⁶⁶¹, że zezwolenie sądu opiekuńczego wydane na podstawie art. 101 § 1 KRO wyłącza możliwość dokonania kontroli zamierzonej czynności tylko w zakresie objętym prawomocnym orzeczeniem sądowym. Oznacza to, że notariusz badając, na podstawie art. 50 Prawa o notariacie, zgodność czynności prawnej z obowiązującymi przepisami prawa nie wkracza w ogóle w sferę rozstrzygnięcia sądu opiekuńczego. Sąd uznał, że notariusz w ramach zakreślonych w art. 50 Prawa o notariacie sprawuje „jurysdykcję prewencyjną, oddziałując na zainteresowanych kontrahentów, aby swoje stosunki prawne ukształtowali zgodnie z prawem i zasadami współżycia społecznego”. Zdaniem Sądu, niedopuszczalna jest kontrola merytorycznej zasadności prawomocnego orzeczenia sądowego. Niedopuszczalność ta wynika z art. 365 § 1 KPC w zw. z art. 13 § 2 KPC, według którego orzeczenie prawomocne wiąże nie tylko strony i sąd, który je wydał, lecz również inne sądy i inne organy państwowe, a w wypadkach w ustawie przewidzianych także i inne osoby. Nie zmienia to faktu, że notariusz ma także obowiązek każdorazowo zbadać czy czynność prawna na którą sąd udzielił zezwolenia, jest zgodna z prawem.

Co ważne, uzyskanie zezwolenia sądu opiekuńczego na czynność przekraczającą zakres zwykłego zarządu nie determinuje dokonania przez przedstawicieli ustawowych tej czynności⁶⁶². Nie rzadko zdarza się w praktyce notarialnej, że rodzice – wskutek otrzymania zezwolenia sądu na czynność zarządu majątkiem dziecka o innej treści niż wnioskowana – rezygnują z jej dokonania. Zezwolenie sądu opiekuńczego na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu może jednak być

⁶⁶¹ Uchwała SN z dnia 29 maja 1990 r., III CZP 29/90, OSNC 1990/12/150.

⁶⁶² R. Giler, *Kodeks rodzinny...*, s. 21.

połączone z zarządzeniem wydanym na podstawie art. 109 KRO nakazującym rodzicom dokonanie takiej czynności⁶⁶³. Wówczas rodzice są zobligowani do dokonania czynności określonej w orzeczeniu sądu. Jeśli rodzice takiej czynności nie dokonają, sąd może wydać dalej idące zarządzenia ograniczające ich autonomię, opisane szczegółowo w rozdziale trzecim niniejszej dysertacji.

Sąd Najwyższy wyraził postulat konieczności precyzyjnego formułowania zezwolenia sądu opiekuńczego na dokonanie czynności zarząd majątkiem dziecka⁶⁶⁴. Przyjmuje się, że postanowienie sądu zezwalające na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka powinno określać *essentialia negotii* czynności prawnej oraz warunki jej dokonania⁶⁶⁵. Praktyka jest jednak daleka od ideału. Postanowienia sądu zezwalające na dokonanie czynności zarządu majątkiem dziecka są czasem zbyt szczegółowe, a czasem zbyt ogólne⁶⁶⁶. To z kolei powoduje niemałe trudności dla rodziców oraz innych podmiotów posługujących się w obrocie takim orzeczeniem sądu⁶⁶⁷.

Wątpliwości może również budzić to czy dokonanie czynności zarządu majątkiem dziecka nieuwzględniającej wszystkich postanowień sądu opiekuńczego jest czynnością nieważną. Wydaje się, że należałoby oceniać okoliczności każdego konkretnego przypadku. O ile zmiana nie dotyczy *essentialia negotii* danej czynności, a jedynie dodatkowych, pobocznych kwestii, to należy uznać, że umowa taka powinna być ważna. Sąd Najwyższy poszedł nawet o krok dalej, uznając, że zmiana osoby

⁶⁶³ Uchwała SN z dnia 29 maja 1990 r., III CZP 29/90, OSNC 1990/12/150.

⁶⁶⁴ Postanowienie SN z dnia 11 lutego 1997 r., II CKN 90/96, LEX nr 1228425; Sąd uznał zwrot „zadysponowanie kontem walutowym” jako „niedopuszczalną ogólnikowość” zezwolenia wydanego na podstawie art. 101 § 3 KRO.

⁶⁶⁵ Art. 387-1 KC franc. wprost przewiduje, że zezwolenie sądu powinno określać warunki dokonania czynności oraz, w stosownych przypadkach, cenę lub cenę wywoławczą, za którą czynność jest wykonywana.

⁶⁶⁶ W praktyce notarialnej autorki zdarzyło się, że sąd w wydanym postanowieniu wymienił wszystkie szczegółowe dane identyfikacyjne nabywanej przez małoletniego nieruchomości gruntowej, a w niedługim czasie po wydaniu orzeczenia powierzchnia działki – wobec nowych, bardziej szczegółowych pomiarów geodezyjnych – uległa nieznacznie zmianie (dokładnie o 1 m²); w innym z kolei przypadku sąd ograniczył się w treści postanowienia do zezwolenia na nabycie przez małoletniego nieruchomości położonej pod konkretnym adresem, pomijając zarówno numer księgi wieczystej nieruchomości, jak i pozostałe warunki planowanej czynności prawnej (w tym terminy i warunki zapłaty ceny czy też sposób kontroli wykonania orzeczenia sądu).

⁶⁶⁷ Powszechnie w praktyce notarialnej przyjmuje się, że czynnością niewymagającą zezwolenia sądu jest poddanie dziecka egzekucji w celu zabezpieczenia obowiązków wynikających z czynności na którą rodzice uzyskali już zezwolenie sądu na podstawie art. 101 § 3 KRO (np. poddanie egzekucji co do obowiązku zapłaty ceny przy umowie sprzedaży). Pomimo więc tego, że sama czynność poddania dziecka egzekucji z reguły stanowi czynność przekraczającą zwykły zarząd, to o ile związana jest ściślej z zabezpieczeniem obowiązków wynikających z czynności prawnej, na którą rodzice już uzyskali zezwolenie sądu, nie wymaga to oddzielnej, literalnie wyrażonej zgody sądu.

kupującego w stosunku do treści zezwolenia sądu opiekuńczego nie czyni nieważną zawartą na podstawie tego zezwolenia umowę sprzedaży⁶⁶⁸.

W piśmiennictwie dopuszczono możliwość wydania zezwolenia ogólnego, w szczególności w przypadku prowadzenia przez rodziców należącego do dziecka przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego⁶⁶⁹. Wskazuje się, że ogólne sformułowanie zezwolenia powinno być uzasadnione „względami gospodarczymi, przewidywaną powtarzalnością dokonywanej czynności oraz niskim ryzykiem naruszenia interesów dziecka”⁶⁷⁰. Tak też przyjął Sąd Apelacyjny w Łodzi⁶⁷¹ stwierdzając, że zezwolenie przewidziane w art. 101 § 3 KRO może mieć w zasadzie charakter ogólny, ale tylko jeżeli jest to potrzebne dla prawidłowego prowadzenia gospodarstwa czy przedsiębiorstwa. Zdaniem Sądu, takie ogólne zezwolenie nie może obejmować generalnie wszystkich bliżej nieokreślonych czynności. Powinno przynajmniej określać ich kategorię oraz warunki dokonywania (przedmiot oraz cenę).

Należy uznać, że *de lege lata* ustawodawca nie dopuszcza możliwości wydania zezwolenia sądu opiekuńczego o charakterze ogólnym (blankietowym). Unormowanie dotyczące uprawnienia sądu do wydania zezwolenia blankietowego znane jest polskiemu prawu rodzinnemu i znajdowało się w dekrete unifikacyjnym z 1946 roku⁶⁷². Następnie twórcy pierwszej polskiej kodyfikacji prawa rodzinnego zrezygnowali z tego przepisu. Już w literaturze lat 70-tych podnoszono postulat wzięcia pod uwagę tożsamość rozwiązania na gruncie KRO⁶⁷³. Jest on tym bardziej uzasadniony w dzisiejszych realiach gospodarczych, kiedy w majątku małoletniego może się znaleźć przedsiębiorstwo, gospodarstwo rolne czy też majątek na tyle znaczny, że występowanie do sądu o zezwolenie na dokonanie każdej czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu

⁶⁶⁸ Wyrok SN z dnia 22 lipca 1998 r., II CKN 833/97, niepubl.

⁶⁶⁹ J. Ignatowicz, [w:] *System...*, s. 829; autor tego poglądu uznał, że takie zezwolenie powinno dotyczyć tylko pewnej kategorii czynności oraz określać warunki ich dokonywania.

⁶⁷⁰ Słyk, [w:] *Meritum...*, s. 637.

⁶⁷¹ Wyrok SA w Łodzi z dnia 28 lutego 2014 r., I ACa 1165/13, LEX nr 1454544.

⁶⁷² Możliwość taką przewidywał art. 29 § 2 Prawa rodzinnego, na mocy którego władza opiekuńcza mogła udzielić ogólnego upoważnienia do zaciągania pożyczek i zobowiązań wekslowych oraz do udzielania poręczeń i przejmowania cudzych długów, gdy było to niezbędne do prawidłowego zarządu majątkiem, a zwłaszcza do prowadzenia przedsiębiorstwa zarobkowego. Warto przypomnieć, że celowość zastosowania ogólnego upoważnienia nie budziła wówczas żadnych wątpliwości; *Uzasadnienie do projektu prawa rodzinnego...*, s. 237.

⁶⁷³ A. Zieliński, *Sądownictwo...*, s. 223.

jest niesłychanie kłopotliwe. Jak najbardziej zatem należy postulować wprowadzenie *de lege ferenda* takiej regulacji⁶⁷⁴.

Celnie w literaturze wskazano, że posłużenie się pojęciem nieostrym w tym przepisie często utrudnia lub wręcz uniemożliwia dokonanie przez rodziców właściwej oceny, co wymaga od nich występowania do sądu opiekuńczego z wnioskiem o zezwolenie „w każdym przypadku budzącym wątpliwości”, a sąd – wydając orzeczenie – eliminuje powstałą wątpliwość⁶⁷⁵. W innym orzeczeniu Sąd Najwyższy wyraził jeszcze dalej idący pogląd, że w wypadkach wątpliwych ani przedstawiciele ustawowi ani notariusz „nie mają ustawowej kompetencji do kwalifikacji zamierzonej czynności z punktu widzenia przekroczenia granic zwykłego zarządu, a ich błędna ocena może być podważona z najdalej idącym skutkiem nieważności czynności prawnej”⁶⁷⁶.

Nierzadko też występuje zbieg norm art. 97 § 2 KRO, art. 98 § 2 KRO oraz art. 101 § 3 KRO. Może się zdarzyć, że przy czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu co do której reprezentacja dziecka przez rodziców została wyłączona na podstawie art. 98 § 2 KRO, wystąpi brak porozumienia rodziców co do istotnej sprawy majątkowej dziecka. Wskazuje się, że sprawa o zezwolenie na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka w trybie art. 101 § 3 KRO jest jednocześnie istotną sprawą dziecka w rozumieniu art. 97 § 2 KRO⁶⁷⁷. W przypadku zatem braku porozumienia między rodzicami, spór między nimi powinien zostać rozstrzygnięty w sprawie o zezwolenie na dokonanie czynności i być objęty jednym postanowieniem.

Uwzględniając z kolei zawarte w poprzednim rozdziale rozważania dotyczące zbiegu art. 98 § 2 KRO oraz art. 101 § 3 KRO, w pierwszej kolejności sąd powinien wydać zezwolenie sądu na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu w trybie art. 101 § 3 KRO, uwzględniające rozstrzygnięcie dotyczące istotnej sprawy dziecka na podstawie art. 97 § 2 KRO, a następnie, w trybie art. 98 § 2 KRO ustanowić kuratora reprezentującego dziecko. Nie jest także wykluczone, aby wszystkie rozstrzygnięcia były rozpoznane łącznie i objęte jednym postanowieniem.

⁶⁷⁴ Możliwość wydania ogólnego zezwolenia sądu na dokonywanie określonych czynności prawnych, o ile jest to konieczne do prowadzenia działalności handlowej lub gospodarczej, wprost przewiduje m.in. prawo niemieckie (§ 1825 BGB).

⁶⁷⁵ M.in. J. Strzebinczyk, [w:] *System...*, teza 122; A. Gałakan-Halicka, *Zasady...*, s. 224.

⁶⁷⁶ Uchwała SN z dnia 15 lutego 2019 r., III CZP 85/18, OSNC 2020/2/14.

⁶⁷⁷ H. Ciepla, *Zarząd...*, s. 45.

W literaturze wyrażono pogląd, że priorytetem sądu podczas rozstrzygnięcia w kwestii zezwolenia na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu powinno być dążenie do zachowania substancji majątku dziecka, a odejście od tej zasady powinno stanowić wyjątek uzasadniony dobrem dziecka⁶⁷⁸. Trudno jednak zgodzić się z takim zapatrywaniem. Jak wykazano już we wcześniejszych rozważaniach, interes majątkowy dziecka, we współczesnym obrocie cywilnoprawnym, nie zawsze będzie polegał na zachowaniu istoty majątku. Wręcz przeciwnie, należy uznać, że rodzice powinni mieć możliwość nieskrępowanego dążenia do powiększania aktywów dziecka oraz zmniejszania jego pasywów. To wymaga ich niezależności od władzy sądowiczej, która od kilku dekad w swoim orzekaniu musi kierować się niedookreślonymi klauzulami generalnymi⁶⁷⁹.

5.3.2. Analiza danych statystycznych sądów

Analiza materiału statystycznego w sprawach rodzinnych i nieletnich dostarcza wielu ciekawych wniosków odnośnie do praktyki wydawania przez sądy opiekuńcze zezwolenia na dokonanie czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu. Analiza została przeprowadzona na podstawie sprawozdań statystycznych w sprawach rodzinnych i nieletnich (MS-S16/18) za 2021 rok, dotyczących czterdziestu ośmiu losowo wybranych sądów rejonowych z całej Polski, po trzy na każde z szesnastu województw⁶⁸⁰.

Pierwszą kwestią, na którą warto zwrócić uwagę, jest ilość postępowań sądowych dotyczących wniosku o wydanie zezwolenia na dokonanie czynności

⁶⁷⁸ T. Sokołowski, [w:] *Kodeks...*, s. 706.

⁶⁷⁹ Jak słusznie zauważył J. Ignaczewski, brak skodyfikowanych zasad i przesłanek rozstrzygnięcia w regulacjach KRO tłumaczony jest często w judykaturze i doktrynie „dobrodziejstwem” klauzul generalnych, a zasady prawa rodzinnego są w istocie wyłącznie „doktrynalnym wyobrażeniem o tym prawie”; J. Ignaczewski, [w:] *Komentarz do spraw rodzinnych...*, s. 29-30.

⁶⁸⁰ Sprawozdania statystyczne dotyczyły sądów w następujących miastach: Legnica, Lubin, Milicz (woj. dolnośląskie); Bydgoszcz, Chełmno, Grudziądz (woj. kujawsko-pomorskie); Biała Podlaska, Lublin-Zachód, Tomaszów Lubelski (woj. lubelskie); Międzyrzecz, Świebodzin, Żary (woj. lubuskie); Łódź-Śródmieście, Piotrków Trybunalski, Skierniewice (woj. łódzkie); Kraków-Podgórze, Myślenice, Olkusz (woj. małopolskie); Otwock, Pułtusk, Warszawa-Śródmieście (woj. mazowieckie); Kędzierzyn Koźle, Kluczbork, Prudnik (opolskie); Jarosław, Mielec, Strzyżów (woj. podkarpackie); Augustów, Białystok, Zambrów (woj. podlaskie); Chojnice, Gdańsk-Południe, Słupsk (woj. pomorskie); Bytom, Zabrze, Żywiec (woj. śląskie); Kielce, Końskie, Starachowice (woj. świętokrzyskie); Działdowo, Elbląg, Olecko (woj. warmińsko-mazurskie); Piła, Poznań-Stare Miasto, Złotów (woj. wielkopolskie); Kołobrzeg, Myślibórz, Szczecin-Prawobrzeże i Zachód (woj. zachodniopomorskie).

przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka⁶⁸¹. Wniosek ten stanowi średnio co dziesiątą sprawę (12,35 %) spośród wszystkich spraw rodzinnych (z wyłączeniem zażaleniowych) i aż co trzecią sprawę (31,54 %) wśród spraw dotyczących małoletnich, które podlegają rozpoznaniu w trybie postępowania nieprocesowego (sygnatura Nsm). Przeważająca ilość wniosków o wydanie zezwolenia dotyczy odrzucenia spadku w imieniu małoletniego dziecka (82,30 %). Niemal co piąty wniosek dotyczy innych spraw majątkowych dziecka (17,70 %). Nie ulega więc wątpliwości, że wnioski wydawane na podstawie art. 101 § 3 KRO stanowią bardzo duże obciążenie referatów wydziałów rodzinnych i opiekuńczych polskich sądów.

Drugim zagadnieniem dostarczającym równie interesujące wnioski, jest sposób załatwienia spraw dotyczących zezwolenia sądu w trybie art. 101 § 3 KRO. Na wszystkie rozpoznane w 2021 roku sprawy, aż w 90,35 % sądy uwzględniły wniosek rodziców w całości lub w części. Co najciekawsze, sądy oddaliły wnioski rodziców tylko średnio w jednej na sto spraw (0,85 %). Co czwarty badany sąd w ciągu całego 2021 roku nie oddalił ani jednego wniosku rodziców o wydanie zezwolenia. Zachęca to do przyjęcia założenia, że w znakomitej większości planowanych czynności dotyczących majątku dziecka rodzice nie zamierzali dokonywać czynności niekorzystnych dla interesów majątkowych małoletniego. W przeciwnym razie, liczba wniosków oddalonych przez sądy byłaby znacznie wyższa.

W 3 % wszystkich załatwionych spraw sądy zwróciły wniosek rodziców. Może to świadczyć o tym, że wymagania formalne dotyczące wniosku o wydanie zezwolenia na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu mogą przysparzać niektórym rodzicom trudności. W równie niewielu sprawach (1,68 %) postępowanie zostało umorzone. Mogły to być wszystkie te sytuacje, w których dziecko w trakcie postępowania osiągnęło pełnoletność, rodzice cofnęli wniosek lub też postępowanie zostało zawieszone i niepodjęte na nowo, na podstawie art. 182 KPC. Pozostałe sprawy (4,12 %) miały inne rozstrzygnięcia, takie jak odrzucenie wniosku, przekazanie sprawy do innego sądu lub wydziału czy też połączenie do łącznego rozpoznania w innym

⁶⁸¹ Instytut Wymiaru Sprawiedliwości już w 2019 r. zauważył, że wśród spraw odnoszących się do małoletnich rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym najczęściej w wydziałach rodzinnych rozpatrywane są zezwolenia na dokonanie czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka. Ich wpływ rośnie systematycznie i dynamicznie z roku na rok. Pomiędzy 2006 rokiem a 2017 rokiem zauważono siedmiokrotny wzrost tych wniosków; zob. szerzej A. Siemaszko, P. Ostaszewski, J. Włodarczyk-Madejska, *Tendencje wpływu spraw do polskich sądów powszechnych*, Analizy wymiaru sprawiedliwości, Warszawa 2019, <https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2019/05/IWS-Siemaszko-Ostaszewski-W%C5%82odarczyk-Madejska-Tendencje-wp%C5%82ywu-spraw-do-polskich-s%C4%85d%C3%B3w-powszechnych.pdf>, dostęp: 04.12.2022 r.

postępowaniu. Wobec celu przyświecającego prowadzonym rozważaniom, nie mają one większego znaczenia.

Na podstawie przedstawionych analiz można właściwie zakwestionować zasadność art. 101 § 3 KRO, jako regulacji mającej chronić interesy majątkowe małoletnich przed ich „nieodpowiedzialnymi” rodzicami. Proporcja ilości orzeczeń uwzględniających wnioski rodziców w stosunku do orzeczeń ten wniosek oddalających świadczy o tym, że postępowanie sądowe jest w tym przedmiocie – co do zasady – czystą formalnością. Należy zatem zadać pytanie czy tak szeroko zakrojona ingerencja sądu opiekuńczego w wykonywanie zarządu majątkiem dziecka, przy założeniu że nie spełnia w sposób właściwy swojej funkcji, a jedynie komplikuje rodzicom sprawowanie zarządu oraz naraża małoletnich na nieuzyskanie ewentualnych korzyści majątkowych, jest potrzebna.

J. Słyk, autor badań aktowych dotyczących postępowań o wydanie zezwolenia na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka, poczynił kilka wartych przytoczenia spostrzeżeń dotyczących funkcjonowania w praktyce omawianej regulacji⁶⁸². Po pierwsze, nie zauważył w swoich badaniach zjawiska nierównego traktowania przez rodziców dzieci będących rodzeństwem, a także nie odnotował ani jednego postępowania, w którym rodzice prezentowaliby odmienne stanowiska co do złożonego wniosku o wydanie zezwolenia. W 85 % postępowań sąd wydawał postanowienie już na pierwszej rozprawie, zaś w pozostałych 15 % postępowań odbyły się tylko dwie rozprawy. Przeciętnie posiedzenie sądu dotyczące zezwolenia na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu trwało 22 minuty.

J. Słyk wyraził także wątpliwość – wskutek zebranych informacji na temat przeprowadzanych przez sąd postępowań dowodowych – co do efektywności sądowej kontroli zarządu wykonywanego przez rodziców⁶⁸³. Jak autor badań zauważył, sądy najczęściej ograniczały się do wyjaśnień składanych przez samych uczestników postępowania. W postępowaniach dotyczących zezwolenia na odrzucenie spadku, sądy niemal we wszystkich przypadkach podejmowały decyzję wyłącznie na podstawie informacji uzyskanych przez rodziców oraz na podstawie faktu odrzucenia spadku przez

⁶⁸² J. Słyk, *Orzekanie...*, s. 191-243. J. Słyk zbadał 200 akt spraw, które dotyczyły zezwolenia na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu, które dotyczyły łącznie 289 małoletnich dzieci.

⁶⁸³ Problem „braku rzeczywistej weryfikacji” przez sąd zasadności stanowisk rodziców w sprawach o wydanie zezwolenia, a w konsekwencji zarzut iluzoryczności kontroli sądu w tych sprawach zauważyła także S. Kotas-Turoboyska, analizując przeprowadzone przez siebie badania aktowe dotyczące postępowań o udzielenie zezwolenia na dokonanie czynności przekraczających zwykły zarząd majątkiem dziecka; S. Kotas-Turoboyska, *Reprezentacja...*, s. 271-273.

innych spadkobierców. Co ciekawe, sądy niejednokrotnie rozstrzygały merytorycznie (to jest udzielały zezwolenia) na dokonanie czynności nieprzekraczających zakresu zwykłego zarządu.

Warto mieć na uwadze także to, że ilość prowadzonych postępowań ujęta w analizowanych statystykach nie odzwierciedla faktycznego, nadmiernego obciążenia pracy sędziów rodzinnych, związanego z prowadzonymi postępowaniami wykonawczymi, w tym stałego kontaktu z kuratorami sądowymi, placówkami opiekuńczymi, ośrodkami wychowawczymi, Policją, Centrami Pomocy Rodzinie czy też Ośrodkami Pomocy Społecznej⁶⁸⁴. Każde dodatkowe obciążenie referatów wydziałów rodzinnych skutkuje z kolei obniżeniem sprawności i szybkości wymiaru sprawiedliwości w sprawach rodzinnych⁶⁸⁵. W literaturze pojawił się nawet pomysł stworzenia „formuły przedsądowego postępowania przed interdyscyplinarnym zespołem”, który – wobec obciążenia wydziałów rodzinnych ilością postępowań – miałby na celu rozwiązywanie problemów rodzinnych przez przedstawicieli środowisk pozaprawnych⁶⁸⁶.

Proponowana przez autorkę niniejszej rozprawy zmiana regulacji KRO, polegająca na ograniczeniu ingerencji sądu opiekuńczego w wykonywanie zarządu majątkiem dziecka, w istotny sposób pozwoliłaby odciążyć wydziały rodzinne i opiekuńcze od wielu spraw o niewielkiej doniosłości merytorycznej. Trudno bowiem porównywać ze sobą dokonanie na rzecz małoletniego dziecka darowizny działki letniskowej obciążonej służebnością gruntową, zawarcie przez dziecko umowy dzierżawy nieruchomości rolnej, zezłomowanie odziedziczonego 30-letniego samochodu czy też nabycie przez małoletniego w drodze umowy sprzedaży lokalu mieszkalnego za środki pieniężne rodziców, ze sprawami związanymi z pozbawieniem, zawieszeniem, ograniczeniem władzy rodzicielskiej, ustaleniem kontaktów z dzieckiem czy też przysposobieniem małoletniego. Pierwsze dotyczą szeroko pojętego obrotu cywilnoprawnego, który powinien cechować się autonomią woli jego podmiotów. Drugie dotyczą rozpoznawania problemów związanych z najściślejszą sferą intymną dziecka, zapobieżenia krzywdzie jaką doświadcza dziecko, w tym często występującej

⁶⁸⁴ M.in. K. Wieraszko, *Sądownictwo rodzinne...*, s. 111; J. Nawrot, *Sądownictwo rodzinne w mojej praktyce orzeczniczej – o tym, czego nie widać*, Rodzina i Prawo 26-27/2013, s. 134.

⁶⁸⁵ A. Kosobudzka, *Sądownictwo rodzinne w mojej praktyce orzeczniczej*, Rodzina i Prawo 26-27/2013, s. 125.

⁶⁸⁶ K. Jadach, K. Perzanowska, A. Urbańska-Lukaszewicz, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy po wielkich nowelizacjach*, Rodzina i Prawo 29/2014, s. 21. Autorki artykułu proponują, aby taki interdyscyplinarny zespół był stworzony z psychologa, pracownika socjalnego, pedagoga, lekarza oraz prawnika.

konieczności podejmowania nagłych decyzji dotyczących ochrony jego życia i zdrowia⁶⁸⁷.

Reasumując, sądy w zdecydowanej większości postępowań uwzględniają wnioski rodziców. Można postawić dalej idącą hipotezę, że dokonywanie przez rodziców czynności dotyczących majątku dziecka, które przekraczają zakres zwykłego zarządu – wobec ich powszechnego zatwierdzania przez sądy opiekuńcze – nie stanowi niebezpieczeństwa dla interesów majątkowych małoletniego. Należy zatem uznać, że czynności z zakresu obrotu cywilnoprawnego, dokonywanego w imieniu dziecka przez rodziców, którym przysługuje pełnia władzy rodzicielskiej powinny być dokonywane przez nich w sposób autonomiczny. Wymóg uzyskania zezwolenia sądu mógłby dotyczyć tylko kilku najbardziej doniosłych z punktu widzenia interesów dziecka i obrotu prawnego czynności. Wówczas większa uwaga sądu mogłaby być poświęcona innym postępowaniom, w tym sprawom procesowym, w których najbardziej może ucierpieć dobro dziecka.

5.3.3. Skutki dokonania czynności prawnej dotyczącej majątku dziecka bez zezwolenia sądu opiekuńczego

Trzeba podkreślić, że problematyka regulacji art. 101 § 3 KRO nie polega wyłącznie na nieostrym kryterium jej zastosowania. Drugim, nie mniejszym utrudnieniem dla jej funkcjonowania w praktyce, jest jednoczesne sankcjonowanie bezwzględnej nieważnością takiej czynności prawnej dokonanej bez uprzednio wydanego zezwolenia sądu.

Zasadę prawną, zgodnie z którą dokonanie czynności prawnej dotyczącej majątku małoletniego bez określonego w art. 101 § 3 KRO zezwolenia sądu skutkuje jej bezwzględnej nieważnością po raz pierwszy ustanowił Sąd Najwyższy w 1961 roku⁶⁸⁸. Sąd Najwyższy uznał wówczas, że czynność prawna dotycząca majątku małoletniego, dokonana przez przedstawiciela ustawowego bez uprzedniego zezwolenia władzy

⁶⁸⁷ Zob. K. Wieraszko, *Sądownictwo rodzinne...*, s. 109-110.

⁶⁸⁸ Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej SN z dnia 24 czerwca 1961 r., 1 CO 16/61, OSNC 1963/9/187; ponadto, w opinii Sądu, możliwość późniejszego udzielenia zezwolenia przez władzę opiekuńczą na czynności zarządu majątkiem dziecka mogłaby doprowadzić do „udaremnienia w znacznym stopniu ingerencji władzy opiekuńczej w tego rodzaju sprawach”. Zdaniem Sądu, istniałaby obawa, że przedstawiciele ustawowi dokonywaliby tych czynności bez zezwolenia władzy opiekuńczej, „licząc na to, że w przyszłości będzie można łatwiej wyjednać wymagane zezwolenie”, a w istocie regulacja art. 101 § 3 KRO stałaby się przepisem martwym, nie spełniającym wyznaczonych jej „doniosłych zadań społecznych”. Taki argument sądu, wobec zasady niezawisłości sądów, jest nie do przyjęcia.

opiekuńczej jest nieważna i nie może być konwalidowana. Sąd swoje stanowisko uzasadniał wykładnią gramatyczną, interpretacją logiczną i teleologiczną oraz odniesieniem do „innych, podobnych przepisów, także odnoszących się do zezwolenia na dokonanie czynności prawnej”, którymi były w istocie ówczesne regulacje dotyczące rozwiązania umowy o pracę. Sąd porównał także problematykę zezwolenia władzy opiekuńczej na czynności zarządu majątkiem dziecka do przepisów Kodeksu cywilnego Królestwa Polskiego, obowiązujących do dnia 1 lipca 1946 roku.

Sankcję bezwzględnej nieważności czynności prawnych odnoszących się do majątku dziecka potwierdził następnie Sąd Najwyższy w uchwale pełnego składu Izby Cywilnej z dnia 30 kwietnia 1977 roku⁶⁸⁹. Współczesna judykatura również kieruje się poglądem o bezwzględnej nieważności czynności prawnej z zakresu zarządu majątkiem dziecka dokonanej bez zezwolenia sądu⁶⁹⁰.

W tym miejscu warto przypomnieć, że odmienny pogląd przyjął Sąd Najwyższy w cytowanym już wyżej orzeczeniu z dnia 3 marca 1949 roku⁶⁹¹, wydanym na tle regulacji zawartej w dekreście z dnia 22 stycznia 1946 roku – Prawo rodzinne. Sąd Najwyższy uznał wówczas, że czynność prawna dokonana bez zezwolenia sądu jest czynnością prawną niezupełną (*negotium claudicans*). Jak słusznie Sąd wówczas zauważył, zawarcie w imieniu małoletniego dziecka czynności prawnej przed uzyskaniem zezwolenia sądu w żaden sposób nie zagraża interesom dziecka. Jeżeli bowiem okaże się w trakcie wydawania rozstrzygnięcia, że czynność prawna nie jest dla dziecka korzystna, rodzice nie uzyskają potwierdzenia sądu, wobec czego dokonana czynność nie uzyska ważności i nie odniesie wobec dziecka żadnych skutków prawnych.

W piśmiennictwie dominuje pogląd o trafności zastosowania sankcji bezwzględnej nieważności przy czynnościach prawnych dotyczących majątku dziecka dokonanych bez zezwolenia sądu opiekuńczego, wobec tego, że „chroni dobro dziecka w aspekcie materialnym”⁶⁹² oraz „zapobiega nadużyciom rodziców” przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka⁶⁹³. Warto jednak zastanowić się czy sankcja nieważności, niedająca żadnych możliwości uzdrowienia czynności prawnej dokonywanej w imieniu

⁶⁸⁹ III CZP 73/76, OSNC 1978/2/19.

⁶⁹⁰ M.in. postanowienie SN z dnia 25 maja 2012 r., I CSK 414/11, Monitor Prawniczy 20/2014; uchwała SN z dnia 15 lutego 2019 r., III CZP 85/18, OSNC 2020/2/14; wyrok NSA z dnia 13 marca 2014 r., II GSK 2102/12, LEX nr 1447211; wyrok SA w Łodzi z dnia 28 lutego 2014 r., I ACa 1165/13, LEX nr 1454544.

⁶⁹¹ C 159/49, Przegląd Notarialny 11-12/1949, s. 521-522. Sąd Najwyższy, czyniąc w 1961 r. rozważania nad wadliwością czynności prawnej dotyczącej majątku dziecka dokonanej bez zezwolenia sądu, pominął zupełnie to stanowisko polskiej judykatury.

⁶⁹² A. Ogrodnik-Kalita, *Odrzucenie...*, s. 101.

⁶⁹³ S. Kotas-Turoboyska, *Reprezentacja...*, s. 274.

dziecka, nawet przy czynnościach bezkonfliktowych oraz mających na celu wyłącznie przysporzenie majątkowe na jego rzecz, na pewno zawsze będzie chroniła interes majątkowy małoletniego. Na tak postawione pytanie należy udzielić odpowiedzi przeczącej.

Należy pamiętać, że bezwzględna nieważność czynności może wywoływać wiele skutków niepożądanych przez strony, takich jak poniesienie kosztów przygotowania lub zawarcia umowy (w tym kosztów notarialnych oraz opłat publicznoprawnych) czy też powstanie obowiązku naprawienia szkody. Może to zniechęcać osoby trzecie do zawierania umów z małoletnimi. Niewątpliwie w większym stopniu interes majątkowy dziecka pozwoliłaby chronić sankcja czynności prawnej niezupełnej.

W literaturze wyrażono wątpliwość odnośnie do sankcjonowania bezwzględną nieważnością dokonanej czynności zarządu majątkiem dziecka, w przypadku gdyby czynność okazała się dla dziecka korzystna⁶⁹⁴. Poglądu tego nie można zaaprobować. O ile należy zgodzić się z tym, że sankcjonowanie czynności zarządu majątkiem dziecka bezwzględną nieważnością jest bardzo problematyczne, o tyle nie można dążyć do różnicowania sankcji wadliwie dokonanych czynności od kryteriów nieostrych. Uzależnienie skuteczności czynności prawnych od tego czy coś jest dla danego podmiotu korzystne, czy też nie, jest pozbawione normatywnego uzasadnienia i w sposób niekonstytucyjny różnicuje pozycję prawną obywateli. Należy pamiętać o pewności i bezpieczeństwie obrotu nie tylko dla małoletnich, ale też dla drugiej strony czynności dokonywanych z dziećmi oraz wszystkich innych osób, dla których dana czynność może wywołać skutki prawne. Jak wykazywano już w niniejszej dysertacji kilkakrotnie, można zastosować inne instrumenty prawne, które pozwolą na odejście od nieostrych kryteriów zastosowania przepisów dotyczących zarządu majątkiem dziecka.

Jednym z argumentów przeciwników zastosowania sankcji bezskuteczności zawieszanej (*negotium claudicans*) do czynności zarządu majątkiem dziecka dokonanej bez wymaganego zezwolenia sądu jest to, że zezwolenie takie stanowi zgodę organu państwowego, a nie zgodę osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC⁶⁹⁵. Na mocy art. 63 KC, jeżeli do dokonania czynności prawnej potrzebna jest zgoda osoby trzeciej, osoba ta może wyrazić zgodę zarówno przed, podczas, jak i po złożeniu oświadczeń przez

⁶⁹⁴ J. Słyk, *Orzekanie...*, s. 241.

⁶⁹⁵ M.in. H. Ciepla, *Zarząd...*, s. 38; J. Gajda, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz...*, s. 831.

osoby dokonujące czynności. Zgoda wyrażona po złożeniu oświadczenia, zwana potwierdzeniem, ma moc wsteczną od jego daty.

Nic nie stoi na przeszkodzie, aby określoną w art. 63 KC konstrukcję bezskuteczności zawieszanej stosować do czynności zarządu majątkiem dziecka odpowiednio, a nie wprost. Poza tym, możliwe jest wprowadzenie regulacji w KRO stanowiącej *lex specialis* w stosunku do art. 63 KC, określającej w sposób nie budzący wątpliwości, że wszystkie czynności zarządu majątkiem dziecka dokonane bez uprzedniego zezwolenia sądu opiekuńczego mogą być potwierdzone w drodze następczo wydanego orzeczenia sądu opiekuńczego.

Należy podkreślić także, że istnieją regulacje prawne, przy których zastosowanie znajduje konstrukcja czynności prawnej niepełnej, pomimo tego, że zgody nie wyraża osoba trzecia w rozumieniu art. 63 KC. Tytułem przykładu jest omawiany już w niniejszej dysertacji art. 18 § 2 KC, na podstawie którego dwustronna czynność prawna dokonana przez małoletniego o ograniczonej zdolności do czynności prawnych może być konwalidowana w drodze potwierdzenia czynności przez rodziców po uprzednim uzyskaniu zezwolenia sądu opiekuńczego, jak również przez samego małoletniego po osiągnięciu przez niego pełnoletności⁶⁹⁶.

W odniesieniu do czynności procesowych, sądy dopuszczają możliwość potwierdzenia czynności dokonanej przez przedstawiciela ustawowego (rodzica) bez uprzednio wydanego zezwolenia sądu opiekuńczego. Tytułem przykładu można przywołać wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2008 roku⁶⁹⁷, w którym Sąd uznał, że czynność procesowa (wniesienie powództwa) dokonana bez zezwolenia sądu opiekuńczego nie może co do zasady wywołać pożądanego skutku, ale – ze względu na unormowania zawarte w przepisach procesowych – jest to brak usuwalny. Celem jego usunięcia sąd, działając z urzędu, powinien wyznaczyć przedstawicielowi ustawowemu odpowiedni termin. Możliwe jest zatem sanowanie już dokonanych czynności procesowych przedstawiciela ustawowego przez sąd opiekuńczy *ex post*.

Warto jeszcze zwrócić uwagę na to, że innym systemom prawnym znane są łagodniejsze sankcje wadliwie dokonanych czynności zarządu majątkiem dziecka, niż przewidziana w polskim prawie sankcja bezwzględnej nieważności. Tytułem przykładu

⁶⁹⁶ Sytuacja z art. 18 § 2 KC wprost została określona jako stan bezskuteczności zawieszanej (a czynność prawna jako czynność „niepełna”) między innymi przez SN w postanowieniu z dnia 15 grudnia 1999 r., I CKN 299/98, OSP 2000/12/186.

⁶⁹⁷ IV CSK 306/08, OSNC 2009/12/169.

można wskazać prawo niemieckie, które przewiduje dla nieprawidłowo dokonanych czynności zarządu majątkiem dziecka właśnie sankcję bezskuteczności zawieszony (§ 1829 – 1831 w zw. z § 1643 BGB).

Zgodnie z tą regulacją, skuteczność umowy zawartej bez wymaganego zezwolenia sądu rodzinnego zależy od późniejszej zgody sądu (tzw. potwierdzenia). Zgoda i jej odmowa stają się skuteczne w stosunku do drugiej strony czynności tylko wtedy, gdy rodzic ją o tym powiadomi. Jeżeli druga strona poprosi rodzica o informację, czy sąd udzielił zgody, informację taką można przekazać w terminie czterech tygodni, w przeciwnym razie uznaje się, że odmówiono udzielenia zgody. Ponadto, dziecko, które osiągnęło pełnoletność może samodzielnie potwierdzić daną czynność. Zgoda dziecka „zastępuje” wówczas zgodę sądu rodzinnego. Jeżeli rodzic poinformował drugą stronę, że sąd rodzinny wyraził zgodę, pomimo braku jej uzyskania, druga strona ma prawo do odstąpienia od umowy do czasu poinformowania jej o późniejszej zgodzie sądu rodzinnego, chyba że o braku takiej zgody wiedziała. Jednostronna czynność prawna dokonana bez niezbędnego zezwolenia sądu rodzinnego, jest nieważna.

Sankcję bezskuteczności zawieszony przewiduje także prawo austriackie. § 168 ABGB wprost stanowi, że jeżeli czynność prawna wymaga zgody przedstawiciela ustawowego, zgody drugiego rodzica lub zgody sądu opiekuńczego, to w braku tej zgody pełnoletnie już dziecko może potwierdzić na piśmie, że uznaje te obowiązki jako prawnie skuteczne. Wierzyciel powinien wówczas wyznaczyć pełnoletniemu dziecku rozsądny termin na dokonanie takiego potwierdzenia.

Prawo włoskie z kolei, przy wszystkich czynnościach zarządu majątkiem dziecka dokonanych w sposób wadliwy, przewiduje wzruszalność czynności prawnej⁶⁹⁸ (art. 322 KC wł.). Dzieje się tak zarówno w sytuacjach dokonania czynności bez wymaganego zezwolenia sądu opiekuńczego, jak i w przypadku konfliktu interesów między dziećmi, które podlegają tej samej władzy rodzicielskiej lub między nimi a rodzicami, kiedy konieczne jest wyznaczenie kuratora (art. 320 KC wł.). KC wł. przewiduje, że czynności zarządu majątkiem dziecka dokonane bez przestrzegania przepisów kodeksu mogą zostać unieważnione na wniosek rodziców sprawujących władzę rodzicielską, dziecka, jego spadkobierców lub następców prawnych.

⁶⁹⁸ Wzruszalność czynności prawnej polega na tym, że czynność prawna wywołuje określone w niej skutki prawne, jednak prawo przyznaje określonym osobom prawo podmiotowe kształtujące dające możliwość doprowadzenia do całkowitej bezskuteczności tej czynności prawnej; Z. Radwański, [w:] *System...*, s. 571 i nast.

Wzruszalność czynności zarządu majątkiem dziecka dokonanej bez zezwolenia sądu opiekuńczego przewiduje także prawo czeskie. Co ciekawe, taka czynność prawna może zostać uznana za nieważną tylko wtedy, gdy wyrządzi szkodę interesom majątkowym dziecka (§ 898 ust. 4 KC cz.).

5.4. Podsumowanie

Konkludując rozważania zawarte w niniejszym rozdziale, należy stanowczo podkreślić, że dalsze próby dostosowania obecnej regulacji art. 101 § 3 KRO do współczesnych potrzeb obrotu cywilnoprawnego dokonywanego z małoletnimi wyłącznie w drodze wykładni są bezcelowe. Głównym problemem art. 101 § 3 KRO, obciążającego rodziców wymogiem uzyskiwania zezwolenia sądu na czynności zarządu majątkiem dziecka, jest brak możliwości określenia – wobec nieostrego pojęcia „czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu” – precyzyjnych przesłanek jego zastosowania.

Komentowana regulacja *de lege lata* zachęca do tworzenia przez judykaturę nowych precedensów, określających kategorie czynności podlegających lub zwolnionych spod jej działania. Zauważalny jest także dominujący kierunek orzeczniczy polegający na kwalifikowaniu niemal każdej czynności zarządu majątkiem dziecka jako przekraczającej zwykły zarząd. W rezultacie, zakres ingerencji sądu opiekuńczego w wykonywanie zarządu majątkiem dziecka przez rodziców jest niemal nieograniczony.

System prawa stanowionego powinien cechować się jasnymi, precyzyjnymi i jednakowymi dla wszystkich obywateli przesłankami rozstrzygnięcia. Nie można popierać argumentów o pozostawieniu wykładni norm wyłącznie judykaturze i doktrynie. Należy uznać, że szeroko zakrojonej eksploatacji badawczej wymagają nie kryteria oceny czynności zarządu majątkiem dziecka, a określenie – w sposób wyraźny i wyczerpujący – katalogu czynności do których wymagane jest zezwolenie sądu.

Funkcjonowanie art. 101 § 3 KRO w praktyce, polegające na nakładaniu na rodziców obostrzeń dotyczących konieczności uzyskiwania zezwolenia sądu niemal przy każdej czynności zarządu majątkiem dziecka (za wyjątkiem tych zwykłych i codziennych) jest także krzywdząca dla samodzielności decyzyjnej rodziny. Zarówno potrzeby o charakterze ściśle ekonomicznym (np. chęć lepszego zainwestowania pieniędzy dziecka, pozbycie się przedmiotów majątkowych dziecka przynoszących za duże koszty), jak i potrzeby o charakterze osobistym (np. choroba lub śmierć w rodzinie,

konflikt w rodzinie, obowiązki wzajemnych spłat), nie powinny stanowić uzasadnienia do wkraczania w życie rodziny przez organy państwowe w tak szerokim zakresie.

Nie powinno budzić wątpliwości, że zbyt daleko idące skrepowanie samodzielności rodziców przy zarządzie majątkiem dziecka nie tylko utrudnia jego wykonywanie, ale także jest sprzeczne z dobrem dziecka i całej rodziny, w której się to dziecko wychowuje. Uzasadnieniem dla stworzenia zamkniętego katalogu czynności zarządu majątkiem dziecka, przy których wymagana jest kontrola sądu, jest zatem także konstytucyjna zasada pomocniczości. Należy zdecydowanie postulować, aby ingerencja państwa w życie rodziny miała wyznaczone swoje nieprzekraczalne granice.

O potrzebie odejścia od konstrukcji czynności zwykłego zarządu i czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu przemawiają także argumenty natury celowościowej. Założeniem komentowanej ingerencji sądu w wykonywanie zarządu majątkiem dziecka miała być ochrona jego interesów majątkowych. Warto przyjąć, że wobec istnienia tak wielu dylematów interpretacyjnych regulacja art. 101 § 3 KRO nie spełnia w sposób należyty swojej funkcji. W rzeczywistości bliższe dobru dziecka byłoby przyjęcie zasady, aby zezwolenia sądu wymagały tylko czynności taksatywnie w przepisie wyliczone. Określenie w sposób obiektywny i wyczerpujący katalogu czynności w żaden sposób nie naruszyłoby obowiązku rodziców do wykonywania zarządu majątkiem dziecka zgodnie z jego najlepszym interesem majątkowym.

Przemiany gospodarcze powodują z kolei konieczność zwiększenia szybkości i pewności obrotu cywilnoprawnego z udziałem małoletnich. Ochrony wymagają nie tylko interesy majątkowe dzieci, ale także prawa podmiotów będących drugą stroną czynności prawnych dokonywanych z małoletnimi. To także może zostać osiągnięte wyłącznie poprzez stworzenie zamkniętego katalogu czynności przy których wymagana jest kontrola sądu opiekuńczego oraz zastrzeżenie sankcji bezskuteczności zawieszanej do czynności dokonanych bez wydanego uprzednio zezwolenia.

Nie można też zapominać o argumencie jurydycznym. Odciążenie sądów rodzinnych od nadmiernej ilości wniosków wydawanych w trybie art. 101 § 3 KRO jest w tej chwili koniecznością. Względy ekonomiki procesowej przemawiają za tym, aby większa uwaga sądów rodzinnych była poświęcona innym postępowaniom, których nieprzeprowadzenie w szybkim terminie może najbardziej zaszkodzić dobru dziecka (w tym fizycznemu i emocjonalnemu).

Przedstawiona analiza sprawozdań statystycznych także poddaje pod wątpliwość zasadność tego unormowania. Znikoma ilość wniosków o wydanie

zezwoleń oddalonych przez sąd popiera tezę o tym, że dokonywanie czynności dotyczących majątku dziecka przez rodziców mających pełnię władzy rodzicielskiej nie stanowi zagrożenia dla interesów majątkowych dziecka, a zatem powinny być dokonywane przez rodziców w sposób jak najbardziej samodzielny. Niezbędne wydaje się także wyłączenie odrzucenia spadku z katalogu czynności wymagających kontroli sądu.

Za koniecznością zmian bez wątplenia przemawiają także standardy europejskie, gdzie sposób kontroli państwa nad czynnościami zarządu majątkiem dziecka jest bardzo precyzyjnie określony i nie pozostawia pola do interpretacji organom stosującym prawo. Analizując przywołane obce systemy prawne należy przyjąć, że – co do zasady – zezwolenie organów państwa wymagane jest przy czynnościach prawnych dotyczących przedmiotów majątkowych o znacznej wartości, o większym znaczeniu gospodarczym bądź dotyczących czynności polegających na przejmowaniu cudzych zobowiązań i zrzeczeniu się praw.

Biorąc pod uwagę dotychczasowe rozważania poczynione w niniejszej dysertacji, w tym genezę instytucji zarządu majątkiem dziecka, rozważania nad innymi instytucjami zarządu majątkiem oraz standardami innych europejskich systemów prawnych dotyczący zezwoleń na czynności zarządu majątkiem dziecka innych państw europejskich, a także nie tracąc z pola widzenia możliwych negatywnych konsekwencji związanych z dokonywaniem konkretnych czynności zarządu majątkiem dziecka bez zezwolenia sądu opiekuńczego, autorka niniejszej dysertacji proponuje następujący katalog czynności wymagających zezwolenia sądu opiekuńczego:

- 1) zbycie, obciążenie, odpłatne nabycie nieruchomości, użytkownika wieczystego, spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu oraz udziałów w tych prawach,
- 2) zbycie, obciążenie, odpłatne nabycie i wydzierżawienie przedsiębiorstwa,
- 3) zaciągnięcie pożyczki lub zobowiązania wekslowego,
- 4) udzielenie poręczenia lub przejęcie cudzego długu,
- 5) zrzeczenie się dziedziczenia,
- 6) darowizna, z wyjątkiem drobnych darowizn zwyczajowo przyjętych,
- 7) zawarcie ugody lub dokonanie zapisu na sąd polubowny, jeżeli ich przedmiotem jest czynność prawna, wymieniona w pkt 1) - 6).

ZAKOŃCZENIE

Kończąc poczynione w niniejszej rozprawie rozważania należy stwierdzić, że trudno zaakceptować brak reakcji ustawodawcy na dokonujące się przemiany cywilizacyjne, powodujące coraz częstsze uczestnictwo małoletnich dzieci w obrocie. Pomimo niekwestionowanej doniosłości praktycznej instytucji zarządu majątkiem dziecka, brak jest postulatów legislacyjnych dotyczących doprecyzowania dotyczących jej regulacji oraz – w ślad za standardami europejskimi w tym zakresie – zwiększenia swobody rodziców sprawujących władzę rodzicielską nad sprawami majątkowymi dziecka.

Jak wykazano powyżej, obecnie obowiązująca regulacja zarządu majątkiem dziecka stanowi jedynie stylistycznie rozwiniętą wersję przepisów KR z 1950 roku. W polskim prawie rodzinnym, w zakresie omawianej instytucji, wciąż dominują wzorce zaczerpnięte z prawa radzieckiego, kiedy to zamiarem ustawodawcy była jak najszersza kontrola państwa nad życiem rodziny. W istocie, funkcjonująca w polskim prawie konstrukcja zarządu majątkiem dziecka jest niedostosowana do współczesnych uwarunkowań społecznych i gospodarczych.

Analizując funkcjonowanie tej regulacji w praktyce należy uznać, że trudno wciąż poszukiwać kierunków jej racjonalnej wykładni. Niedoprecyzowana od 70 lat konstrukcja zarządu majątkiem dziecka nieustająco budzi kontrowersje. Określone w rozprawie założenia badawcze pozwoliły zaproponować kierunek zmian oraz ich wartość w kontekście potrzeb obrotu cywilnoprawnego. Należy z całą stanowczością podkreślić, że ochrony wymagają nie tylko interesy majątkowe dzieci, ale także prawa podmiotów będących drugą stroną czynności prawnych dokonywanych z małoletnimi.

Ogólnym postulatem legislacyjnym stawianym w rozprawie jest kompleksowa nowelizacja przepisów dotyczących zarządu majątkiem dziecka, w sposób precyzyjny, wyczerpujący, powszechnie zrozumiały oraz zgodny z zasadami techniki prawodawczej, tak jak to zostało uczynione przy innych instytucjach zarządu w prawie cywilnym. Zadaniem racjonalnego ustawodawcy powinno być utworzenie takiej konstrukcji normatywnej, która w sposób niebudzący wątpliwości określałaby ingerencję państwa w wykonywanie zarządu majątkiem dziecka oraz eliminowałaby sprzeczności norm ze sobą powiązanych. Należy również postulować, aby regulacja dotycząca zarządu majątkiem dziecka, jako cechująca się pewnymi odrębnościami, została umieszczona

w oddzielnej jednostce systematyzacyjnej KRO (np. odrębnym oddziale pt. „Zarząd majątkiem dziecka”).

Wyłączenie autonomii rodzicielskiej przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka budzi uzasadnione wątpliwości przede wszystkim w kontekście obowiązujących zasad konstytucyjnych i zasad prawa rodzinnego. Zasada wolności, prawo do ochrony prywatności, zasada samodzielności rodziców, prawo decydowania o swoim życiu osobistym, jak również ustrojowa zasada pomocniczości popierają tezę o tym, że rodzice mający pełnię władzy rodzicielskiej powinni mieć większą swobodę przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka. O tym czym w istocie jest dobro dziecka, nie powinien w sposób władczy decydować sąd opiekuńczy. Państwo zaś nie powinno ingerować w życie rodziny przy decyzjach, które ta potrafi samodzielnie podjąć. Interwencja jest uzasadniona dopiero wtedy, gdy istnieje zagrożenie interesów majątkowych dziecka.

Jak przedstawiono w rozprawie, przedstawicielstwo ustawowe rodziców, wynikające ze stosunku podstawowego władzy rodzicielskiej, jest najbardziej oczywistą i naturalną formą reprezentacji dziecka. Pomimo tego, rodzice coraz częściej spotykają się z ingerencją różnych podmiotów wyłączających ich autonomię przy wykonywaniu tego zarządu, a zatem muszą dzielić się atrybutami swojej władzy rodzicielskiej. Należy przyjąć założenie, że zamierzeniem współczesnego ustawodawcy nie jest dyskryminacja rodziców na rzecz sądu opiekuńczego, czy też osób trzecich (kuratora lub zarządcy). Taki pogląd byłby rażąco sprzeczny z klauzulą generalną dobra dziecka. Trzeba jeszcze raz podkreślić, że to rodzice najlepiej chronią interesy majątkowe swojego dziecka.

Ograniczanie autonomii rodziców przy wykonywaniu zarządu majątkiem dziecka poprzez włączanie do tego zarządu osób trzecich jest wyrazem nadmiernej ostrożności ustawodawcy. Pomimo przysługującej rodzicom pełnej władzy rodzicielskiej nie mogą oni w sposób niezależny reprezentować własnego dziecka. W pierwszej kolejności należy postulować, aby *nasciturus* podlegał władzy rodzicielskiej swoich rodziców od chwili poczęcia. W ślad za tym, należałoby zasugerować brak konieczności powoływania kuratora *ventris* do czynności zarządu majątkiem dziecka poczętego. KRO przewiduje wiele instrumentów, omówionych w niniejszej rozprawie, które są wystarczające dla ochrony praw majątkowych dziecka poczętego.

Trudne do zaakceptowania jest także rygorystyczne wyłączenie reprezentacji małoletniego dziecka przez rodziców niezależnie od istnienia pomiędzy nimi konfliktu interesów oraz tego, czy czynność wymaga zezwolenia sądu opiekuńczego. Trzeba postulować przywrócenie znanej polskiemu prawu zasady wyłączenia reprezentacji

dziecka przez rodziców dopiero w sytuacji rzeczywistej kolizji interesów pomiędzy nimi. Należy uznać też, odnosząc się do problematyki zbiegu norm art. 98 § 2 KRO oraz art. 101 § 3 KRO, że rodzice powinni mieć możliwość reprezentowania dziecka przy czynnościach, na które sąd uprzednio wydał zezwolenie.

Wiele do życzenia pozostawiają także konstrukcje normatywne odnoszące się do osób trzecich wykonujących czynności zarządu majątkiem dziecka. Instytucja kuratora reprezentującego dziecko, znowelizowana w 2019 roku, jest niedostosowana do reprezentacji dziecka przy czynnościach zarządu jego majątkiem i podważa rodzicielski autorytet. Bezzasadne jest również funkcjonowanie dwóch podmiotów sprawujących zarząd majątkiem wyłączonym przez przysporzyciela – zarządcy i kuratora – skoro obydwoje sprawują zarząd na podstawie tych samych regulacji. Należy postulować też, aby sąd – w przypadku wątpliwości co do możliwości sprawowania zarządu przez zarządcę czy też w przypadku niemożności sprawowania przez niego zarządu – w pierwszej kolejności rozważył możliwość sprawowania zarządu majątkiem wyłączonym przez rodziców dziecka.

Za zasadne należy uznać ograniczenie sądowej kontroli majątku dziecka przy wykonywaniu zarządu przez rodziców w postaci składania rachunków z zarządu majątkiem małoletniego, obowiązku sporządzania inwentarza majątku czy też zawiadamiania sądu o ważniejszych zmianach w stanie majątku dziecka. Rozstrzygnięcia te, wobec tego, że mogą być stosowane przy czynnościach zwykłego zarządu, w sytuacji braku konfliktu między rodzicami oraz gdy dobro dziecka nie jest zagrożone, w sposób nadmierny i niekonstytucyjny ograniczają samodzielność rodziców przy zarządzie majątkiem dziecka.

Niezrozumiałe wydaje się również uzależnienie losów czynności prawnej, odnoszącej się do majątku dziecka, od formalnej decyzji sądu. Konstrukcja normatywna art. 101 § 3 KRO, zakładająca konieczność uzyskania zezwolenia sądu na czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka, w sposób nieuzasadniony wyłącza autonomię rodziców przy jego wykonywaniu. Posłużenie się w niej zwrotem niedookreślonym powoduje w istocie, że zakres ingerencji sądu opiekuńczego w wykonywanie zarządu majątkiem dziecka przez rodziców jest niemal nieograniczony, przez co regulacja ta nie spełnia należycie swojej funkcji. Arbitralna decyzja sądu jest również czynnikiem decydującym o ważności czynności prawnej dotyczącej majątku dziecka.

Korzystając z najlepszych rodzimych rozwiązań w zakresie prawa rodzinnego, *de lege ferenda*, sąd powinien podejmować interwencję w życie majątkowe rodziny dopiero przy czynnościach prawnych najbardziej doniosłych. Za konieczne należy uznać stworzenie zamkniętego katalogu czynności, do których dokonania jest potrzebne zezwolenie sądu opiekuńczego. Określenie przez ustawodawcę czynności najważniejszych z punktu widzenia dobra dziecka oraz bezpieczeństwa obrotu prawnego, zaznaczyłoby tym samym nieprzekraczalne granice aktywności państwa w życie majątkowe rodziny. Byłby to swoisty konsensus pomiędzy potrzebami współczesnego obrotu, autonomią decyzyjną rodziców oraz ochroną interesu majątkowego dziecka. Warto ponownie podkreślić, że określenie w sposób taksatywny katalogu czynności wymagających zezwolenia sądu w żaden sposób nie naruszyłoby interesów majątkowych dziecka.

Przeprowadzone analizy statystyczne wykazały, że dokonywanie czynności dotyczących majątku dziecka przez rodziców nie stanowi zagrożenia dla interesów majątkowych dziecka, a zatem powinno być dokonywane przez rodziców w sposób jak najbardziej samodzielny. Dalszych badań wymagają zatem nie kryteria oceny czynności zarządu majątkiem dziecka, a precyzyjne określenie katalogu czynności do których wymagane jest zezwolenie sądu. W rozprawie znalazła się propozycja autorki rozprawy takiego katalogu.

Za zasadne należy również uznać, aby przy czynnościach zarządu majątkiem dziecka dokonanych w sposób wadliwy, odejść od sankcji bezwzględnej nieważności na rzecz stanu bezskuteczności zawieszonyj (*negotium claudicans*). Sankcję bezwzględnej nieważności czynności zarządu majątkiem dziecka dokonanej wadliwie trzeba uznać, wskutek jej definitywnej bezskuteczności, za zbyt radykalną spośród wszystkich innych następstw czynności dokonanych w sposób nieprawidłowy. Nieważność może spowodować potencjalne negatywne skutki dla dziecka, w tym jego odpowiedzialność odszkodowawczą w stosunku do osób trzecich, a w rezultacie poważnie zagrażać jego interesom majątkowym.

Institucja czynności prawnej niezupełnej w żaden sposób nie zaszkodziłaby dobru dziecka. Pozwoliłaby także rodzicom dokonywać czynności zarządu, które wymagają nagłych działań. Byłaby z korzyścią nie tylko dla dziecka, w którego interesie jest potwierdzenie dokonania czynności prawnej, lecz także w interesie osoby trzeciej działającej w dobrej wierze, która zamierzała zawrzeć z małoletnim ważną czynność prawną. Możliwość potwierdzenia czynności powinien mieć zarówno prawidłowo

umocowany przedstawiciel ustawowy dziecka, jak i samo dziecko po osiągnięciu pełnoletności, a w przypadku czynności wymagających zezwolenia sądu – także sąd.

Postulat braku konieczności nadmiernego ograniczania autonomii rodziców przy wykonywaniu czynności zarządu majątkiem dziecka wspierają także reguły, jakimi rządzi się współczesny obrót cywilnoprawny. Dotyczy to zarówno konieczności zachowania formy aktu notarialnego przy większości czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka, wysoce sformalizowanego obrotu, elektronicznego postępowania wieczystoksięgowego, jak również obowiązku notariusza odmowy dokonania czynności notarialnej sprzecznej z prawem. Współcześnie zatem ryzyko zagrożenia interesów majątkowych dziecka podczas dokonywania czynności zarządu jego majątkiem jest niewielkie.

W kwestii zabezpieczenia praw małoletniego dziecka należy pamiętać o wielu konstrukcjach normatywnych, na podstawie których małoletni może dochodzić swoich praw w przypadku dokonania czynności zarządu z jego pokrzywdzeniem. Po pierwsze, warto przyjąć, że elastyczność zarządzeń z art. 109 KRO jest wystarczająca dla sądu opiekuńczego do wkroczenia w przypadku zagrożenia majątkowych interesów dziecka. Trzeba jednak pamiętać o postawionym w rozprawie postulacie doprecyzowania tej regulacji, poprzez określenie zasad ingerencji sądu. Przesłanka „zagrożenia dobra dziecka”, w kontekście jego spraw majątkowych, jest zbyt lakoniczna. Ponadto, za niewłaściwe wykonywanie swoich obowiązków rodzice będą ponosić odpowiedzialność odszkodowawczą wobec dziecka. Małoletni może również dochodzić swoich praw na podstawie wszelkich innych instrumentów prawa cywilnego, co pozwala mu zrekompensować ewentualne szkody wyrządzone przez reprezentujących go rodziców.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa

1. Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 22 lipca 1952 r. (Dz.U. nr 33, poz. 232).
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483 ze zm.).
3. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka – Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 217 A (III) przyjęta i proklamowana dnia 10 grudnia 1948 r.
4. Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. z 1991 r., nr 120, poz. 526).
5. Europejska Konwencja o wykonywaniu praw dzieci sporządzonej w Strasburgu dnia 25 stycznia 1996 r. (Dz.U. z 2000 r., nr 107, poz. 1128).
6. Dekret z dnia 25 września 1945 r. – Prawo małżeńskie (Dz.U. nr 48, poz. 270).
7. Dekret z dnia 22 stycznia 1946 r. – Prawo rodzinne (Dz.U. nr 6, poz. 52).
8. Dekret z dnia 14 maja 1946 r. – Prawo opiekuńcze (Dz.U. nr 20, poz. 135).
9. Dekret z dnia 29 maja 1946 r. – Prawo małżeńskie majątkowe (Dz.U. nr 31, poz. 196).
10. Dekret z dnia 8 października 1946 r. – Prawo spadkowe (Dz. U. nr 60, poz. 328).
11. Ustawa konstytucyjna z dnia 19 lutego 1947 r. o ustroju i zakresie działania najwyższych organów Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. nr 18, poz. 71 ze zm.).
12. Ustawa z dnia 27 czerwca 1950 r. – Kodeks rodzinny (Dz.U. nr 34, poz. 308).
13. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. z 2020 r., nr 1359 ze zm.).
14. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j.: Dz.U. z 2022 r., poz. 1360 ze zm.).
15. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j.: Dz. U. z 2021 r., poz. 1805 ze zm.).
16. Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (t.j.: Dz.U. z 2022 r., poz. 1510 ze zm.).
17. Ustawa z dnia 19 grudnia 1975 r. o zmianie ustawy Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. nr 45, poz. 234).

18. Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (t.j.: Dz.U. z 2022 r., poz. 1184 ze zm.).
19. Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (t.j.: Dz.U. z 2022 r., poz. 1728 ze zm.).
20. Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (t.j.: Dz.U. z 2022 r., poz. 1166).
21. Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (t.j.: Dz.U. z 2022 r., poz. 1799).
22. Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1575).
23. Ustawa z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali (t.j.: Dz.U. z 2021 r., poz. 1048).
24. Ustawa z dnia 30 sierpnia 1996 r. o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 139, poz. 646).
25. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (t.j.: Dz. U. z 2022 r., poz. 2324 ze zm.).
26. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (t.j.: Dz.U. z 2022 r., poz. 1526).
27. Ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 162, poz. 1691).
28. Ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 220, poz. 1431).
29. Ustawa z dnia 16 maja 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. poz. 1146).
30. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 283).
31. Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1956 r. w sprawie powołania Komisji Kodyfikacyjnej przy Ministrze Sprawiedliwości (M.P. nr 70, poz. 856 i 857).

Orzecznictwo

1. Postanowienie TK z dnia 11 lutego 2014 r., S 2/14, OTK ZU Nr 2A, poz. 19.
2. Wyrok TK z dnia 10 grudnia 2003 r., K 49/01, OTK-A 2003/9/101.
3. Wyrok TK z dnia 30 października 2006 r., P 10/06, OTK-A 2006/9/128.
4. Wyrok TK z dnia 9 lipca 2009 r., SK 48/05, OTK-A 2009/7/108.
5. Wyrok TK z dnia 7 maja 2014 r., K 43/12, OTK-A 2014/5/50.
6. Orzeczenie SN z dnia 13 grudnia 1947 r., C.III. 1975/47, LEX nr 1631916.
7. Orzeczenie SN z dnia 3 marca 1949 r., C 159/49, Przegląd Notarialny 11-12/1949.
8. Orzeczenie SN z dnia 1 kwietnia 1950 r., ŁC 244/1950, LEX nr 1631948.
9. Orzeczenie SN z dnia 7 kwietnia 1952 r., C 487/52, LEX nr 1634383.
10. Orzeczenie SN z dnia 5 marca 1962 r., 4 CR 578/61, OSNC 1963/6/127.
11. Postanowienie SN z dnia 4 października 1966 r., II CZ 117/66, OSNC 1967/2/40.
12. Postanowienie SN z dnia 19 września 1967 r., III CR 177/67, OSNC 1968/6/104.
13. Postanowienie SN z dnia 15 października 1970 r., III CRN 275/70, OSNC 1971/6/108.
14. Postanowienie SN z dnia 24 lutego 1995 r., II CRN 155/94, LEX nr 497751.
15. Postanowienie SN z dnia 25 czerwca 1996 r., II CRN 214/95, LEX nr 26273.
16. Postanowienie SN z dnia 11 lutego 1997 r., II CKN 90/96, LEX nr 1228425.
17. Postanowienie SN z dnia 9 września 1997 r., I CKU 13/97, LEX nr 32373.
18. Postanowienie SN z dnia 27 października 1997 r., III CKN 321/97, LEX nr 236525.
19. Postanowienie SN z dnia 12 grudnia 1997 r., III CKU 92/97, LEX nr 1226976.
20. Postanowienie SN z dnia 23 lipca 1998 r., III CKU 34/98, LEX nr 1232690.
21. Postanowienie SN z dnia 5 lutego 1999 r., III CKN 1202/98, LEX nr 1213617.
22. Postanowienie SN z dnia 4 sierpnia 1999 r., II CKN 601/98, LEX nr 1216199.
23. Postanowienie SN z dnia 15 grudnia 1999 r., I CKN 299/98, OSP 2000/12/186 z głosem aprobującą M. Pazdana.
24. Postanowienie SN z dnia 11 stycznia 2000 r., I CKN 327/98, LEX nr 39852.
25. Postanowienie SN z dnia 13 września 2000 r., II CKN 1141/00, LEX nr 51969.
26. Postanowienie SN z dnia 17 października 2000 r., I CKN 319/00, LEX nr 536776.
27. Postanowienie SN z dnia 9 lipca 2004 r., II CK 435/03, LEX nr 305047.
28. Postanowienie SN z dnia 19 maja 2005 r., V CK 669/04, LEX nr 603871.
29. Postanowienie SN z dnia 21 grudnia 2010 r., III CZP 114/10, LEX nr 738036.
30. Postanowienie SN z dnia 3 czerwca 2011 r., III CSK 259/10, LEX nr 1129120.

31. Postanowienie SN z dnia 25 maja 2012 r., I CSK 414/11, Monitor Prawniczy 20/2014.
32. Postanowienie SN z dnia 20 listopada 2013 r., I CSK 329/13, OSNC 2014/9/93.
33. Postanowienie SN z dnia 5 czerwca 2014 r., IV CZ 32/14, LEX nr 1493926.
34. Postanowienie SN z dnia 14 stycznia 2015 r., I CZ 111/14, LEX nr 1645253.
35. Postanowienie SN z dnia 17 lutego 2015 r., I UZ 29/14, Legalis.
36. Postanowienie SN z dnia 25 lutego 2015 r., IV CSK 304/14, LEX nr 1663137.
37. Postanowienie SN z dnia 28 maja 2015 r., III CSK 352/14, OSNC 2016/5/63.
38. Postanowienie SN z dnia 28 września 2016 r., III CSK 329/15, OSNC 2017/5/61.
39. Postanowienie SN z dnia 31 stycznia 2018 r., IV CSK 442/17, LEX nr 2483681.
40. Postanowienie SN z dnia 16 maja 2019 r., III CZ 11/19, LEX nr 2665362.
41. Postanowienie SN z dnia 25 lipca 2019 r., IV CZ 64/19, LEX nr 2699516.
42. Postanowienie SN z dnia 27 maja 2020 r., I CZ 9/20, LEX nr 3063049.
43. Postanowienie SN z dnia 30 września 2020 r., IV CSK 643/18, LEX nr 3080025.
44. Uchwała SN z dnia 9 maja 1958 r., 3 CR 4/58, LEX nr 1632619.
45. Uchwała SN z dnia 24 czerwca 1961 r., 1 CO 16/61, OSNC 1963/9/187.
46. Uchwała SN z dnia 14 czerwca 1965 r., III CO 20/65, OSNPG 1966/9/36.
47. Uchwała SN z dnia 18 marca 1968 r., III CZP 70/66, OSNC 1968/5/77.
48. Uchwała SN z dnia 7 października 1971 r., III CRN 255/71, OSNCP 1972, nr 3, poz. 59.
49. Uchwała SN z dnia 4 maja 1972 r., III CZP 25/72, OSNC 1972/11/194.
50. Uchwała SN z dnia 9 czerwca 1976 r., III CZP 46/75, OSNC 1976/9/184.
51. Uchwała SN z dnia 30 kwietnia 1977 r., III CZP 73/76, OSNC 1978/2/19.
52. Uchwała SN z dnia 14 kwietnia 1980 r., III CZP 19/80, OSNCP 1980, Nr 11, poz. 205.
53. Uchwała SN z dnia 16 grudnia 1987 r., III CZP 91/86, OSNC 1988/4/42.
54. Uchwała SN z dnia 29 maja 1990 r., III CZP 29/90, OSNC 1990/12/150.
55. Uchwała SN z dnia 26 lipca 1990 r., III CZP 36/90, OSNC 1991/2-3/24.
56. Uchwała SN z dnia 2 października 1991 r., III CZP 92/91, OSNC 1992/4/58.
57. Uchwała SN z dnia 30 marca 1992 r., III CZP 18/92, OSNC 1992/9/144.
58. Uchwała SN z dnia 12 czerwca 1992 r., III CZP 48/92, OSNC 1992/10/179.
59. Uchwała SN z dnia 25 marca 1994 r., III CZP 182/93, OSNC 1994/7-8/146.
60. Uchwała SN z dnia 11 października 1995 r., III CZP 139/95, OSNC 1996/1/17.
61. Uchwała SN z dnia 4 lutego 1997 r., III CZP 127/96, OSNC 1997/5/50.

62. Uchwała SN z dnia 8 marca 2002 r., III CZP 8/02, OSNC 2002/11/133.
63. Uchwała SN z dnia 13 marca 2008 r., III CZP 1/08, OSNC 2009/4/52.
64. Uchwała SN z dnia 13 maja 2015 r., III CZP 19/15, OSNC 2016/5/59.
65. Uchwała SN z dnia 16 września 2015 r., III CZP 47/15, OSNC 2016/7-8/85.
66. Uchwała SN z dnia 22 maja 2018 r., III CZP 102/17, OSNC 2018/12/110.
67. Uchwała SN z dnia 15 lutego 2019 r., III CZP 85/18, OSNC 2020/2/14.
68. Wyrok SN z dnia 22 lutego 1949 r., Wa.C. 277/48, LEX nr 3223231.
69. Wyrok SN z dnia 1 sierpnia 1966 r., II CR 279/66, OSNPG 1966/11-12/58.
70. Wyrok SN z dnia 22 października 1968 r., II PR 433/68, LEX nr 1672949.
71. Wyrok SN z dnia 7 października 1971 r., III CRN 255/71, OSNC 1972/3/59.
72. Wyrok SN z dnia 10 października 1975 r., I CR 656/75, LEX nr 7759.
73. Wyrok SN z dnia 27 września 1976 r., IV CR 368/76, OSNC 1977/9/167.
74. Wyrok SN z dnia 16 listopada 1982 r., I CR 234/82, LEX nr 8486.
75. Wyrok SN z dnia 8 października 1997 r., II CKN 362/97, OSNC 1998/2/33.
76. Wyrok SN z dnia 22 lipca 1998 r., II CKN 833/97, niepubl.
77. Wyrok SN z dnia 4 listopada 1998 r., II CKN 866/97, OSNC 1999/3/66.
78. Wyrok SN z dnia 11 marca 1999 r., III CKN 200/98, LEX nr 1213472.
79. Wyrok SN z dnia 25 stycznia 2000 r., II UKN 341/99, OSNP 2001/11/397.
80. Wyrok SN z dnia 28 czerwca 2000 r., IV CKN 78/00, LEX nr 52410.
81. Wyrok SN z dnia 17 maja 2002 r., I CKN 1180/99, LEX nr 1172457.
82. Wyrok SN z dnia 15 października 2002 r., II CKN 1479/00, OSNC 2004/1/8.
83. Wyrok SN z dnia 25 listopada 2003 r., II CK 273/02, LEX nr 424449.
84. Wyrok SN z dnia 26 listopada 2004 r., I CK 281/04, LEX nr 146366.
85. Wyrok SN z dnia 4 października 2006 r., II CSK 218/06, LEX nr 627202.
86. Wyrok SN z dnia 3 kwietnia 2007 r., II UK 178/06, OSNP 2008/9-10/141.
87. Wyrok SN z dnia 23 stycznia 2008 r., V CSK 373/07, LEX nr 465886.
88. Wyrok SN z dnia 27 listopada 2008 r., IV CSK 306/08, OSNC 2009/12/169.
89. Wyrok SN z dnia 25 listopada 2009 r., II CSK 262/09, OSNC-ZD 2010/3/79.
90. Wyrok SN z dnia 30 października 2013 r., II CSK 673/12, LEX nr 1394087.
91. Wyrok SN z dnia 22 lutego 2019 r., IV CSK 574/17, LEX nr 2623929.
92. Wyrok SN z dnia 22 marca 2019 r., I CSK 89/18, LEX nr 2639466.
93. Wyrok SN z dnia 30 kwietnia 2019 r., I CSK 79/18, LEX nr 2662478.
94. Wyrok SN z dnia 6 czerwca 2019 r., II CSK 224/18, LEX nr 2688850.
95. Wyrok SN z dnia 17 grudnia 2020 r., III CSK 152/18, LEX nr 3093795.

96. Wyrok SN z dnia 15 kwietnia 2021 r., V CSKP 59/21, LEX nr 3219960.
97. Wyrok SN z dnia 27 sierpnia 2021 r., I CSKP 161/21, LEX nr 3253403.
98. Postanowienie NSA z dnia 27 kwietnia 2017 r., I OSK 123/17, LEX nr 2291910.
99. Wyrok NSA z dnia 28 listopada 1985 r., III SA 1183/85, LEX nr 23148.
100. Wyrok NSA z dnia 8 kwietnia 1997 r., II SA/Po 1438/96, LEX nr 1688988.
101. Wyrok NSA z dnia 13 marca 2014 r., II GSK 2102/12, LEX nr 1447211.
102. Wyrok WSA w Rzeszowie z dnia 22 marca 2017 r., II SA/Rz 1081/16, LEX nr 2277726.
103. Wyrok WSA w Rzeszowie z dnia 11 października 2017 r., II SA/Rz 775/17, LEX nr 2393099.
104. Wyrok WSA w Warszawie z dnia 7 lipca 2011 r., IV SA/Wa 723/11, LEX 1155103.
105. Postanowienie SA w Rzeszowie z dnia 5 września 2014 r., I ACz 547/14, LEX nr 1540923.
106. Wyrok SA w Gdańsku z dnia 28 października 1999 r., I ACa 628/99, OSA 2002/7/41.
107. Wyrok SA w Katowicach z dnia 7 sierpnia 2014 r., II AKa 246/14, LEX nr 1647232.
108. Wyrok SA w Katowicach z dnia 8 lipca 2016 r., I ACa 1077/13, LEX nr 2093778.
109. Wyrok SA w Krakowie z dnia 4 lutego 2015 r., I ACa 1455/14, LEX 1711438.
110. Wyrok SA w Łodzi z dnia 28 lutego 2014 r., I ACa 1165/13, LEX nr 1454544.
111. Wyrok SA w Łodzi z dnia 28 marca 2014 r., I ACa 1278/13, LEX nr 1451723.
112. Wyrok SA w Szczecinie z dnia 4 grudnia 2019 r., I ACa 194/19, LEX nr 2895393.
113. Wyrok SA w Warszawie z dnia 27 stycznia 2017 r., VI ACa 2015/15, LEX nr 2265676.
114. Wyrok SO w Gdańsku z dnia 5 marca 2014 r., VII U 2518/13, LEX nr 1894461.
115. Wyrok SO w Słupsku z dnia 27 sierpnia 2014 r., I C 69/14, LEX nr 1847022.

Literatura

1. Barankiewicz T. [w:] *Metodologia dysertacji doktorskiej dla prawników. Teoria i praktyka*, H. Izdebski, A. Łazarska (red.), Warszawa 2022.
2. Barańska A., *Poddanie się egzekucji przez małoletniego oświadczeniem złożonym w formie aktu notarialnego*, [w:] *Dobro dziecka w ujęciu interdyscyplinarnym*, K. Krupa-Lipińska, E. Kabza (red.), Toruń 2016.
3. Bardach J., *Themis a Clio, czyli o potrzebie podejścia historycznego w prawoznawstwie*, [w:] *Zagadnienia metodologiczne prawoznawstwa (Materiały z sesji naukowej, Łódź 27-28 marca 1980 r.)*, J. Wróblewski (red.), Warszawa 1982.
4. Bidziński Z., Serda J., *Wybrane zagadnienia postępowania w sprawach rodzinnych, opiekuńczych i kurateli. Z praktyki wymiaru sprawiedliwości*, Nowe Prawo 1/1966.
5. Biernacki P., *Dobro dziecka w praktyce notarialnej*, Rejent 9/2019.
6. Bieszczad M., *Dobro dziecka jako klauzula generalna – ustalenie znaczenia pojęcia dobra dziecka w XXI w.*, Monitor Prawniczy 17/2019, Legalis.
7. Bodył-Szymala P., *Małoletni posiadaczem rachunku bankowego, cz. I*, Prawo Bankowe 12/2004.
8. Bodył-Szymala P., *Małoletni posiadaczem rachunku bankowego, cz. II*, Prawo Bankowe 1/2005.
9. Ciepła H., *Zarząd majątkiem dziecka*, Rodzina i Prawo 20-21/2012.
10. Cisek A., Mazurkiewicz J., Strzebinczyk J., *O zmiany w prawie rodzinnym w celu wzmocnienia ochrony dobra dziecka*, Nowe Prawo 10-12/1990.
11. Czarny P., Florczak-Wątor M., Naleziński B., Radziejewicz P., Tuleja P., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2021, LEX.
12. Czereddecka A., *Psychologiczne kryteria wysłuchania dziecka w sprawach rodzinnych i opiekuńczych*, Rodzina i Prawo 14-15/2010.
13. Czereddecka A., *Rozstrzygnięcie o kwestiach związanych ze sprawowaniem władzy rodzicielskiej i uregulowaniem kontaktów z dziećmi – refleksje psychologa*, Rodzina i Prawo 26-27/2013.
14. Czubik P., *Refleksja na temat potrzeby przyjęcia de lege ferenda przepisów wyłączających czynność odrzucenia spadku imieniem małoletniego z kręgu czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu majątkiem*, Nowy Przegląd Notarialny 3/2018.

15. Długoszewska I., *Przesłanki ograniczenia władzy rodzicielskiej na ziemiach polskich*, Zeszyty Prawnicze UKSW 1/2010.
16. Dobek A., *Zasada pomocniczości w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, Wrocławskie Studia Erazmiańskie 3/2008, Państwo – Koncepcje i Zadania.
17. Dobrzański B., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy a Kodeks cywilny*, Studia Cywilistyczne 7/1966.
18. Dobrzański B., *Władza rodzicielska w projekcie kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, Palestra 4/1963.
19. Domański M., *Wybrane zagadnienia legislacyjne prawa rodzinnego*, [w:] *Leges ab omnibus intellegi debent. Księga XV-lecia Rządowego Centrum Legislacji*, W. Brzozowski, A. Krzywoń (red.), Warszawa 2015.
20. Działyńska M., *Władza rodzicielska nad pozamałżeńskim dzieckiem*, Studia Prawnicze 1(131)/1997.
21. Fiedorczyk P., *Stosunki prawne z pokrewieństwa i prawo opiekuńcze w projekcie kodeksu cywilnego z 1948 roku*, Miscellanea Historico-Iuridica 6/2008.
22. Fiedorczyk P., *Unifikacja i kodyfikacja prawa rodzinnego w Polsce (1945-1964)*, Białystok 2014.
23. Fleszer D., *Godność i prywatność osoby w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Roczniki Administracji i Prawa 1/2015.
24. Gałakan-Halicka A., *Zasady wykonywania władzy rodzicielskiej*, Rzeszowskie Studia Prawnicze 1/2011.
25. Gąsior S., *Zarząd majątkiem dziecka – rozważania teoretyczno-prawne w odniesieniu do art. 101 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, Studia Prawnoustrojowe 50/2020.
26. Giler R., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy w praktyce notarialnej. Wybrane zagadnienia*, Nowy Przegląd Notarialny 3-4/2000.
27. Giżyńska M., Ossowska-Salamonowicz D., *Ochrona rodziny w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Rodzina i prawo*, A. Wedeł-Domaradzka (red.), Bydgoszcz 2017.
28. Goettel M., *Koncepcja chronionego interesu, prawa podmiotowego oraz stosunku prawnego na gruncie prawa rodzinnego*, [w:] *Problemy małżeństwa i rodziny w prawodawstwie polskim, międzynarodowym i kanonicznym*, R. Sztuchmiller, J. Krzywkowska, M. Paszkowski (red.), Olsztyn 2017.

29. Goettel M., *Kontrowersje wokół tak zwanej pieczy podzielonej nad małoletnim*, Acta Iuris Stetinensis 6. Kodeks Rodzinny i opiekuńczy po wielkich nowelizacjach, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego 281/2014.
30. Gołąb R., *Zakres swobody przyznanej małoletniemu w ramach umowy rachunku bankowego*, Acta Universitatis Wratislaviensis 308/2009.
31. Gołębiowski K., *Uwagi dotyczące zarządu majątkiem dziecka pozostającego pod władzą rodzicielską*, [w:] *Wybrane zagadnienia polskiego prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci doktora Józefa Kremisa i doktora Jerzego Strzebinczyka*, J. Jezioro, K. Zagrobelny (red.), Wrocław 2019.
32. Gromek K., *Praxis. Prawo rodzinne dla sędziów i pełnomocników*, Warszawa 2019.
33. Haak H., *Czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu majątkiem wspólnym*, Monitor Prawniczy 6/1999.
34. Haak H., Haak-Trzuskawska A., *Pokrewieństwo i powinowactwo (pochodzenie dziecka, stosunki między rodzicami a dziećmi, przysposobienie). Komentarz do art. 61⁷–127 KRO oraz związanych z nimi regulacji KPC (art. 453–458, 579–589)*, Warszawa 2019, Legalis.
35. Heine M., *Prawne przesłanki ingerencji w proces wychowania dziecka w rodzinie*, [w:] *Czy potrzebna jest w Polsce zmiana prawa rodzinnego i opiekuńczego?* B. Czech (red.), Katowice 1997.
36. Holewińska-Łapińska E., *IV. Prawo rodzinne*, [w:] *Studia i Analizy Sądu Najwyższego. Przegląd Orzecznictwa za rok 2015*, Jacek Kosonoga (red.), Warszawa 2016.
37. Holewińska-Łapińska E., *Samodzielność kodeksowa prawa rodzinnego*, [w:] *Prawo cywilne – stanowienie, wykładnia i stosowanie. Księga pamiątkowa dla uczczenia setnej rocznicy urodzin Profesora Jerzego Ignatowicza*, M. Nazar (red.), Lublin 2015.
38. Izdebski H., *Doktryny polityczno-prawne. Fundamenty współczesnych państw*, Warszawa 2017.
39. Jadach K., Perzanowska K., Urbańska-Łukaszewicz A., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy po wielkich nowelizacjach*, Rodzina i Prawo 29/2014.
40. Jagielski K., *Istota i treść władzy rodzicielskiej*, Studia Cywilistyczne 3/1963.
41. Jagielski K., *Krytycznie o ujęciu władzy rodzicielskiej w projekcie kodeksu cywilnego*, Nowe Prawo 11/1960.

42. Jaraczewski A., *Przedstawicielstwo ustawowe dziecka rozwiedzionych małżonków*, Nowe Prawo 2/1958.
43. Jasiakiewicz T., *W poszukiwaniu środków ochrony prawnej małoletniego spadkobiercy przed mimowolnym przyjęciem spadku*, Ruch Prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny 4/2019.
44. Jędrejek G., *Wyłączenie reprezentacji dzieci przez rodziców w postępowaniu cywilnym (uwagi dotyczące wykładni przepisu art. 98 §3 KRO)*, Studia Prawnicze KUL 2-3/2009.
45. Józefowicz A., *Nadzór sądu opiekuńczego o charakterze interwencyjnym*, Nowe Prawo 1/1969.
46. Józefowicz A., *Szczególny i ogólny nadzór sądu opiekuńczego*, Nowe Prawo 11/1968.
47. Kallaus A., *Zezwolenie na odrzucenie spadku przypadającego osobie małoletniej*, Przegląd Sądowy 7-8/2016.
48. Kędzierski D. V., *Metodologia i paradygmat polskich szczegółowych nauk prawnych*, Transformacje prawa prywatnego 3/2018.
49. Kędziora P., *Dobro dziecka jako podstawowa wartość prawa rodzinnego – rozważania na tle praktyki orzeczniczej sądów powszechnych*, [w:] *Problemy małżeństwa i rodziny w prawodawstwie polskim, międzynarodowym i kanonicznym*, R. Sztuchmiller, J. Krzywkowska, M. Paszkowski (red.), Olsztyn 2017.
50. Kidyba A., *Zakaz dokonywania czynności prawnych „z samym sobą” a jednoosobowa spółka z o.o.*, Państwo i Prawo 1/1991.
51. Kłoskowska A., *Socjologiczne aspekty prawnej ochrony rodziny*, Państwo i Prawo 2/1968.
52. *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, P. Nazaruk (red.), LEX 2021.
53. *Kodeks cywilny, Tom I. Komentarz do artykułów 1-449¹¹*, K. Pietrzykowski (red.), Warszawa 2008.
54. *Kodeks cywilny, Tom II. Komentarz do artykułów 450-1088*, K. Pietrzykowski (red.), Warszawa 2008.
55. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IV. Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające*, T. Ereciński (red.), Warszawa 2016, LEX.
56. *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, K. Osajda (red.), Warszawa 2020, Legalis.

57. *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, K. Pietrzykowski (red.), Warszawa 2020.
58. *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz LEX*, H. Dolecki, T. Sokołowski (red.), Warszawa 2013.
59. *Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, J. Ignatowicz, K. Piasecki, J. Pietrzykowski, J. Winiarz (red.), Warszawa 1990.
60. *Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, K. Piasecki (red.), Warszawa 2002.
61. Kogut E., *Uwagi na temat wykonywania władzy rodzicielskiej*, *Studia Prawnoustrojowe* 46/2019.
62. *Komentarz do spraw rodzinnych*, J. Ignaczewski (red.), Warszawa 2014.
63. Kosobudzka A., *Sądownictwo rodzinne w mojej praktyce orzeczniczej*, *Rodzina i Prawo* 26-27/2013.
64. Kotas-Turoboyska S., *Reprezentacja osoby małoletniej w postępowaniach spadkowych*, Warszawa 2022.
65. Lewaszkiewicz-Petrykowska B., *Problem wad oświadczenia woli w czynności prawnej dokonanej przez przedstawiciela*, [w:] *Studia z prawa cywilnego: księga pamiątkowa dla uczczenia 50-lecia pracy naukowej prof. dr hab. Adama Szpunara*, A. Rembieliński (red.), Warszawa-Łódź 1983.
66. Łopatka A., *Konwencja praw dziecka*, *Państwo i Prawo* 3/1990.
67. Malinowski A., *Umowa o zrzeczenie się dziedziczenia w ujęciu Kodeksu cywilnego*, *Nowy Przegląd Notarialny* 4/2004.
68. Maniszewska-Ejsmont J., *Rozważania nad koniecznością określenia de lege ferenda zamkniętego katalogu czynności zarządu majątkiem dziecka wymagających zezwolenia sądu opiekuńczego*, *Rejent* 7/2022.
69. Matusik G., *Pozycja prawna kuratora ustanowionego dla dziecka poczętego*, *Rejent* 2/2017.
70. Matusik G., *Status prawny zarządcy i kuratora ustanowionego na podstawie art. 102 KRO*, *Rejent* 4/2016.
71. Mazurkiewicz J., *Rodzinne do remontu! Czyli o potrzebie wielkiej reformy prawa rodzinnego*, [w:] *50 lat Kodeksu cywilnego. Perspektywy rekodyfikacji*, P. Stec, M. Załucki (red.), Warszawa 2015.
72. Mączyński A., *Konstytucyjne podstawy prawa rodzinnego*, [w:] *Państwo prawa i prawo karne. Księga Jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), tom 1, Warszawa 2012.

73. *Meritum. Prawo rodzinne*, G. Jędrejek (red.), Warszawa 2015.
74. Mianowana-Kubiak R., *Małoletni jako strona w umowie rachunku wspólnego – rozważania na tle ustaw: Kodeks cywilny, Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz Prawo Bankowe*, Monitor Prawo Bankowe 5/2014.
75. Misztal-Konecka J., *Wyłączenie reprezentacji rodziców wobec dziecka pozostającego pod ich władzą rodzicielską*, Przegląd Sądowy 6/2010.
76. Mróz T., *Wybrane problemy ochrony prawnej małoletnich konsumentów*, Gdańskie Studia Prawnicze 36/2016.
77. Mróz T., *Zgoda małżonka na dokonanie czynności prawnej w ustroju majątkowej wspólności ustawowej*, Warszawa 2011.
78. Nasiłowska-Osik M., *Władza rodzicielska a prawa dziecka*, Przegląd Prawno-Ekonomiczny 16/2011.
79. Nawrot J., *Sądownictwo rodzinne w mojej praktyce orzeczniczej – o tym, czego nie widać*, Rodzina i Prawo 26-27/2013.
80. Nazar M., *Niektóre zagadnienia małżeństwa i rodziny w świetle unormowań Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Rejent 5/1997.
81. Nazar M., *O znaczeniu adekwatnego rekonstruowania zasad prawa rodzinnego*, [w:] *Prawo cywilne – stanowienie, wykładnia i stosowanie. Księga pamiątkowa dla uczczenia setnej rocznicy urodzin Profesora Jerzego Ignatowicza*, M. Nazar (red.), Lublin 2015.
82. Ogrodnik-Kalita A., *Odrzucenie w imieniu dziecka spadku, którego pasywa wyczerpują lub przewyższają wartość aktywów. Uwagi na tle uchwały Sądu Najwyższego z 22 maja 2018 r.*, III CZP 102/17, Zeszyty Prawnicze 4/2021.
83. Olczak-Dąbrowska D., *Wybrane rodzaje kurateli w praktyce sądowej*, Prawo w działaniu, sprawy cywilne 17/2014.
84. Oleszko A., *Akty notarialne. Komentarz*, Warszawa 2012.
85. Partyk A., *Zrzeczenie się dziedziczenia wywierające skutki odnośnie małoletniego dziecka – uwagi de lege ferenda*, Ius Novum 3/2019.
86. Piechowiak M., *Filozofia praw człowieka w świetle ich międzynarodowej ochrony*, Lublin 1999.
87. Piechowiak M., *Godność i równość jako podstawy sprawiedliwości. Z perspektywy międzynarodowej ochrony praw człowieka*, Toruński Rocznik Praw Człowieka i Pokoju 1/1993.

88. Piechowiak M., *Służebność państwa wobec człowieka i jego praw jako naczelną idea Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku – osiągnięcie czy zadanie?*, Przegląd sejmowy 4 (81)/2007.
89. Radwański Z., *Kodeks cywilny a prawo regulujące zagadnienia rodziny*, Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego 19-20/1983.
90. Radwański Z., *Miejsce prawa rodzinnego w systemie prawa*, [w:] *Księga Jubileuszowa Prof. dr hab. Tadeusza Smoczyńskiego*, M. Andrzejewski (red.), Toruń 2008.
91. Radwański Z., *Pojęcie i funkcja „dobra dziecka” w polskim prawie rodzinnym i opiekuńczym*, *Studia Cywilistyczne* 31/1981.
92. Robaczewska K., *Oświadczenie o odrzuceniu spadku w praktyce notarialnej*, *Rejent* 5/2019.
93. Romanow Sz., *Zarząd majątkiem dziecka sprawowany przez rodziców*, *Transformacje prawa prywatnego* 1/2021.
94. Rudnicki S., Dmowski S., *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna*, Warszawa 2011, LEX.
95. Rzewuska M., *Glosa do uchwały SN (7) z dnia 22 maja 2018 r., III CZP 102/17*, *Studia Prawnoustrojowe* 42/2018.
96. Siostrzonek-Sergiel A., *Kilka uwag na temat zakresu konstytucyjnej ochrony rodziny*, *Monitor Prawniczy* 23/2015, Legalis.
97. Słomiński A., *Pięć lat (1945-1949) prawa cywilnego (zestawienie judykatury i doktryny)*, *Przegląd Notarialny* 3-4/1950 (dodatek).
98. Słyk J., *Orzekanie w sprawach o zezwolenie na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka*, *Prawo w Działaniu* 21/2014.
99. Słyk J., *Rozstrzygnięcie o istotnych sprawach dziecka w przypadku braku porozumienia rodziców (art. 97 §2 KRO)*, *Prawo w działaniu, sprawy cywilne* 14/2013.
100. Smoczyński T., *Prawo rodzinne i opiekuńcze. Analiza i wykładnia*, Warszawa 2001.
101. Smyk M., *Pełnomocnictwo według kodeksu cywilnego*, Warszawa 2010.
102. Sobański P., *Zdolność testowania małoletnich – rozważania na gruncie regulacji prawa niemieckiego i austriackiego*, *Rejent* 7/2019.
103. Sobota A., *Nasciturus jako strona postępowania cywilnego*, *Rejent* 4/2016.

104. Sokołowski T., *Charakter prawny władzy rodzicielskiej*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 3/1982.
105. Sokołowski T., *Ochrona interesu majątkowego dziecka*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 2/1985.
106. Sójka-Zielińska K., *Historia prawa*, Warszawa 2015.
107. Stelmachowski A., *Nadzór władzy opiekuńczej nad wykonywaniem władzy rodzicielskiej*, Nowe Prawo 4/1951.
108. Stojanowska W., *Rozstrzygnięcie przez sąd na podstawie art. 24 i 97 §2 KRO o istotnych sprawach rodziny w braku porozumienia między małżonkami lub rodzicami*, Nowe Prawo 7-8/1985.
109. Studziński W., *Możliwość skorzystania przez kuratora reprezentującego dziecko z zastępstwa aplikanta oraz prawo do ustanowienia pełnomocnika lub substytutu*, Palestra 6/2021.
110. Sylwestrzak A., *Zarząd dochodami z majątku dziecka*, Ruch Prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny 4/2018.
111. *System prawa prywatnego. Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Tom 11, T. Smoczyński (red.), Warszawa 2011, Legalis.
112. *System prawa prywatnego, t. 2, Prawo cywilne – część ogólna*, Z. Radwański (red.), Warszawa 2019.
113. *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, J.S. Piątowski (red.), Ossolineum 1985.
114. Szaton B., *Psychologia a prawo – z doświadczeń sędziego rodzinnego*, Rodzina i Prawo 26-27/2013.
115. Szer S., *Prawo rodzinne w zarysie*, Warszawa 1969.
116. Szydło W., *Przedstawicielstwo ustawowe jako forma reprezentacji*, Studia Prawnicze 2/2008.
117. Świrgoń-Skok R., *Family law in the private law systematics from the roman law until the present day*, The Journal of Juristic Papyrology 2016.
118. Uliasz M., *Czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu. Cz. I*, Monitor Prawniczy 18/2002.
119. Uliasz M., *Czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu. Cz. II*, Monitor Prawniczy 19/2002.
120. Walaszek B., *Dobro dziecka jako przesłanka niektórych uregulowań Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego PRL*, Studia Prawnicze 26-27/1970.
121. Walaszek B., *Zarys prawa rodzinnego i opiekuńczego*, Warszawa 1971.

122. Wasilkowska Z., *Model małżeństwa i rodziny w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, Państwo i Prawo 5/1974.
123. Wieraszko K., *Sądownictwo rodzinne w mojej praktyce orzeczniczej*, Rodzina i Prawo 26-27/2013.
124. *Władza rodzicielska i kontakty z dzieckiem. Komentarz*, J. Ignaczewski (red.), Warszawa 2019.
125. Wolter A., *Kodeks cywilny a „prawo rodzinne”*, Państwo i Prawo 3/1957.
126. Wolter A., *Władza opiekuńcza*, Demokratyczny Przegląd Prawniczy 1-2/1947.
127. Wójtowicz R., *Filozofia prawa – przedmiot, funkcje i znaczenie społeczno-kulturowe*, Człowiek i społeczeństwo 39/2015.
128. Wyrwisz J., *Natura prawna przedstawicielstwa ustawowego*, Acta Universitatis Wratislaviensis 29/1969.
129. Zajadło J., *Leksykon współczesnej teorii i filozofii prawa*, Warszawa 2017.
130. Zegadło R., *Zarząd majątkiem dziecka*, Monitor Prawniczy 18/2005.
131. Zieliński A., *Prawo rodzinne i opiekuńcze w zarysie*, Warszawa 2000.
132. Zieliński A., *Sądownictwo opiekuńcze w sprawach małoletnich*, Warszawa 1975.
133. Zieliński A., *Uzyskanie przez opiekuna zezwolenia sądu opiekuńczego w ważniejszych sprawach*, Palestra 11-12/1989.
134. Ziemiński Z., *Unormowania prawne a unormowania moralne w sferze prawa rodzinnego PRL*, Ruch Prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny 2/1977.

Źródła archiwalne

1. *Koreferat do projektu Księgi Czwartej Kodeksu Cywilnego* sporządzony przez Seweryna Szera, AAN MS, sygn. teczek: 5395.
2. *Obrady podkomisji C dla ujednoczenia prac kodyfikacyjnych polskich i czechosłowackich w dziedzinie prawa małżeńskiego i rodzinnego*, AAN MS, sygn. teczek: 2236.
3. *Projekt Kodeksu rodzinnego (tekst – przepisy wprowadzające – uzasadnienie)*, [w:] Przegląd Notarialny: dwumiesięcznik poświęcony sprawom notariatu 5-6/1950.
4. *Projekt Księgi czwartej – Rodzina* sporządzony przez Aleksandra Woltera, AAN MS, sygn. teczek: 5395.

5. *Projekt prawa o stosunkach rodziców i dzieci wraz z przepisami o zdolności do działań prawnych*, Komisja Kodyfikacyjna, Podkomisja Prawa o Stosunkach z Pokrewieństwa i Opieki, z. 2, Warszawa 1938.
6. *Protokół Zespołu Prawa Cywilnego Materialnego Komisji Kodyfikacyjnej*, AAN MS, sygn. teczek: 5412.
7. *Referat opracowany do publicznej dyskusji o prawie małżeńskim i rodzinnym*, AAN MS, sygn. teczek: 2236.
8. *Regulamin Stałej Komisji Prawniczej Polsko-Czechosłowackiej*, AAN MS, sygn. teczek: 2806.
9. *Tezy społeczno-polityczne do projektu prawa rodzinnego z dnia 10 sierpnia 1945 r.*, AAN MS, sygn. teczek: 4306.
10. *Uzasadnienie do projektu prawa rodzinnego*, AAN KRN, sygn. teczek: 88.
11. *Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 lutego 1947 roku w sprawie powołania komisji do opracowania jednolitego polskiego kodeksu cywilnego*, [w:] P. Fiedorczyk, *O początkach prac nad kodyfikacją polskiego prawa cywilnego w 1947 roku*, *Miscellanea Historico-Iuridica* 4/2006.

Inne źródła

1. Projekt Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 października 2022 r. ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw – druk UD 222 wraz z uzasadnieniem.
2. Siemaszko A., Ostaszewski P., Włodarczyk-Madejska J., *Tendencje wpływu spraw do polskich sądów powszechnych*, Analizy wymiaru sprawiedliwości, Warszawa 2019, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2020/05/IWS_Klimczak-J._Szybko%20C4%87post%20C4%99powa%20C5%84-s%20C4%85dowych-w-Polsce-i-w-innych-pa%20C5%84stwach-Europy.pdf, dostęp: 04.12.2022 r.
3. *Uzasadnienie*, Druk sejmowy nr 629 z dnia 7 grudnia 2007 r.
4. *Uzasadnienie*, Druk sejmowy nr 3295 z dnia 19 marca 2019 r.
5. *Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw*, Sejm IV kadencji, druk sejmowy nr 1566.

Sprawozdania statystyczne

1. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Augustowie.
2. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Białej Podlaskiej.
3. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Białymstoku.
4. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Bydgoszczy.
5. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Bytomiu.
6. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Chełmnie.
7. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Chojnicach.
8. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Działdowie.
9. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Elblągu.
10. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego Gdańsk-Południe.
11. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Grudziądzu.
12. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Jarosławiu.
13. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Kędzierzynie Koźlu.
14. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Kielcach.
15. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Kluczborku.
16. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Kołobrzegu.

17. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Końskim.
18. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego Kraków-Podgórze.
19. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Legnicy.
20. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Lubinie.
21. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego Lublin-Zachód.
22. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego Łódź-Śródmieście.
23. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Mielcu.
24. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Międzyrzeczu.
25. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Miliczu.
26. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Myślenicach.
27. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Myśliborzu.
28. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Olecku.
29. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Olkuszu.
30. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Otwocku.
31. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Pile.
32. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Piotrkowie Trybunalskim.
33. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego Poznań-Stare Miasto.

34. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Prudniku.
35. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Pułtusk.
36. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Skierniewicach.
37. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Słupsku.
38. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Starachowicach.
39. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Strzyżowie.
40. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Świebodzinie.
41. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego Szczecin-Prawobrzeże i Zachód.
42. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Tomaszowie Lubelskim.
43. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego Warszawa-Śródmieście.
44. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Zabrze.
45. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Zambrowie.
46. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Złotowie.
47. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Żarach.
48. MS-S16/18 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich Sądu Rejonowego w Żywcu.